

ЗМЕТЕНІ ВІТРОМ ІСТОРІЇ

ЗМЕТЕНІ ВІТРОМ ІСТОРІЇ

**ЗБІРНИК
СТАТЕЙ, НАРИСІВ, ПАМФЛЕТІВ.**

Київ
Видавництво
художньої літератури
«Дніпро»
1978

Упорядник **МИХАЙЛО КАНЮКА**

Зметені вітром історії.

З-69 Збірник статей, нарисів, памфлетів. (Упорядник Канюка М. С.).— К: «Дніпро». 1978.— 244 с.

ІСБН

Збірник складається з нарисів, памфлетів, статей українських радянських письменників і публіцистів, у яких викрито реакційну ідеологію і ворожу народowi, злочинну діяльність українських буржуазних націоналістів.

3 $\frac{70500-175}{M205(04)-78}$ Бз-8-21-78

9(C2) + У2

ЗАВЖДИ НА ПЕРЕДОВІЙ

У сучасному світі з небувалою гостротою борються дві ідеології — комуністична і буржуазна. Головним змістом усіх ідейно-політичних битв сучасності є боротьба комунізму з антикомунізмом — концентрованим виразом антиреволюційної ідеології і політики імперіалізму. «Добиваючись утвердження принципу мирного співіснування,— говорив Генеральний секретар ЦК КПРС, Голова Президії Верховної Ради СРСР Л. І. Брежнєв,— ми усвідомлюємо, що успіхи в цій важливій справі ні в якій мірі не означають можливості ослаблення ідеологічної боротьби. Навпаки, треба бути готовим до того, що ця боротьба буде посилюватись, ставатиме дедалі гострішою формою протиборства двох соціальних систем. І у нас немає сумніву у результаті цього протиборства, бо правда історії, об'єктивні закони розвитку — на нашому боці»¹.

У боротьбі проти ідей пролетарського інтернаціоналізму імперіалісти роблять ставку на націоналізм, який був і залишається одним із найнебезпечніших ідеологічних знарядь буржуазії. Ідеологи імперіалізму активно використовують як своїх підручних різномасштабних буржуазних націоналістів, що знайшли собі притулок на задвірках капіталістичних держав. Серед них «перед веде» українська націоналістична контрреволюція, яка вірою і неправдою служить світовій реакції.

У свій час Д. З. Мануїльський говорив: «Український буржуазний націоналізм завжди працював як наймит на чужого пана. Український націоналізм ніколи не був національним, бо він завжди обслуговував інтереси чужоземних панівних класів. Він ніколи не був самостійним, бо ніколи не орієнтувався на сили власного народу, а орієнтувався на багнети чужинців»².

Справді, у довжелезному ланцюгові зради і запроданства українських буржуазних націоналістів не знайдеться такого угруповання світової реакції, якому б вони не прислужували. Історія свідчить про постійну орієнтацію українських націоналістів то на цисарську Австро-Угорщину, то на кайзерівську Німеччину, то на царську

¹ Л. І. Брежнєв. Про зовнішню політику КПРС і Радянської держави. К., Політвидав України, 1973, с. 425.

² Д. З. Мануїльський. Українсько-німецькі націоналісти на службі у фашистської Німеччини. К., Українське державне видавництво, 1945, с. 18.

Росію, то на «демократичну» Антанту. Серед хазяїв українських «самостійників» були верховоди гітлерівської Німеччини і фашистської Італії, буржуазної Чехословаччини і панської Польщі, королівської Румунії і хортистської Угорщини. Тепер вони служать американській, англійській, західнонімецькій розвідкам. Скільки базікали українські націоналісти про «улюблену» неньку Україну, стільки й тягли її на імперіалістичний «ярмарок» і, як могли, торгували нею!

Комуністична партія завжди надавала великої ваги викриттю українського буржуазного націоналізму як найлютішого ворога українського і всього радянського народу, завжди вчила вмінню не тільки відбивати атаки наших ідейних ворогів, але й вести наступ широким фронтом, використовуючи всі можливі засоби. На передньому краї у цьому наступі — українська радянська література. Вірними помічниками партії у боротьбі з українським буржуазним націоналізмом, у викритті його запродавства і зради були і є радянські письменники і публіцисти.

Українська радянська література започаткувалась і розвивалася в руслі інтернаціоналізму і братерства народів, і тому вона не могла не викривати злочинної суті українського буржуазного націоналізму, який завжди виступав проти інтернаціоналізму і ніс українському народові неволю, відродження капіталістичного ладу.

Боротьба з буржуазною ідеологією, і зокрема з українським буржуазним націоналізмом, була і є однією з важливих тем у творах українських радянських письменників. Гостро відточене письменницьке перо надає творам високого громадянського звучання, влучно б'є у ціль, розкриває перед читачами вороже, спотворене гримасою ненависті до всього радянського обличчя українських буржуазних націоналістів.

Збірник «Зметені вітром історії» — свідчення тому, як українські письменники і публіцисти — Остап Вишня, Ярослав Галан, Юрій Мельничук, Юрій Смолич, Олесь Гончар, Роман Федорів, Ростислав Братунь, Борис Олійник та багато інших гострою зброєю слова викривали й викривають підступність і злочинність українського буржуазного націоналізму.

Книжку укладено таким чином, щоб показати читачеві весь мерзенний шлях зради апологетів буржуазного націоналізму від 1917 року аж по наш час.

У памфлетах і нарисах Остапа Вишні, Антона Хижняка, Миколи Ільницького викривається антинародна діяльність українських буржуазних націоналістів під час громадянської війни та в перші роки Радянської влади.

Важливою темою української радянської літератури стало викриття кривавих злочинів українських буржуазних націоналістів, їхнього запродавства гітлерівцям в роки Великої Вітчизняної війни.

Чорний шлях зради свого народу привів націоналістів до страхотливих злодіянь, які вони чинили разом з фашистами на українській землі під час окупації.

Відродилися зруйновані села, піднялися будівлі, спалені оунівськими бандитами. Зрівнялися з землею в лісах таємні схрони націоналістів. Різотрав'ям і квітами поросли галявини й балки — місця боїв із терористами «зверхника» Бандери.

Не заростають лише стежки до численних могил жертв бандерівського терору, так само як із пам'яті народної не зникають спомини про ті дні. В селі Руда Бродська не забули смерті хлібороба Василя Яцинки, його дружини і двох маленьких дітей, яких однієї ночі сокирами порубали бандерівці. А за що загинув вчитель Іван Волошин — улюбленець малечі села Сокіл Бузького району? Хто забуде в селі Лисинці Вінниківського району чесного трудівника Володимира Габера, що ліг у могилу разом з дітьми й старою матір'ю? Тому й нарекли націоналістів-бандерівців зрадниками народу. Саме так — зрадниками! Бо зрада була завжди їх головною зброєю. Вони залякували селян погрозами, а коли зустрічали найменший опір — по-звірячому вбивали неозброєних, мордували жінок, дітей, грабували, палили, нищили. Мерзенні бандити, гітлерівські посіпаки ще й намагались видавати себе за «героїв визвольної боротьби»!

Нариси, статті, памфлети Ярослава Галана, Ростислава Братуня, Петра Інгульського, Володимира Беляєва, Володимира Замлинського, Кліма Дмитрука, Тараса Мигаля, Дмитра Цмокаленка та інших представлених у збірнику авторів відзначаються політичною гостротою, пристрасно, вбивчо-саркастично затавровують лютих ворогів українського народу — буржуазних націоналістів, уніатів і автокефалів, зривають маску з вірних слуг гітлерівського абверу і гестапо, з бандерівських недолюдків, що заплямували руки кров'ю невинних.

Нині, прислуговуючи своїм новим хазяям — американським, англійським та іншим імперіалістам, йдучи у фарватері антикомунізму, українські буржуазні націоналісти не гребують нічим, спілкуються з сіоністами, опортуністами та ревізіоністами різного гатунку. При цьому вони намагаються ухилитися від відповідальності за скоєні ними тяжкі злочини, заперечують своє співробітництво з фашистами.

У статтях, памфлетах, нарисах Олеся Гончара, Федора Маківчука, Бориса Олійника, Романа Федоріва, Івана Кочана та інших викрито підлу роль українських буржуазних націоналістів — роль найманців міжнародного імперіалізму, показано їхні зв'язки з найреакційнішими колами Заходу.

Комуністична партія вказує, що в умовах загострення ідеологічної боротьби між соціалізмом і капіталізмом кожен літератор повинен ще з більшою вимогливістю ставитися до своєї творчості, постійно

пам'ятати про свою громадянську відповідальність перед суспільством, займати активну, наступальну позицію щодо чужих нам ідей, завдавати нищівних ударів нашим ідеологічним ворогам.

Збірник «Зметені вітром історії» — яскраве свідчення того, що українські радянські письменники і публіцисти, озброєні ленінськими принципами партійності й народності літератури, ведуть активну боротьбу з буржуазною ідеологією, виховують у радянських людей непохитну ідейну переконаність, глибоко розкривають всесвітньо-історичні досягнення ленінської національної політики КПРС.

*Михайло КАНЮКА,
кандидат історичних наук*

ЗМЕТЕНІ ВІТРОМ ІСТОРІЇ

Історія знає чимало прикладів того, як носії фальшивих людиноненависницьких доктрин неминуче скочувались у болото виродження, деградації, з борців за ідею перетворювались у звичайних бандитів, катів, убивць, заплямованих незліченними злочинами перед своїм народом і людством. Піна мюнхенських пивниць з отими національно-спокусливими гаслами, від яких п'яніли бюргери та крамарі, з часом розлилася ріками крові по країнах Європи, кінчилась фабриками смерті, попелом крематоріїв, злочинами нечуваних до того масштабів. Такий був фашизм німецький, і його коротку історію в усій огидній потворності повторили фашисти українські, що прибрали собі ім'я українських націоналістів.

З самого початку український буржуазний націоналізм устами своєї зломовної еліти, зачманілої від чаду націоналістичної маячні, відкинув те найсвятіше, що несли своєму народові кращі уми української нації — Шевченко, Франко, Леся Українка, які виховували покоління українців в дусі революційної людяності, демократизму, в дусі поваги до інших народів та інтернаціональної солідарності з ними. Творчість світочів української культури, висока їхня мисль виростала на ґрунті духовного життя самого народу, що завжди був дужий чуттям волелюбності й справедливості, народу, що спільно з братніми народами під ленінським стягом вийшов на барикади Жовтня, щоб вибороти собі вільні простори для розвитку, і вже в нашу епоху перед цілим світом уславив себе красою творчості, титанічним розмахом будівничої праці в ім'я комунізму. Світло мислі Шевченкової, силу думки Франкової тупоголовий націоналізм проміняв на расистську в ніцшеанському дусі маячню, знайшов собі наставників серед слинявих берлінських «юберменшів», і не дивно, що ця дорога — дорога національної ганьби і зради — тільки й привела туди, куди могла привести відщепенців:

в ліси, в звірині лігвища, в розбій, де жертвами лісових пагубців-вовкунів ставали навіть немовлята.

Це вони, що проходили вишкіл душогубства під орудою гітлерівських головорізів, вчиняли дикі розправи над львівською інтелігенцією, виловлювали на шляхах та полях радянських військовополонених та заганяли їх в концтабори; це вони допомагали вигублювати цвіт нашого народу, пакуючи в ешелони українську молодь, сотнями тисяч вивозячи з України юнаків та дівчат на каторгу до рейху. Засліплені люттю до радянських людей, чужорідні й чужі своєму народові, вони вирізували ножами цілі родини активістів, палили хати, на очах у матерів кидали їхніх дітей у криниці... І ці душогубники, що стількох замордували, навчившись кривавого ремесла у своїх фашистських протекторів, це вони ще розбалакують про Україну, про свою належність до українського народу?

Не приймала й ніколи не прийме їх Україна. Як і всякі відщепенці, вони нічого не заслужили, крім гніву й презирства народного.

Минуло чимало літ відтоді, як ножами багряніло небо над західноукраїнськими селами від їхніх пожеж, як гинули люди від їхніх ножів. Повиростали діти замордованих батьків, розквітає край у праці будівничій і творчій. Змістовним, багатим духовним життям живе нині український народ, душа його не хоче знати націоналістичного чаду, в ній повносило виквітають прекрасні почуття гуманізму й дружби народів, почуття національної гідності, честі й братерства, що єднає, навіки зріднивши, українців зі всіма народами Радянського Союзу, своєї Соціалістичної Батьківщини. Ось на цьому шляху і теперішні, й прийдешні покоління українського народу виявлятимуть свою творчу снагу і щедрю обдарованість, в натхненній праці здобуваючи Радянській Україні пошану народів, вселюдське визнання і славу.

З ВОРОГАМИ ПРОТИ НАРОДУ¹

Використовуючи настрої народних мас, Директорія почала повстання проти гетьмана. 14 грудня 1918 року військо Директорії вступило до Києва. Павло Скоропадський того ж дня підписав відмову від влади і втік до Німеччини.

Директорія, будучи органом української буржуазії і куркульства, зберегла старий лад і охороняла інтереси експлуататорів. Вона терором і репресіями не давала трудящим встановити Радянську владу.

Але, відчуваючи під собою нетривкий ґрунт, Директорія, в якій верховодили Винниченко і Петлюра, вдалася до чужоземних імперіалістів по допомогу. Її делегати їздили до Одеси й просили у французького командування зброї та обмундирування для свого війська. Неабияку допомогу подали Директорії і американські імперіалісти — вони продали їй зброї та військового майна майже на 11 000 000 доларів. Звичайно, чужоземні імперіалісти не з доброти допомагали Директорії. За цю допомогу Директорія перетворювала Україну в колонію чужоземних імперіалістів: зобов'язалась передати Франції в концесію на 50 років залізниці; сплатити відповідну частину боргів царського і Тимчасового урядів; уся фінансова, торговельна, промислова і військова політика протягом п'яти років мала проводитись під контролем французького уряду; для боротьби з Радянською Росією Директорія зобов'язалась за рік виставити трьохсоттисячну армію.

Але допомога імперіалістичних інтервентів не врятувала Директорію від розгрому. В січні 1919 року з наказу Українського радянського уряду почало наступати радянське військо — воно на кожному кроці розбивало петлюрівські частини. Петлюрівці, охоплені панікою, тікали, кидаючи зброю і спорядження, які вони

¹ З книжки канадського публіциста Марка Терлиці «Правнуки погані (Українські націоналісти в Канаді)». К., «Радянський письменник», 1960.

одержали від французьких імперіалістів. Петлюра робив спробу зупинити наступ радянського війська на Київ. 1 лютого 1919 року відбувся вирішальний бій. Петлюрівці були розбиті. Директорія втекла з Києва до Вінниці. До Києва тріумфально ввійшло українське радянське військо — Богунський полк під командуванням Миколи Щорса і Таращанський полк під командуванням Василя Боженка.

Після визволення Києва радянське військо розгорнуло дальший наступ за звільнення України від петлюрівських банд. З Вінниці Директорія подалася до Кам'янця-Подільського. Але й там вона не нагріла місця, бо радянське військо в квітні вийшло на ріку Збруч, переслідуючи скрізь Директорію. Вона перебувала у вагоні і переїздила з місця на місце.

В той час, коли точилися запеклі бої між радянським військом і петлюрівцями на території України, в Парижі (у Версалі) відбулася мирна конференція держав-переможців. На цю конференцію прибула делегація Української Народної Республіки. Її завданням було довести державам-переможцям (Англії, Франції, Італії і США), що Директорія, яка буквально вже була прогнана з України, могла «покласти тверду таму більшовизмові, який загрожує Європі», якщо Антанта її визнає і подасть матеріальну допомогу (фінансову, технічну, збройну) ¹.

Ось для чого поїхала делегація українських буржуазних націоналістів на мирну конференцію в Парижі!

Але Антанта не хотіла визнати «делегації» — не надала їй дипломатичного статусу. Навпаки, «делегатам» сказали приміститися в приватних готелях і час від часу підтримувати через кур'єрів неофіціальні зв'язки з делегатами тої чи тої держави — учасниці конференції.

На наполягання націоналістичних «делегатів», щоб мирна конференція визнала «Українську Народну Республіку», державний секретар США Лясінг 30 червня 1919 року сказав їм (Марголіну, Окуневському й Білику), що вона «не згодиться на самотійність народів бувшої Росії, за виїмком Польщі і Фінляндії, та що українці мають тільки одну дорогу: порозумітися з Колчаком».

¹ Михайло Лозинський. Галичина. Відень, 1922, с. 114—115.

Так представлялася «українська (націоналістична) справа» на мирній конференції у Версалі.

Саме в той час, коли відбувалася мирна конференція, в Східній Галичині точилась війна між польським і українським військами. Антанта дбала лиш про те, щоб довести в Східній Галичині до перемир'я між польським і українським військами та кинути тих і тих на боротьбу проти Червоної Армії. Для цього Антанта утворила Міжсоюзну комісію для укладення перемир'я між Польщею і Україною. 30 квітня 1919 року комісія покликала на засідання представників «української делегації» Г. Сидоренка й О. Шульгіна. Іван Петрушевич, «делегат» канадських націоналістів, був перекладачем з англійської мови. Голова комісії генерал Бота, відкриваючи засідання, запитав: «Чи українці хочуть перемир'я з Польщею?» Шульгін відповів, що вони згодяться на це. Далі він попросив, щоб комісія заслухала заяву голови «української делегації» Сидоренка. Генерал Бота заявив, що поки «українська делегація» категорично не скаже, що вона погоджується на перемир'я, він не дозволить скласти заяву. Шульгін ще раз «формально повторив», що «делегатія» погоджується на перемир'я — лише «залишається полагодити технічне питання, а саме — щоб припинення вогню було взаємне».

Після того генерал Бота дозволив Сидоренкові скласти заяву.

У своїй заяві Сидоренко сказав:

«Нашим найбільшим бажанням є вдержати добрі відносини з поляками, яких інтереси сходяться з нашими.

Страшна загроза з півночі, завзята боротьба, яку наш і їх народ мають видержати проти російського більшовизму, кажуть нам надіятися, що наші переговори швидко доведуть до щасливого висліду»¹.

На тому засіданні Бота запитав, чи в «українській армії» є німецькі офіцери. Шульгін відповів, що є, бо їх прийнято тому, що не було ким заповнити офіцерські кадри. Далі він сказав: «Наша делегація кілька разів просила держави Антанти, особливо Францію, дати нам офіцерів-інструкторів, яких прибуття в нас нетерпеливо дожидають...» Закінчуючи своє пояснення, Шульгін ще раз повторив: «Українська Республіка добивалася

¹ Михайло Лозинський. Галичина, с. 120—121.

прислання офіцерів французьких і союзних. Голова Директорії Петлюра, який є відомим антантофілом, більше ніж коли бажає собі, щоб на Україну вислано союзних інструкторів».

На засіданні 8 травня комісія заслухала «делегацію Державного секретаріату Західної області УНР» — Михайла Лозинського і Дмитра Вітовського в справі перемир'я з поляками. Вітовський, який був «міністром військових справ» ЗУНР, заявив: «Від хвили одержання депеші Найвищої ради з 19 марта не робити ніяких офензивних кроків проти поляків, ми знаходимося виключно в дефензиві. Зате всі наші резерви кинули ми проти більшовиків під Проскуровом і Підволочиськами».

21 травня «українська делегація» була покликана на засідання Найвищої ради. На запитання Ллойд-Джорджа, чи ЗУНР бажає припинити бої з поляками, Василь Панейко відповів: «Так. Ми хочемо всі свої сили звернути проти більшовиків»¹.

Незважаючи на ці наполегливі запевнення Сидоренка, Шульгіна, Вітовського, Панейка і Лозинського, що «Українська Народна Республіка хоче перемир'я з поляками, щоб кинути всі сили (Української галицької армії) проти більшовиків», Найвища рада 25 червня 1919 ухвалила постанову, за якою «уповноважила сили Польської Республіки вести свої операції аж по ріку Збруч».

Навіть тоді, коли Найвища рада вже віддала Східну Галичину білополякам, українські націоналісти, через свою «делегацію» у Версалі, запевняли Антанту, що «Директорія Української Народної Республіки, при дуже визначній допомозі Державного секретаріату Західної України, була єдиною запорою для російських більшовиків у їх поході на Захід», що «власне українське правительство і армія й особливо українське правительство і армія Східної Галичини творили одинокую запору проти більшовизму»².

Але незважаючи на всі ці запевнення, що «правительство і армія Східної Галичини» будуть «єдиною запорою для російських більшовиків», Антанта робила ставку в своїх розрахунках не на збанкрутілих галицьких націоналістів, а на реальнішу силу — польську шляхту, з якою, до речі, головний отаман Петлюра таємно через своїх посланців домовлявся про укладення союзу, за

¹ Михайло Лозинський. Галичина, с. 136.

² Там же, с. 144.

яким відступав Східну Галичину Польщі, щоб з її допомогою здобути визнання Директорії державами Антанти і таким способом «удержатися проти більшовиків»¹.

Отже, є підстави припускати, що Найвища рада, знаючи про ті переговори Петлюри з Пілсудським, віддала Східну Галичину полякам, щоб тим розв'язати Директорії руки при укладанні союзу з польським урядом. Адже як тільки «галицьке правительство» перейшло Збруч із сотисячною армією, з якої зразу 40 000 були кинуті на боротьбу проти Червоної Армії, Директорія вислала до Варшави «політичну місію», яка подала декларацію, де заявила повне «*désintéressement*» в справі Східної Галичини. На запитання представника газети «Кур'єр Польскі», які відносини українського уряду (Директорії) до галицького уряду, голова «політичної місії» Пилипчук відповів: «Ніякі, бо уряд і військо галицьке перестали існувати...»²

В серпні петлюрівці, разом з галицьким військом, почали наступ у напрямі Києва. З другого боку на Київ наступало білогвардійське військо під командуванням генерала Денікіна. Радянське військо під тиском переважаючих сил ворогів змушене було відступити. Петлюрівське військо 30 серпня ввійшло до Києва. Тоді ж до Києва ввійшло й денікінське військо. Денікінський генерал Бредов викликав на розмову генерала петлюрівського війська Кравса і поставив йому умову: вивести свої частини з міста. Генерал Кравс скорився. Петлюрівське військо з галицькими частинами слухняно вийшло з міста.

Тим часом обидва «уряди» (петлюрівський і галицький) вислали до Варшави «дипломатичну місію», яка підписала перемир'я з польською шляхтою.

Після того, як денікінці вигнали петлюрівців і галицькі частини з Києва, становище почало гіршати: армія «Української Народної Республіки» почала розкладатися. Командування Української галицької армії розпочало переговори з генералом Денікіним і 6 листопада уклало з ним договір.

У договорі сказано:

«Галицька армія переходить у повнім складі з етапними установами, складами і залізнодорожним майном

¹ Михайло Лозинський. Галичина, с. 172.

² Там же, с. 173.

на сторону російської Добровольчеської армії і віддається в повне розпорядження Головного коменданта озброєних сил Півдня Росії (генерала Денікіна.— Авт.), в теперішній час через коменданта Новоросійської області (генерала Шилінга.— Авт.)»¹.

Вночі з 15-го на 16 листопада 1919 року «уряд» Євгена Петрушевича втік з Кам'янця-Подільського через Румунію до Відня. Забрався з Кам'янця-Подільського і головний отаман Симон Петлюра з урядовими установами УНР. Він утікав до Любара на Волині. 5 грудня, «в порозумінні з радою міністрів», він виїхав з Волині до Польщі. Саме тоді «дипломатична місія», яку вислали були обидва «уряди», вела переговори з польським урядом про укладення договору. 2 грудня «дипломатична місія» зробила заяву, в якій зрікалася на користь Польщі Східної Галичини і тих західних земель, які лежали на північ від неї.

Цю заяву закріпив опісля Петлюра договором з Польщею 22 квітня 1920 року, напередодні польсько-петлюрівського походу проти Радянської України.

Радянське військо, сконцентрувавши свої сили, розгорнуло наступ на денікінців і визволило 11 грудня 1919 року Харків, 16 грудня — Київ. На всіх секторах фронту Червона Армія гнала денікінців на південь.

Водночас Червона Армія почала наступ проти союзників Денікіна — Української галицької армії. «Начальна команда» втратила будь-який контроль над армією. В середині січня 1920 року утворився Революційний комітет Червоної Української галицької армії, і українське галицьке військо влилося в Червону Армію. Згодом частина Галицької армії зрадила Червону Армію і перейшла до білополяків.

Навесні 1920 року на Радянську Україну напали польські імперіалісти. У цьому нападі разом з польськими панами брали участь українські буржуазні націоналісти. Петлюра, який втік до Польщі, підписав з Пілсудським так званий Варшавський договір. За цим договором Пілсудський обіцяв Петлюрі відновити на Україні владу українських поміщиків і капіталістів. Петлюра, з свого боку, зобов'язався віддати польським панам велику частину українських земель, причому решта території

¹ Михайло Лозинський. Галичина, с. 194.

України мала перебувати в залежності від панської Польщі¹.

25 квітня 1920 року панська Польща, не оголошуючи війни, вдерлася на Радянську Україну. Участь у бандитському нападі польської шляхти взяли українські буржуазні націоналісти — петлюрівці. Треба зазначити, що частини Галицької армії зрадили Червону Армію, відкрили фронт і уможливили польсько-петлюрівським військам загарбати на короткий час Київ. Але польські пани за цю «прислугу» інтернували галицьке військо й розмістили його в страшних таборах для військово-полонених.

5 червня 1920 року радянське військо почало контрнаступ, прорвало фронт білополяків, почало тріумфально просуватися на захід; 12 червня воно вигнало поляків і петлюрівців з Києва. Раз назавжди були прогнані з України польські пани із своїми петлюрівськими найманцями. Скінчила ганебне існування і Українська галицька армія — частина її опинилася в польському полоні, частина перейшла на територію Чехословаччини й попала в концентраційні табори. Лише та частина, яка була вірна своєму народові, залишилася в рядах Червоної Армії і після закінчення війни включилася в економічне й культурне життя Радянської України.

Ми навмисне ширше зупинилися на цих подіях, які відбувалися в Східній Галичині й на Україні, щоб показати, як українські націоналісти, творячи різні комбінації, весь час ішли з панами проти інтересів українського народу. Тепер гляньмо, як ставились українці за океаном до всіх цих перипетій Директорії, її союзу з денікінцями, підписання Петлюрою Варшавського договору, участі петлюрівців у нападі польських панів на Київ, ролі «української делегації» в Парижі перед Найвищою радою і т. д.

Газета «Робочий народ» гостро виступила проти запрошення Центральною радою німецького кайзерівського війська на Україну. Вона викривала злочинну й зрадницьку політику буржуазної Центральної ради. З особливою силою газета викривала панування гетьмана Скоропадського і його кайзерівських союзників.

Викриваючи фарс «українських делегатів» з Канади на мирній конференції в Парижі, газета «Українські

¹ Історія Української РСР, т. II, с. 185.

робітничі вісті» водночас демаскувала і «делегацію Української Народної Республіки», і «делегацію Західноукраїнської Народної Республіки».

Коментуючи провал цих «делегацій» у Парижі, «Українські робітничі вісті» писали: «Послідна трагікомедія з петлюрівською делегацією в Парижі — се лише один більше доказ, де зайдуть ті, що йдуть проти власного працюючого народу, що спускаються на чийсь поміч, а навіть кличуть проти власного робочого народу чужу уоружену силу»¹.

Про панування гетьмана Скоропадського «Українські робітничі вісті» писали, що воно «записане кровію українських селян і робітників і буде найчорнішою сторінкою в українській історії».

Але інакше ставились до мирної конференції українські націоналісти. Газета «Канадійський українець», наприклад, писала, що аліанти (Антанта) «справедливі» і «готові українцям все дати», тільки лиш у цьому їм перешкоджають поляки.

Коли галицька націоналістична буржуазія уклала союз з царським генералом Денікіним, то націоналістичні газети за океаном писали, що вони мусили так зробити, бо «такі обставини склалися».

Коли Петлюра разом з Пілсудським напали на Радянську Україну, «Українські робітничі вісті» писали:

«Шляхетська Польща, для замаскування свого грабіжницького наїзду на Україну, найняла собі на службу першого українського погромщика Петлюру, і він, як вірний слуга польських дідичів і буржуазії, зібрав різними хитрими і підлими способами кілька тисяч українських полонених по концентраційних таборах Чехії, Італії та Німеччини і віддав їх на арматне м'ясо Пілсудському. Петлюра віддав українських полонених в руки польській шляхті, котра вислала їх на братовбийчу війну проти селян і робітників України, щоби повалити там робітничо-селянську власть і завести власть польських дідичів та буржуазії»².

Так ставились українські трудящі в Канаді до бандитської авантюри Петлюри, що разом з Пілсудським руйнував майно України і проливав кров українського народу.

¹ «Українські робітничі вісті», 1919, 16 липня.

² Там же, 1920, 15 травня.

Українські ж націоналісти за океаном беззастережно підтримували буржуазну Центральну раду, яка утворилася на Україні після Лютневої буржуазно-демократичної революції. Вони схвалювали її політику — підтримку Тимчасового уряду, запрошення на Україну німців, змову з генералом Каледіним проти більшовиків.

Вони підтримували гетьмана Павла Скоропадського — царського генерала і ставленика німецьких імперіалістів. Націоналісти казали, що кожний, хто кидає «гетьманові під ноги колоди — зрадник і робить національний злочин». Ні одним словом вони не заперечували проти тих звіртств, що їх чинили на Україні німці, яких запросила Центральна рада, які потім своїми багнетами й шомполами підтримували «гетьманський престол».

Вони схвалювали політику Директорії, яка прийшла на зміну гетьманату, — політику зради і запродавства України та її народу французьким, англійським і американським імперіалістам. Канадські націоналісти раділи з того, що французькі імперіалісти «удостоїли» Директорію «великої честі» — прийняли її «делегацію» і мали з нею розмову.

Вони виправдували обставинами союз галицької буржуазії з Денікіним, який фактично зробив з Української галицької армії частину своєї Добровольчої армії, що її народ цілком справедливо називав «грабармією».

Вони не таврували Петлюру, коли він, підписуючи Варшавський договір, віддав польським панам Східну Галичину, Волинь та інші західноукраїнські землі за те, що Пілсудський обіцяв відновити на Україні владу українських поміщиків і капіталістів. Цю ганебну зраду заокеанські націоналісти виправдували «розумною дипломатією» Петлюри.

Вони не засуджували Петлюру за те, що він разом з Пілсудським пішов розбоєм на Україну, — вони пропонували не лаяти його, бо він «творить історію».

Отака була політична позиція, яку займали заокеанські націоналісти в 1917—1920 роках, коли точилася завзята боротьба на Україні між трудящими і контрреволюцією та іноземними імперіалістичними інтервентами.

ЯК З ГОЛОВНОГО ОТАМАНА САМА «МОГИЛА» ЗАЛИШИЛАСЬ

(Казка)

Петлюра, що останніми часами жив
у Польщі, цими днями втік звідти
з паспортом на ім'я Степана Могили.

З газет

Жила собі, була собі велика Петлюра.

Жила собі тая Петлюра в Польщі, панам п'яти ли-
зала, Україну продавала, головним отаманом себе про-
зивала, грошки народні у Варшаві проїдала, своє
«військо» за польськими дротами катувала, на Україну
повернути бажала.

Жила собі та й жила собі...

Кабінети міністрів скликала, ради різні скликала,
універсали до «свого» народу писала, бо на Україну
повернути бажала.

Бажала, бажала, бажала, бажала...

Сиділа й бажала.

Сиділа Петлюра, сиділа й бажала, та й не знала,
що вже «могилою» береться.

Чотири роки бажала... Коли зирк — уже вона не ве-
лика Петлюра, а велика Могила...

Поприбігали пани польські, пани шляхетні, що Пет-
люру годували, зодягали, гроші їй давали... Дивлять-
ся — нема головного отамана Симона Петлюри, а си-
дить перед ними Могила...

— Пропали, — виють, — наші грошки!

— Пустіть, — мимрить Могила, — паноченьки, мене на
Угорщину... Там я собі могилу насиплю...

— Насипай, — кажуть пани. — Щоб тебе і вздовж і
впоперек. А хто нам гроші віддасть?

— Хай вам Петлюра, — каже Могила, — віддає... А я
Могила!.. Голий! А з голого, як із святого...

• • • • •

Лежить тая могила, з Петлюри зсипана, на Угор-
щині...

Горобці на неї прилітають, хитають хвостиками й
цвірінькають:

Високая могила...
Петлюра тут лежить...
Панів вірно любила...
З любові й померла...

1924

ДВІ ЗУСТРІЧІ

«Керівник оперативної групи Єлисаветградської повітової ЧК Карін Сергій Тарасович успішно виконав спеціальне завдання Миколаївської губчека. Каріну вдалося проникнути в генеральний повстанський штаб у Львові і довідатись про плани рейду петлюрівських банд на Україну. Карін зустрічався з генерал-хорунжим Тютюнником...»

(З доповідної записки Миколаївської губчека. 1921 р.)

За вікном вирує вечірне місто. Ми сидимо в затишній квартирі заслуженого чекіста Сергія Тарасовича Каріна, полковника у відставці. Саме він, оцей бадьорий сивий чоловік з рясною орденською колодкою на грудях, колись грав роль бандита з петлюрівського підпілля, і саме йому отаман Новицький на початку вересня 1921 року доручив з Єлисаветградщини помандрувати через радянсько-польський кордон до одного з найближчих поплічників Петлюри — Юрія Тютюнника... А втім, як це все було?

* * *

— А ви певні, що отаман Новицький цілком вам довіряє? — запитав Альпов, пильно дивлячись мені у вічі.

Я стільки чув про цього чекіста-дзержинця (з самим Феліксом Едмундовичем працював!), що тієї миті відчув щось схоже на острах... А що, як і справді я перебільшую? Справа ж серйозна — сам керівник губернської ЧК прибув до нашого тихого Єлисаветграда, щоб проінструктувати мене, зовсім молодого чекіста... Якусь хвилину я поміркував, обдумуючи відповідь, а потім дещо невпевненим голосом сказав:

— Отаман заявив мені: «Степане (тут я зробив паузу і пояснив: «У банді мене звуть «пан Степан»), я вірю, що ти справишся з цим завданням... Отже, згода?»

Альпов примружився і посміхнувся. У мене було враження, що він краще розуміє мій внутрішній стан, ніж я сам. Я вів далі:

— І тоді я вигукнув радісно: «Наказуйте, отамане!»

— Он як! — Альпов ще раз посміхнувся і підбадьорив мене: — Мабуть, він і справді довіряє вам... Що ж було далі?..

— Отаман далі сказав: «Якщо дістанешся до генерального штабу, скажеш пароль: чотириста вісімдесят чотири... Передаси генерал-хорунжому низький уклін від мене і скажеш, що тут все назріло для загального повстання. Успіх гарантовано! Мої сили зросли, моя організація охоплює південно-західну частину Єлисаветградщини, що межує з Київщиною. Свої люди є скрізь. Зброї поки що малувато, але ми її здобудемо, хай лише пролунає сигнал до повстання...»

Нашу розмову з Альповим слухав член колегії губчека Горожанин, який теж приїхав з Миколаєва. Він ворухнувся на стільці:

— А що найбільш цікавить Новицького у вашій розмові з Тютюнником, якщо вона відбудеться?

— Він сказав мені: «Головне — з'ясуй загальну обстановку. До чого нам готуватись — до тривалого перебування в підпіллі чи до повстання».

— Ваш отаман не дурень, — посміхнувся Альпов, — він дивиться у корінь. Організація Новицького, зрештою, має місцеве значення... Але далеко не місцеве значення мають загальні директиви Тютюнника, задуми, плани наших ворогів... Отже, рушайте, і негайно... Прикордонників ми попередимо...

— Я обов'язково повинен грати роль лютого ворога Радянської влади?

Мені дуже не хотілося паплюжити нашу республіку перед ворогами. Просто язик не повернеться. Альпов уважно подивився на мене, подумав і сказав:

— З власного досвіду скажу вам: будьте природним, не беріть на себе провокаторських функцій, але й дійсних думок не розкривайте... Що я можу ще порадити?.. Отаман просив розхвалити його сили, доповісти про готовність населення піднятися проти червоних. Все це брехня, не повторюйте її. Кажіть правду... Так, саме правду. Про те, що контрреволюція на Україні живоїтє. Скажіть про труднощі, які переживає підпілля, передайте думку деяких петлюрівців про приреченість

організації. Як ви знаєте, все це справді так, і, може, вам на відвертість відповідатимуть відвертістю. Зрозуміло? Ось так, бажаємо успіху.

Так почалася моя мандрівка за кордон. До Житомира дісталися поїздом, далі до Новограда-Волинського їхали на попутних підводах. Там зв'язалися з прикордонниками. А вночі...

Нагріта за день земля була теплою і сухою. Сявав повний місяць, і я подумав, що це мені на руку,— швидше помітять. Я повз, ледве видираючи руки з густої трави. На обличчя, шию стрибали якісь комахи, тріщали цвіркуни. Я на хвилюку відчув себе дуже самотнім, забутим, полишеним один на один з величезним і байдужим світом... Та це лише на хвилюку.

Побачив двох польських солдатів, і все одразу стало на місце.

— Стуй! — злякано гукнув один, і на мене націлилися гвинтівки з довгими плоскими багнетами. Я встав, високо підвів руки над головою. Вони обшукали мене і, пересвідчившись, що зброї я не маю, грубо штовхнули в спину: — Ходзь...

Перший допит — офіцера-прикордонника так званої «пляцувки»... Другий у Ровенській експозитурі — польській охоранці... Ще один допит... Ще... Нарешті мені повідомляють, що я маю терміново виїхати до Львова.

У супроводі опецькуватого петлюрівця, який на свій мундир натяг блаженське пальто, я прибув на ровенський вокзал. Пан Войтко, роль якого при мені була неясною — чи то охоронець, чи то почесний поводитир, — попрямував брати квитки. Я вирішив почекати його на пероні. Повільно дійшов до кінця перону, потім повернувся і... Просто переді мною стояла пані Братецька з Єлисаветграда, близька знайома моєї квартирної хазяйки. Я чув від старих чекістів, що іноді навіть найвидатніші розвідники провалювалися через якусь дрібницю... Чути — чув, а як це буває, не уявляв. А тепер ось, будь ласка... Раптова зустріч з пані Братецькою, яка мене добре знала і навіть одного разу просила дістати дозвіл на виїзд до Польщі... Їй дали такий дозвіл. Я знав про це, але ніяк не гадав, що ми можемо зіткнутися буквально віч-на-віч...

Братецька ступила кілька кроків до мене. Її губи ось-ось розтуляться, і вона вимовить моє ім'я або ще гірше — скаже: «Добридень, пане чекіст». А по перону

біжить, розмахуючи квитками, Войтко... Напружую волю і намагаюся надати своєму обличчю байдужого вигляду. Повільно веду очима по обличчю Братецької і відводжу погляд далі. Братецька зніяковіло дивиться на мене, а потім недовірливо похитує головою: мовляв, та звідки йому взятися тут... Петлюрівець розмахує квитками і кричить: «Ось тобі і Львів!» Я мовчу, не бажаючи, щоб мій голос чула Братецька.

Пані зітхає, повертається до дочки, а я теж зітхаю полегшено і йду з своїм поводитирем у вагон.

Можна ще чимало згадати хвилюючих подробиць тієї подорожі: і поїздки до Львова, і допити вже в генеральному штабі — спершу у контррозвідника сотника Яворського, потім ще один допит, який вели петлюрівський капітан Галайда і польський надпоручник Вишневецький, потім розмова з полковником Ступницьким...

...Капітан Галайда зустрів мене стоячи. Поруч столу біля вікна розвалився в кріслі польський надпоручник. Порівняно з петлюрівцем він виглядав чудово. Добре підігнаний, увесь у золотих шевронах мундир, зачесане на прямий проділ напomadжене волосся. Надпоручник палив ароматну сигаретку і акуратно струшував попіл у маленьку попільничку, що стояла на підлокітнику крісла.

Я відрекомендувався Галайді, і той досить флегматично показав мені на стілець. Потім повільно повернувся, зайшов за стіл і важко опустився на своє місце.

— Будьте знайомі, — показав він на поляка. — Це наш друг, надпоручник Вишневецький. Він буде при нашій розмові, оскільки його дуже зацікавила ваша доля...

Поляк загасив сигаретку і, усміхнувшись, схилив голову.

«Бреши-бреши, — подумав я, — доля моя йому потрібна, як же! Україна йому потрібна, і новини звідти пани бажають слухати з перших вуст. От і розвалився... А капітан, хоч і званням вищий, перед цим надпоручником як лакей перед паном...»

— Гадаю, дорога була приємною, і ви у нас зручно влаштувалися? — почав розмову поляк, по-наполеонівськи склавши руки на грудях.

— Дякую, — я різко повернувся до нього, — дуже зручно. Але вибачте, пане надпоручнику, мене нервують ці зручності і цей, якщо дозволите, затишок. — Я тицьнув

пальцем на рожеві портъери. Поляк уїдливі, краєчком рота всміхнувся.

— Пане капітан,— розігруючи з себе вкрай схвилювану людину, накинувся я на Галайду,— мені вже набридло займатися балаканиною. Два тижні я веду розмови... Кожен вважає за свій обов'язок мене перевірити. Перевіряли солдати, єфрейтори, лейтенанти, тепер ось ви, капітане, бажаєте дізнатися, чим я дихаю. А час, вибачайте, панове, йде. На Україні ЧК навідає, потрібні негайні заходи, наша організація перед катастрофою, а ви тут мене тягаєте по інстанціях. Не слова зараз потрібні Україні, а діла...

— Про справи ми з вами зараз і будемо говорити,— суворо мовив Галайда.— Ви тут розповідаєте про якісь катастрофи, а згідно з донесенням наших агентів у підпіллі на Україні справи йдуть нормально, всі висловлюють цілковиту впевненість, що з Радами скоро покінчимо,— при цьому капітан глянув на надпоручника, немовби переконуючи його, що так воно і є. Поляк мовчки дивився на мене.

Та я тільки змахнув рукою...

— Що ж, ви вважаєте становище на Україні трагічним? — запитав Вишневецький і поліз за сигаретою.

— Будь ласка, дайте запалити.

— Прошу...— він простягнув мені сигарету.

Я довго роздивлявся її, наче зроду не бачив таких.

— Англійська,— сказав я.

— Ні, французька. Давайте ближче до справи. Чому ви вважаєте становище підпілля на Україні трагічним?

— Так,— сказав я,— становище трагічне, і дуже шкода, що ви не бачите цього. Ні ви, ні пан капітан.

— Ви дійсно вважаєте становище настільки серйозним? — перепитав мене капітан Галайда. Очі його бігали. Він явно був не радий цій розмові в присутності поляка.

— Так.

— Але чому?

— Більшовики дали селянам землю...

— А розверстка? А «надзвичайка»? Хіба це не протверезило селян?

— Ні, бо хліб забирають не в бідняків, а в багатіїв. Все це вирішується на загальних зборах, якими керують незаможники. Тепер і середняки теж пішли за ними, за більшовиками...

— Ну гаразд, а ваша організація, що вона робить?

— Ховається, що їй ще робити? Навкруг очі й вуха... А з загонами, чи бандами, як їх називають, зв'язку немає, тому що на них весь час полюють військові частини. Коротше, не продихнути...

— Гм...— сказав Галайда,— якось це все...

Поляк сунув сигарету в попільничку і підвівся. Подивився на нас обох, обсмикнув мундир і вийшов не попрощавшись. Коли за ним зачинилися двері, капітан сказав розгублено:

— Ну от, поговорили...— потім нервово пробігся по кабінету і зупинився біля мене:— Вас послухати, то просто руки опускаються. Інші зв'язкові не так доповідають.

— Значить, брешуть,— сказав я твердо.— А я не зачини, я за справу вболіваю.

— Я розумію, розумію,— заквапився Галайда,— я про все доповім...

І от нарешті зустріч з полковником Ступницьким — правою рукою генерал-хорунжого... Я розумів, що це буде вирішальна розмова. Якщо полковник повірить мені — зустріч з Тютюнником відбудеться.

...Вже понад годину тривала ця нелегка розмова. Ступницький виявився підозріливим, вкрай недовірливим слідчим. Я бачив, що мої відповіді його вразили настільки, що він навіть не приховував цього.

— Ви що там, подуріли? Що ти верзеш? До Петлюри погано ставляться?

Я витримав його пронизливий погляд і якомога спокійніше сказав:

— Відверто кажучи, не вірять у нього... Становище підпілля дійсно сумне, пане полковнику...

Ступницький відвів очі:

— Взагалі-то я про це чув... Отаман Струк нещодавно написав листа головному отаману, в якому скаржився, що працювати неможливо, скрізь, мовляв, літають червоні, навіть у лісах ховатися важко. А ти, до речі, не чув про те, що нібито у наші загони пролізли чекісти?

— Ні, в нас такого не було,— запевнив я полковника.

— Отаман Струк просто так і пише,— продовжував Ступницький, не звертаючи уваги на мою відповідь (як усяка самозакохана людина, полковник більше любляв говорити сам, ніж слухати),— що в наші загони проліз-

ли чекісти. Начальником штабу Козятинського повстанкому став чекіст, і старшини, яких він направляв у мое розпорядження, потрапляли просто в ЧК. Отак-то. Отже, ви там, на Єлисаветградщині, живете ще спокійно.

Ступницький витяг з кишені великого золотого годинника, клацнув ним, промурмотів:

— Скоро й трапеза...— і підвівся.— І все-таки ви там надто полякалися... За нами знаєш хто стоїть? Антанта. А це — зброя, гроші, інструктори... Розуміти треба...— Він подумав і додав: — А от слова твої сміливі, гадаю, треба, щоб послухав генерал-хорунжий...

Ступницький виконав свою обіцянку. Я був прийнятий Тютюнником. Дивлячись на пласку й міцну генеральську потилицю, я думав, що цьому здорованю більше пасує бути різником, ніж генералом. Він обернувся до мене від великої карти України, яку роздивлявся, і, перебивши мое вітання, сердито почав рахувати:

— Крім організацій Новицького і Орла на Херсонщині, діють мої загони отаманів Заболотного, Залізняка, Свища. На Катеринославщині — Завгородній, Гупало, Дерещук. Хіба це не сила?

Я знизав плечима:

— Ця сила приречена.

— Як це?

— Вони голодні, ховаються по лісах. А навкруги більшовицькі полки... Вони переслідують кожного отамана по п'ятах...

Очі Тютюнника налилися кров'ю.

— А якщо я поведу на Україну ядро регулярної армії і дядьки побачать моїх козаків в уніформі з тризубом, із святим Юрієм на шапках, під петлюрівським прапором,— тоді піднімуться вони на повстання?

— Боягузів серед нас немає. Я перший тоді візьму шаблю до рук, і всі мої побратими, і дядьки, як ви їх називаєте. Але коли ж це буде? Ми там сидимо, нічого не знаємо... Де вона, ця армія? Ми вже втомилися чекати. Що нам робити, пане генерал?

Тютюнник уважно подивився на мене і показав на стілець.

— Сідай,— він повернувся до полковника.— Повезете його до генерал-хорунжого Нельговського, хай подивиться на його орлів... Це, так би мовити, для особистого враження. Коли прийде час наступу на Україну,— звертався генерал уже до мене,— то Бессарабську гру-

пу поведе генерал Гуля-Гуленко, Подільську — полковник Палій, і врешті я сам очолю Волинську групу. Сил вистачить! Крім того, дивись, хто з нами ітиме. Це лист від керівника «Союза защиты родины и свободы» Бориса Савінкова, чув про такого?

Ще б я не чув про цього білогвардійського виродка! Я кивнув. Тютюнник надів окуляри і почав читати з аркуша, що лежав на столі:

— «У меня все подготовлено, и одновременно с вашим выступлением мои части выступят на Белоруссию и Полесье, обеспечивая ваше левое крыло». Чув? І ліве крило забезпечене...— Закінчуючи розмову, Тютюнник підвівся і, граючи під велику людину, проголосив:— Все, що тут побачите, чесно передайте народу. Чекайте нас. Скоро нова зоря засяє над Україною.

Багато ще можна було б розповісти про мої візити до військових частин новоспеченого гетьмана, про генералів «війська визволення». Я уважно вивчав місця розташування полків і дивізій, рахував військову техніку, намагався запам'ятати все побачене. Вночі заносив ці дані до маленької книжечки, яку ховав у шапці з тризубцевою ознакою.

Нарешті останні прощання (я так добре увійшов у роль, що навіть просльозився). Майже без пригод повернувся до Миколаєва. Прямо з вокзалу пішов до губчека і доповів про все почуте і побачене. Товариші Альпов і Горожанин слухали мене дуже уважно, так наче я був таким самим, як вони, досвідченим чекістом. Я був гордий з цього... Пізніше я дізнався, що про мій «похід» знав товариш Дзержинський і був задоволений результатами. А результати самі знаєте які. Так і «не дочекалась» Україна «нової зорі» з генеральських погонів, ну, а сам генерал...

Зустрівся я з ним удруге вже в Харкові. Генерал перебував у просторій кімнаті під охороною чекіста. З групою товаришів я увійшов туди. Тютюнник сидів, поклавши голову на руки. Я побачив знайому пласку потилицю. Зачувши наші кроки, він підвів голову і... впізнав мене. Наші погляди зустрілись, і генерал мовчки опустив очі. Мовчав і я. Друга розмова не відбулася. Не було про що говорити...

У ПАРІ З КОНТРРЕВОЛЮЦІЄЮ

Не скажеш, що за останні десятиліття слова «український автокефалізм» здобули широкий ужиток чи популярність. Скоріше навпаки. І ця обставина не те що непокоїть, а не дає спати тим, хто не уявляє собі України без «самостійності». В усякому разі, коли І. Огієнко та його «брати во Христі» по звитих на канадській землі автокефальних гніздах беруться за пера, то їм спирає дух від хвилювання: страшенно хочеться возвеличити українську автокефалію. Злагодженим хором вони хоралють, що автокефалія — чистий, ба, найчистіший релігійний рух, який ніколи не мав і не має нічого спільного з політикою, а якщо й мав, то тільки з метою підтримки Радянської влади на Україні. Це — спеціально для широкого загалу і особливо для тих, хто думає інакше. А далі продовжують дещо тихіше: що автокефалія — то «вияв внутрішніх прагнень українського народу до духовної та іншої самостійності», що вона «сприяє вільному розвитку культури, мови, національних традицій, звичаїв». І дуже хотілося б Огієнку і компанії, щоб почули їхні баєчки на Україні і навіть повторяли з амвонів. Молитви — річ, звичайно, благочестива. Та існує правда життя, існують факти, документи і беззаперечні свідчення...

...Йшов бурхливий 1917 рік. Кожен день його невпинно наближав до соціалістичної революції. Трудящі маси Росії під проводом партії більшовиків готувались до рішучого бою з старим світом. Проте на Україні поряд з революційним піднесенням активізувався і «самостійницький» рух. У політиці представники його прагнули до повного відокремлення України від Росії, у справі керування церквою — до автокефалізму.

Автокефалія відразу пішла в парі, мов посестра, з ідеєю політичної незалежності. «Самостійники» відразу скористалися декретом Радянської влади про відокремлення церкви від держави і школи від церкви, і 5 травня 1920 року всеукраїнська православна церковна рада

проголосила українську церкву незалежною від московського патріарха, а також від київського єпископа, бо, мовляв, не вона його обирала. Після цього, прикриваючись прогресивними лозунгами, схвалюючи на словах декрет Радянського уряду, автокефалісти намагалися підірвати союз Радянської України з іншими братніми республіками, насамперед з Російською Федерацією.

Недарма українські буржуазні та дрібнобуржуазні партії — від так званої української народної до партії хліборобів-власників, хуторян включали вимоги автокефалії у свої програмні писання. Її підтримували також українські меншовики, есери, укапісти¹. Останні, як того старанно не приховували, навіть друкували свої лжекомуністичні маніфести в автокефальних видавництвах.

Своє контрреволюційне нутро автокефалісти показали на так званому першому українському православному соборі Київщини (травень 1921 року). До речі, основну кількість його учасників становили куркулі й обдурені ними середняки, націоналістичне духовництво, колишні чиновники тощо. Антирадянську спрямованість собору підтвердили прийняті ним постанови, які автокефалісти намагалися тримати в таємниці від широких мас трудящих. Постанови свідчили, що націоналістичні церковні кола вирішили підмінити декрет уряду про відокремлення церкви від держави утвердженням нової пануючої церкви — автокефальної, виразниці класових інтересів буржуазних верств. Які ж шляхи до «оновлення та оздоровлення життя» пропонував собор? Як не гидко перечитувати цей запліснявілий талмуд, але ж істина вимагає конкретності.

Четвертим розділом постанов автокефалісти домагались «українізації» всіх без винятку парафій, двадцятим і дев'ятнадцятим розділами — закриття всіх російських церковних установ. Запровадження п'ятнадцятого розділу означало б обов'язкове викладання віровчення у храмах особам, які не досягли вісімнадцятилітнього віку, обов'язкове введення в кожній парафії загальногромадських церковних співів, а шістнадця-

¹ Укапісти — члени української дрібнобуржуазної націоналістичної партії, які у 1920 році присвоїли собі назву Української комуністичної партії (УКП). Відбиваючи інтереси куркульства, вели націоналістичну підривну діяльність. УКП розпущено 1925 року за рішенням Президії Виконкому Комінтерну.

тий розділ передбачав організувати середні та «нижні» (так звані катехізаторські) церковні школи.

Соборяни настільки розперезалися, що вважали свої постанови обов'язковими для виконання органами Радянської влади. Як відвертий антирадянський крок, розрахований на те, що Радянська держава сама порушить свої закони, розцінила наша преса вимогу автокефалістів передати їм усі монастирі та колишній Київський єпархіальний завод з усім майном і коштами.

«Вони бажають не більше не менше, як скасування основного земельного закону, проголошеного й проведеного в життя робітничо-селянською революцією», — писала з цього приводу газета «Вісті» Київського губвиконкому 15 жовтня 1921 року.

Контрреволюційна суть автокефальної церкви ще з більшою очевидністю виявилась у її практичних ділах. У 1921 році Софійський собор, котрий автокефалісти після мало не кулачного бою відвоювали в тихонівців¹, став місцем, де націоналістичний «повстанський комітет» передавав інформацію петлюрівцям і звідки він керував контрреволюційними виступами. Поголені і пострижені, без ряс, у цивільному одязі, автокефальні попи, не чекаючи вступу в дію постанов собору, шугнули по селах, намагаючись насильно українізувати навіть ті парафії, де більшість жителів розмовляла російською мовою. Саме так заподатливо вислужувались, мріючи про єпископські розкоші чи крісла в жовто-блакитному «уряді», Я. Чугаївський, В. Шиманівський та інші «братці» з Огієнкової компанії.

Писання і перші практичні кроки — то наче два кінці однієї палиці. Автокефальна церква виступала своєрідною формою утвердження петлюрівщини на місці тихонівщини, засобом зміцнення становища українських куркулів.

Автокефалістам не вдалося приховати справжньої спрямованості травневого собору, і голова всеукраїнської православної церковної ради М. Мороз змушений був 20 вересня 1921 року заявити урядові Радянської України, що всі незаконні постанови собору скасовуються. Не розраховали, бачте, і передали борщу перцю.

¹ Тихонівці — прихильники патріарха Тихона, запеклого ворога Радянської влади, що запламував себе відмовою передати церковні коштовності у фонд допомоги голодуючим. Позбавлений сану у травні 1923 року.

Та, незважаючи на цю та інші заяви, в яких автокефалісти клялися у своїй прихильності до ідей соціалістичної революції, вони продовжували антирадянську діяльність. Професор М. Васильківський навіть проголошував у кам'янець-подільській автокефальній церкві проповіді про комунізм, а після молитов ішов виконувати вказівки унівських агентів.

Лицемірство автокефалістів виявилось і в тому, що на своєму Всеукраїнському соборі (жовтень 1921 року) вони обрали головою церковної ради велемовного В. Чехівського — колишнього міністра унівського уряду, ідеолога українських меншовиків. У своїх промовах В. Чехівський закликав до «єднання пролетарів усіх країн, але тільки не з московською церквою». 11 листопада 1922 року «Вісті ВУЦВК» вказували, що це була «ідеологія М. Грушевського, О. Шульгіна, Д. Донцова та ін., які теж проповідували для держави: хай живе всесвітня федерація, не треба нам федерації з Москвою». Духовна спорідненість автокефалізму і націоналізму виявлялася з повною очевидністю. Весь зміст роботи собору полягав у тому, щоб «знайти нову опору для жовто-блакитного культу, нову трибуну, з якої можна було б заявляти про свої невизнані права»¹.

Антирадянське спрямування мали рішення чергового зборища автокефалістів — їх чотириденного з'їзду, що відбувся влітку 1922 року в Києві. З'їзд ні на хвилину не зупинився перед тим, щоб відхилити, наприклад, пропозицію групи Задорожнього закрити монастирі, і в той же час схвалив пропозицію професора Данилевича про встановлення святкових днів для вшанування «чудотворних» ікон. Групу Задорожнього вигнали із залу за відстоювання й інших прогресивних вимог. Найповніше з'їзд виявив свої позиції, відкинувши пропозицію визнати святкування Першого травня.

Отже, на початку 20-х років автокефалізм став тро-янським конем буржуазно-націоналістичної контрреволюції. Зрозумівши, що Радянську владу неможливо повалити у відкритому бою, жовтоблакитники змінили тактику і вирішили домогтися спочатку «самостійності» української церкви, щоб насамперед увійти до штабу автокефалістів. Сили куркульської контрреволюції консолідувалися під банями церков.

¹ «Коммунист», 1921, 20 ноября.

Було знято покривало із зв'язків автокефалістів з реакційними емігрантськими угрупованнями та іншими контрреволюційними силами. З'ясувалося, що автокефалісти на Україні одержували від унрівців антикомуністичну літературу, поширювали складену петлюрівським «міністром сповідань» І. Огієнком сповнену ненависті до Радянської влади «молитву за Україну» та видану ним брошуру «Нариси з історії культурного життя церкви української», у якій ставилась вимога «самостійності» української церкви. При військових таборах унрівців той же І. Огієнко заснував курси по підготовці «отців» для пастирської діяльності на Україні. І коли його призначили «прем'єр-міністром УНР», то один з публіцистів зауважив, що автокефалізм став на чолі бандитизму. «Треба ж комусь,— писав він,— «ножі святити» задля знищення влади робітників та селян».

Хоч українські автокефалісти блокувалися з іншими автокефальними церквами — грецькою, сербською, грузинською, вони втрачали ґрунт під ногами і тому змінювали тактику, вдавались до прихованого розкладу комнезамів, кооперативів, робітничих громад. У 1922 році при розкритті змови у київській кооперації серед заарештованих виявилось кілька автокефальних ієреїв. Автокефалісти — учасники з'їзду кооператорів Поділля — підбурювали інших делегатів проти диктатури пролетаріату.

У властивому їм дусі повелись автокефалісти у важкі місяці голоду на Україні і Поволжі. Уряд Радянської України прийняв тоді постанову «Про передачу церковних коштовностей до фонду допомоги голодуючим». Автокефалісти на словах підтримали її, а член української церковної ради В. Липківський навіть звернувся із закликом до населення допомогти потерпілим. Слова були красиві, а діла... Протягом кількох місяців автокефалісти зібрали лише кілька десятків фунтів хліба. А титар-автокефаліст А. Навроцький навіть підмінив у церкві срібний підстаканник власним, дешевшим, аби цінність, борони боже, не віддали у фонд допомоги.

Проводирі безсутанників, щоб завоювати популярність, маскувались під демократів, відмовлялись від грошей за треби, а тим часом і далі вели каїнову роботу.

З подвійною швидкістю закрутились колеса, що приводили в дію зв'язок між двома осередками: Чехів-

ський — Огієнко. Самовисвячений на митрополита всієї України В. Липківський регулярно інформував націоналістичні центри про становище автокефалістів на Україні. Це на основі його повідомлень перемишлянська попівська газета «Український голос» писала, що автокефалісти на Україні роблять ту роботу, «якої ми не могли досягнути зброєю...». Відповідно до унівських інструкцій керував створеним на Поділлі так званим «Братським об'єднанням парафій української автокефальної церкви» П. Погорілко, котрого Петлюра послав до константинопольського патріарха висвячуватись на єпископа. Емігрантські націоналістичні угруповання докладали зусиль, щоб створити єдиний антирадянський фронт автокефалістів та уніатської церкви. У статті «До програми українського визволення», надрукованій в антирадянському журналі, проводир есерів М. Шаповал настійно радив галицькому духовенству йти не з Римом, а з українським автокефальним рухом.

Намагаючись за допомогою обману втримати під своїм впливом населення, провідники автокефалізму поширювали ворожі чутки, творили «чудоманію».

Хвиля «чудоманії» захопила чимало сіл. Розігрувались сцени «оновлення» образів, хрестів тощо. Подекуди ці старання досягали мети, про що свідчили події, відомі під назвою калинівського «чуда». Куркулі в союзі з автокефальними попами інсценізували «оновлення» хреста у містечку Калинівка, Подільської губернії, і сюди потяглися численні юрми паломників. Через деякий час виникли антонівське «чудо» та «чудо» у Йосафатовій долині. У селі Антонівка на Кам'янецьчині одна селянка з намови куркулів пустила чутку, ніби бачила в криниці божу матір, котра наказала їй зібрати хресний хід для освячення криниці. «Незалежники» негайно розголосили це по всіх усядах... А хіба інакше зародилося «чудо» у Йосафатовій долині? Адже лише з ініціативи місцевого куркульства і автокефалістів почалося масове перенесення хрестів у долину біля села Голинчинці на Поділлі.

«Чудоманія» була соломинкою, за яку хапалося куркульство у боротьбі проти Радянської влади. «Втративши надії на повернення свого панування земними засобами, загубивши надії на батьків-отаманів, білих генералів, йому (куркулю.— М. І.) більше нічого не залишалося, як вдатися до надприродних сил, звернутися до

бога, повірити в «чудо», — писала 24 березня 1923 року газета «Вісті ВУЦВК».

«Чуда» принесли велике лихо населенню — вони сприяли поширенню бандитизму, крадіжок, розпусти. Тільки від антонівського «чуда» збитки перевищили 250 тисяч карбованців. Цих коштів вистачило б на фінансування всіх тодішніх шкіл Поділля.

В антирадянському наступі «незалежники» скористались малоосвіченістю народних мас, успадкованою від буржуазно-поміщицького ладу.

Не знати, як довго ще безсуданники обдурювали б людей, якби спритних шарлатанів не вивели на чисту воду. Спроби інсценізувати кожне «чудо» викривались на місці. Коли автокефалісти пустили чутки, що в селі Княже на Поділлі церква нібито пішла у землю по хрест і що через сорок днів настане кінець світу, якщо всі не будуть молитися, то преса негайно спростувала цей поголос. Жителі Княжого зібрались на сход, де було з'ясовано контрреволюційну природу автокефалії. А незабаром затримали дивних ходаків, що в торбах мали фарби та різне причандалля для «оновленської» роботи.

Ряд відкритих судових процесів, які невдовзі відбулися над організаторами «чудес», переконливо показали, що автокефалісти запродували інтереси трудящих світової буржуазії. «Ми судимо кляту темноту, що залишилась нам у спадщину від царів, князів, ми судимо закордонну контрреволюцію, що керує «чудесами» і використовує їх для своєї підлої мети, — заявив на одному з судових процесів громадський обвинувач. — Ми судимо не віру, не релігію, а релігійний обман і контрреволюцію, що цим обманом прикривається»¹.

Ставка на «оновленську» стихійність підвела. Коли знову дехто подався в Голинчинці, Калинівку, щоб ставити хрести, селяни рішуче зупинили ходаків.

Підточило коріння автокефалізму й те, що старому побуту, який церковники посилено оберігали, було протиставлено нові, соціалістичні обряди, звичаї.

Безсуданники намагались пожвавити свою діяльність в еміграції, скликали різні собори, ради. У серпні 1924 року канадська автокефалія скликала в місті Йорктоні собор української православної церкви. На ньому з промовою виступив архієпископ української церкви

¹ «Червоний край», 1924, 15 жовтня.

в Америці Іоанн Хведорович, колишній єпископ подільський і вінницький. Кожне друге слово цього затятого ворога комунізму було брудною лайкою на адресу Радянської України. Іван Кулик, який тоді перебував у Канаді як представник нашої республіки, у «Листах з-за кордону» слушно порадив помазаникові не будувати химерних планів щодо України, де все більше зростає авторитет Комуністичної партії, зміцнювалася влада трудящих.

Автокефалісти безповоротно скочувались у болото відвертої реакції. У 1925 році члени всеукраїнської православної церковної ради надіслали у Стокгольм привітання всеукраїнській конференції церковників, яка виражала ідеї буржуазії, і авансом (!) приєднувались до її постанов. Повнішу відданість блюдолизів важко продемонструвати. Невдовзі «незалежники» не втримались від пишної панахиди в Софійському соборі по Петлюрі. Чехівський так побивався за «батьком», що схуд на кілька кілограмів.

Врешті-решт українська автофекальна церква перейшла під пряме керівництво націоналістичної контрреволюційної організації, так званого «Братства української державності», а потім — і «Спілки визволення України» (СВУ). Весь попередній шлях привів автокефалістів туди, куди й мав привести. Член президії і керівник церковного відділу СВУ В. Чехівський з своїми поплічниками опинилися на лаві підсудних.

На судовому процесі над цією контрреволюційною організацією у 1929 році з'ясувалось, що з 1100 керівників автокефальних парафій 214 були колишніми офіцерами і учасниками петлюрівських банд (у тому числі і брат Чехівського — колишній жовто-блакитний полковник, а потім піп), решта — офіцерами царської армії, жандармами, поліцаями, членами «Союзу російського народу».

Історія автокефалістів мала логічний кінець: у січні 1930 року надзвичайний київський собор автокефальної церкви ліквідував її як антинародну. Відтоді собор'янам залишалось хіба що кукурікати у Йорктоні чи в затінку чорної потвори — свастики, що зводилась на Заході.

То чи ж допоможуть сьогодні Огієнкові молитви? Не допоможуть. Правда життя сильніша за них.

ІРЖАВИЙ ЦВЯХ

Київський відгук на нью-йоркське видання

Здавна у трударів України існує приповідка: «Коня кують, а жаба ногу підставляє». Вона є, власне, синонімічним варіантом широковживаного вислову про незугарного невдачу Пилипа, який прожогом вистрибує з конопель.

Отаким Пилипом виявився якийсь Михайло Сосновський, автор поважного за зовнішнім виглядом фоліанта, випущеного націоналістичним видавництвом в Америці. Названо цю грубезну книгу «Дмитро Донцов. Політичний портрет».

Дві причини спонукали нас відгукнутися на появу тієї, з дозволу сказати, монографії. По-перше, брак у ній будь-якої науковості. По-друге, що, власне, є основним — дати відкоша оскаженілій антирадянщині, якою начинено кожну сторінку цього видання. Втративши рештки совісті, українські буржуазно-націоналістичні недобитки, які вештаються по капіталістичному закордонню, мають нахабство тлумачити сучасну і минулу історію України. Що ж! Це не дивно. Жалюгідні відщепенці йдуть на все, аби заробити собі кусень хліба у імперіалістичних хазяїв, яким вони продалися душею й тілом.

Ми, радянські українці, з обуренням відкидаємо все надруковане націоналістичними запродавцями. І скільки б не силкувалися вони ліпити книжечки, блюзнірські журнальчики та газети, наш народ не сприймав і ніколи не сприйме літературне вариво, виготовлене націоналістичною кухнею.

Радянський Союз, здобувши величезні досягнення в соціально-економічній галузі, зажив слави країни, яка має нечувані успіхи в галузі культури. ЮНЕСКО (спеціалізована установа ООН у справах освіти, науки і культури) визнала, що СРСР посів перше місце серед країн світу по виданню книг. Має величезні досягнення в галузі культури і наша Радянська Україна. Тож не-

хай не намагаються націоналістичні зрадники тягти і свій жалюгідний глек до нашого культурного обійстя. Ми жили й будемо жити без них.

Книги і журнали, що виходять на Радянській Україні, з задоволенням читають наші зарубіжні друзі. Наведу найсвіжіший факт. Наприкінці листопада 1974 року Київ відвідав прогресивний письменник із Шрі-Ланка Гунасена Вітана, з яким ми познайомилися в Алма-Аті на 5-й конференції письменників Азії й Африки. Як було приємно почути з його уст, що там, далеко, на острові в Індійському океані, регулярно читають київський журнал «Україна». І ще сказав мій колега Вітана, що цікавиться радянською літературою, що неодмінно напише для молодшого покоління шріланкців книгу про Тараса Шевченка. «Своїм свободолобством він близький нашому народові!» — промовив, прощаючись, наш гість.

Це говорять представники прогресивної громадськості планети. Іншої думки про Радянську Україну пани, чи то пак містери націоналісти.

Немає потреби дискутувати з Сосновським з приводу всіх його плутано-провокаційних антирадянських тлумачень. Розглянемо лише деякі «постулати».

Передусім ніхто з людей здорового глузду не повірить в накопичену автором мішанину всіляких безпідставних вигадок. Адже кожному зрозуміло, що марним є силкування Сосновського довести, ніби нікчемна метушня націоналістичних недобитків за кордоном впливає на життя Радянської України. Воістину смішні намагання! Хіба може піщинка спинити ходу велетня!

Справді абсурдним є наукоподібні прагнення Сосновського довести, ніби Д. Донцов «у цей... історичний період... відіграв особливу роль...» і впливав, як твердить автор, «на розвиток української суспільно-політичної думки». (Нижче покажемо, як самі ж націоналісти не вірять у це і як товчуть Сосновського за те, що «не підвищив роль» Донцова в націоналістичній каруселі).

Ніякої «особливої» ролі в історії Донцов не відіграв, і широкий загальний вплив зовсім не знає його і не чув про нього, та, крім того, як каже народна мудрість, далеко куцюму до зайця! І на розвиток суспільно-політичної думки Донцов не вплинув, бо не в ті взувся!

Історія розвитку Української Радянської Республіки зафіксувала багато імен діячів — революціонерів,

робітників, колгоспників, представників трудової інтелігенції, які боролись за нове, вільне, радянське життя. Ці люди назавжди посіли почесне місце на сторінках історії нашого народу. А на її скрижалях прізвища Донцова нема й не буде ніколи. Адже ця особа настільки не примітно-дрібненька, що, як казав один гуморист, її навіть крізь скельця найдосконалішого мікроскопа не побачиш, якась невиразна інфузорія, та й годі!

А для чого ж тоді оці нотатки, здивується допитливий читач і запитає, навіщо таку нікчемну інфузорію згадувати тепер?

Для того, відповімо, щоб розвіяти роздмуханий націоналістами навколо імені Донцова ореол «видатного політичного діяча», щоб забити осиковий кілок на могилі цього упира, похованого в Баунд Бруку на американській землі.

Мета в нас одна — показати справжнє обличчя Донцова, цього запеклого ворога пролетарської революції, ворога радянського народу, сказати, що ніякими томами, ніякими монографіями націоналістичним літераторам не вдасться возвеличити поліційного філера, пасквілянта, який десятки років майстрував антирадянські наклепи.

Напрошуються порівняння. Жив-був такий собі Керенський. Як і Донцов, жебракував він на заокеанських політичних папертях. «Дайте, не минайте!» — гугнявив, простягаючи руку. І давали.

Животів на імперіалістичних подачках, але дженджуристим був, випинався, метав громи й блискавки на Радянську країну, передрікав «близьке» падіння Радянської влади. Слухали його лише пронафталінені ошмаття колишньої царської імперії. Так він, передрікаючи, і дуба врізав. І що ж? Ніхто й не сумував, ніхто його й не згадує. А Радянський Союз жив, живе і буде здоровувати!

Отак і Донцов. Як і Керенський, швендяв він американською землею, харчувався з того ж корита. Тільки й різниці було, що Керенський свого часу достукався до посади прем'єра Тимчасового буржуазного уряду, а Донцов так і заляк на дрібненькій ролі політичного клерка. Його обов'язком було сичати на Радянську владу замітками, статейками, брошурами. І він сичав. Від першого дня Жовтневої революції, аж поки сконав на дев'яностому році свого зрадницького животіння.

У його писаннях не було нічого наукового, теоретичного, а лише зоологічна, тваринна ненависть до радянського народу, і зокрема до російського і українського народів.

Так, звіряча ненависть! Саме цю огидну рису підкреслював Ярослав Галан. Якось ми йшли з ним львівськими вулицями.

— А ви знаєте, — сказав Галан, показуючи на похмуру будівлю, — в цьому домі колись Донцов виплітав свої антирадянські паплюжницькі пасквілі.

Саме в ті дні Галан писав свою статтю до 800-річчя Москви і коротко виклав мені її зміст. Він картав Донцова за ворожість до Радянської країни і сказав, що весь ідейний багаж націоналістичного перодряпа — ненависть до революційної Москви...

Ми розуміємо: буржуазно-націоналістичним гендлярам дуже хочеться зробити з Донцова святого своєї розбишацької релігії. Оскільки на буржуазно-націоналістичному торжищі не знайшлося підходящого пророка, то й вирішено було висвятити Донцова на одного з «апостолів фашизму». Таким він і вважався, бо ніхто інший з націоналістичних ландскнехтів не орудував пером так блискавично і отруйно, як Донцов. Але ж ніяких «америк» у політиці він не відкрив. Найбільша його книжчина під крикливою назвою «Націоналізм» є нічим іншим, як безпардонним епігонством. Так, так, Донцов просто перелицював дикунське євангеліє Гітлера «Майн кампф».

Хто ж він, цей одіозний Донцов? Син херсонського поміщика, сім'я якого мала півтори тисячі десятин землі. Батько Донцова здавав частину свого маєтку в оренду та, крім того, мав у Мелітополі велику торговельну фірму.

Все життя поміщицького сінка — безперервне хамелеонство, безупинна спекуляція політичними поглядами. Будучи студентом Петербурзького університету, він примкнув до есерів. Потім переметнувся до українських есдеків (дрібнобуржуазної націоналістичної партії). Колишні його друзки подекують, що він, прикриваючись псевдонімом, вміщував шовіністичні статті в буржуазно-ліберальній газеті «Русские ведомости», і висловлювали підозру, що він був жандармським агентом-донощиком.

Володимир Ілліч Ленін ще до революції розгледів справжнє обличчя цього перекинчика і назвав його націонал-соціалом (як це перегукується з гітлерівським націонал-соціалізмом, чиїм агентом став через двадцять років Донцов!), а також націоналістичним міщанином. З цим незмивним тавром Донцов і ходив шістдесят років.

У 1908 році він перекочував на Західну Україну і там вступив у антинародну «Спілку визволення України», вірно служачи австрійським і німецьким мілітаристам. Коли в 1918 році кайзерівські орди окупували Україну, німецькі генерали в своєму обозі привезли до Києва з Берліна Донцова і наказали йому служити їхній маріонетці — гетьману Скоропадському. Вірний холуй виконав наказ і став одним з підручних гетьмана. Навіть закохався в його твердість і, як свідчить Сосновський, хотів бачити в особі Скоропадського «нашого Бонапарта».

Після того, як гетьмана було вишпурнуто, Донцов блискавично «перебудувався» і шугнув під крильце Петлюри, який разом з катом арсенальських робітників кривавим Коновальцем допоміг йому вибратися з Києва в січні 1919 року.

Блукав він по Швейцарії і Австрії, аж поки у січні 1922 року виканючив у Пілсудського візу на переїзд до Львова. Давній приятель, обер-бандит Коновалець постачив йому злоті і влаштував на посаду редактора «Літературно-наукового вісника». Донцов зробив цей орган трибуною знавіснілого націоналізму і вихлюпнув з його сторінок не одну помийницю брудних антирадянських наклепів.

У Львові Донцов на всю широчінь показав себе прихильником і пропагатором фашизму. Не тільки переклав українською мовою згадану вище мазанину Гітлера «Майн кампф», а й склепав панегіричні брошури про італійського дуче Муссоліні й іспанського каудільйо Франко. Зрештою, дійшов до ганебного блюзнірства, порівнявши героя українського народу Богдана Хмельницького з фашистським отаманом Муссоліні.

У 1939 році, коли були визволені західноукраїнські землі, гітлерівський лизоблюд Донцов дременував до Берліна, де з перервами (виїздив до Праги та інших міст) пробув майже до кінця війни, друкувався у фашистській пресі і, як давній шпигун, співробітничав з фа-

шистськими органами безпеки. Після розгрому гітлерівської Німеччини зумів вислизнути з Праги в американську окупаційну зону, звідти у Францію, потім у США і, нарешті, у Канаду. Навіть однодумці Донцова не приховували його тісного співробітництва з фашистською розвідкою. Донцов був занесений до списків воєнних злочинців, його мав судити Міжнародний трибунал, але дбайливі опікуни потурбувалися, щоб захистити досвідченого резидента, і переправили його за океан.

А шкода, що не вдалося його схопити!.. Після другої світової війни Донцов ще більше розлютився. Він був невдоволений, що його хазяїнові Гітлеру не вдалося поневолити народи світу, що Гітлера і гітлеризм було успішно розтрощено.

Коли після рішення ЮНЕСКО в країнах, які є членами ООН, відзначали 100-річчя з дня народження Володимира Ілліча Леніна, в цей час уцілілий воєнний злочинець Донцов надрукував у мюнхенській газетці кілька «теоретичних» статейок. Він напосівся на ленінську національну політику, на ленінську дружбу народів. Відкинувши сором, затоптавши елементарну логіку, Донцов почав вихваляти антинародну Центральну раду, яка продала Україну німецькому імперіалізму. І навіть заплакав за Центральною радою, розбазікавшись, ніби справедлива боротьба українських трудящих проти Центральної ради була боротьбою «з українським народом». Більшого наклепу на робітників і селян України ніхто не міг вигадати...

До речі, можу розповісти ще про один факт плазування Донцова перед фашистами. Пригадую, як другого дня після визволення Харкова Радянською Армією в лютому 1943 року до мене прийшов робітник друкарні Матвій Іванович Котельников. Він розповів, що в центрі Харкова по вулиці Іванова жив редактор фашистського брудного листка «Нова Україна» Царинник. На квартирі в цього підлого зрадника відбувся банкет на честь прибулого до Харкова гітлерівського рейхсміністра. І на цьому банкеті чаркував «якийсь письменник із Львова Донцов». Тоді я не звернув на це уваги. А тепер, коли прочитав у «монографії» Сосновського, що «з вибухом війни Німеччини з СРСР він (Донцов.— А. Х.)... повернувся до Берліна...»,— я зіставив усі факти і ще раз пересвідчився, що Донцов, цей видресирований

гітлерівський лакей, їздив з ними, як гайдук, на зап'ятках геббельсівського ридвана.

Але був не звичайним лакеєм, а жорстоким катом співвітчизників. І хоч сам не вішав і не мучив людей, та своїми писаннями нацьковував бандерівських горло-різів. Це ж на його совісті кров десятків тисяч жінок, дітей і стариків, замордованих озвірілими вбивцями. Це на його совісті загибель радянського героя-розвідника Миколи Кузнецова, на якого напали бандерівці 8 березня 1944 року в селі Боратин на Львівщині. Про цей напад чорним по білому чітко написав начальник СД Галичини штандартенфюрер Вітіска в донесенні начальнику головного управління імперської безпеки групенфюреру СС Мюллеру. Це на його совісті погром робітничих клубів, вчинений бандерівцями у жовтні 1974 року в канадському місті Вінніпегу. Так зустріли бандерівські недолюдки влаштовані в Канаді концерти народних артистів СРСР Євгенії Мірошніченко і Дмитра Гнатюка.

Хоч між цими подіями пролягло тридцять років, а почерк той самий — фашистсько-гангстерський.

Ми не будемо цитувати уривки з «творів» Донцова, які згадує у своїй «монографії» Сосновський. Забагато честі для гітлерівського прихвосня. Та все ж наведемо кілька прикладів. Про що б не писав Донцов, він неодмінно зводить до одного — вибухає ненавистю до радянського народу. Ця класова ненависть міщанина, поміщицького вигодованця і є, власне, тим, на чому ґрунтується так зване теоретичне «підложжя» мракобіса Донцова.

Сосновський твердить, що Донцов ще в передреволюційні роки «прийшов до висновку, що немає ніяких реальних передумов для спільного шляху українського і російського народів...». Ось що писав Донцов: «Українство потребує нової орієнтації!» — розуміючи під цим відрив України від Росії і цілковите підкорення імперіалістичному Заходу. Не випадково Петлюра привітав тоді Донцова за подібну «орієнтацію». Не Україна і не «українство» потрібні були Донцову і К°. Вони плекали надію фабрикантів та поміщиків українського походження на експлуатацію трудящих України. В усіх цих політичних комбінаціях треба шукати класове коріння. До якої національності не належали б капіталісти, вони були і завжди будуть ворогами трудящих.

Донцов, де тільки міг, там і виголошував своє кредо

войовничого буржуазного націоналіста. У післяреволюційні роки, силкуючись принизити значення Жовтневої революції, висував брехливу тезу, що, мовляв, більшовизм «явище російське», що боротьба з Росією — «наш колективний ідеал», тобто ідеал націоналістів. Він весь час на замовлення своїх закордонних хазяїв, яким вірно служив, виголошував, що «в політиці внутрішній — плекання всіх засад західної культури... в політиці зовнішній — повна сепарація від Росії». В одній з брошур він злісно торочив: «За Україну... вільну від всілякої Москви», додаючи далі: «вільну від колгоспів». Бач, чого захотів фашистський поплентач! Він розлютився на український трудовий народ, який у дружбі з російським народом пішов шляхом Жовтня і виявив нечуваний героїзм у побудові соціалізму і захисті Радянської влади. Донцов, скинувши українолюбську маску, показав своє класове обличчя. Він проклинав трудящих України, називаючи їх «отарою плебеїв», «півскотами». А в останній передсмертній писанині під назвою «Хрестом і мечем», яку так розхвалює Сосновський, Донцов вимагав створити з націоналістів орден «лицарів духа і меча», які б різали й мучили трудящих.

Не один раз удавався Донцов в істерику (та це й зрозуміло, бо брав уроки у свого наставника Гітлера!) і вимагав пустити «гнилу кров» народу. Така «теоретична» кровожерливість імпонувала бандерівським верховодам. Тож і не дивно, чому вони кілька років тому погна-ли у В'єтнам сотню шкуродерів з тризубом на стягу, які разом з американськими садистами вбивали невинних в'єтнамців — стариків, жінок і дітей.

Навіть стоячи однією ногою в могилі, Донцов у 1972 році мотнувся у вояж аж до Португалії. Не чарівні краєвиди цієї країни привабили хирлявого політикана, а потягло його туди бажання почоломкатися з поплічниками Гітлера — португальськими фашистами-салазарівцями. Навіть хотів лишитися там на постійне проживання, бо йому, як слухняному гітлерчукові, пообіцяно було котедж і чималу пенсію.

На цьому можна поставити крапку, бо, здається, вже все сказано в цій своєрідній епітафії. Та для підкріплення нашої думки про нікчемність донцовських «теорій» наведемо цитати з книги Сосновського. Самі ж націоналісти зізнаються, що від «ідеолога» націоналістів Донцова і його «теорій» лишилися тільки мильні буль-

башки. Не був він ученим, а звичайнісіньким спекулянтом від публіцистики. Коли зірвали з нього ветху журналістську вдягачку, то виявилось, що цей «король» націоналізму голий-голісінький.

Ось що пише Сосновський: «Донцов не оформив власної філософської системи, не розвинув оригінальної політичної доктрини». Тут, як кажуть, коментарі зайві!

Сосновський вболіває, цідячи крізь зуби, що навіть один із злісних ворогів Радянської України не міг не сказати одверто: «Дмитро Донцов не створив ані «системи», ані «синтези»... ані «ідеології» в стислім значенні цього поняття...»

Хоч провідники бандерівської ОУН надряпали в некролозі про Донцова облудливі слова, назвавши його своїм співником, мислителем, борцем, безкомпромісним діячем, та ми знаємо, що насправді тісної спільності між ними не було, бо вони, як павуки в банці, гризлися між собою за подачки від імперіалістів.

Оунівці нашпигували некролог такими пишнотами з єдиною метою — гальванізувати неповоротне, підняти втрачений бандерівцями та й усіма націоналістичними недобитками престиж серед невеликої купки їхніх приятелів, щоб виліпити з Донцова якусь подобу оунівського «керманича».

Колись давно, ще тоді, як авантюрист-початківець Митько Донцов накивав п'ятами з есерівського кодла, його ж однокумці дали йому не дуже милозвучну кличку «Іржавий цвях». Він навіть вихвалявся нею.

Давайте ж заб'ємо в осиковий кіл ще й іржавий цвях, символ цього мерзенного запроданця, щоб і згадка про нього розтанула в тумані забуття.

Р. С. Уже тоді, як цей памфлет був написаний, до моїх рук потрапила націоналістична, антирадянська газетка «Гомін України», що видається за океаном. Якийсь Анатоль Бедрій опублікував на її шпальтах рецензію на книжку Сосновського. Про рівень «рецензії» можна судити з того, що буквально в перших рядках Бедрій посилається на кримінального злочинця С. Караванського, цитуючи його вислів про «великих людей» і про «серце Прометея». (Чи не Караванського і Донцова хоче Бедрій зачислити до сонму бандерівських «прометеїв»?) Вся «рецензія» пройнята духом

сварки всередині націоналістичного охвістя, яке, конаючи під чужинським порогом, вдається до правил злочинницького світу і галасує: «Хапай злодія!»

Бедрій, невдоволений «монографією» про Донцова, лає і Сосновського, і автора передмови Б. Кравціва за те, що вони, мовляв, не підносять Донцова до рангу «мислителів» і «провідників». Бедрій накидається на Сосновського за те, що той «...відбирає Донцову звання теж і політичного теоретика-мислителя...», за те, що оцінка вчинків Донцова, сформульована Сосновським, «...є наскрізь негативна в тому змісті, що мінімалізує історичне значення постаті Донцова...».

Перепадає й запеклому ворогові радянського народу Б. Кравціву. Бедрій шпигає його за те, що він «...недобачає в Донцові визначного політичного філософа... визначного соціального мислителя, зокрема в ділянці національної еліти...» (Читай: націоналістичної бандерівської зграї! — А. Х.).

Оця буря в націоналістичній склянці, де вони гамселять один одного, є ще одним підтвердженням думок, висловлених в нашій епітафії. Заокеанські «диспутанти» самі перекреслюють роздмухану ними ж роль Донцова і злостяться, що їм не щастить начепити на нього звання теоретика, бо він і не був таким. А був він звичайнісіньким запроданцем, що ретельно еслужив різним імперіалістичним хазяям.

Ми ж іще раз пересвідчилися, що «монографія» про Донцова є такою ж мильною бульбашкою, як і приписаний йому націоналістами титул політичного мислителя.

ТЕ, ЧОГО НЕ ЗАБУВАЮТЬ

«Найважливіше — не популяризувати наших цілей перед цілим світом...»

Цей принцип гітлерівської політики — не його винахід. Були й до нього над рікою Шпрее майстри лицемірства, брехні й віроломства.

Вільгельмівський генерал Гофман грав у першій світовій війні приблизно ту саму роль, яку на 23 роки пізніше взяли на себе Розенберг і Кейтель. Цей спеціаліст щодо східної політики Берліна також не популяризував справжніх цілей кайзера та його кліки. Навпаки, він застосовував методи камуфляжу в політиці значно раніше, ніж це було зроблено в німецькій армії.

У брестських мирних переговорах йшлося головним чином про Україну — Росії Гофман збирався нібито дати спокій. Та не встигли ще німецькі війська дійти до Дінця, як у сейфі Гофмана лежав уже готовий, затверджений всіма інстанціями, план походу на Москву, план завоювання Росії. В той час він був ще неактуальний — воєнні дії на Західному фронті не давали ще Гофманові змоги піти по шляху Наполеона.

Ця необмеженість апетитів німців, коли вони дивилися на Схід, мала глибокі підстави: Вільгельм і Гофман прекрасно усвідомлювали, що, коли Росія існує як державний організм, Україна ніколи не стане нічиєю рабою.

Адже історія дала їм досить уроків. Усі подвиги Богдана Хмельницького залишалися б тільки подвигами, і його раніш або пізніш чекала б доля Івана Підкови, якби не грізні полки московських стрільців, готових кожної хвилини стати на захист Переяславського договору.

Довголітня героїчна боротьба народу України Лівобережної була б зведена нанівець, і українці стали б підданими якоїсь польської маріонетки шведського короля, якби не втручання Петра, що зумів мо-

гутнім полтавським ударом в друзки поламати кар'єру честолюбного Карла XII.

Німецькі політики ніколи не грішили великим політичним розумом. Проте й найтупіші з них розуміли, що будівля російсько-української дружби тримається не тільки на фундаменті спільного походження, спільної історії, спорідненості мов і культур, але й на спільності їх політичних та економічних інтересів. Багатства Уралу і Баку доповнюють багатства Донбасу й Кривого Рога в такій самій мірі, в якій хоробрість чорноморця доповнює доблесть балтійця.

Німці знали, що немає вільної України без Росії. Вони усвідомлювали монолітну єдність цих двох національних організмів. Повз їх увагу не міг пройти той факт, що навіть у моторошні часи Юзефовича, коли царський уряд жорстоко переслідував усі прояви українського культурного життя, почуття взаємної національної ворожнечі було так само чуже російським, як і українським народним масам.

Правда, Берлін робив неодноразові спроби прищепити українцям отруту національної ненависті до росіян. Надмірну роботу мав би бухгалтер, який хотів би злічити фонди, які за останні 35 років пливли з німецьких кас у кишені сердюків, скоропадських, донцових, барановських, мельників, бандер та шухевичів. Однак витрати не виправдали себе. Щедро субсидовані дервіші жовто-блакитного націоналізму стріляли народів в спину, як це роблять бандити, але впливу на народ і підтримки народу вони ніколи не мали.

До Нюрнберзького процесу ми знали плани нацистів лише частково, практично вони їх тільки починали здійснювати. Нині нацистські архіви лежать перед нами в яскравому світлі, що потоком спливає з стелі залу засідань Міжнародного трибуналу. Меморандуми, протоколи, рапорти, директиви, вказівки, накази, інструкції, щоденники, листи, записки — гори подібних документів, кожний з яких є смертним вироком для мільйонів наших братів і сестер з-над Дніпра і Волги, з-над Чорного й Білого. Гітлери, герінги, гіммлери, розенберги вирішили, що найлегший і найдешевший спосіб винищення багатомільйонних народів — голод. Для цього треба вивезти з окупованих територій усе, що вивезти вдасться: хліб, худобу, птицю. Насамперед збиралися це зробити на Україні. Організований Герінгом

економічний штаб Сходу опрацював уже подробиці цього плану. В живих Герінг погоджувався залишити тимчасово тільки тих, що працюють для німецької військової машини.

Розенберг розсилав директиви: «СРСР повинен розглядатися як знищена країна... Ми не бачимо ніяких причин, щоб годувати також радянських громадян продуктами, одержаними з окупованих східних територій». В середині липня 1941 року, коли німецькі війська не встигли ще дійти до передмість Києва, Гітлер у присутності Герінга, Бормана, Кейтеля та Розенберга говорив: «...Це все не повинно нам перешкодити вживати належних заходів: розстрілів, виселень... Ми повинні розрізати пиріг відповідно до наших потреб. З Криму повинні бути вивезені всі іноземці. Крим, територія на північ від нього, Галичина, Прибалтійські країни і Баку стануть частиною німецької імперії».

Пиріг був розрізаний — залишалось з'їсти його. Але не вийшло: Гітлер подавився вже першим шматком. Український чорнозем, замість стати фундаментом сили цього кривавого маніяка, став могилою його мрій.

Історія повторилася, але в не бувалих, не бачених ще масштабах. Полтавська битва воскресла у величних епопеях Москви, Сталінграда, Курська і Києва.

Є щось символічне в тому, що вирішальний бій цієї війни відбувся на російській землі, над російською рікою Волгою. Це було в той час, як уся Україна від краю до краю перебувала під кормогою рейхсміністра Розенберга і від лінії вогню її віддаляли сотні кілометрів. Бої точилися за кілька тисяч квадратних метрів правого берега Волги. І на цьому клаптику вирішувалась тоді доля всієї Росії і всієї України. В Сталінградській битві однаково гаряча і однаково свята була кров солдата-росіянина і солдата-українця. Це були дні, тижні й місяці, яких ніхто не буде в силі ні стерти з сторінок літопису, ні вирвати з наших сердець. Там-бо, в російських степах, трагедія обох народів перетворилася на свято їх перемоги.

Є речі, яких не забувають. Хто з нас, хто з прийдешніх поколінь українського народу забуде, що перед лицем нашої загибелі, перед лицем загибелі нас самих і всього для нас найсвятішого, втіленого і в могилі Тараса, і в мурах старезної Софії, і в віршах ковалевого сина з Нагуєвичів — Івана Франка, поряд з нами

стали на бій нащадки суворих солдатів Петра, прості, хороші люди, наші брати по крові й по долі, та що, дякуючи їм, насамперед їм, ми живемо й житимемо як народ, як країна, як держава.

Може, ніде так, як саме тут, у далекому Нюрнберзі, не відчуваєш цього так гостро і так схвильовано, бо лише тут, на місці, де розкривається перед нашими очима повна картина тієї долі, яку готував Україні ворог,— можна так глибоко і так сердечно зрозуміти, що таке народ — друг, народ — вірний товариш.

Вітчизняна війна наклала на російський народ найбільший тягар і найбільшу відповідальність. Він сумлінно виконав свою історичну місію, місію, яка, здавалось, була понад людські сили. Боротьба пліч-о-пліч із ним проти фашистських орд підтримувала в нас віру в перемогу. Йти поряд із ним сьогодні в майбутнє — найбільша честь.

ХРЕСТ, ТРИЗУБ І СВАСТИКА

Старі лучани ще й зараз згадують подію, що трапилась у Луцьку на другий день після окупації міста гітлерівськими загарбниками.

Лише засів ранок, як гітлерівські солдати почали зганяти до центру міста до православного собору наляканих жінок і дітей. Скоро невеличка площа була переповнена дітьми і матерями. Бліді від хвилювання і страху, вони перед дулами гітлерівських автоматів міцно тулилися до себе наляканих дітей. Ніхто не розумів, у чому справа. З острахом чекали, що буде далі.

Та ось з соборної брами вийшов гітлерівський офіцер в окулярах, з чорним стеком у правій руці. Він окинув притихлий натовп короткозорими очима і, розставивши ноги в блискучих чоботях, завмер перед натовпом у гордій позі завойовника.

За офіцером, послужливо згинаючись і тримаючи перед собою решето, повне дешевих німецьких цукерок, вибіг соборний дяк, колишній активний член горезвісного ВУО (Волинського українського об'єднання), яке ще в тридцятих роках вважало, що Україна має бути тільки під прапором буржуазно-поміщицької Польщі, а зараз змінило його на німецько-фашистський.

Зверхньо оглянувши натовп, офіцер ляснув стеком по блискучій халяві і щось швидко заговорив.

— Пан німецький офіцер поздоровляє вас з визволенням від більшовиків,— почав швидко перекладати дяк.— У вас зараз почнеться нове життя для великої Німеччини. Ви будете покійно виконувати всі розпорядження влади. На відзначення цього нова німецька влада частвує вас і ваших дітей десятьма кілограмами німецьких цукерок.

Офіцер закінчив свою промову і знову завмер у бундючній позі завойовника, очікуючи, як ці забиті тубільці накинуться зараз на цукерки. Дяк поспіхом почав обходити дітей і жінок, припрошуючи брати цукерки. Але до кого б він не підійшов, всі відверталися од нього.

Дяк обійшов увесь перший ряд, і жодна рука не протягнулася до сита. Голос дяка з елейного став злим і грізним. Він уже не припрошував, а сам брав оброслою рукою цукерки і силою пхав дітям і жінкам у жмені. Та вони викидали їх на землю. Дяк розгублено повернувся до офіцера, не відаючи, що робити далі.

Гітлерівець, пильно стежачи за тим, що діється на площі, аж посинів від обурення і злості. Його очі налилися кров'ю. Раптом, голосно прокричавши, він підскочив до дяка, набрав пригорщу цукерок і жбурнув їх в обличчя найближчій жінці. У цю ж мить повітря різонув стек і різко опустився на її голову.

— Век, алес век, русіше швайн! — викрикнув офіцер. Його стек аж висвистував над головами на смерть переляканих дітей і жінок. Дяк, щоб довести свою відданість новому порядку, також дав волю кулакам.

Потім офіцер повернувся і пішов до брами. За ним, витираючи руки від крові, побіг дяк.

А в цей час у древньому Львові в соборі святого Юра князь греко-католицької церкви Андрій Шептицький служив урочистий молебень на честь гітлерівської армії. Зграя уніатських священників, намагаючись перекричати один одного, співала «многая літа» Адольфу Гітлеру і його чорному воїнству. Через кілька днів Шептицький звертається з посланням до духовенства і віруючих з закликом підтримувати фашистську владу. Захлинаючись від радості, він проголошує: «З волі всемогучого і все милостивого бога починається нова епоха в житті нашої батьківщини. Побідоносну німецьку армію, що зайняла вже майже цілий край, вітаємо з радістю і вдячністю за звільнення від ворога. У тій важкій історичній хвилі взиваю вас до вдячності для бога, вірності для його церкви, послуги для влади, усильної участі для добра батьківщини...» Далі цей миротворець божий наставляє своїх підлеглих: «Щоб всевишньому подякувати за все, що дав, і упросити потрібних ласк на майбутнє, кожний душпастир відправляє в найближчу неділю по отриманні цього заклику благодарственну богослужбу, а по пісні «Тебе бога хвалім...» внесе многолітствія побідоносній армії німецькій і українському народові».

Тут же Шептицький підкреслював, що з тими, «які щиро служили більшовикам», треба розправлятись як найжорстокіше як з такими, що зраджують церкві.

Ось так з самого початку окупації церковники намагались наввипередки виявити загарбникам свою лакейську відданість і прагнення допомагати їм у їх чорних справах.

Вони мали великий досвід спекуляції вірою заради інтересів гнобителів народу. Ще в 1917 році архієпископ Євлогій, який був душею клерикальної реакції на Волині, зловживаючи своїм становищем, зайшов у своїх брудних справах так далеко, що від нього змушені були відвернутися навіть ті, кого він захищав. Під тиском трудящих буржуазно-поміщицький виконавчий комітет громадських організацій висловив Євлогію своє політичне недовір'я «...яко особі, що загрожує громадській безпеці». Трудящі тоді заявили: «Священники — це жандарми в рясах, а єпископи — жандармські полковники. Ці пани — чорні боги Миколи Романова».

Згодом вони стали такими ж чорними богами правителів буржуазно-поміщицької Польщі, а пізніше — і біснுவатого фюрера. І хоча в кожного з ватажків різних релігійних культів була своя мета, свої потаємні цілі, за які вони гризлися поміж собою і не на жарт видирали один одному патли, спільна мета у всіх була одна: будь-якими засобами захищати капіталістичний лад, вести боротьбу з революційним рухом, з комуністами. В цьому питанні між «чорними богами» ніяких суперечок не було.

Це добре розумів Гітлер і всіляко підтримував церковників усіх мастей. Адже хто краще, ніж богослови, міг затуманити свідомість трудящих і готувати з них покірне гарматне м'ясо, бездумних тупих вбивць? Церковники в свою чергу підтримували гітлеризм, сподіваючись, що за його допомогою їм вдасться знищити «безбожний комунізм», зміцнити капіталістичні порядки, релігію і церкву.

Готуючись до окупації Польщі, Гітлер дав докладні поради своїм головорізам, як ставитись до духовництва в Польщі. «Буде вірним, — повчав він, — якщо поляки залишаться католиками. Польські священники будуть отримувати від нас їжу, за це вони будуть спрямовувати своїх овечок по бажаному для нас шляху... Коли ж знайдеться священник, який буде діяти інакше, то розмова з ним буде короткою. Завдання священника полягає у тому, щоб тримати поляків спокійними, дурненькими, тупими...» Гітлер повчав, що політик і завойов-

ник, який не вміє використовувати релігію,— поганий політик і завойовник.

Ці настанови свого фюрера фашисти ретельно здійснювали і на окупованій Україні.

За допомогою церковників вони намагалися одурманити людей, виправдати дії окупантів. Керівні органи церкви гітлерівці укомплектовували з колишніх петлюрівців, білогвардійців.

Першим на Волині, до кого окупанти виявили особливу прихильність, був фашист-петлюрівець, митрополит-адміністратор української автокефальної церкви — Полікарп Сікорський. Маючи величезний досвід співпраці з фашистським урядом буржуазно-поміщицької Польщі, він зразу ж іде в найми до гітлерівців, і сам Адольф Гітлер з величезною приємністю підписує документ, яким Полікарп Сікорський затверджується главою української автокефальної церкви. Великий дворушник не залишається в боргу. Уже з перших днів гітлерівської навали він на всі лади вихваляє загарбників, майбутнє батьківщини ставить у залежність від них. «Шлях до нашого відродження, відродження України,— проголошує цей негідник,— лежить тільки в тісній та сумлінній співпраці з німецьким народом... Ми повинні працею своїх власних рук спричинитися до найскорішого і успішного закінчення війни, бо від цього залежить майбутнє нашого народу... Україна повинна нести свою жертву, бо доля України і доля Німеччини пов'язані нероздільно».

«Німці вибороли нам свободу,— вторило своєму провідникові духівництво з амвонів.— Вони звільнили нас. Хто сьогодні бореться проти німців, це зрадник українського народу. Коли буде знищено більшовизм, тоді також і наша робота буде благословенна. Ми повинні тільки йти з Німеччиною».

Намагаючись довести свою собачу відданість гітлерівцям, Полікарп возводить біснуватого фюрера в сан найповажнішого мужа Європи: «Світову історію творять мужі, що їх до цього покликала провидіння. В Європі цими мужами являються Адольф Гітлер і Муссоліні — ці вірні приятелі і товариші... Дякуючи всевишньому творцеві і великому вождеві німецького народу Адольфові Гітлерові та його переможній армії, ми, українці, куємо свою долю...» — заявив він. «Фюрере, наказуй, ми слухаємось», — на кожному кроці горлали запродавці

з клерикально-націоналістичного кубла. Іншим ставленником гітлерівців був Степан Скрипник — щирий приятель і друг Полікарпа, також колишній петлюрівець, а потім агент польської дефензиви.

Після того як Петлюра був вишпурнутий з України, його ад'ютант Степан Скрипник опинився в Галичині. Тут його підбрали пілсудчики і в 1926 році послали на Волинь, де він працював у дефензиві таємним агентом. За його доносами було заарештовано десятки революціонерів, членів Комуністичної партії Західної України, комсомольців Волині. За вірну службу і виявлені здібності провокатора пілсудчики посилають Скрипника у вищу школу політичних наук у Варшаві, по закінченні якої в 1930 році він знову повертається на Волинь і допомагає пілсудчикам придушувати революційний рух. Скрипника активно підтримує і інший зрадник, петлюрівець Петя Певний, який очолює утворене воєводою Юзефським нове українське націоналістичне об'єднання ВУО (Волинське українське об'єднання).

Коли у 1939 році Червона Армія звільнила західно-українських трудящих від гніту буржуазно-поміщицької Польщі, ці два «можновладні мужі» дременули за кордон: Петя Певний, подалі від гріха, аж у Канаду, а Скрипник — до німців. Коли ж гітлерівці вторглися на радянську землю, він прибув у Луцьк до свого собрата по зраді Полікарпа. Кажуть, обидва, пустивши навіть сльозу при зустрічі, не могли набалакатися. Їм було чим поділитися. Один розповідав, як плів шпигунську мережу в Луцьку, а другий — як знущався над польським і українським населенням, працюючи в Холмському старостві. На Волині Скрипник у одній із своїх статей писав: «Український народ включився у великі історичні події і всіма доступними йому сьогодні засобами прагне спричинитися до перемоги великої Німеччини, що веде боротьбу за перебудову не тільки фізичну, але й духовну цілої Європи, вважаючи, що знищення Москви є головною до цього передумовою. Тому всі ділянки нашого життя мусимо підпорядкувати тій великій меті. Церкву теж. Мусимо скінчити з партизанами і на тім відтинку. А щоб охоронити наш організм від штучного обезсилення, мусимо діяти скоро і рішуче».

І Скрипник діяв. Вже у вересні 1941 року він організує видання фашистської газетки «Волинь», біля якої групується буржуазно-націоналістичне охвістя на чолі

з волинським Геббельсом Уласом Самчуком, потім очолює так звану «Раду довір'я» на Волині, виступає ясновидцем майбутніх перемог гітлерівців, пророкуючи: «День остаточної перемоги вже близький. Ось-ось фанфари німецького вояка рознесуть по цілому світу радісну пісню про перемогу».

Така щира радість фашистського холуя змусила звернути на нього увагу гітлерівців. Вони прагнуть виділити його з-поміж зрадників і 12 травня 1942 року в Андріївському соборі в Києві поспішно висвячують у єпископи. Так з'явився на світ єпископ Мстислав. Він ні на хвилину не забував, кому завдячує своїм призначенням, не забувало про нього і гестапо, доручаючи йому ряд важливих завдань.

Служив у гестапо і висвячений митрополитом Іларіоном Іван Огієнко. Також петлюрівець (от уже пощастило гітлерівцям на цей петлюрівський виводок), досвідчений майстер самореклами, комбінатор від науки, Огієнко доклав немало зусиль, щоб затуманити голови віруючим, зробити з них послухних рабів гітлерівців, відвернути від справедливої боротьби з ними.

Не можна тут не згадати про ще одного собрата з цієї компанії, націоналістичного виродка Петра Грушецького, сина митного чиновника з-під Луцька. Скільки кривавих професій він змінив! Конфедератку на кашкет поліцая, мундир есесівця — на рясу священника. Біографія цього душпастиря мало чим відрізняється від біографій його старших колег. Провокації, шпигунство, переслідування борців за волю народу — цим справам Петро Грушецький віддає всього себе. Він виступав фальшивим свідком на процесі групи членів КПЗУ, який у 1932 році сфабрикувала дефензива в Ровно.

Коли Червона Армія 1939 року визволила Західну Україну, Петро Грушецький, боячись людської карі, втік на Захід і повернувся в перші дні війни в обозі гітлерівських загарбників. Осівши в Ровно, він очолює тут поліцейську школу, готує погромників, а потім і сам керує «крипо», так званою українською кримінальною поліцією, бере участь у масових вбивствах і катуваннях. Це Петро Грушецький 6 листопада 1941 року в урочищі Сосенки біля Ровно організував розстріл кількох тисяч єврейського населення, був одним з головних виконавців здійснення страшного плану «спаленої

землі» на Ровенщині. Жителі сіл Ремеля, Лідівки, Дмитрівки, Сергіївки, яким пощастило залишитись в живих після розстрілів і пожеж, добре пам'ятають, як Петро Грушецький ловив на багнет підкинутих угору немовлят, розбивав об стіни дитячі голови, спалював живими людей.

Такий кат був потрібний гітлерівцям, вони цінували його і в знак пошани возвели, за поданням керівника п'ятого відділу управління поліції СД гауптшарфюрера СС Гольдінгаузена, в чин комісара поліції Волині і Поділля.

Коли Радянська Армія визволила Волинь, Петро Грушецький втік разом з своїми фашистськими господарями, а згодом опинився за океаном в Австралії, де поселився у місті Аделаїді. Тут колишній душогуб одягає на себе священницьку рясу і стає протоієреєм. Отакі-то діла твої, господи!

Окупанти використовували церкви для широкої антирадянської пропаганди, возвеличення гітлерівської Німеччини.

В західних областях України частина населення, не маючи можливості в умовах буржуазно-поміщицької Польщі отримати освіту, була в полоні релігійних забобонів. Таким чином, церква мала тут немалу аудиторію, на яку вона впливала в інтересах загарбників і їх приспівників — українських буржуазних націоналістів.

Мерзенні дії гестапівських убивць супроводжувались проповідями церковників, які освячували і виправдували злочини загарбників. «Окупація — це благо українського народу, — твердили вони. — Вірність німцям — це перевірка вірності богові. Наступ і розстріли не суперечать християнському вченню, а узгоджуються з ним». Отже, солдати гітлерівської армії не порушують божої заповіді «не убий».

Коли ж гітлерівці тисячами почали відправляти радянських людей в німецьку неволю, душпастирі чорного воїнства і тут сказали своє слово. Ні, не на захист знедолених юнаків і дівчат. То було слово підлості і зради народу, благословіння на смерть, на муки. Хто-хто, а націоналісти та церковники добре знали, що чекає наших людей в Німеччині, проте вони не переставали повторювати: «Ідьте в Німеччину без страху... В Німеччині ви отримаєте працю, хліб, помешкання і

багато навчитися, що вам пізніше згодиться на батьківщині».

Яке блюзнірство!

У тон пройдисвітам з Луцького православного собору рік наставник «чорного воїнства» з собору святого Юра у Львові А. Шептицький, закликаючи: «В нових, не раз трудних і тяжких обставинах життя... приготовлятися і заслужити на вічну нагороду. Свої обов'язки сповнити при заховуванні божих заповідей, при вистеріганні гріхів — це служба, якої бог від нас домагається. Таким сповненням обов'язків покажіть, що ви є християнами. Тим заслужите на пошану людей, серед яких живете, а що важніше, заслужите на боже благословенство на цілий час перебування вашого за границями батьківщини». Коли ж люди розкусили, що несе їм «вільна праця» в Німеччині, і як могли уникали її, А. Шептицький, відкинувши божу елейність, погрожує: «Коли не будете працювати, то можете бути наражені на великі небезпеки...» А митрополит — адміністратор української автокефальної церкви — видає спеціальну відозву, у якій пише: «...всі здорові і працездатні люди повинні відгукнутися на заклик влади та їхати на роботу до Німеччини, де одержать належну плату за свою працю, запізнаються з новими краями і новими методами праці і привикнуть до роботи в європейському масштабі. До святого обов'язку праці кличу свою паству, а вас, чесне духовенство, прошу також вияснювати своїм парафіям усі сприятливі умови і нагороди, якими обставається праця робітника в Німеччині та забезпечується його родина, що залишається вдома».

«Вияснювати своїм парафіянам усі сприятливі умови і нагороди, якими обставається праця робітника в Німеччині...» Ось вони, ці умови і нагороди. Про них оповідають люди, обдурені церквою і націоналістами.

«Мамо, тіло моє покрилось болячками. Тяжко мені тут! Ледве ходжу,— писала своїм рідним Надія Урба з села Воротнів на Волині.— Роботи багато і тяжка. Ненько моя, як я хочу яблук. Ви їх їсте, а ми тут раді були б сирим бурякам, але їх нема».

А ось лист Якова Левчука з села Любитів: «Дорогий тату! Не знаєте ви моєї муки, яку я тут переносю. Впускають коло сотні щурів у великий кам'яний мішок і кидають туди на кару наших страждальців. Таку кару я вже два рази переносив. Щури з'їдають до крові

чоловіка... Тяжко мені тут жити, та я вірю у краще майбутнє».

Про це ж пише і невільниця Малашка Симонович з села Мукошин на Волині: «Пригнали мене в маєток до однієї німкені під Берліном та й продали за 30 марок. Працювала я там день і ніч. Їла разом з свиньми, а спала в стайні. Відпочивала лише тоді, коли наші літаки налітали Берлін бомбити».

Їх тисячі — цих свідочтв підлості і зради чорних душпастирів і їх співбратів — українських буржуазних націоналістів.

Націоналістичні душогуби з хрестами на шиях різали, вбивали радянських людей, а потім, заплямлені кров'ю, йшли до церкви і сповідалися у своїх душпастирів, докладно перелічуючи, хто скільки вбив, повісив, закатував. «Каялись», присягаючись «кров'ю і тілом України». Націоналістичні душпастирі радо прощали своїх спільників.

Отак швидко і просто. Докладно перерахуй, скільки звів зі світу людей, і йди вбивай знову. Совість твоя вже чиста.

Націоналісти мали найтісніші зв'язки з церквою. Вони добре розуміли, що у проведенні своїх чорних справ їм не обійтись без допомоги церковників. І церковники як могли виправдували покладені на них сподівання.

Коли на окупованій гітлерівцями території розгорілась всенародна боротьба проти ненависного ворога, гітлерівці і націоналісти вдалися по допомогу до своїх випробуваних спільників — церковників. І ті заповідливо кидаються допомагати своїм поплічникам. У церковних проповідях вони пропагують шовіністичний дух, фашистську ідеологію, ненависть до всього радянського. Так звана «спілка відбудови України» проголошувала: «Сповіщайте німців про зауважену вами діяльність партизанів... Хто бере участь у боротьбі з червоними бандами, той боронить нашу батьківщину».

Коли ж радянські війська вигнали гітлерівців з України, націоналістичні бандити разом з церковниками намагалися відвернути трудящих західних областей України від активної участі в соціалістичному будівництві, сіяли паніку, вбивали, різали, душили радянських активістів, тих, хто брав участь у будівництві нового життя. Неможливо перерахувати всі злочиння і

звірства, які вчинили націоналістичні покидьки в західних областях України. Ось лише кілька з цих страшних злочинів.

В селі Котів Теремнівського району на Волині у вересні 1944 року бандити схопили завідуючого райздороввідділом лікаря Каблюка, відрізали йому голову, а труп повісили на стовпі для залякування місцевого населення. У серпні цього ж року у селі Яворники Головнянського району сім бандитів впіймали 16-річну дівчину, довгий час над нею знущались, а потім вбили лише за те, що батько її служив у Радянській Армії.

У 1949 році бандити по-звірячому вбили голову колгоспу в селі Іваномисль Камінь-Каширського району Приймака. Вони довго з нього знущались — кололи ножами, відрубали ногу, а потім розклали вогнище і спалили його живцем.

Бандити не зупинялися перед вбивством жінок і дітей. На одному з судових засідань на Тернопільщині розглядалася справа групи бандитів, які вчинили ряд злочинських розправ над мирним населенням. Одною з них було вбивство сім'ї колгоспника, у минулому бідняка, Коршняка тільки за те, що він вступив у колгосп і чесно в ньому працював. Бандити вбили його дружину, семирічну дочку і дванадцятирічного сина. Ось що про це розповів один з бандитів:

«Зайшли в хату Коршняка. Сім'ю ми побачили в переляканому стані. Дружина стояла біля печі. Притулившись до неї, стояв хлопчик. Дівчинка спала на ліжку. Коли вони побачили нас з ножами в руках, почали кричати. Тут же зразу Гайда схопив за голову дружину Коршняка, ударив ножом, і вона впала. Тоді Гайда повернувся до мене і сказав, щоб я дорізав її, що мною було і зроблено моїм ножом, а він схопив хлопчика і почав різати. Хлопчик сильно опирався і кричав, але Гайда продовжував його різати. Хлопчик щось шепотів, захлинаючись кров'ю, слова його вже були не зрозумілі. Крик матері і хлопчика розбудив дівчинку, яка спала. Вона кинулась з плачем до мертвої матері, обнімаючи її своїми рученятами. Але тут Гайда з ножом в руках почав нахилитись до неї. Вона також стала захищатись своїми рученятами і тікати. Втекла в ліжку. На ліжку Гайда схопив дівчинку і почав її різати, не звертаючи уваги на її сльози і благання.

Дівчинка дуже благала і говорила: «Дядя, не вбивайте мене».

В січні 1948 року український народ відзначав 30-річчя Радянської України. В селі Скірче Сенкевичівського району на Волині колгоспники зібралися до клубу, щоб відсвяткувати цю славу річницю. На сцені йшла вистава. В цей час раптово на клуб наскочила банда і розстріляла вісім колгоспників.

І все це діялось ім'ям України, ім'ям бога. Оунівських пройдисвітів не зупиняли ні сльози малих дітей, ні старих батьків. Озвірілі, втративши людське обличчя, вони творили свою криваву справу, намагаючись ножом і сокирою затримати поступ нового життя. Прикриваючись релігією, «волею божою», духівництво намагалось перетворити церкви на вогнища антирадянської пропаганди, виправдувало і вихваляло бандерівських злочинців, виставляючи їх поборниками «самостійної і незалежної України».

Так сплелись в одне гадюче кубло хрест, тризуб і свастика — релігія, націоналізм і фашизм. Вони і сьогодні разом. Спільно укладають свої підступні плани проти миру, демократії і соціалізму. І люди доброї волі повинні знати, які криваві справи вершила, об'єднавшись разом, ця чорна трійця.

ДУЖЕ САМОСТІЙНИЙ ГІМН

Яка ж є така на світі держава, та ще не проста собі держава, а самостійна й ні від кого не залежна, щоб не мала державного гімну?!

Нема на світі такої держави.

Отже, й бандерівська самостійна й ні від кого не залежна державна дірка теж мусила мати свій, самостійної дірки, самостійний гімн.

І вона його має.

Дуже довго тривали в самостійній дірці різні наради, тертя, пертя та дискусії, доки зрештою прийшли до згоди, і залунали у самій дірці й трішки понад діркою урочисті, повні самостійних радощів і величності, слова самостійного хоралу, в яких одбивається і споконвічна самостійно-дірчаста традиція, і самостійно-дірчаста гордість, і мета та прагнення самостійно-дірчастого існування.

То була незабутня хвилина. То був урочистий момент!

Спочатку хотіли були реставрувати міллю побите «Ще не вмерла Україна».

Дуже довго обговорювали, як це зробити.

Міркували так:

— «Ще не вмерла»... Що це значить: «Ще не вмерла»? Значить — може вмерти... Не годиться! — «Ще нам, братця козаки, усміхнеться доля»... «Усміхнеться»... Майбутнє... Як «усміхнеться», коли вже усміхнулась?.. Не годиться! «Запануємо ми, братця, у своїй сторонці»... «Запануєм»... Так само майбутнє... Як «запануєм», коли ми вже запанували? Не годиться!

«Ще не вмерла» — не пройшло. Одкинули.

Отаман Недобитий запропонував знамените:

І ти з яру,
і я з яру.

Спочатку вхопилися, було, за це «з яру» дуже сильно, бо територіально воно ніби й підходило.

Підходити-то воно справді-таки підходило, та проте не зовсім, бо яр — не дірка, а дірка — не яр.

Один з дискусантів запропонував на той самий голос переробити цей гімн так:

І ти з дірки,
і я з дірки.

Сподобалось. Але подальші тертя, пертя та дискусії одхилили і цей варіант.

— «І ти з дірки, і я з дірки...» Де ж тут традиція? І де мета? А потім і послідовності нема... Перш ніж з дірки, треба в дірку... Коли бути послідовним, треба ж уже тоді так:

І я в дірку,
і ти в дірку.
І я з дірки,
і ти з дірки.

Зміст дуже до смаку припав, а от щодо урочистої хоральності не виходило.

Яка ж тут хоральність, коли весь час саме тобі — дір-дір! дір-дір!

Діркалка якась, а не хоральність.

Одхилили.

Взялися за:

По опеньки ходила,— цитьте!

Дуже вхопилися за прекрасне слово «цитьте!».

Слово справді-таки і хороше, і дуже для такої самостійної держави підходяще, але оточення у нього якесь не дуже самостійне: «опеньки».

Самостійні опеньки.

Не дуже воно якось урочисто.

Одхилили.

Довго дискутували запропонований отаманом Перебитим такий текст державного гімну:

Сидить УПА на стерні
Та й штани латає...

Хороший гімн і до вподоби всім припав, але й він викликав сумніви.

По-перше, не у всіх в УПА є штани, так що гімн суперечитиме історичній правді, а по-друге, в подальшій тексті,— якого ми тут з цензурних причин не наводимо,— сказано, що «стерня когось кудись коле», а це так само внесло занепокоєння в маси: чому стерня туди іменно коле, краще було б, якби вона колола в інше

місце, бо в противному разі нічим буде бандерівцям думати.

Всякий же знає, як трудно думати, коли тебе стерня коле в те місце, яким ти думаєш.

Довелося відхилити.

Оголосили перерву для конкурсу на кращий текст самостійного і ні від кого не залежного гімну.

Першу премію дістав сам фюрер самостійної дірки Степан Бандера.

Текст він додав справді-таки знаменитий. Ось його текст:

Ой гакнемо з гаківниць
Та блиснемо п'ятами...

Тут усе єсть: і традиції, і мета, і торжественність.

«Гакнемо з гаківниць...» Ще славні запорожці гакали з гаківниць...

Щоправда, у запорожців гаківниці були справжні, а в бандерівців за гаківницю править інший прилад — символ, сказати би, гаківниці, та проте в гімні не обов'язкові речі матеріальні, можна перебутися і символами...

Важно, щоб воно гакало!

Маємо, отже, традиції (гаківниця!), урочистість (гакнемо!) і мету та прагнення (блиснемо п'ятами!).

Музику написав бурій ведмідь із східних Карпат.
Вийшов дуже хоралистий хорал.

РОСТИСЛАВ БРАТУНЬ

ЗЕМЛЯ ОБВИНУВАЧУЄ

Там, де сіра стрічка шосе виривається з Великомоствського лісу і біжить через рівнину до стін старовинного Белза, на сільському цвинтарі край шляху з'явилася нова братська могила, висипана в 1959 році. Що ж сталося?.. Давно відгуло воєнне лихоліття, яке залишило по собі безліч братських могил. Люди звели обеліски невідомим воїнам, в мармурі і бронзі висікли мужні риси героїв, запалили вічні вогні, вічні, як пам'ять про славних синів Батьківщини.

Не так давно пролетіла по світу звістка про страшну дерманську трагедію, а сьогодні до сердець усіх чесних українців, де б вони не жили, стукає жахлива вість про низівську трагедію.

В Низах у мирному лютому 1959 року відкопали засипану землею криницю край села, знайшли кістки людські. Заговорили свідки злочину, яких бандерівці примушували під загрозою смерті звозити сюди трупи. Стало явним те, що так старанно оунівці хотіли приховати, від чого вони так ретельно на закордонних смітниках відхрещуються, мовляв, це не ми робили...

Але земля говорить.

Люди говорять. Правду не вбити, не заховати на дні найглибших криниць.

Дев'ять домовин несли на плечах низівчани на місце вічного спочинку. І серед них — маленькі домовини — дитячі, дошки з яких могли б піти на колыску... Дев'ять домовин пропливало серед мовчазного суворого людського натовпу, як дев'ять човнів страждання і муки... Віяв холодний лютневий вітер. Неподалік шуміли сосни. Вдалині маячили обриси веж древнього Белза, а десь на обрії здіймались ввись мережкою гірничі вежі вугільного басейну. Був звичайний трудовий день, в який вривалось страшне мовчання натовпу і сплески жіночого ридання.

Я був у Низах, я стояв над криницею, коли з неї діставали останки жертв бандерівців. Я йшов у сумній по-

хоронній процесії. Стояв, схиливши голову, над свіжою могилою. Я розмовляв з очевидцями низівської трагедії. Читав протоколи слідства. І я ввібрав у своє серце ненависть суворого мовчазного натовпу і сплески жіночого ридання.

Іменем України! Іменем землі і народу ми проклинаємо мертвих і живих недолюдків, що хотіли розіп'яти нашу матір Батьківщину! Хай наша ненависть дотла спопелить кістки тих, хто одержав заслужену кару! Хай наша ненависть громом впаде на голови тих, хто втік від неї за кордон!

...Це було в ніч великодного четверга, в квітні 1944 року. Десь гримів фронт. Наближалось визволення. Бен-тежно і радісно чекали його люди...

Я не вірю в бога, але мені моторошно, і я, коли б вірив, похитнувся б у цій вірі. Бо як же господь, коли він є, у день, осяяний величною легендою про страждання свого сина — Ісуса, послав на Голгофу ні в чому не винних людей? Дайте на це відповідь, служителі його!

Десь у цю світлу ніч ранньої весни в бентежному солдатському сні ввижалось Іванові Загурському, як він застукає у шибку вікна, як відчинить двері і стане на порозі розгублена від радості дружина Марія... Як він увійде до хати і притулить до грудей сонних діток і як старшенькі скажуть забуте слово «тату», а найменшенький, трирічний Ярослав, якого він ще немовлям залишив, навіть не знатиме, хто цей чужий дядько, що так цілує його личко, колючи твердою щетиною бороди, обмиваючи його слізьми...

Може, і Марії снівся подібний сон. Стукає до віконця Іван. Живий! Живісінький! З червоною зіркою на пілотці, з автоматом. Солдат. Її Іванко...

І справді — не сон. Хтось стука до вікна. Щораз сильніше. Щораз настирливіше. Гуркотять двері. Кинулась до дітей. Зрозуміла — бандити! Казку останнього сну розтоптує брудна лайка.

— Мати божо!.. — кинула благання до образу на стіні. Але здалося в променях місяця, що святі ховають очі, щоб не дивитись на те, що станеться за мить в хаті солдатики Марії.

Святі ховали очі. Але мусили дивитися на криваве діло сусіди. Їх змушували звозити розтерзані трупи і скидати в глибоку криницю край села.

Іван Голуб, як і Петро Засадний, Андрій Кобак, Микола Кіт, з жахом згадує ту страшну ніч.

— Коні зупинялись, перелякані, сполохано іржали, чуючи смерть. А бандити перекидались між собою ще жартами, хвалились, як влучно ціляли в дітей Загурської, коли вони, малюсінькі, в білих сорочечках, хотіли тікати: «От добра рухома ціль була!»

...Важкою була доля Катерини Сич. І коли для великострадної галицької землі настав щасливий вересень 1939 року, що приніс визволення і возз'єднання, Катерина відчула себе її господарем. Мрія про власну корівчину стала дійсністю: їй дали корову з панського маєтку, в хату почали поволі входити достатки.

Катерина була однією з перших колгоспниць артїлі, яку в честь дня, що став днем другого народження для Західної України, названо іменем 17 вересня. І за те оунівські бандити убили її.

По дерев'яшках, «гольцшугах», були розпізнані останки колгоспниці Катерини Сич.

В дерев'яні кайдани повзували фашистські загарбники людей на окупованих територіях, роззувши їх з чобіт. Бо чоботи, бачите, лише для вищої раси! І майже в кожному українському містечку творили вони «гольцшугефабрік» (фабрику дерев'яних підошов). Ось таку «індустрію» несли фашисти Україні.

Але не дерев'яними чобітьми, а кованими німецькими чобітьми, одержаними на службі у фашистських загарбників, добивали в страшну ніч бандити з боївки СБ селянина Миколу Козловського. За що?.. Цього ніхто не знає, як і не знає, за що закатовано багатьох з двадцяти шести жителів села Низи-Прусинів. Найдикіший садизм — ось головна риса українського націоналізму. Вбивати, мучити, катувати — в цьому знаходить для націоналістів свій найвищий вияв «дух відвічної стихії».

Села Великомоствіського і Рава-Руського районів ніколи не забудуть бандитів з боївки СБ на чолі з Іваном Саноцьким (за кличкою — чи то пак «псевдо» — Дорош). Це ж вони наводили жах на села в 1943—1945 роках, доки народ не розтоптав їх, як отруйних гадюк.

— Дайте, синки, виперу я ваші сорочки солдатські, — сказала вдовиця Катерина Юст юнакам-прикордонникам з недалекої застави.

І за цей «важкий злочин» проти «самостійної і соборної України» закатували її бандерівці.

Це було в селі Ванів однієї ночі післявоєнного 1945 року, коли ще оунівські недобитки гуляли по лісах, ховалися в норах — «схронах» — і вилазили з них убивати радянських людей, палити сільські оселі, думаючи, що терором зможуть залякати галицького і волинського селянина, примусити його відректись від нового життя.

Народ заліковував рани, а бандерівці хотіли, щоб вічно вони ятрилися, хотіли продовжувати у безконечність його страждання.

В огні палять недолюдки голову сільської Ради села Куличків Максима Бігуна і завідуючу сільським клубом Марійку Гринюк.

І знову постає страшне запитання — за віщо?! Лишень за те, що хотіли, аби рідне село було щасливим і заможним, що зрозуміли велику правду радянського світу і несли її своїм односельчанам!

Я перегортаю сторінки «історичного трактату» якогось Петра Мірчука «Українська повстанська армія» (виданий, звісно, в Мюнхені), де цей «учений» в «реєстрах боїв УПА», ставши в позу літописця, як прояв «державного розуму» фіксує спалення колгоспів і сільрад, вбивства радянських і партійних активістів, комсомольців і солдатів Радянської Армії.

Звичайнісінький бандитизм підноситься до рангу «боротьби за визволення України», за визволення «від більшовиків», отже, за визволення народу від народу. Бо ж західна вітка українського народу кров'ю, серцем, розумом сприйняла Радянську владу, як свою рідну. Галичани і волиняни ніколи не бачили іншого життєвого шляху, як разом з усім українським народом, як з великим братнім народом Росії, як з усіма братніми народами СРСР.

Правда Жовтня, правда Леніна завжди в найважчі години неволі кликала їх бути стійкими в боротьбі за визволення і возз'єднання. І не терористсько-фашистськими «акціями» ОУН характеризується обличчя Західної України в часи панського поневолення, а свідомою боротьбою революційних мас під проводом Комуністичної партії Західної України.

Під «національними» ідеями ОУН приховувався звичайнісінький бандитизм, скерований проти борців за свободу.

Тільки в селах Куличків, Ванів, Низи-Прусинів та Сілець оунівські бандити вбили майже сто чоловік. Серед них 25 дітей, 29 жінок, 33 старики. Вони не були ні комуністами, ні активістами. Старі селяни, що чесно доживали свій вік, натружені матері селянки, що ростили дітей. І діти. Діти!!! Бандерівські недолюдки, видно, десь чули, що діти — майбутнє народу. І вони хотіли вбити майбутнє народу, майбутнє України. Вбиваючи стариків, вони хотіли вбити минуле, щоб воно не заговорило віковою мудрістю України — згорьованої, спрацьованої, сплюндрованої України, що в гуркоті гармат сходила з хреста неволі, щоб творити нове життя, нове щастя і долю. Вони боялись, видно, що діди згадають, як знущалися цісарські і шляхетські посіпаки над галицьким ратаєм, що діди можуть сказати: «Була колись ніч, а тепер настав день».

Вони боялись матерів, бо саме слово «мати» нагадувало про рід, про Україну. А вони ж зреклись роду і стали бездомними скаженими псами. Недарма самі себе любили величати «вовками лісовими», «сіроманцями». Така собі, бачите, вовкоманія, а вірніше — вовкулакоманія, бо вовкулаками проходили оунівські боївки крізь ночі розтерзаної окупантом західноукраїнської землі, несучи кров і смерть, руїни і пожарища.

Як вони пнулися, щоб дорівняти в усьому фашистській «надлюдині», як старалися бути подібними до берлінських верховод! Навіть жовто-блакитного прапора були відреклись, а так, як і гітлерівці, взяли за свій червоно-чорний прапор, лишень побоялись свастику взяти, бо такої крадіжки міг ще не пробачити «вчитель великий». І навіть «конституцію», яку готували українському народові, списали з муссоліно-гітлерівських зразків. І руку тягли догори на «слава», як гітлерівці на «хайль», і... та хіба все перерахуєш?

Але Гітлер і гітлеризм знищені. Фашизм не пройшов. І оунівцям довелося «перебудовуватись». Проглядаєш їх писанину від 1943 року по сьогоднішні дні і не надивуєшся. Вони вже навіть у своїх програмних писаннях і колгоспи визнають, і вільні вибори, і свободу слова... Демократи, та й годі! Але добре недавно сказав хтось з їхніх же побратимів по місці закордонної баланди: «...вони (тобто оунівці.— Р. Б.) трусливо вже ось десятиріччя криводушать, підробляючись під демократію. Але за них відповідають діла їхні, і від того полюса, до

якого вони себе припнули, їм ніколи не відіпнутися. Нема такої сили, щоб зробила це чудо». І далі в припадку відвертості цей же побратим, звертаючись до бандерівців, пише: «Ваша політична фірма, прикрита шильдом «націоналізму» в лапках, безнадійно збанкрутована, історично викінчена навіки. В такій же мірі викінчена, як історично навіки викінчена є фірма націоналізму гітлерівського, безглуздим епігоном якого ви все-таки були (ну, хіба ж ні?), були його ідейно-політичним придатком...» Бачите, як правда проривається в новоспечених мюнхенських «націонал-демократів». Не хочеться їм поділитись з оунівцями кадилом ревізійністської демагогії... Ніхто не повірить бандерівцям, а значить, і їм, новоявленим апологетам «українського націонал-комунізму».

Та яку б шкуру не натягував на свої обскубані боки бандерівський вовкулака,— не приховати йому свого фашистсько-бандитського нутра!

«Орієнтація на чужі сили веде політичний рух до неминучого розвалу, вона криє в собі небезпеку перетворення на чужу агентуру тих, хто її визнає. Вона штовхає на шлях вислужництва зовнішнім силам навіть у тому випадку, коли ті сили явно потопчуть права поневоленого народу»,— писав анонімний оунівський «теоретик». І тут же через декілька сторінок своєї «теоретичної» статті стверджував: «Ми розцінюємо третю світову війну як можливість за існування сприятливої нагоди здобути визволення, щоб ми могли у відповідний момент спиратись на наших союзників!» (читай: іноземних імперіалістів).

Більше безглуздя важко собі уявити: тут же відхрещування в ім'я національних інтересів від «вислужництва зовнішнім силам», і тут же відверта мрія про третю світову війну!

Що поробиш! І «демократами» хочеться бути, і забувати про божевільну маячню свого нового пана «боса» не слід.

Так, їм мариться криваве видиво нової війни. Може, на атомному вогнищі вдасться погріти руки. А то важкувато доводиться на закордонних смітниках: «бос» стає щораз скупішим, шукає інших агентів, менш скомпрометованих. А конкурентів чимало до миски американської баланди, і серед них і з досвідом багатим,— спробуй, потягайся з усякими білогвардійсько-меншовицьки-

ми недобитками, коли в них майже півсторічний досвід зради!.. І націоналістичні вовкулаки шукають, напружують всі кретинічні мозкові звивини, що б ще можна було взяти на озброєння проти українського народу, який дурман міг би крізь кордони прорватись на українську землю!.. Що їхня «політика» збанкрутувала — добре й самі знають. Заперечувати успіхи українського радянського народу в соціалістичному будівництві, розквіт соціалістичної радянської державності, небувалий розмах економічного і культурного життя — неможливо. І те, що український народ стоїть твердо під прапором ідей Маркса — Леніна, також не може викликати сумнівів і в наших найзапекліших ворогів.

Та що ж робити?! Доводиться фашистську личину міняти на «націонал-комуністичну», «демократичну», «революційну», «народну» і ще бог відає яку, аби лиш знайшлися дурні і повірили, які ще благодаті можуть принести з-за кордонів українському народові націоналістичні «борці за ідею».

А народ? Він давно вже прокляв і забув про тих, хто затаврував себе зрадою. Йому не до них, будівникові і творцеві, співцеві і мрійникові, чудесному нашому українському народові. Але коли землю прориває біль захованих таємних злодіянь і вона на людський суд виносить нові і нові злочини українських нацистів — народ не може мовчати! Він стає гнівним, в його серці клекоче біль і ненависть, яку ви, панове недобитки бандерівські, відчували не раз на своїй шкурі.

І народ устами матерів і дітей в ім'я майбутнього без крові і пожарищ війни кидає слова страшного прокляття, яке досягне вас скрізь, від якого ніде вам не сховатись:

— Задихніться ви, недолюдки, від свіжого провесіннього вітру, хай хліб стане для вас камінням, а вода хай відхлине від вас, коли ви в спразі нахилитесь напитися до джерела — криниці!

СУПОСТАТИ

Врага не буде супостата,
А буде син і буде мати...

Т. Шевченко

Це вони, оунівці-супостати, зняли чорну віхолу, що пронеслась по західноукраїнському краю спустошливим жахним гоном. Ці землі, ці люди зазнали на своєму віку всякого, але такого людиноненависницького розгулу, на який пішли українські буржуазні націоналісти, знявши руки на батька, брата, дитину,— такого ще не було.

Можна, звичайно, нагадати про часи турецько-татарського лихоліття, розгулу польської шляхти, німецько-фашистського варварства, але це — чужинці, завойовники, окупанти. Природа їх злочинності має своє тлумачення. Оунівці ж вважали себе українцями, ба навіть українськими патріотами, борцями. Вони галасували про будівництво «вільної», «самостійної» України, а самі ніколи не знали ні волі, ні самостійності, бо були вічними наймитами чужинців, які тільки й чигали на багатства української землі, на робочі руки українського народу, а поза цим ніякі проблеми українства їх ніколи не цікавили.

Оунівців народ назвав виродками, і це цілком слушно. Вибравши для себе стезю біблійського Каїна, вони зажадали крові брата. І не тому, що їм затісно стало жити на землі, що той брат заступив їм сонце або закрив воду. Ні, їм брат спротивив через те, що не захотів, як вони, впасти ниць перед чужинцями і здатися на їх ласку, що створив вищий і світліший національний ідеал, увірував в соціальну вільність і рівність, у радянську соціалістичну державність.

Ось за це оунівці вирішили заюшити брата його ж власною кров'ю, відібрати в нього спокій, родинне щастя, здоров'я, а то й життя.

Переглядаю листи, одержані від людей з Ровенщини, які самі (або хтось з їх родин) потерпіли від ошалілих націоналістичних недолюдків.

Євдокія Мороз описує, як пізно вночі, коли вже всі спали, до їхньої хати увірвалися озброєні бандити і силоміць забрали невідомо куди її чоловіка. На другий день вона вирішила розшукати його і разом з братом чоловіка поїхала начебто до млина, щоб оглянути околиці.

«Коли ми вже приїхали в Сестратин, нас зупинив озброєний бандит, скинув мене з воза і кілька разів вдарив в лице. Опісля повезли мене в Сестратинський ліс. Всі вони були зі зброєю і одягнуті в різний одяг: цивільний і німецький.

Один бандит підійшов до мене і став питати, хто мене послав в Сестратин шукати свого чоловіка. І там мене почали бити кулаками і ногами, а пізніше мучили якоюсь електромашинкою, котра струмом кидала. З лісничівки мене повезли на хутір Безодню, але, не доїжджаючи, зупинились в панському саду і там знову почали бити, і так сильно побили, що я вся була в крові. Пізніше хотіли повісити, але про щось порадилися між собою і повезли в Безодню. Там мене завели до якоїсь хати. В цій хаті лежав зв'язаний мій чоловік і сиділа на долівці Надя Суханова.

Чоловік спитав мене, де наші діти, я сказала, що не знаю. Надя страшно виглядала, була вся чорна, в неї сильно розпухли груди, тому що вдома зосталась маленька грудна дитина... Суханов Іван, Демчук Володька, Демчук Тимофій і Войтович вже були повбивані».

Може, хтось з буржуазно-націоналістичних могилярників України, які ще приндяться в США, Канаді, Західній Німеччині, скаже, що в листі мова йде про бандитів, а не про націоналістів. Дійсно, в листі ні разу не вживається слово «націоналіст», але від цього, панове, радості не майте. Треба вам знати, що українське буржуазно-націоналістичне різноплемінне потурнацтво наш народ називає словом економним, коротким, але ємким і виразним — бандити. Це слово пасує до всіх етапів націоналістичної «історії», до всіх галузей націоналістичної «діяльності». Що стосується бандитів, про яких пише Євдокія Мороз, то вона знає їх і з роду, і по імені. Це бандерівці Назарчук, Крючок, Резников, Гонтар. Але, кажу ще раз, народ не додержується класифікації на бандерівців, мельниківців, бульбівців, оунівців, упівців. Люди кажуть просто: бандити. І все зрозуміло.

Іван Захарович Чучмай був насильно «мобілізований» іздовим на нічну «акцію». Він був свідком «подвигу», який здійснили «націоналістичні герої» на хуторі Лісовики. Вони замордували вчителя Черняка і ще кілька молодих хлопців, а потім звеліли іздовим відвезти себе у Гаї-Ситенські. Чучмай, який віз трьох бандитів, згадує: «Дивлюсь, лежить на возі гвинтівка з багнетом, який був у крові. Тоді один бандит по кличці Блискавка на-сварився на другого, чого він не витер багнета. Той витер багнет соломною... Приїхали в Гаї-Ситенські, зупинились на одній вулиці. Бандити відкинули на моїй підводі соломую й почали скидати на землю чоботи, піджаки та іншу одягу вбитих. А потім сказали: «Їдьте, хлопці, додому, і щоб нікому не казали, хто що бачив або чув і куди їздили, а то — куля в лоб».

Має рацію Чучмай, коли називає нічних харцизяк і грабіжників бандитами? Кожний скаже, що так. А для тих, хто цікавиться деталями, сповістимо, що «подвиг» проти народного вчителя і безборонних юнаків, яких закатовано, здійснили націоналістичні «герої» ОУН — організації українських націоналістів під проводом Бандери — Поляк, Ярмолай, Куций та інші бандити.

Василь Васильович Качурець пише:

«Пізнньої осені 1943 року до мене в хату зайшов Назарчук. Під час розмови вмовляв пристати до оунівців, а коли я відмовився, то пригрозив пістолетом, сказавши, що коли я відмовлюсь служити соборній Україні, то мене ліквідують як ворога. Я мусив піти з ним.

Біля Сернової зустрілися з двома озброєними боївкарями і пішли разом у будинок Скраковського, де забрали двох жінок-єврейок з двома малими дітьми. Жінок цих я добре знав: це була стара Черних та її невістка з дітьми. Старшій дитині було близько десяти років, меншій — два-три. Повели їх у напрямку Морозівського лісу, де завели в якусь хату. Я залишився на кухні, а жінок повели в другу кімнату. Через якоїсь півгодини вивели стару жінку, згодом молододу, потім старшу дитину, після чого зайшли всі троє до хати. Назарчук, вказавши на найменшу дитину, сказав мені: «З цим покінчити твоя черга». Я відповів: «Що хочете зі мною робити, а я вбивцею не був і не буду».

«Ото герой!» — посміялися вони наді мною. Один з бандитів схопив дитину і потягнув на вулицю. Коли ми вийшли на подвір'я, я побачив недалеко від хати чотири

посинілих трупи. «Що ви з ними зробили?» — запитав я Назарчука.

«Задушили,— відповів він і, розсміявшись, додав: — Я не люблю стріляти, я люблю давити, мене розбирає сміх, коли вони перед смертю із шумом спускають повітря».

Такі злочини, таке бандитство і людиноненависництво мовою націоналістів називається «служінням соборній Україні». Хіба після цього треба дивуватись або озлоблюватися, що народ так зненавидів українських буржуазних націоналістів?!

Лежить ось переді мною ще вирізка з газети з часу судового процесу у справі оунівських бандитів у місті Червоноармійську на Ровенщині. До голови суду звернулася з письмовою заявою сирота Нонна Вітковська:

«Прошу вас дозволити мені запитати у бандитів, де вони повбивали моїх рідних, де їх трупи і хто був вбивцею моїх тата, мами, бабусі і тітки. Прошу не відмовити моїй просьбі. Нонна Вітковська, якій було тоді 4 чи 5 років».

Ну, що ви скажете Нонні Вітковській, українські націоналістичні «борці» та «патріоти», які поліпили собі зрадницькі гнізда в імперіалістичних закапелках по закордонах? Пошкодуєте, мабуть, що ваші побратими по злочинах і зраді, які вимордували родину Вітковських, не задушили маленьку Нонну, щоб не було свідка, щоб не було кому розказувати і показувати людям, хто ви такі. Переконайте Нонну, що ви осиротили її в інтересах України. Спробуйте виправдатись перед тисячами інших сиріт і десятками тисяч потерпілих, перед народом українським, що ви плюндрували українські села і міста, люто винищували людей для добра України і українців, що ваша скажена злочинність і ненависть до народу не була викликана бандитськими, зрадницькими інтересами.

Чорна віхола націоналістичної злочинності і зради леденила людські душі жахом, але й роздмухувала вогонь ненависті до українського буржуазного націоналізму.

Минали роки, люди наводили лад у своїй власній хаті і в своїй власній Українській Радянській державі, блудні сини народу очищались від націоналістичної скверни і займали своє місце в суспільному житті. Підросло нове покоління. Про націоналізм почали вже го-

ворити як про явище закордонного характеру, що виникло там на прогнилих підвалинах зради після виметення націоналістичного сміття з української землі. Не маючи ніякої народної підтримки, український буржуазний націоналізм — цей струпіший і хирлявий емігрантський жебрак — не може нині являти реальної загрози Україні. Але він розповсюджує свою заразу серед української еміграції, калічить людські душі, озлоблює легковірних людей проти матері України, проти своїх братів українців.

Ось чому ми ще виступаємо з пересторогами, щоб люди не дали підманути себе націоналістичному ворогові. Ось чому ми викриваємо злочин українських буржуазних націоналістів на наших землях, щоб молоде покоління українського народу знало і свого націоналістичного ворога.

В кожному районному центрі є великі цвинтарища, де знайшли свій останній притулок борці за Радянську владу, за інтереси народу. Серед них місцеві і не місцеві, українці і представники інших націй, партійні і безпартійні, які виявили високе усвідомлення свого обов'язку перед народом, перед історією. Боротьба проти кривавої оунівщини коштувала нам дуже дорого. Вона поглинула багато людських жертв, матеріальних цінностей, жахала душі жорстоким терором. Про це ми не маємо права забувати.

Націоналізм нацьковував брата на брата, руйнував людяність, дружбу, кохання. Націоналізм творив на нашій землі пекельні злочини, і будувати радянське життя було нелегко. Націоналізм підступно калічив людські душі і звивався, неначе гадина. Але народ поступово розібрався що до чого і, як кажуть, привів все в норму, знешкодив націоналістичного ворога. Відтоді для людей настали спокійні ночі і радісні дні. Ні на кого більше не чигає ні смерть, ні мука. Нема катів, нема паліїв, нема дітовбивць. Тільки незначна жменька зрадників і злочинців утекла за кордон і, живлячись покидьками з хазяйського стола, баламутить людей.

А на тій землі, де скаженіли оунівці, росте тепер покоління щасливих людей, свідомих своєї національної гордості і українського радянського патріотичного обов'язку.

ПЕТРО ІНГУЛЬСЬКИЙ

УКРАЇНА ПРОКЛИНАЄ

Село на нашій Україні.

Яблунівка.

В садах — осінь, в серцях — смуток, в очах — гнів...

...Ви жертвою в бою нерівнім лягли з любові до рідного краю...

За тобою, Морозенку, вся Вкраїна плаче...

Над селом, широкополими ланами — жалобна мелодія.

Аж в Карпатах відлунює.

Вітер розмаює червоно-чорні стрічки. На вінках вони, ті стрічки, чи на матроських безкозирках?

Ні, матросів у цьому безконечному людському потоці нема.

Є їх ритм, їх рішучість, їх самовідданість.

Є колгоспники, школярі, робітники. З Буська, Красно-го, Нового Милятина, Яричева, Кам'янки...

Стогнуть дерева, плачуть люди, зітхає земля...

Земля народжує, і земля стверджує смерть.

Земля — кругла.

Яблунівка й Торонто лежать між сорок четвертою й сорок п'ятою паралелями.

У Яблунівці — полудень, у Торонто — північ.

Діаметр Землі-планети — близько тринадцяти тисяч кілометрів.

Братська могила — глибока, чорноземна. В ній, як патрони в обоймі, як солдати в окопі, щільно — плече в плече — лягли мученики за Радянську Україну: Олена Вуйчик, Зіновій Вуйчик, Марія Вовк, Олена Вовк, Іванна Палита, Стефанія Бабійчук, Марія Бабійчук, Олена Грищук, Олена Банковська, Євген Банковський, Богдан Банковський, Іван Банковський...

Дванадцять домовин...

Дванадцять світлих, мислячих голів; дванадцять пар роботящих рук...

І море сухих, висушених ненавистю сліз...

Лівофланговим у стрункій шерензі, найяскравішою квіткою у вінку безсмертників був десятимісячний Зіновій Вуйчик. Він ожив у моїй уяві, заговорив...

Я — син України, мені двадцять років. Я вибійник з Львівсько-Волинського вугільного басейну, студент орденна Леніна Державного університету ім. Івана Франка, механізатор з яблунівського колгоспу «Пам'ять Ілліча», футболіст із «Карпат», заспівувач з «Трембіти»...

Хто ж ти, що підняв на мене руку? Як тебе величати? Пан чи підпанок? Містер чи сер?

Убивця, людожер, упир...

Ні, я наречу тебе вовкулакою — найогиднішою химерною істотою, що нею матері лякають дітей.

Так от, вовкулаче, могила в Яблунівці виявилась бездонною. Наші домовини пройшли крізь вогонь і воду, товщу землі і жаринь магми... Земля, вирита з тієї глибоченної могили, впаде на твої груди, гаряче нутро планети спопелить тебе і твоїх підручних по поганському ремеслу дощенту, до йоти.

У далеку путь нас проводжали трудящі міст і сіл радянської орденоносної Львівщини, того благословенного краю, в якому ти чинив кривавий розгул у роки фашистської окупації під собачою кличкою Клей.

«Клей, стань на задні лапи!», «Клей, гаркни!», «Клей, вкуси!»

Ти однаково був слухняним і бандерівським отаманам, і шефам гестапо. Ночі, чарівні галицькі ночі, дані людям для відпочинку й насолоди, ти перетворив у пекло, Содом і Гоморру. Жінкам ти проколював багнетом груди, хоч сам вигодувався материнським молоком, старикам стинав мудрі голови, що мріяли про краще прийдешнє для своїх дітей. Ти мордував учителів — сіячів правди і добра, які й тебе намагалися зробити людиною... За що ж ти, вовкулаче, вбив мене, десятимісячного, чим я перед тобою, твоїми хазяями завинив? Я не наслухався колискової, не допив материнського молока, не натішився дитячими іграшками...

Знай же, вовкулаче, що я живу і житиму, доки світить сонце, доки шумить Буг, доки височітимуть Карпати... А ти помер відразу, як тільки натягнув на себе німецький мундир; відійшов у безвість, став тінню відтоді, як впала на тебе тінь фашистської свастики...

Моральна смерть страшніша від фізичної.

У далеку дорогу мене і всіх нас, тобою катованих, проводжали наші земляки з Яблунівки, Грабова, Соколіва, Адамова... Над свіжою могилою промовляв заступник голови Львівського облвиконкому Микола Гнидюк.

Він також українець, також у воєнне лихоліття був на плюндрованій фашистами території, діяв у самому лігві сатани — Еріха Коха. Та вірний син свого народу зайняв місце на барикадах з протилежного від тебе, вовкулаче, боку. Ти чув щось про ровенське комуністичне підпілля? А свого ровесника, золочівського комсомольця Миколу Бартошика пізнаєш? Він, нинішній викладач університету, разом з Степаном Тудором працював у ревкомі, організовував лікарні, відкривав школи в перші дні Радянської влади на західноукраїнських землях, тоді як ти муштрував свої «боївки», щоб разом з такими ж, як і сам, куркуленками-головорізами чкурнути в темний ліс, на чорні справи. Твоя сусідка — колгоспниця із Сторонніх Баб Марія Падус у сорок першому році, ризикуючи життям, грудьми своїми прикрила дочку радянського прикордонника-комуніста Валю Суворову, а ти, як той біблійський цар Ірод, гицлював по дитячих ліжечках і колисках.

Братська могила — глибока, бездонна.

Нас опустили в ту могилу опівдні, щоб, пройшовши крізь вогонь і воду, крізь жарінь серця планети, стати у Торонто перед твоєю, вовкулако, корчмою і сказати людям усього світу:

— Оминайте цей заклад десятою дорогою. Від нього тхне кров'ю і мертвечиною. В звуках джазу — хрустіння кісток, надривне ридання матерів...

Бізнесмен-ресторатор Дмитро Куп'як хизується своїм достатком в триста тисяч доларів, своїм канадським громадянством. Ми не станемо його питати, згустком якої кількості крові і сліз заблищало оте крадене золото. Скажемо лише, що немає в світі еквіваленту рідного неба, солов'їних весен, урожайних ланів.

Нема на світі другої України, немає другого Дніпра...

Хто втратив гроші — багато втратив.

Хто втратив Батьківщину — втратив усе.

Ми не бізнесмени, а господарі на вільній, щасливій, благодатній українській землі. Біля Яблунівки височить високий Краснянський цукровий завод. Далі, на захід, розкинулись вугільні шахти, нафтові вишки. Львівщину промережили лінії електропередач, газові магістралі. Золотом, щирим золотом повниться душа кожної радянської людини.

А ти кажеш — триста тисяч, чи пак, тридцять срібняків.

Ресторація — резиденція вовкулаки — стане його могилою. Вікна затягне павутиною, в темних закутках блиматимуть балухаті сови, перегукуватимуться сичі.

А на фешенебельних сходах виросте чортополох...

Хай стане для тебе, вовкулако, холодним сонце, гірким повітря, пекучою вода...

Село на нашій Україні...

Яблунівка.

Пахне стиглими плодами, осінню...

Ідуть і йдуть люди...

Сини і дочки Української Радянської Соціалістичної Республіки в один голос волають, будучи певними, що їх почують за океаном:

— Ганьба запродавцям!

— Кари українським буржуазним націоналістам!

Суд народу — найвищий, найсправедливіший суд. Зарубайте це собі на носі, уже відомі і ще не виявлені вовкулаки.

РЕКВІЄМ

Я ще не чув реквієм, ще в мені тиша, і навколо мене тиша, ще йду дорогою. Дорога ця подільська, стара, вичовгана віками. Обабіч стоять ясени, біля них туються верби. За ясенами і за вербами золотяться в сонячних променях поля, над полем віє духмяний запах хліба. Поля впираються в ноги вапнякових гір, гори випнули ребристі груди, поля їх перескочили, побігли далі...

Люди й дорога приводять мене до білої хати. Хата глипає на світ маленькими віконцями. Я відчинив двері, риплять завіси немащені, у світлиці за столом сидить дід. Я знаю, що його звуть Максимом Заковичем.

Він старим кашкетом змахує пил із стільця і припрошує сідати. І тепер ми сидимо обидва за столом. І вжедесь у моєму серці зойкнула скрипка.

— Ви прийшли розпитати про мою дочку? — говорить Максим, голос якого тремтить, як басова струна, і я тепер лише починаю розуміти, що це неправда, ніби час загоює рани.

А Максим Закович веде розповідь за собою, веде довго, поволі, йому вже нікуди квапитися, ми йдемо не в завтра, йдемо в минуле, а там все залишилось на своїх місцях.

— Ось ми й прийшли,— нарешті каже Максим Закович. Ці слова говорить сам до себе, для нього я вже не існую, я пропав, кудись щез, він мене не бачить, але я його бачу.

І бачу його в цій-таки вікнянській хаті. У цій же так хаті блимає з-під зачаділого козирка лампа. Старий Максим сидить згорблений біля цього ж стола, підпер долонями заросле лице, по ньому ходить сум, сум оре на чолі зморшки.

— Ти йшла би вже, Марійко, спати,— говорить він згодом своїй доньці.

— Я ще посиджу, тату,— повертається до батька Марія. У неї блискучі великі очі, дві коси на грудях. Дів-

чина відвертає краєчок верети, якою затулене вікно, дивиться в ніч. Ніч темна, німецькі снайпери збили з неба зорі, земля стогне гарматами, хата злякано дзвонить вікнами.

— Лягай, доню,— просить старий,— бо хтозна-яка завтра буде ніч.

Марія встає, протирає долонею очі, стирає долонею нинішню ніч, підступає до батька, розплітає косу і каже:

— Тепер я, тату, служницею не буду.

Старий зводить на дочку очі. Хіба про це нині говорити?

— Не будеш служницею? — каже.— То до Німеччини заберуть.

— Не заберуть, не заберуть! — повторила вперто дівчина. Дмухнула на лампу, зірвала з вікна верету.— Ще коби якось перемучитись цю ніч... Наші йдуть.

Максим Закович будить мене рано-вранці, коли ще сонце купається в росах.

І я ще не чую реквієму...

Потім він наливає в банку води, вода дзвенить, як срібло, старий зав'язує в хустку байду хліба, кладе шмат солонини і головку часнику і йде на вулицю. Вулиця, як ріка, пливе сільським людом, коси грають на плечах променями, за поясами косарів гойдаються, як пістолі, кушки. На обочинах тупоче худоба, чабани збивають на ровах головки будяків, хати кучерявляться димом, дим пахне хлібом.

І ще ніхто не згадує про реквієм.

І ось люди стали, зобачивши на паркані великий аркуш паперу, папір б'є крилами, як біла птиця, на ньому хтось синькою невміло виписав літери, старі газди збирають, як зерна, літери докупі, ворущать губами, ніби моляться, читають, що нині в читальні буде концерт.

І вже йдуть на луки поквапливо, і вже виразніше чують люди ранкову тишу, і бачать — до кожної росяної стеблини — ранкову красу. Хіба людям уже так багато треба для щастя? Лише старий Закович завмер біля афіші, думає, що її написала Марійка.

Марійка приходить незабаром, розметались коси на грудях, старий полуднує і думає, кого буде зятем мати.

— То ти писала ті афіші? — відкладає ложку.

— Я,— відповідає безтурботно дівчина.

— Ой, дивися...— він ще щось хоче їй сказати, захистити, але мовкне, блукає поглядом по недалекому лісі,

ліс розморився на сонці, мурликає стиха, як кіт, але батько знає, що тиша його зрадлива, що в лісовій тиші бродять вовкулаки. У його серці вже озвався реквієм, озвався тихо, журливо.

— Чи тобі того треба? От сиди собі тихо.

Вона сміється. Зривається на пружні ноги.

— Хіба я тепер не газдиня на цих ланах, на цих луках? — взяла в руки граблі, розкидає скошені «ручки».

Потім вона збирає посуд і йде додому. Перед тим підходить до батька і питає, чи він прийде на концерт. Старий хитає головою, каже, що прийде, він любить співанки. Марійка зірвалася з місця, побігла стежкою.

Увечері Максим сідає в клубі, що досі стояв пустою, на передній лаві, червона завіса на сцені хитається, чадять під стелею лампи, дим тютюновий клубочиться, зал жде. Марійка припала оком до завіси.

— Будемо починати, дівчатка, — сказала.

Співали спочатку несміливо, спів був подібний до першого весняного дощу, тулилися одна до одної, немов їм було холодно, зал притихав, улягався, співанка сіяла тишу, в тиші схлипнули матері, що не діждались з війни синів, а ті сини, що жили, ще не скидали гімнастеров, дівчата росли без хлопців, батьки думали про дочок, вивезених до Німеччини.

Наприкінці Марія сама співала «Лучинушку». Старий Закович ніс додому сумну мелодію і ніс ще радість за дочку. Ні, ні, тепер вона не буде служницею, не буде.

Вона повернулась, коли в хаті вже спали, лише батько не спав, він чекав на неї.

Вона тулиться до його грудей.

— А мені страшно, тату. Тільки що перестрівав Іван Команицький.

— Отой сільський злодій, що в есеси записався, а тепер ховається?

— Він.

— І що ж?

— Грозився. Казав: совітам служу. Казав, що з вогнем бавлюся.

Старий чує реквієм. І вже дивується самому собі. Ще вранці сховав би дочку в мишачу нору. А тепер він не чув ляку, тепер йому реквієм байдужий, у цей вечір він зрозумів, що його Марійка не зможе жити в норі, і він не зможе, і люди не зможуть. Не хочуть!

Може, ці думки навіяла йому Марійчина пісня? Може, ці думки достигли в залі, коли він слухав, як схлипували в темряві матері за синами, що загинули на фронтах?

За що вони загинули? За що? Щоб якийсь злодій Команицький заступив ясну дорогу і грозився? Щоб багачі знову брали в найми його дітей?

— Не бійся, дочко. Я благословляю тебе...

Йшов дощ. На полі не було ніякої роботи. Марійка зібралася і пішла в Тлумач.

На неї дивились суворі і добрі молоді обличчя. За табуретами позвисали кобури револьверів. Із-за столу підвівся секретар райкому комсомолу Микола Гонтаренко.

— Є пропозиція прийняти до лав комсомолу Марію Закович.

Піднялися вгору руки. Марії дали маленьку червону книжечку з портретом Ілліча.

Тоді вже вечоріло. Вапнякові гори огортались темрявою. У селі спалахнули вогники. Марія обвела поглядом групу дівчат.

— Комсомольські збори Вікнянської комсомольської організації вважаються відкритими. На обліку в нас дванадцять.

Так, було дванадцять. Марійка знала кожну. Навіть у темряві розрізняла їхні обличчя. Це були її подруги. Ось там сидить, обнявши коліна, Ганна Куриняк. Ось — Катруся Долотовська, Ганна Іванишин. Всі з сапками, з в'язками бур'яну.

Вона — їхній секретар. З кожною подругою зокрема говорила, до серця кожної доходила. Були вагання, ляк. Переборювала, доводила. І стало у Вікнянах дванадцять сіячів нового життя.

А батько своєю розповіддю веде мене далі, веде в той день, коли Марія вмерла, щоб жити.

На полях тиша...

В серці моєму — реквієм.

А до вечора ще далеко. Марії здавалося, що довгий червоний день, який схоплюється на ноги десь о четвертій годині ранку, вже втомився. Неначе людина, що досвітком вийшла в путь і під палючим сонцем відміряла не один десяток кілометрів, день, здавалось, нахилився

у глибоких балках над млявими від спраги струмками, ховався в кострубаті тіні вапнякових гір. Якусь мить відпочивав, потім зривався і підтюпцем наздоганяв сонце, що хилилося на захід.

Я бачу...

Марія поспішає, Марія хоче досапати оцей клаптик кукурудзи.

Раптом сапка ударяється об щось металеве. Дівчина обережно розгортає землю, зобачила денце невеликого снаряда. Злякано відскочила, прислухається.

Знахідка її не здивувала. Ще й року не минуло, як на цих полях лилася кров, умирали люди. Тут проходив фронт. Ще й тепер хлібороб, розорюючи окопи, знаходить ось такі «дарунки» війни.

Сліди війни... На полях — це міни і снаряди, що колись не вибухли, в куркульських гніздах — банди. Ну й що ж, думає Марійка якимсь спокійно, завтра прийдуть сапери, і снаряд буде зірваний. Настане і таке завтра, коли згине останній бандит. До цього йде.

Дівчина забула про недосапану кукурудзу. Стояла посеред полів, висока, смаглява, з усмішкою на губах. Здавалося, стоїть не звичайна вікнянська дівчина, дочка старого Максима Заковича, а сама мрія оцієї землі.

Десь у лісі біля Попелева тишу прорізує автоматна черга. Дівчина здригається. Оглядається на своє село. Воно принишло, розсипане на горбах, наче дрімало під сонцем. Під селом на шляху знялася хмара куряви. Заторохтіла підвода. Хмарка слідом за підводою звернула з гостинця на польову дорогу, попливла над латками жита і пшениці. Хтось немилосердно цвяхував батогом коней. Мало хто може їхати в поле.

І тільки тепер, коли замовк гуркіт підводи, вона інстинктивно оглянулася. З дороги до неї бігло четверо з автоматами наперевіс.

— Маріє, тікай, Маріє!..

Реквієм ходить полем...

— Маріє!!!

А вона чекала, зціпивши пальцями сапку. Бліда, із стиснутими губами, вона в цю хвилину була ще вродливішою. Навіть бандит — миршавий Дзедман — роззявив рота, вражений дівочою красою.

— Ти Марія Закович?

— Я, — ворухнула губами.

— Взять! — впало коротке, як удар ножа.

Минулого літа до Яблунева і до Івано-Франківська приїжджав з Англії в гості до рідних Михайло Габора. Він ходив по Яблуневу і Косову, ходив по Івано-Франківську. По ньому не можна було впізнати, що він «англієць». На ньому була вишивана сорочка — дарунок сестри, в нього були світлі очі від побаченого на Батьківщині.

Я розмовляв з Габораком. Я питав його, що він пове-
зе своїм дітям до далекої Англії.

— Усмішку України,— сказав він.— Нової України.
Нашої...

— Хіба є якась інша Україна?

— У них є...

— У кого?

— У недобитків. Там, за кордоном, вони б'ють себе кулаками в груди і на п'яних вечірках вдають з себе героїв.

Михайле, друже, брате!

Повези в Англію останній день дівчини з Вікнян, що під Тлумачем. Повези батьків сум, сестрину розпуку. Повези...

Бо вже привезли Марійку в село.

Скористалися бандити з того, що в селі не було чоловіків. Впали раптово, як круки. Зупинились біля крамниці. Зовсім недалеко і так далеко. Бо навколо п'яні бандити. Бо навколо лише кілька старих жінок і дідів, яких привели під дулами автоматів. Бо на ній пута, пута врізались в біле дівоче тіло.

Її вже звели на ноги. Озирнулась. Побачила похнюплені обличчя сусідів. Бачила татові очі — не очі, криниці, мукою повні.

Батько поривався до неї, батько рив під собою землю від муки. А його тримали за руки.

«...От я і вмираю, тату. Я вже бачу смерть. Смерть зовсім не така, як уявляла собі, коли була малою. Я думала, що вона в білій сорочці, з косою. А вона нині прийшла в образі оцих неголених недолюдків.

Ви не знаєте, тату, чого так рано прийшла до мене смерть? Не знаєте, за що я зараз повинна вмерти?»

«Знаю,— прочитала в татових очах.— Знаю. За те, що любила цю землю, хотіла бути на ній газдинею».

— Смерть! — верескнув хтось з бандитів. Вони поспішали... Вони боялися кари. Читали собі вирок у людських очах.

А в людських очах запеклося:

— Кати!

Батько не бачив доччиної смерті. Він упав, як сніп.

Батько не бачив її смерті, але вона вмирала гордо. Здавалося, що Марія не чує на шиї петлі. Здавалося, що смерть їй не страшна.

«...Ні, друзі, смерть моя була страшна, я чула її дихання. Я хотіла жити, жити... Але я знала, за що вмираю. Я лише боялась, аби не розплакатись. Я хотіла вмерти гордо. Я знала, що на моє місце стануть інші, їх буде багато...»

Нас багато, Марійко, чуєш? Ти нас чуєш?

«Чую. Чу-ю!!! — лунає й нині полями, білими старими дорогами.— Чую, чую, друзі!»

— За народ смерть приймаю,— сказала в те надвечір'я востаннє.

І вмерла. Щоб жити.

Реквієм стих.

РОМАНКОВІ МАКИ

Були у старої Демидчихи два сини. «Соколики мої», говорила вона про них.

Росли змалечку, як і всі сусідські діти. А трохи зіп'ялися на ноги, стали сил набиратися, почали мужніти — і врозбрід пішли по життю. Старшенький Степан злигався з націоналістами, до отого Кудлая все прислуховувався.

Меншенький Романко звичайнісіньким собі хлопчиною залишався. Націоналісти зі своїми побрехеньками його не цікавили зовсім. Ніяк не міг він второпати, що то за «мудрість» таку вони плетуть, од якої мертвечиною віє та смородом.

Хоч і не знався Романко з «політикою», проте відчував, що братів шлях для нього чужий, непотрібний. Від тих, кому поталанило побувати на Радянській Україні, він чував, що файне життя квітуче, люди рівні один перед одним у всьому. Особливо запально про це говорив сусіда дядько Петро. А він же людина знаюча...

А коли у вересні тридцять дев'ятого влада Радянська кумач запалила над західноукраїнськими землями, Романка нестерпно потягнуло до сільської комсомолії. Він і сам вже подумував влитися в її ряди, та все якось не наважувався про це сказати.

Вовками голодними заскиглили націоналістичні попихачі, а з ними й Степан. Щодня він кудись зникав у надвечір'ї...

— Побережи себе, синку, — умовляла його мати, — чи ж тобі з Кудлаєм, глитаєм отим, одна путь. Він скоріше зашморг на шию чужу накине, аніж почне дружбу з бідарем водити.

Де там. Не слухав старої, наче для нього вона і не існувала.

— Знаю, що роблю. Помовчала б зі своїми настановами, осточортіли вони мені в оцій хаті, — зі здістю кидав у відповідь, наче гострі цвяхи забивав їй у голову. Гримав перекошеними дверима та й поспішав до Кудлая.

Застерігав було й Романко брата. Так і рота йому не давав розкрити.

— Сопливих мені ще слухати не вистачало, час даремно марнувати, — немов батогом перішив брата. — Не встромлюй свого носа, куди не слід, а то віддавлять.

— І в кого він отакий навіжений уродився?! — бідкалася мати. — Ні ласки, ні лагідності тобі, ані поваги. «Бережи синів, — заповідав старий, вмираючи. — Людьми їх вирости!» Старалася. Про себе мало думала: все про діток та про діток. А ось воно що на старості виходить. Дочекалася?! Запропастить же Степан себе. Кудлай вже не одного звів з путі-дороги, не одному показав шлях у непрохідне болото. Хоч ти, Романику, будь у мене розумною дитиною. Громади тримайся, вона завжди вірно ступає, обмацуючи ґрунт під ногами.

...Що ж робив Степан у Кудлая, ні мати, ні Романко не знали не відали.

Дедалі все чужішим і чужішим ставав він у домі.

А як загримів червень сорок першого над головою коротким і чорним — війна, — Степана вже ніхто не міг утримати в селі. Він якось ожив, враз повеселішав.

— Час наш наступає! А ви Совітам своїм раділи. І порошку від них не залишиться. Нині ми будемо справи вершити.

— Хто це «ми»? — спитав Романко.

— Українські націоналісти, хто ж іще? — відповів спогорда Степан.

— З фашистами в одній упряжці?

— А хоч би й так?! Не за Совітами ж нам бігти...

— Бачу, Степане, що твоя макітра зовсім нічого не кумекає, тільки пустотою відлунюється...

— Побазікай мені більше, так твоя і відлунюватися перестане.

— А ти не лякай мене. Те вже минуло, щоб я й слова тобі поперек не сказав.

Тепер братів розділяла справжнісінька прірва. І що не день, вона ставала все ширшою й глибшою.

...Прийшли в село німці. Кудлай, а з ним Степан та ще з десяток жовтоблакитників винесли назустріч чужинцям хліб-сіль, впали на коліна перед фашистськими «благодійниками», трохи не облизали їхні чоботи. Гітлерівці за це й начепили на руки кожному з них пов'язки поліцаїв.

Один такий зрадник жив тепер під одним дахом зі старою Демидчихою і Романком.

У вічі людям боялася глянути мати. Долю свою кляла-проклинала, час той, коли народила і випестувала бузувіра собі на горе.

...Та недовго німці панували. Затріщала всенька фашистська машина. Немов навіжені тікали гітлерівці з чужих країв.

Непереливки стало і жовтоблакитникам. Запах пороху, перемішаного на смертях фашистських, загнав націоналістів у підземелля, в заздалегідь приготовлені бункери.

У боївці Кудлая, який тепер став Круком, їх було п'ятнадцятеро, і всі вони вдень відсиджувались у схроні, який здавався їм місцем надійним, наче тобі світлицею, біда тільки, що без вікон та гасом просмерділою... А вночі виповзали вони на світ божий та й чинили свої звірячі справи.

От і зараз...

— Степан — повстанець нам відомий. Хоробрий, здається, — сповага повів Кудлай — Крук. — Чи не так я говорив та й зараз говорю вам?

— Ще б пак! — невизначено хтось кинув із кутка.

— Хоробрий то він, хоробрий, — мовив Сич, — але не пам'ятається мені щось, щоб він з легінем коли справу мав. Малечі, правда, уміє кров спускати. Так то ж діло і не хитре, якщо поміркувати.

— Та й я голову собі ламаю, — продовжував далі Крук. — Герої у наших рядах повинні стояти. А у Степана ж брат з Совітами заодно, секретар комсомольський у них. Ото й кажу я, браття, нехай Степан доставить нам Романка свого сюди. Може, й побалакаємо отут з більшовицьким вилупком душевно та ласкаво. Заодно подивимось, чого вартий і сам Степан, — і Крук яструбиним поглядом впився у затінені обличчя своїх «повстанців»-бандитів.

— Згода, чого там роздумувати, — штовхав Степана збоку Сич.

Степан знав, що то за душевна розмова може статися з його братом. Хоч Романко і найперший ворог, але ж він усе-таки брат. І якось Степан ніколи не думав над тим, як би довелося діяти у такій ситуації. Чи підняв би руку на брата?!

«Ні, геть такі думки. Ми з Романком різного поля ягоди: я ж «повстанець», за самостійність борюся, а той з московщиною заодно».

— Я виконаю вашу волю. Брати ті, хто отут зі мною,— обвів Степан поглядом присутніх.

— То й добре, коли такі слова ми чуємо від тебе. Тоді з богом, Степане. І ви, Сич та Більмо, гайда з ним. Може, підмога яка знадобиться. Завдання ж відповідальне.

...Вони йшли лісовою дорогою, тією, на котрій протоптали, здається, кожен міліметр землі.

І знову перебирав Степан наодинці зі своєю совістю своє життя, і не знаходив бодай чогось гріховного за собою. «Ні, ні, ні! Я правильну обрав путь. І зараз йду виконувати доручення Крука, бо так треба».

Степан хотів скоріше втерти носа оцьому Сичу, що зараз швендяв своїми кривими ногами позад його. «А то бачиш: «Степан з дітьми лише воює!» А сам що за цабе таке! Доведу тобі, що я справжній вояк, а не ти. Хоч і намагаєшся ще бундючитись. Героєм себе вважаєш. Голову сільради притягнув у боївку та розстріляв зі злості, бо той ані слова йому не сказав. Побачиш, Сиче, я покажу тобі, на що Степан здатний, чого він вартий».

...Незчулися, як і хатина виринула з-за тину.

Постукав у віконце. Дочекався, поки мати засув прибрала. Ввалилися у двері.

У присмерку кімнати стояв Романко.

— Здоров, комсомольцю!

— Із зрадником не хочу й балакати.

— Побачимо, як ти заговориш, коли до нашого куреня потрапиш.

— Ні, то я б хотів побачити, як ти плазуватимеш на колінах, проситимеш у нас пощади. Ви усі хробаки. Людей невинних вбиваєте, а тільки-но для вас скрута яка наступає, мов щурі, по закутках ховаєтесь. Де й дівається ваша хоробрість. З жінками та дітьми здебільшого воюєте.

— Досить базікати,— Степан і його напарники тримали обрізи.— Часу у нас обмаль тебе вислуховувати. Я бачу, мати тобі торбину приготувала. Кудись іти збирався? Може, зі своїми комсомольцями нас ловити? Так от ми перед тобою.— І всі трое зареготали.— Тільки тепер тобі цей харч ні до чого. Мабуть, він не згодиться. З нами підеш.

— Що ти надумав, Степане?! Хіба ти піднімеш руку на свого брата? — голосила сива Демидчиха, повиснувши на руках Степана. — Ти цього не зробиш, ти ж не такий!

— Чого скиглиш, він більшовикам служить, а ти ще й слъози тут розливаєш. Сам знаю, що роблю, — і Степан відштовхнув матір так, що та повалилась на долівку.

— Іроде, що ти... — Романко, не встигши докінчити фразу, накинувся на Степана.

Та де там йому осилити трьох вовкулаків. І не опам'ятався, як мертвою хваткою Степан заломив його руки і накинув на них сильце-удавку (так Степан називав свій витвір), спеціально зроблену з металевої пружини. Не одна жертва побувала вже в цьому зашморгу.

Ні крики матері, ані опір Романка не могли вплинути на бандитів.

Забивши в рота Романкові ганчірку, вони виштовхнули хлопця за двері.

Коли вже далеченько відійшли від села, коли тільки ліс шумів навкруги і не треба було боятися живої істоти, Степан вирвав з братового рота ганчір'я.

— Побачимо, як ти, голубе, тепер заговориш у мене. Не подивлюсь, що брат. Розв'яжу твого язика. Як миленький все розкажеш, — аж захлинався від люті Степан. — Ти в мене потанцюєш іще...

— Не думай, що ти, й ті, що сьогодні з тобою, такі вже всесильні. Ти тільки руки крутити умієш, вбивати, та й то беззахисних... До іншого у тебе немає хисту. Та й скажи, про що мені з тобою говорити?! Думав, зразу впаду перед тобою на коліна? Не діждешся, хоч ріж мене.

— Ось покуштуєш нашої лісової каші, де й хоробрість твоя подінеться, враз заговориш.

— Брешеш!

— Побачимо.

— Не доведеться. А от твоє вовче нутро сьогодні я остаточно побачив. Не було ніколи у матері первістка, а в мене — старшого брата. Не було! Добре хоч, що батько не дожив до сорому такого перед людьми...

— Хто? — раптом гаркнуло із-за кущів.

— «Сова»! — випалив Степан.

— «Яструб», — відповів невідомий. — Проходьте.

Романко зрозумів, що десь недалеко знаходиться оунівська боївка. А що Степан став Собою, йому і так

було відомо, хоч і не знав цього «псевдо». Сова він, справжнісінький нічний птах, тільки з розвиненим звірячим інстинктом.

...На ранок навколо Романка з'юрмилися бандити. Він бачив їхні зарослі обличчя. Он односельці Громило, Буряк. Відвертають пики. А оті, незнайомі, впиваються у нього своїми баньками.

Диви, сам Кудлай з'явився. Звір — не людина...

— Зречися, — сичала бандитська зграя.

— Відмовся від Совітів, — гримів Кудлай, — і я дарую тобі життя.

— Ніколи від мене цього не доб'єтесь. Це слова тверді. Вам же до останніх днів своїх не зрозуміти сили моїх переконань. Ви ж не люди — мерці!

— Поговори-поговори, комсомольцю, мо', думаєш, то на своїх зборах базікаєш, — гаркнув Кудлай. — Нам твоя агітація ні до чого.

— А мені ваша тим більше...

— Сич, всип йому для початку десяток тепленьких, — кинув Кудлай. — Хе-хе-хе, почуємо, які речі вестиме він далі?!

Сич рвонув Романка до себе. Сорочка стрічками так і розповилася у дужих руках садиста. Він періщив хлопця дротяним батогом, кров пирскала з юнацького тіла, але Романко дивився у вічі осатанілого бандита. Жодного зойку, жодного стогону! Немов із криці підвівся перед ними Романко.

Тоді Сич своїм свинцевим кулачищем уперіщив хлопця межі очі. Романко постояв, мов роздумуючи, падати чи ні, і повалився на землю.

— Ти в мене не такої ще заспіваєш, — виматюкався Сич.

— Досить, Сиче, — зупинив його Кудлай. — Нехай очує трохи. Потім буде черга Степанові показати свій хист та уміння язика розв'язувати. Мо', в нього є якісь братівські секрети: кров же одна — Демидчишина.

— Га-га-га, — зареготали бандити.

Степан осатаніло накинувся на свого брата. А той лиш з презирством дивився на нього.

Степан тупцював круг Романка, щось сичав крізь зуби, але не міг і слова мовити, наче язика свого паскудного проковтнув. А Романко дивився на нього і сміявся...

І раптом Степан підскочив до Романка, ткнув у очі брата іржавим цвяхом.

Бандитська зграя, мабуть, не чекала такого, бо ліс раптом розчахнуло їхнє «о-о-ох», перш ніж Романко зрозумів, встиг збагнути, що світло вже згасло для нього навіки. Біль нестерпний і страшний розтікся по всьому тілу. Здавалось, юнак не витримає, не втримається і заголосить що є сили, збудить своїм криком все навколо...

«Але ні! Закусити губи, зціпити зуби — і не видати цим бузувірам свого страждання, свого болю. Будь-що вистояти на ногах... Нехай знають: комсомольці — мужні і незламні люди». А він, Романко, з їх же когорти!

Далі Романко вже не пам'ятав, що діялося навкруги. Настало забуття. Він втратив свідомість.

Уже в майже бездиханного Романка вирвав брат-бандит язика, п'ятикутну зірку вирізав на грудях. А потім вже у мертвого почав розряджувати свого обріза.

— Молодець, Степане. Не здригнувся. А я подумав — чи, бува, не слабодухий ти часом?! Звиняй на слові, — і Кудлай поплескав Сову по плечах. — Нам саме такі повстанці й потрібні, які не зупиняться задля нашої великої справи ні перед чим... Як ось Степан... — звертаючись до зграї своїх бандитів, вказав Кудлай на Сову — Степана. — Таких людей ми цінуємо більш за все...

— Я на все згоден, якщо на те ваша воля, — промимрив Степан.

— Тепер віримо у щирість слів твоїх, — кинув Кудлай і звернувся до оточуючих його оунівців. — А чи не перепустити нам, браття, задля цього по чарчині файній, успіхи нашого товариства, хоробрість Степана відзначити як годиться людям божим. Найряди наші лицарями повняться. Пovoюємо ще за неньку нашу. Слава!

— Сла-ава-а! Сла-ава-а! — здригнувся навколишній ліс від звірячого галасу братовбивць і зрадників...

* * *

Минули роки... Шумлять верховіттям стрункі ялиці та тендітні берізки на місці жорстокої розправи над комсомольським секретарем.

Нема вже того схрону-криївки, де оунівці ховалися — усе бур'янами та кропивою заросло.

Нема більше і ніколи не буде на українській землі бандитських зграй — радянські люди з корінням викорчували і викинули геть на смітник історії це гадюче

націоналістичне поріддя жовто-блакитних душепродавців. Неминучої розплати народу не уникали і різного гатунку «круки» та «сови». В народі забули не тільки їх імена, а й про те, що вони колись у світі існували.

І тільки немеркнуче сяє на сонці червона зоря зі скромного обеліска, встановленого на могилі героя-комсомольця.

Щовесни дбайливі руки школярів висаджують тут море червоних квітів.

«Романкові маки» — так назвали їх люди.

1977

НЕДОБИТІ ЖЕНЯТЬСЯ...

Памфлет

Чуєте?

Сумно виють на місяць перед своєю погибеллю недобиті вовкулаки десь із загумінок Європи...

Охляло тюгукають, віщуючи собі безвість, старі сичі над забутими цвинтарищами в обох Америках...

Немічно скиглять, здихаючи на вигнанні, хижі сліпі сови аж ген у пралісах Австралії...

Отак безславно відходять у небуття вже геть останні жовто-блакитні лицарі зради, брехні, ошуканства.

І, щезаючи з ганьбою в геєні огненній, усе ж силкуються якомога отруйніше насадити під небом, когось збити з пантелику, комусь до решти спустошити убогу душу, а водночас утішити себе хоч на передсмертну мить ілюзією чийогось довір'я, ба навіть... визнання.

Так, так, осміяним в усьому світі українським націоналістичним посіпакам — західнонімецьким байстрюкам без «фатера» і без «мутер», американським бродячим блазням з ярмаркових балаганів — донині сниться, що хтось їх вважає бодай трісками, уламками чи лушпинням «національної держави». Ось яка теляча радість поїняла небіжчиків з мюнхенського «Шляху перемоги» на саму вістку, що десь у Ла-Платі витівник-лахманяр вивісив синьо-жовту ганчірку. «На українській (!) щоглі, — захилинається в екстазі якесь «псевдо», — вивішено український державний синьо-жовтий прапор. Святочне піднесення прапора відбулося о годині 8-й вранці... Прапор на щоглі лопотів у повітрі цілий день...»

Правда, тут же репортер жалкує, що «з причини робочого дня українців було обмаль» на тій «церемонії». Та цей жаль геть витісняє наступна сентенція бандерівської газетини: «Таким чином, Аргентина визнала українську державу з 1918 року та визнає її тепер».

Отак, ні більше ні менше!

Але ж найбезглуздішому політиканові відомо, що ніяка держава так собі в повітрі без жодного кляптя рідної землі існувати не може. Тому ці «патріоти» ось уже

близько п'яти десятиліть намагаються впевнити своїх покровителів, що в «екзилі» вони тимчасово пересиджують негоду, вичікують, доки настане слушний мент повернутися під блакитне небо України, на «чумацькі» шляхи, що тягнуться поміж жовтих пшеничних нив. Правда, ма- ніякам мазепинсько-петлюрівсько-бандерівської масті стає моторошно на саму згадку, що на Україні хазяйнує народ, який давним-давно вимів геть із своєї держави всю оту нечисть. Про це вони воліли б «забути» на віки вічні. Та навряд чи це їм пощастить навіть при їх вродженому безпам'ятті. Мусили ж бо добре згадати, як наш народ уміє захищати свою державу від непроханих зайд, за спинами яких уже не раз намагалися підкрастися безбатченки з ножами до покинутої «неньки».

О, наша історія не шкодувала уроків ганьби та безчестя для запродавців у жупанах. Ще відколи Мазепа — безхребетний лакей шведського монарха — осоромив на віки вічні поріддя блюдолизів-перевертнів, утікаючи з-під Полтави у схованку до турецьких яничарів, — ще відтоді тягнеться ланцюг їхніх авантюристичних вилазок і скандальних провалів.

Бридко навіть згадувати гетьмансько-петлюрівську «дурійку» 1918—1920 років. Торгуючи Україною то з габсбурзько-кайзерівськими окупантами, то з пілсудчиками-колонізаторами, то з перекупкою Антантою, ці поборники «національної держави» викликали в народі такий гнів, від якого вже не могли оговтатися. Деякі з них, яким удалося вислизнути живцем, ще й дотепер не змогли второпати, хто ж їх лупцював на Україні. Свого часу погорілий картяр В. Винниченко, оклигуючи після «державницьких змагань», роздратовано нагадав своїм поплічникам, що якусь мить на поверхні вони «трималися лише з допомогою німецьких імперіалістів». А тим, що дошукувались причини своєї поразки в якихось «позаукраїнських» сферах, відповів з відвертістю приреченого: «Брехня, що Україна була завойована з півночі. Без участі українських народних мас перемога більшовизму не була б можлива на Україні...»

Здавалось, таке самовбивче визнання одного з досить-таки витончених проповідників синьо-жовтої містики витверезить найочманіліші голови. Аж де там! Не встигли вигоїти синці і позалатувати на собі шкуру «вояки» з тризубами, як їх нетерплячі керманичі знову почали рих-

туватися до «інвазії». Та раптом виявилось, що «хоробре воїнство» не пригадує, які дороги пролягають до батьківського краю. Воно, звісно, й не дивина: тікали до Європи так борзо, що не встигли розгледіти стежок і манівців під ногами. І тому таким слušним, просто геніальним видався декому серед одурманених заклик старого волоцюги Д. Донцова: «Через Аддіс-Абебу — на Київ!»

Одначе зголоднілим псам так і не вдалося досхочу нанюхатись чужої крові в Абіссинії. В цей саме час Гітлер готував уже свій людожерний «дранг нах Остен». І «патріоти»-самостійники впали до ніг біснуватому, щоб дозволив марширувати на схід в обозах вермахту. Вони ж бо, мовляв, арійці за духом, «пруссаки Сходу» — за покликанням. Звичайно, довго умовляти фюрера їм не довелося. Він знав, чия на них шкура, зважав на довголітню службу на користь рейху. Диктатора цілком задовольняв наказ, відданий проводом ОУН своїм «похідним групам»: «Наша влада повинна бути страшною. Союзник повинен побачити наші організаційні таланти та зрозуміти набчну користь, яку може мати з нашої діяльності».

Звичайно, поділяти з лакеями владу бодай на мізерній латці загарбаної землі Гітлер не збирався, але волю «чужее різати життя» дав. І був аж до ганебного скону вдячний за невситиму жадобу крові всім отим бандерам, мельникам, стецькам, шухевичам, боровцям.

Вічну ганьбу, прокляття мертвих і живих, ненависть катованих і осиротілих понесли з собою в могилу пліч-о-пліч з найдобірнішими бандами гітлерівських головорізів батальйон вішателів «Нахтігаль», дивізія есесівців «Галичина», ватаги мародерів з горезвісної УПА.

Понад двадцять років минуло від весни нещадного розгрому гітлерівців та їхніх колаборантів. У недобитих українських гітлерчуків, які втекли від шибениці до західноєвропейських та американських реваншистських кублиць, було аж надто досить часу, щоб знайти надійне кладовище для своїх божевільних мрій і намірів. Але ж треба якось відробляти шмат гнилої ковбаси, що ним годують українських «патріотів» замасковані і явні есес-мани з Мюнхена і Бонна та одnodумці Форрестола і Голдуотера в Америці. І вони відробляють той малокалорійний харч: виступають з войовничими заявами, виконують шпигунські доручення, брешуть на велелюдних

перехрестях, баламутять давно обдурених землячків на чужині, витанцьовують ядерний твіст під флюяру паліїв нової війни, б'ють у барабани реваншизму. І водночас вискиглюють собі у своїх нових хазяїв «національну державу». Бути має та держава, кажуть попихачі мілітаристів, таки на Україні. Звичайно, не на сьогоденній квітучій і могутній робітничо-селянській Україні, яка стала вірною і рівноправною сестрою радянських республік, державою сорокашестимільйонної нації. Ні, цю Україну, під чистим небом якої не було і не буде місця жовто-блакитним волоцюгам, вони воліли б бачити диким полем, мішенню ядерного удару, чорним згарищем. Вони ні від кого й не приховують своїх мрій, навпаки — виповзають з ними на галасливі торжища. До вух самого Пентагону була адресована заява одного «патріота неньки», який хотів би, щоб «дві третини української території були знищені атомною бомбою, аби лиш на одній третині заіснувала українська національна держава».

Отакі вони, сучасні вияви давньої донцовської «теорії лютого божевілля». Тільки в безглуздох головах приречених на загибель душепродавців можуть кублитись такі марення. Якби у тих головах знайшовся хоч мізерний куточок для живої тямі, вони могли б уявити, яка страшна відплата нашого могутнього народу спіткає тих, що насміляться розв'язати ядерну війну, — відплата нашого могутнього народу, його вірних і випробуваних друзів з усієї соціалістичної родини, його прихильників у всьому світі.

Та де вже сподіватися на той елементарний глузд, коли йдеться про юродивих, здатних лише на трагікомічні трюки перед очима у всього чесного громадянства. Не встигли добрі люди нареготатися з того, як пришелепуватий Стецько їздив на Тайвань до Чан Кай-ші ангажувати «козаків» до своєї коричневої сотні і водночас розпитувати дорогу на Україну, а тут нове лицедійство з участю того ж таки прем'єра без держави. Виступаючи на одному банкеті, захмелілий Стецько заявив, що він в'їде на білому коні до Києва і вкаже, де будувати пам'ятник... Мазепі.

І хоч між першою і другою «подіями» минуло всього кілька років, новоявлений наполеончик не дослухався в тому бенкетному залі кількох десятків «віват» з горлянок найвірніших хорунжих. Як виявилось, ті небораки

непомітно сконали, не діждались такої «багатообіцяючої» заяви свого керманича.

А що ж буде далі? Справді, хто супроводитиме шкапину, на якій збирається мандрувати підсліпуватий гітлерчук до золотоверхого Києва? Цим питанням серйозно занепокоєні деякі речники жовто-блакитної чуми, хоч, звичайно, ніхто з них не впевнений, що до тієї акції геть не здохне підтоптана шкапа націоналізму.

Щоб якомога довше протриматись на світі за рахунок своїх хлібодавців і деяких обдурених земляків, націоналістичні верховоди до хрипоті галасують про консолідацію рядів розвіяних по всіх континентах безбатченків, про єдність «української спільноти» на вигнанні, про необхідність абсолютної покори кожного «національно свідомого» земляка на чужині таки їм — «репрезентантам нордійської раси».

Але ж як домогтися тієї покори, коли ідея націоналізму, заквашена на «теорії лютого божевілля», давно і безповоротно скомпрометувала себе, коли найвірніші «сторожові пси національної революції» катастрофічно швидко вигибають, а новонароджені нащадки втікачів із «степової Еллади» не визнають і не розуміють своїх батьків, геть відмовляються від арійських постулатів, стають людьми серед людей. Чимало з них потрапляють під вплив прогресивних організацій, які об'єднують на класових основах трудящих українців-емігрантів, гуртують їх у боротьбі за кращу долю, за мир між людьми.

Отут і появилась, спалахнула, як агонія, ще одна расова ідейка. Вицуплено цю людиноненависницьку ідейку з друкованої свого часу маячні кадильника «міфа чистої нордійської крові», повішеного нацистського ката Альфреда Розенберга. В основі її лежить пропаганда спрямованого способу продукування «чистокровних» нащадків, у яких би від народження було тавро на лобі у вигляді тризуба, а в грудях — камінь замість серця. На цю тему в націоналістичній пресі в останні роки точиться запопадлива балаканина.

Ось місячник «Наше життя» квилить з Філадельфії: «Тисячі молодих українців і українок, розсіяних далеко від наших великих скупчень, одружуються щороку з чужинками, згідно з чужинцями, й через те пропадають...»

У відповідь на це квиління якийсь П. Білинський-Мелесевич з Франції скаржиться на катастрофічну нестачу

«чистокровних» наречених і з жахом констатує, що як «по першій світовій війні тисячі колишніх українських вояків і старшин армії УНР... постарілися і вимерли неодруженими», так і після гітлерівського розбою його недобитим учасникам, тепер підтоптаним «парубкам», вже «запізно женитися». Тому він категорично радить всім, хто здатний знайти «єдиновірну» подругу життя, поспішати до вінця. А тих, що «розсипані по світу», застерігає від «самострати». Для них він радить «створити інституцію під поважною назвою, під патронатом старших, свідомих, досвідчених жінок, які давали б совісні, серйозні референції чи поради про женихів чи відданиць». Ще рішучіші заходи пропонує в «Гомоні України» голова ССУК (Суспільної служби українців Канади) Маркіян Охримович. Він вважає, що час з усією категоричністю примусити «крайне консервативних осіб» змінити своє негативне ставлення до «суспільного посередництва українських подружж».

Однак навіть така категоричність не задовольняє мюнхенський «Шлях перемоги», який кепкує з нерішучості провідників у боротьбі з «винародовленням». Якась безнадійно стара діва, на прізвище Тишовницька, запитує з сарказмом: доки ж серед української «спільноти» на вигнанні буде тривати «національне і релігійне самовбивство в мішаних подружжях? Чи аж до того часу, коли вже не буде між ким посередничати?»

А щоб покласти край непевності та зволіканням, ця расистка нагадує, що взагалі ідею чистокровних шлюбів висунуто з запізненням принаймні на п'ятнадцять років, якщо говорити про «парубків», які втекли поперед гітлерівців на Захід по другій світовій війні. І далі вже з одчайдушною відвертістю вона оглядається в минуле: «Натомість те спізнєння становить 45 років для нашої масової еміграції по першій світовій війні, а 225 літ для нашої еміграції по битві під Полтавою. Бо де є нині в світі свідомі свого українства нащадки тих наших політичних емігрантів, що вийшли з України з Мазепою по 1709 році?»

Однак нам хотілося б хоч трохи втішити таку вже надто знервовану фрейлейн Тишовницьку. Як нам відомо таки з жовто-блакитної преси, в останні роки недобиті перестарілі «пруссаки Сходу» женяться масово і без упи-ну. Тільки з кожним із них іде до вінця одна й та ж наречена — відома в усьому світі кістлява карга з косою.

А «суспільне посередництво» той «чистокровний» шлюб знаходить щоразу в чужій землі.

Щезають, невблаганно гинуть у наймах у диявола за-
проданці, давно забуті народом. Гублять свої немошні
кості біля підворіть хазяїв-чужинців. Синіють від злоби
та негоди попідтинню незатишних вулиць. Поповзом пе-
ретинають найглухіші роздоріжжя, силкуючись обплу-
тати заблуканих і непевних.

І навіть вороняччя сахається їх трупного смороду.

Давним-давно затоптані покидьки нью-йоркських стрі-
тів, слизька гідь мюнхенських звалищ, отруйне зілля
аргентінських пустищ, набридливі клієнти помийних ям
біля чужих кухонь — вся ота нечисть нещадно вимітаєть-
ся мітлою часу геть у прірву. І тільки колюче буддяччя
та чортополох густо пруть з неугідь, угноєних тією мерт-
вечиною.

ОСТАННЄ САЛЬТО «СІРОГО»

Поповичеві Степану, що поїхав на навчання у Львів, неодноразово доводилося викликати до телефону свого батечка — греко-католицького священника Андрія, який мав парафію в Угринові Старому, що неподалік від Тросянця на Дрогобиччині. І варто було телефоністці перепитати прізвище замовника, як він кричав у трубку зривистим, чванькуватим голоском:

— Бандера! Пані не розуме! Бан-де-ра! Ну, як банда!.. Тераз пані зрозумяла?..

Так упертий низенький попович, що задумав собі стати українським Наполеоном, сам уже визначив своє місце в житті.

Не завжди прізвище характеризує суть людини. Та трапляються і дивовижні збіги. Одного з головних вождів українських націоналістів — Симона Петлюру, який намагався розмахнутися у перші післяреволюційні роки, доля позначила також «приємним» прізвищем — етимологічно пов'язаним зі словом «петля». Правда, скінчив життя Петлюра не на шибениці. Цей головний отаман, утікши від помсти українського народу до Франції, звалився на асфальт паризького тротуару від кулі месника, сім'ю якого зарубали на Україні петлюрівці. Сталося це одного травневого дня 1926 року.

Уже тоді націоналістів — ворогів українського народу, які порозбігалися по закордонах, — почав прибирати до своїх рук соратник Петлюри (такий, як і він, кат трудящих), що потопив у крові повстання робітників революційного «Арсеналу», полковник австрійської служби Євген Коновалець. Він збив із них законспіровану терористичну організацію УВО — «Українську військову організацію», яка трохи пізніше, на початку тридцятих років, почала називатися ОУН, або «Організацією українських націоналістів». Вона пробувала проникнути в українські групи і товариства як на Західній Україні, так і за її межами — скрізь, де жили українці.

Для зростання цієї організації Євгену Коновальцеві,

крім петлюрівських офіцерів, нещадно битих Червоною Армією, потрібні були свіжіші, молоді кадри. Він почав набирати їх із числа недовчених куркульських синків, поповичів, всяких авантюристів — тих, які націлювалися пройти в житті за допомогою ножа і пістолета, та ще й при цьому завоювати собі легку славу борців за «самостійну Україну». Зовсім інша річ, що так звана боротьба за «самостійну Україну» завжди була лише завісою, демагогічним прийомом, розрахованим на те, щоб у націоналістичний зашморг попало якнайбільше нестійких душ.

Мета злочинної організації УВО — ОУН завжди збігалася з метою загальних імперіалістичних стратегій — відірвати Україну від Росії. Лише завдяки цьому уже кілька десятиліть оунівці існують винятково на милостині іноземних розвідок і служать тому, хто більше заплатить, ба навіть відразу кільком господарям. Грошова залежність від великих хазяїв завжди ретельно законспіровувалася, замасковувалася легендою про боротьбу за «самостійну Україну».

Та народ чув брязкіт чужих срібняків у кишенях націоналістичних іуд. Сам «верховний комендант» Коновалець протягом тридцятих років заробляв щомісяця по сто п'ятдесят американських доларів або по тисячі триста польських злотих, в той час як платня посла в сеймі буржуазної Польщі не перевищувала тисячі злотих.

Час від часу націоналісти брали грошову допомогу не лише від Америки й Німеччини, але навіть від маленької Литви, підданцем якої офіційно вважався приятель тодішнього міністра буржуазної Литви Зауніса Євген Коновалець, який тинявся по різних країнах.

Мало хто знає, що газета ОУН «Сурма» за наказом міністра іноземних справ Литви Зауніса таємно друкувалася у Каунасі і звідти паками (також таємно!) перекидалася до Польщі, з якою Литва розірвала дипломатичні відносини. (Мені, зокрема, розповідав про це литовський революційний письменник Александрас Гузьявічус-Гудайтіс).

Міністрові Заунісу було вигідно руками українських націоналістів підривати Польщу, а тому він охоче забезпечував навіть дипломатичними литовськими паспортами Євгена Коновальця, Романа Сушко то інших верховодів ОУН.

Біля чужого грошового корита був і Степан Бандера. «Здається, й мала пташка, та кігті гострі!» — говорили

про нього, бачачи, як, не гребуючи нічим, намагається закріпити своє місце в збіговиську націоналістів це вовчєня.

Якщо в юні роки Степан Бандера для «зміцнення волі» майбутнього націоналіста, б'ючись об заклад, на очах у своїх однодумців душив однією рукою котів, то вже з тридцятих років він такі вправи робить на людях. Це ж він винайшов горезвісний бандерівський зашморґ— таку комбінацію мотуз'яної петлі, при якій тихенько, беззвучно можна задушити людину в будь-якому положенні. «Вороття нам нема, бо всі мости за собою ми спалили і всі кораблі потопили»,— заявляв Бандера на сторінках одної націоналістичної газетки. Ця ж газетка наголошувала, що серед націоналістів не може бути місця людям із слабкими нервами. Таких, мовляв, без усякого милосердя треба кидати собі під ноги, бо хто не йде разом, той заважає на шляху.

Здійснюючи цю «доктрину», Бандера особисто наказав своєму поплічникові, якомусь Королишину, вбити в червні 1934 року у Львові майже дитину — учня сьомого класу гімназії — лишень за те, що той не хотів іти в ногу з націоналістичними бандитами.

Згідно з такою вказівкою поплічники Бандери вбивають поблизу Дрогобича коваля Білецького і вирізують на чолі у нього червону зірку за те, що коваль Білецький почав схилитися на бік комуністів.

Та хіба лише ці злочини є віхами кривавого шляху поповича, прізвище якого походить від слова «банда»?

Він готує замах на шкільного куратора Гадамського у Львові, посилає куркульського сінка Лемика у Львів у радянське консульство, і той у 1933 році вбиває секретаря консульства Андрія Майлова — друга родини Держинських. Прихвосні Бандери кидають бомбу в друкарню Яськова, в якій друкується небажана їм література, вбивають директора гімназії.

Лише за перше півріччя 1934 року, коли Бандера був крайовим керівником ОУН на Західній Україні, за його особистим наказом було вбито дев'ятеро людей. Так, початок кар'єри був гучним і кривавим! Та чи могли принести золотушному поповичеві широку популярність такі справи, як, скажімо, напад на пошту в Городку і вбивство кількох дрібних поштових службовців чи розправа над нікому не відомим гімназистом? Для слави потрібні

були крупні мішені! Найвигіднішою з них стає міністр внутрішніх справ Польщі Броніслав Перацький.

Пополудні 15 червня 1934 року Броніслав Перацький підїхав на машині до клубу на вулиці Фоксаль у Варшаві. Тільки-но він увійшов у вестибюль, до нього ззаду підкрався двадцятирічний Григорій Мацейко, уроженець містечка Щирець, що під Львовом, і трьома пістолетними пострілами в потилицю звалив міністра.

Польській поліції не важко було затримати майже всіх організаторів цього замаху на чолі із Степаном Бандерою, його поплічниками Миколою Лебедем, Богданом Підгайним та іншими. Цьому сприяло і те, що поліція буржуазної Польщі, як це виявилось згодом, мала своїх постійних агентів-провокаторів — Ярослава і Романа Барановських — у найвищому керівництві ОУН, у так званому проводі.

Уже перші дні відкритого процесу над Бандерою і його спільниками довели, що справа не стільки в Перацькому, який мало чим відрізнявся від інших діячів тодішньої правлячої кліки Польщі, як у тому, щоб, убиваючи хоч трохи помітну в суспільстві людину, надати цьому акту розголосу, викликати в певної частини молоді бажання наслідувати, іти шляхом терору, а найголовніше — поповнити грошові фонди українських націоналістів.

Не випадково саме в цей період у Сполучених Штатах Америки фюрер українських націоналістів Євген Коновалець розгорнув шалену кампанію за збір доларів на поповнення каси ОУН. Немає сумніву в тому, що правлячі кола буржуазних держав і навіть Польщі, діючи за методом «з двох бід вибрати меншу», підтримували терористичну діяльність українських націоналістів, яка допомагала відвертати людей, не обізнаних із закулісною політикою націоналістів, і в першу чергу зачмелену ними молодь, від організованої революційної боротьби.

На суді Бандера поводився визивно-крикливо, намагався вразити публіку. Він не боявся, що настане кінець йому і його поплічникам, бо добре знав, куди втік Григорій Мацейко і хто його зустріне за Данцігом. Учасник двох конференцій ОУН в Берліні, Степан Бандера розумів, що Коновалець (який затіяв флірт з Гітлером ще тоді, коли той збирав у кабаках Мюнхена перших своїх спільників-фашистів) зробить усе, щоб відповідно

натиснути на правителів Польщі і врятувати своїх послідовників від заслуженої петлі. Бандера знав, що, коли його і його підручних поведуть на суд, колишній капітан австрійської армії, а тепер офіцер гестапо Ріхард Яри, який опікувався ОУН, зробить усе, щоб врятувати своїх однодумців у Варшаві.

Поки Степан Бандера відпочивав після трудів праведних у камері тюрми «Свентий кшиж», змурованої на шпилі гори Лисиця, а потім у Вронках, один із керівників гітлерівської військової розвідки (абверу) полковник Ервін Штольце викликав до себе в австрійське місто Баден, що поблизу Відня, керівника ОУН Євгена Коновальця. Зустріч відбулася на квартирі колишнього генерала Української галицької армії (УГА) Віктора Курмановича.

Підливаючи в келих французького коньяку, високий, сухорлявий, голубоокий Ервін Штольце тихим, але наполегливим голосом передав Коновальцеві всі нові вказівки, які він одержав на початку 1938 року від шефа німецької військової розвідки адмірала Канаріса. Смісл їх полягав у тому, що тепер фюрерові і німецькій розвідці треба в першу чергу будь-яким шляхом активізувати підривну діяльність українських націоналістів проти Радянського Союзу.

Євген Коновалець обіцяв ще більше активізувати підривну роботу націоналістичного підпілля в Польщі проти Радянського Союзу. Та особиста взаємна координація дій між Ервіном Штольце і Євгеном Коновальцем тривала недовго. 23 травня 1938 року із гітлерівським паспортом на ім'я Йосифа Новака Коновалець прибув у Роттердам і після зустрічі з одним із своїх довірених агентів у кафе «Атланта» був розшматований «сюрпризною коробкою» (складеною із вибухівки з годинниковим механізмом ударної дії), яку вручив йому агент.

Буржуазні газети, особливо українські націоналістичні листки, зчинили тоді галас у зв'язку із смертю Коновальця, вбачаючи в ній пресловуту «руку Москви». А деякі з них почали навіть сумніватися в цій найвигіднішій для ОУН версії про смерть вожака ОУН.

Швейцарська газета «Базелер нахріхтен», наприклад, писала: «Приятелі Коновальця вірять в акт помсти з боку більшовиків, але таємниці, що оточували невтомного конспіратора, допускають і інше».

Через кілька днів швейцарський журналіст, який пе-

редавав таке повідомлення з Роттердама в Базель, назавжди втратив місце в «Базелер нахріхтен».

Цікаво й те, що першим, хто впізнав Коновальця мертвого, був зв'язковий центрального проводу ОУН, штатний провокатор польської поліції Ярослав Барановський, який прилетів до нього на явку з фашистського Берліна. Коли чини голландської поліції показали йому останки Коновальця, цей професіональний шпик-«двійник» заголосив по-німецьки з українським акцентом, зі сльозами на очах кинувшись на землю:

— О майн фюрер! Майн фюрер!..

Ще не встигли мешканці будинків на центральній вулиці Роттердама Кользінгель вставити шибки, вибиті вибуховою хвилею, як уже 29 травня 1938 року із Львова в Роттердам з польським паспортом на похорон Коновальця виїхав його наступник Андрій Мельник. Жителі Львова були вкрай здивовані галантністю польської поліції, яка, чудово знаючи, що Мельник керував організацією, з волі якої було вбито міністра внутрішніх справ Польщі Броніслава Перацького, дозволила йому легальний виїзд з Польщі для прийняття «справи від небіжчика».

Задумуючи напад на Польщу, абвер побоювався, щоб у метушні перших днів війни польські власті не знищили їхніх агентів з-поміж українських націоналістів. Поблизу тюрми, в якій сиділи Бандера (абверівська кличка Сірий) і його поплічники, був викинений парашутний десант із запеклих гітлерівських головорізів.

Вони повинні були звільнити Бандеру. Багатьох з них польські патріоти зловили і розстріляли, а пізніше чини польської поліції старанно евакуювали Бандеру живим і здоровим, і він потрапив на берег Вісли просто в... обійми гітлерівських «спеціалістів у справах слов'янства».

Це ж за їхніми рекомендаціями у вищій школі в Берліні навчалися фашизму люди з оточення Бандери — Володимир Стахів, Орест Чемеринський, Іван Габрусевич, Богдан Кордюк, Ярослав Барановський.

В зайнятому гітлерівцями Кракові, на Зеленій вулиці, Бандера почувається прекрасно, купається, як вареник у маслі. Він пропонує свої послуги щодо створення легіонів з українських націоналістів для нападу на Радянський Союз. Його охоче приймають і вислуховують бувалі гітлерівські розвідники — доктор Теодор Оберлендер,

капітан абверу Ганс Кох, гестапівці Альфред Бізанц та Альфред Кольф, доцент Ганс Іоахім Байер. Гучні наукові звання прикривають службу в абвері і брудні шпигунські справи цих осіб. Ганс Кох, скажімо, активно воював з більшовиками, ще будучи сотником Української галицької армії, а його молодшого приятеля Теодора Оберлендера неодноразово засилали у Радянський Союз, і він подорожував тут під виглядом скромного, але допитливого німецького туриста-агронома.

Усі ці спеціалісти від шпіонажу продумують, як краще у воєнний час здійснити відвічну політику «поділяй і владарюй» і як чимскоріше перетворити радянський народ на рабів. У цьому їм активно допомагають українські націоналісти на чолі з Андрієм Мельником і Степаном Бандерою, але в щаленій жадобі влади обдурюють своїх господарів. Так, так, обдурюють!

Варто було б послухати тоді, напередодні гітлерівського нападу на СРСР, цих зрадників! Можна було подумати, що й справді в їхньому розпорядженні є чудово замасковане і розгалужене націоналістичне підпілля.

Виконуючи настанови Євгена Коновальця, Степан Бандера активізує шпигунську мережу не тільки на Західній Україні. Він посилає своїх агентів навіть під Ленінград. У виданій вже набагато пізніше книзі «У поєдинку з абвером» розповідається, як чекісти Ленінградського фронту виловлювали агентів Бандери у Ленінграді і на його околицях.

«Органи державної безпеки СРСР,— говорить в цій книзі,— у передвоєнні роки виловили немало шпигунів і диверсантів, що діяли на нашій землі за завданням абверу. Так, протягом 1940 року і першої половини 1941 року радянська прикордонна охорона затримала кілька сотень німецьких агентів, що намагалися проникнути на територію СРСР. За цей період органи державної безпеки виявили в західних областях України, в Білорусії і Прибалтиці близько півтори тисячі агентів німецької розвідки. Однак не всіх шпигунів тоді вдалося викрити. Особливу небезпеку для оборони країни становили агенти, які восени 1940 року за вказівкою абверу були заслані в ряди Червоної Армії. Ці ворожі лазутчики найчастіше знешкоджувались уже в ході Великої Вітчизняної війни». (Розрядка наша,— В. Б.).

Автори книги, бували чекісти Ленінградського фронту, документально підтверджують це іменами та прізвищами годіванців ОУН, які діяли під Ленінградом.

Ці мізерні людці намагалися завдавати ударів у спину радянським патріотам, захисникам міста. Лазутчики Федаковський, Пелих, Ставничий та Карпіта не лише розповсюджували фашистські листівки із закликом переходити на бік ворога, а й готувалися напасти на вартових, захопити зброю, знищити командування частини і втекти в ліс.

Таких прикладів чимало.

В артилерійському полку 23-ї армії діяла група бандерівців, до складу якої входили уродженці Коломиї Адам Запутович та Ярослав Хом'як. Ось передісторія їх зради.

В організацію українських націоналістів молодого вчителя Ярослава Хом'яка втягнув син крамаря Голинський. Восени 1937 року на березі швидкого Прута Ярослав поклявся на вірність ОУН, одержав кличку і за дорученням Голинського почав збирати відомості про частини польської армії і жандармерії в Коломиї та околицях. Коли Німеччина напала на Польщу, Хом'як у складі озброєного загону повинен був допомогти гітлерівцям захопити Коломию. Але в місто вступила Червона Армія.

Голинський негайно поїхав у Львів, а Хом'якові доручив добувати інформацію про радянські війська. Так Ярослав Хом'як став шпигуном абверу. Через два місяці він передав Голинському, який приїхав зі Львова, зошит з детальними даними про танкову частину в місті. Хом'як розвідав усе: тип танків, їх кількість, прізвища командирів.

Надійшло нове завдання — вступити до комсомолу, і Ярослав Хом'як намагався зробити все, щоб догодити своїм хазяям.

Восени сорокового року Хом'яка призывали в Червону Армію. Голинський наказав йому подавати відомості про частини гарнізону, в яких доведеться служити, і вручив флакон із «симпатичним» атраментом...

...У квітні 1941 року Ярослав одержав телеграму про смерть батька і поїхав у Коломию. Хоч і поспішав додому, все-таки не зупинитися хоч на годину у Львові він не міг. Відразу з вокзалу — до Голинського, який тепер грав в оркестрі львівського театру.

Дізнавшись, куди і чого їде Хом'як, Голинський поспівчував йому, провів до вітальні, посадив на диван, пригостив цигаркою.

— Одержав від тебе, Ярослав, лише одного листа. У чому ж справа?

— У казармі небезпечно. Я знищив флакон... з тим атраментом.

— Цього я не чекав. Ну, розповідай. Про частини гарнізону, зброю, командирів. Усе, що знаєш.

Прощаючись, Голинський сказав Хом'якові:

— Добре, що заїхав. Священна війна з Совітами не за горами. Є директива: тільки-но вона почнеться, наші люди зі зброєю в руках повинні переходити через лінію фронту і пробиратися на рідну землю, в своє українське військо. Зрозуміло?.. Повернешся в полк — передаси директиву Запутовичу.

— Хіба він також?..— здивувався Хом'як.

— Адам добрий конспіратор! Станеш його підлеглим. Про це скажеш йому сам...

Довідавшись на допиті про зізнання Хом'яка, Запутович осатаніло глянув на втомлене обличчя слідчого і тихо, але виразно промовив:

— Я вступив до ОУН за переконанням і цілком підтримую її програму. Гітлерівцям допомагав за вказівкою керівництва ОУН.

Зрозуміліше не скажеш! Адже з першого погляду, особливо людині недосвідченій, може здатися дивним — де маленька, провінціальна Коломия, а де багатомільйонне російське місто Ленінград! Лінія цього таємного зв'язку тоді просунулася ще далі — до фашистського Берліна.

...Та повернемося до Бандери, фюрера ОУН, який випускав на шлях вбивств і провокацій фашистських вовченят, таких, як Хом'як, Запутович, знешкоджених у роки війни під Ленінградом.

У ті дні, коли формувалися легіони «Нахтігаль» («Соловей») і «Роланд», цей старий гітлерівський агент під кличкою Сірий вступив на зв'язок до полковника Ервіна Штольце.

Штольце уже було відомо про незгоди між Бандерою і Мельником. Молодший, енергійніший за Мельника, Степан Бандера, цей кар'єрист із недовчених поповичів, посилаючись на здійснені ним «мокрі справи», уже всіма силами відпихав від керівництва ОУН дійшлого, ти-

пового служаку — чиновника Андрія Мельника. І хоч Ервін Штольце перед начальством характеризує Бандеру словами «кар'єрист, фанатик, бандит», однак це не перешкоджає йому (за особистою вказівкою Канаріса) активізувати Бандеру. Той, вислужуючись перед абвером, відчуваючи близький початок війни, в одній з квартир на Зеленій у Кракові цілими ночами складає інструкції своєму бандитському підпіллю і наближеним особам. В інструкції «Боротьба і діяльність ОУН під час війни» цей карлик із сльозливими очима, що мріяв стати диктатором підкореної гітлерівськими військами України, вимагає від своїх поплічників (ще до того, як проgrimіли гармати) скласти «чорні списки» на всіх видатних поляків і українців, які б завадили націоналістам і могли б «вести свою власну політику».

Уже сам задум складання «чорних списків» для каральних органів гітлерівської Німеччини може викликати дрож обурення у чесних людей. Але чого можна було чекати від цих злісних виродків, для яких зрада інтересів свого народу стала професією і головною метою життя?

Хіба ж не вони записали в сьомому пункті так званого «декалога українських націоналістів» таке: «Не заважаємося вчинити будь-який злочин, якщо цього вимагатиме користь справи»?

Саме задля цієї «справи» українські націоналісти старанно складають «чорні списки» для абверу.

Хто ж потрапляє у «чорні списки»?

Насамперед, ясна річ, особи інших національностей — поляки, росіяни, євреї. Тут українські націоналісти взялися зводити особисті порахунки.

...Як тільки гітлерівські війська вдерлися на радянську територію і відчували на місці, який буде темп «блискавичної» війни, не лише Теодорові Оберлендеру і його колегам стало ясно, що українські націоналісти їх підвели. Один з визначних колабораціоністів, ставленик гітлерівців Кость Паньківський, який переховується тепер за океаном, згадуючи ті дні загарбання гітлерівцями Львова, у статті, опублікованій на сторінках націоналістичної газетки, з боєм відзначив, що Львів зустрів німців без ентузіазму...

Можна собі уявити, яке було становище насправді, якщо тодішні прислужники гітлерівців (вони тепер пере-

бувають на американській землі) змушені були робити такі зізнання.

І годі, зрозумівши, що довоєнний флірт з вожаками ОУН, і в першу чергу з Бандерою, закінчився невдачею, гітлерівці розганяють створений ними 30 червня 1941 року так званий «уряд самостійної України» і «нагороджують» Бандеру штовханцем прусського чобота.

Розлючений Канаріс вимагає, щоб полковник Штольце сказав Бандері в очі всю гірку правду. Штольце викликає Бандеру і говорить кандидатові в націоналістичні наполеони, що він авантюрист. Канарісу стало відомо, що Степан Бандера присвоїв асигновану йому абвером «для підготовки повстання на Україні» велику суму німецьких марок і перевів їх в один із швейцарських банків.

...Бандера намагається виправдатися, болісно зносить і ці різкі обвинувачення та збайдужіння до нього абверу. Він із заздрістю дивиться, як зростають шанси Андрія Мельника. Що б там не було, а цьому більш досвідченому комбінаторові пішла на користь багаторічна наука на службі у митрополита Шептицького.

Але перед тим, як сталося це стрімке падіння акцій Степана Бандери, Теодор Оберлендер і його поплічники Роман Шухевич (спільник Бандери по вбивству Перацького) та панотець Іван Гриньох (він же Герасимовський), що змінив рясу уніатського священика на мундир вермахту з жовто-блакитною стрічкою, проводять легіонерів «Нахтігалья» того ж ранку, коли був зайнятий Львів, до палат митрополита Шептицького.

«Солов'ї» щохвилини озираються. У місті вже почався погром, гуркотять гофровані магазинні штори. Туди б їм прорватися, а не стовбичити на соборному подвір'ї.

Вожаки легіону напучують підлеглих: треба зберігати декорум. Хай насамперед духовний отець українських націоналістів і глава греко-католицької церкви митрополит Андрій Шептицький благословить легіон «Нахтігаль», а вже пізніше можна буде, авансом одержавши відпущення гріхів, зайнятися більш «мирськими справами».

Шептицький, вислухавши отця Гриньоха, осінив воїнів хрестом і дав своє благословення майбутньому «урядові самостійної України», про створення якого доповів йому Гриньох.

У палатах митрополита поселився відомий у Львові професор Кенігсберзького університету, а тоді гауптман вермахту у відділі контррозвідки, доктор Ганс Кох.

Подумати лишень! На львівських вулицях ллється кров; ховаючись від куль оскажених фашистів, намагаються пробратися на схід матері з плачучими дітьми; націоналісти разом з есесівцями добивають поранених у госпіталях; а тут, під одним дахом, мирно живуть старий митрополит, який сотні тисяч разів повторював у проповідях відому заповідь «не убій!», і досвідчений гітлерівський розвідник Ганс Кох!

Згодом, восени 1944 року, Надзвичайна комісія розслідування гітлерівських злочинів у Львові записала в акті: «Ввірвавшись 30 червня 1941 року у Львів, гітлерівські загарбники того самого дня почали масові розстріли, грабежі й арешти мирних радянських громадян, що не встигли евакуюватися».

П'яні орди озброєних німецько-фашистських головорізів никали по вулицях міста, хапали жителів, вривалися в будинки, грабували і вбивали без розбору — чоловіків, жінок, стариків і дітей. Цей кривавий розгул протягом перших шести днів перебування гітлерівців на території міста проходив безладно й безпланово, але надихався й заохочувався командуванням німецьких військових частин. Потім окупанти почали встановлювати «порядок нової Європи» і з планомірною методичністю винищувати мирне населення.

Однією з таких частин, зазначених в акті, і був пресловутий легіон «Нахтігаль». «Чорні списки», складені заздалегідь членами цього легіону, було передано есесівцям із 17-ї армії вторгнення вермахту, і вони, зайнявши під свій штаб приміщення бурси на Кадетській горі у Львові, готувалися до операції.

Одним з перших, кого українські націоналісти занесли в свій «чорний список», був професор нарисної геометрії Львівського політехнічного інституту Казимир Бартель.

Націоналісти з легіону «Нахтігаль», не заставши професора вдома, привели есесівців на кафедру нарисної геометрії політехнічного інституту, куди ретельний професор, незважаючи на війну, прийшов на роботу, як у звичайний час. Спочатку старший за чином офіцер СС зачинився з професором у його кабінеті і, поки «солов'ї» розкурювали награбовані цигарки в прийомній, умовляв

його стати головою опереткового уряду, який би підкорявся гітлерівському намісникові в Польщі Гансові Франку і допомагав пригноблювати польський народ. Казимир Бартель, навідріз відмовився від такої «принадної» пропозиції.

Незадовго до війни Бартель побував у Києві, Москві і всюду відчував прихильне ставлення до себе радянських людей — українців і росіян. Він знав, що чинять гітлерівці в Польщі, і не хотів бути ширмою для їхніх варварських вчинків, спрямованих на цілковите знищення польського і всіх слов'янських народів.

...Раптом відчинилися двері кабінету — і соратники Бандери побачили, як есесівський офіцер виштовхує звідти Казимира Бартеля, б'є його по сивій голові рукояткою пістолета.

Через кілька годин після короткого допиту в гестапівській катівні на вулиці Лонцького Казимира Бартеля напівживого зштовхнули в тюремний підвал і там розстріляли.

Навіть важко було припустити, щоб так по-звірячому, без суду і слідства, могли бути вбиті видатні люди науки — математики, медики, філологи, механіки, знавці міжнародного права. Серед убитих був академік, член Спілки радянських письменників України Тадеуш Бой-Желенський — гарна людина, автор більше 900 опублікованих праць, чудовий перекладач на польську мову творів Бальзака, Мольєра, Рабле, Вольтера та інших класиків. З ним у могилу падав старійшина львівських медиків, професор-гінеколог Адам Соловій — вісімдесятичотирьохрічний учений, що давно пішов на пенсію.

І у вбивстві львівської професури виявилася сліпа, зоологічна ненависть націоналістів до всього, що створено людьми інших націй, тупа куркульська, хуторянська обмеженість, яка штовхнула цих виродків на стежку звірячих убивств.

Уже після війни у таборах для німецьких військовополонених мені доводилося розмовляти з гітлерівцями, які здійснювали у Львові та в інших містах західних областей України каральну політику свого біснуватого фюрера. Усі вони в один голос заявляли: «Якби у нас не було таких вірних помічників, як українські націоналісти із ватаги Бандери і Мельника, ми були б сліпими в цьому чужому краю і не зробили б стільки злочинів».

Ланцюг страшних злочинів створює кар'єру Степанові Бандері і його поплічникам.

За порадою гітлерівських кураторів українського націоналізму в тилу наступаючих радянських військ залишилися зграї УПА. Бандерівські бойовики з-за рогу вбивали чесних радянських трударів, знищували зашморгами людей, які прийняли Радянську владу, як матір. Вони, ці каїнові діти, трупами своїх жертв засипали польові криниці.

Але з кожним днем наближався неминучий крах оунівських сокирників. Земля горіла під їх ногами. Вони групами пробували прорватися на захід, тероризуючи населення Польщі і Чехословаччини. Це ж від їхніх куль поліг у гірській ущелині поблизу Ясла герой громадянської війни в Росії і Іспанії, учасник боїв за Зимовий палац, генерал Війська Польського Кароль Сверчевський. Бандерівська сотня Хріна, що здійснила цей страхотливий злочин, була розгромлена дощенту. Вбивцею прославленого генерала, сміливого борця «за вашу і нашу свободу», справжнього пролетарського інтернаціоналіста Кароля Сверчевського був колишній комендант німецької поліції в Сяноку-Воловець — виродок із тризубом.

Від ударів бандерівської сокири, посвяченої слугами Ватикану, 24 жовтня 1949 року загинув мужній письменник-публіцист, вірний син українського народу письменник Ярослав Галан. (Варто нагадати, що батько одного з убивць Галана, священник Денис Лукашевич, познайомився із Степаном Бандерою ще в 1928 році, коли його парафія була поряд з парафією священника Андрія Бандери). Від бандерівських куль на шосе поблизу Кременця загинув і генерал армії Ватутін.

Трудящі західних областей України дощенту розгромили бандерівщину. Її недобитки кинулися на захід шукати нове корито, нових господарів. Оунівських голово-різів охоче прийняли в свої обійми німецькі реваншисти та їхні американські покровителі. Усі ці безбатченки, метою яких стала зрада, якнайкраще імпонували паліям війни. Ними поповнювали шпигунські школи, їх пробували засилати в радянський тил.

Немало зброєносців Степана Бандери знайшли свою смерть ще на рубежах нашої Батьківщини від влучних куль радянських прикордонників. Немало їх виловили в тилу радянські патріоти. Посилаючи агентів на радян-

ську землю, Степан Бандера почував себе до якогось часу порівняно спокійно, навіть у травні 1958 року відвідав могилу Євгена Коновальця в Роттердамі, де у своїй промові твердо запевняв, що під час третьої світової війни оунівці обов'язково дійдуть до Москви...

І раптом — грім з ясного неба. 15 жовтня 1959 року на багатьох телетайпах редакцій світу з'явилося повідомлення, що кривавий вождь націоналістів Степан Бандера був знайдений з паспортом на ім'я Степана Попеля у важкому стані. Його скинули, чи сам він кинувся, з третього поверху одного з мюнхенських будинків, а потім відвезли його в лікарню, і там він помер. Комісія по розслідуванню вбивств, що існує при кримінальній поліції Федеративної Республіки Німеччини, починає слідство. Слідчі не дуже поспішають, незважаючи на те, що газети називають смерть Бандери «сенсацією номер один». Лише через кілька днів виникає нова версія — у кишках фюрера українських націоналістів знайдено... ціаністий калій. Більш-менш досвідчені люди здвигають плечима: невже для того, щоб в організмі знайти ціаністий калій, потрібно кілька днів? Адже звичайно таке отруєння розпізнається по шкірі. А горезвісний «Голос Америки», допомагаючи вбивцям заховати сліди, випускає в ефір ще одну версію: «Бандера покінчив життя самогубством». Але ж тут зчиняють лемент прибічники Бандери. Не міг же їхній «вольовий» фюрер піти з життя так примітивно! Він був життєрадісний, бадьорий і сповнений рішучості боротися під час третьої світової війни за ту ж саму «самостійну».

У всьому цьому різноголоссі прориваються дуже тверезі міркування. Газета «Нойес Дойчланд» повідомила, що в період гітлерівської окупації Бандера... був безпосереднім підданим Теодора Оберлендера, тодішнього політичного керівника терористично-диверсійного «Нахтігала». Цей легіон, що входив до складу гітлерівської дивізії «Бранденбург», брав участь у масовому вбивстві інтелігенції у Львові. Таким чином, Бандера, як організатор жахливого злочину у Львові, був головним свідком злодіянь Оберлендера.

Преса підкреслювала, що після війни Оберлендер намагався ізолювати від себе Бандеру і замести сліди будь-яких зв'язків з ним. Це, за словами польської газети «Трибуна люду», викликало у Бандери все більший неспокій (особливо останнім часом) за своє життя.

У газетних повідомленнях промайнув цікавий факт: варта, що звичайно стерегла Бандеру, цього разу, підвізши його до будинку, негайно від'їхала, залишивши «вождя» наодинці з тими, хто за хвилину зіпхнув його зі сходів.

Однотумці Бандери відчували байдужість до нього тих впливових сил, від яких залежала їхня доля, їхній шматок хліба, і вирішили вчасно... вмити руки. Навіть буржуазна газета «Зюйддойче цайтунг» у номері від 19 жовтня писала: «Поза всяким сумнівом, Бандера вбитий трьома особами... За висловлюваннями його знайомих, Бандера, як вельми небажаний співучасник злочинів Оберлендера у Львові, останнім часом перебував під постійним страхом за своє життя... Бандера був усунений з дороги за допомогою отрути підручними досить впливових персон...»

Буржуазне агентство «Дойче пресс агентур» повідомило, що незадовго до смерті Бандера звернувся безпосередньо до самого Оберлендера у зв'язку з тим, що міжнародна громадськість вимагала розпочати процес проти того ж Оберлендера. Він запропонував, щоб Оберлендер сам виступив на цьому процесі. Очевидно, Бандера знав забагато про боннського міністра.

Цю здогадку, повідомляла газета «Берлінер цайтунг», мимоволі підтвердила мюнхенська поліція: «Бандера відсторонений «синдикатом убивць» служби Гелена за дорученням Оберлендера». А керівник мюнхенської комісії по розслідуванню вбивств, якийсь Шмітт, ще виразніше заявив: «Буде досить важко знайти винуватців. Можливо, їх варто пошукати в колах, до яких звичайно поліція не має відношення».

Ще б пак! Ми глибоко співчуваємо панові Шмітту, знаючи, що войовничий реваншист, колишній міністр Теодор Оберлендер був якнайтісніше зв'язаний з боннським канцлером Аденауером. І хоч канцлер Аденауер неодноразово запевняв світову громадськість, що він не потерпить у своєму близькому оточенні жодного реваншиста, його близькі стосунки з Оберлендером найкраще свідчать, чого варті ці брехливі запевнення. Адже ще 13 січня 1956 року Аденауер в особистому листі до Оберлендера писав, що він, канцлер, ні в якому разі не дасть згоди на усунення Оберлендера з посади так званого «міністра в справах біженців»...

Трагікомічне в оцінці кривавої діяльності Степана Бандери полягає в тому, що історія нічого не навчила його послідовників. Вони й досі силкуються гальванізувати труп Степана Бандери, зробити його видатною історичною особою, легендарною людиною.

Бандеру знищили його ж господарі, вирішивши, що надміру теркотливий фігур ОУН може бути небезпечним для них через своє маніяцьке прагнення влади. «Мавр зробив своє діло, мавр може піти»,— вирішили вони і покінчили з ним таким самим способом, яким звичайно вони кінчали з усіма бандитами з великої дороги.

Карлик з кривавими очима, Степан Бандера скінчив своє земне існування, зробивши останнє сальто — звалившись вниз у сходовий проліт мюнхенського будинку.

1970

ВОРОНЯК З ЧОРНОЇ ЗГРАЇ

Молодь повинна знати всю мерзенність
і підлість ворога, його зрадницьку дволикість,
хитрість і підступність у боротьбі
з пролетаріатом...

М. Островський

Ще задовго до початку гітлерівської агресії на ґрунті боротьби проти соціалістичного ладу Країни Рад склався союз між українськими буржуазними націоналістами і гестапо. Втративши будь-яку надію на підтримку в народних масах, ці мерзенні зрадники перетворилися на банду платних агентів фашистської диктатури.

Беручи активну участь у підготовці війни проти Радянського Союзу, вони під керівництвом німецьких розвідників готували й засиляли на радянську територію групи шпигунів і диверсантів, банди терористів, формували легіони фашистських головорізів, а також спеціальні агентурні загони, які повинні були обслуговувати фашистський вермахт, гітлерівську окупаційну адміністрацію.

Під час німецько-фашистської окупації українські буржуазні націоналісти всіляко допомагали гітлерівським загарбникам: брали участь у звірячому винищенні радянських людей, у пограбуванні та знищенні матеріальних і культурних цінностей українського народу, у відправленні на каторжні роботи до Німеччини нашої молоді. Недарма ж самі гітлерівські окупанти твердили: «Якби не було в нас таких вірних помічників... ми б були сліпими у цьому чужому краю...»

Підривна діяльність українських буржуазних націоналістів на Україні — це безперервний ланцюг злочинів. Про один з них і піде мова.

Уже з перших місяців окупації західних областей України об'єктом пильної уваги організації українських націоналістів (ОУН) стала створена весною і влітку

1942 року у Львові підпільно-партизанська організація — «Народна гвардія». «Народна гвардія» виникла на базі підпільних антифашистських груп, які розпочали свою діяльність у Львівській, Дрогобицькій, Станіславській (нині Івано-Франківська) і Тернопільській областях. Її організаторами і керівниками були члени ВКП(б), Польської Робітничої партії (ППР), колишні члени Комуністичної партії Західної України. Більшість членів «Народної гвардії» були комсомольці.

Очолили організацію М. Д. Березін, І. П. Вовк, Т. А. Гаєвський, В. Я. Грушин, А. Т. Дацюк, І. В. Дубас, І. П. Курилович, К. Курилюк, Й. Г. Матвішин, С. А. Маківка, П. П. Перчинський, А. П. Полубяк, Є. Г. Цибрух.

Велику допомогу у створенні «Народної гвардії» та керівництві її підпільною бойовою роботою подав Центральний Комітет ППР, з представниками якого львівські підпільники підтримували сталий зв'язок ще з весни 1942 року. Контакти практично здійснювали львівський комсомолець Тадеуш Гаєвський, що загинув пізніше в бою з окупантами, та Якуб Сливка — представник ЦК ППР. ЦК ППР подавав народогвардійцям допомогу людьми, матеріалами, грошми та технікою. Пізніше, у червні 1943 року, згадуючи про це, секретар ЦК ППР П. Фіндер у телеграмі Голові Виконкому Комуністичного Інтернаціоналу Г. Димитрову писав: «Рік тому товариші з Львова звернулися до нас з проханням організувати у них роботу. Враховуючи, що вони не мають зв'язку з КПУ і що в той же час там починають активізуватись різні реакційні українські й польські організації, ми подали їм допомогу в людях, матеріалах і грошах, заявивши, що до встановлення ними зв'язку з КПУ ми організуємо боротьбу українських і польських мас з гітлерівськими загарбниками за відновлення вільної Радянської України»¹.

Безпосереднє керівництво «Народною гвардією» здійснювало окружне командування, якому підпорядковувалися районні та дільничні командування з їх районними групами та дільничними секціями.

У лавах підпільної бойової організації боролися українці, росіяни, поляки, представники інших національностей. «У ряди «Народної гвардії» може вступити кож-

¹ Українська РСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу 1941—1945 рр., т. I, К., Політвидав України, 1967, с. 485.

ний без огляду на його національне походження та політичні переконання, який кохає волю і бажає разом з іншими націями, з'єднаними в потужний блок соціалістичних та демократичних держав, боротися на смерть та життя з фашизмом», — писалося в одній з інструкцій цієї підпільної організації¹.

У липні 1943 року «Народну гвардію» було реорганізовано. Центр ваги перенесено на ведення збройної боротьби проти ворога, спрямованої безпосередньо на допомогу наступові Червоної Армії. Організація прийняла нову назву — «Народна гвардія західних областей України». Очолила її тепер Військова рада.

«Народна гвардія» являла собою грізну організовану силу. Її бойові відділи діяли у Львові і Станіславі, Дрогобичі і Тернополі, Самборі і Стрию, Бориславі і Коломиї. В цілому вже в червні 1943 року «Народна гвардія» налічувала понад 600 членів, частина яких діяла в партизанських загонах. У повному контакті з «Народною гвардією» на Львівщині діяли підпільно-партизанські організації «Патріоти слов'ян», «Визволення Вітчизни», а також бойові групи в Золочівському, Олеському і Поморянському районах.

Загони та бойові групи «Народної гвардії» пустили під укіс більш як 30 ворожих ешелонів з живою силою і технікою, знищили і пошкодили близько 20 залізничних і шосейних мостів, більше 10 промислових підприємств, що працювали на окупантів, 6 великих складів військового спорядження, 6 літаків, довели до непридатності або пошкодили 20 танків, кілька десятків автомобілів, багато сільськогосподарських машин, спалили до 30 фільварків німецьких колоністів, знищили або роздали населенню багато сільськогосподарських продуктів, зокрема хліба, що призначався для відправки в Німеччину та для постачання ворожих військ, вбили й поранили, взяли в полон до 1500 ворожих солдатів та офіцерів².

«Народна гвардія» мала свої антифашистські видання — «Боротьба», «Новини дня», «Партизани», «Напередодні», «Глос вольності», що виходили українською і польською мовами і через які провадилася велика масово-

¹ Архів Інституту історії партії при ЦК Компартії України, ф. 57, оп. 4, спр. 251, арк. 29.

² Герої подполья. М., 1972, с. 188.

політична робота серед населення. Члени «Народної гвардії» друкували повідомлення Радянського Інформаційного бюро, перекладали їх, розмножували та розповсюджували серед населення західних областей УРСР, солдатів німецько-фашистської армії та армій союзників Німеччини.

Фашистське гестапо і так звана «служба безпеки» (СБ) ОУН збилися з ніг, намагаючись вислідити «Народну гвардію», встановити її провідний склад, щоб одним махом розправитися з нею. Влітку 1943 року їм удалося заслати в «Народну гвардію» свого агента-провокатора. Це був ставленик оунівської СБ Леонтій Ляпінський. У колах «Народної гвардії» його знали за кличкою Вороняк. Народився він у місті Томашеві, Люблінського воєводства Польщі. Використавши земляцькі зв'язки у Львові, особисте знайомство із деякими активістами «Народної гвардії», Вороняк увійшов у довір'я до керівників антифашистської організації. Діями провокатора безпосередньо керував ватажок СБ крайового проводу ОУН Пришляк (оунівська кличка Мікушка) — платний агент львівської філії гестапо. Зв'язок між Вороняком і Мікушкою здійснювався через помічника останнього — Чернобиля.

«У нас він був відомий під псевдонімом Вороняк,— писав згодом у своїх спогадах підпільник С. Маківка.— Товариші, які рекомендували його, твердили, нібито він колись співпрацював з ними в революційному підпіллі і був активним організатором. Притягаючи його в члени гвардії, обласна Рада не проявила пильності і не перевірила, що робив Вороняк протягом чотирьох років після того, як ті, хто давав йому рекомендацію, залишили Холмщину»¹.

Для початку керівництво «Народної гвардії» доручило Вороняку писати антифашистські гасла на стінах будинків. Згодом його залучили до збирання розвідувальної інформації про дислокацію німецьких військових частин, місця розташування воєнних об'єктів та складів, бойової техніки в місті Львові та на його околицях. Щоб втертися в довір'я, ці завдання провокатор, як його навчили оунівські ватажки в СБ та гестапівські офіцери,

¹ С. Маківка. «Народна гвардія імені Івана Франка». Львів, 1959, с. 99.

виконував бездоганно. Так, в усякому разі, здавалося підпільникам. З допомогою гестапо Вороняку таким чином удалося напустити туману, у народогвардійців склалося враження, що це ініціативний та завзятий патріот.

«...Він вносив цінні пропозиції,— згадував С. Маківка,— підказував об'єкти для знищення, запевняв, що в ряді районів має надійних людей, які можуть виконувати всяке бойове завдання».

Підло лицемірячи і майстерно маскуючись, провокатор за кілька місяців проліз у саме серце «Народної гвардії» — восени 1943 року його було введено до складу членів керівного ядра організації — Військової ради.

Гестапо та оунівська служба безпеки були задоволені Вороняком. Тепер він мав доступ до таємниць організації, міг копіювати накази та інструкції і передавати їх через СБ ОУН у львівський філіал гестапо.

«Завдяки інформаторові,— повідомлялося в одному з цілком таємних гестапівських документів, який надіслала головній берлінській штаб-квартирі поліцейська служба «генерал-губернаторства»,— місцевій службі поліції вдалося розвідати значною мірою Військову раду організації партизанського руху в західних областях України». Краківська служба гестапо просила своє берлінське начальство повідомити їй, чи потрібно висилати в Берлін переклади всіх наказів та інструкцій «Народної гвардії», вилучених через агента-провокатора, чи обмежитися викладом їх у доповідних записках¹.

У вересні 1943 року Воронякові доручили відповідальне завдання. Треба було переправити нелегально на територію Угорщини підпільника, який ішов на зв'язок з представниками антифашистського руху Опору в цій країні. Його прізвище встановити не вдалося. Звали його Яном. Було це справжнє ім'я чи партійний підпільний псевдонім, також поки що не відомо. Ян прибув тоді у Львів по лінії зв'язку Центрального Комітету Польської Робітничої партії з Варшави і тимчасово перебував на конспіративній квартирі другої ділянки «Народної гвардії».

Про суть завдання Вороняк негайно поінформував Мікушку, а той у свою чергу доніс керівникам гестапо.

¹ Архів Інституту історії партії при ЦК Компартії України, ф. 57, оп. 4, спр. 259, арк. 43—44.

Діючи згідно з гестапівськими вказівками, Вороняк разом з Яном виїхав поїздом у напрямку угорського кордону. В Карпатах, за одну-дві зупинки до станції Лавочне, вони зійшли з поїзда і попрямували в гори, де їх чекали оунівські головорізи.

Передавши в руки катам патріота-антифашиста, провокатор залишився разом з ними, брав особисту участь у допитах Яна, звірячих катуваннях і знущаннях. Однак добитися зізнань оунівцям так і не вдалося. Витримавши всі тортури, Ян виконав свій священний обов'язок, не виказав партійної та організаційної таємниці. Українські націоналісти закатували його. Повернувшись до Львова, вони разом з провокатором доповіли про зроблене. У вигідному для себе світлі склав звіт керівництву «Народної гвардії» і Вороняк.

Боець-антифашист Ян був першою, проте не останньою жертвою фашистського запродавця-провокатора. Прізвища всіх радянських і польських патріотів — учасників руху Опору, з якими Вороняк зустрічався, фіксувалися, інформатори оунівської «служби безпеки» збирали на підпільників об'єктивні дані, що згодом потрапляли в гестапівські досьє.

У руки гестапо за доносом Вороняка попав член «Народної гвардії» Влодек — робітник залізничної станції Тернопіль, якому Вороняк відвозив для розповсюдження підпільну літературу та листівки. У Самборі був зраджений антифашист Сорока, в Холмському повіті на Люблінщині оунівські бандити по-звірячому закатували комуніста Черничку та інших активних учасників боротьби з німецько-фашистськими окупантами.

За завданням гестапо та оунівської «служби безпеки» провокатор дбав про те, щоб зустрічатися з якомога більшою кількістю активу «Народної гвардії», знайомитися з ними, вивідувати їхні прізвища, партійні псевдоніми та бути в курсі антифашистської боротьби. Свої наміри і практичні кроки у цьому напрямку він кожного разу пояснював усе новими «приводами», новими «причинами», скомпонованими для нього спеціально в кабінетах гестапо. Вороняк, як свідчив С. Маківка, «приклав багато зусиль, щоб зустрітися з більшою кількістю членів «Народної гвардії». Для цього провокатор вживав досить переконливих засобів. Він твердив, що налагодив зв'язок з розвідниками Радянської Армії і повинен негайно організувати їм допомогу».

Ця легенда, як правило, спрацьовувала безвідмовно. На жаль, народогвардійці вірили провокаторові. Та й хто ж міг відмовитися допомогти у справедливій патріотичній справі? Хіба що негідник, боягуз або особа, мораль якої укладалася в рамки принципу «моя хата скраю»... Але таких було мало. Люди старалися якомога краще виконати свій патріотичний обов'язок і несподівано попадали в лабеті гестапівців.

Маючи на меті винищити підпілля доценту, гестапо не поспішало з арештами і примушувало провокатора працювати вдень і вночі.

Керівництво «Народної гвардії» весь час намагалось налагодити постійний зв'язок з Українським штабом партизанського руху. Та, на жаль, тільки в березні 1944 року народогвардійцям вдалося встановити зв'язок з партизанським з'єднанням генерала М. І. Наумова.

Для обговорення плану спільних бойових дій Військова рада направила до партизанів своїх представників — командира бойової групи, члена оперативного штабу «Народної гвардії» І. П. Вовка, М. Дармограя, який до того часу вже побував на партизанській базі і тепер виконував функцію провідника, а також Вороняка. Їм було доручено передати радянським партизанам матеріали про розташовані у Львові військові німецько-фашистські об'єкти.

Три ночі народогвардійці, як згадував М. Проць, працювали над картою, писали знаки і пояснення, — де аеродроми, військові казарми, гаражі, склади, радіостанції, скупчення військової техніки, засоби ППО та інші об'єкти окупантів. Усе це передбачалося передати на Велику Землю для того, щоб зорієнтувати авіацію Радянської Армії. Не дрімали, звісно, й гестапівці, поінформовані провокатором.

Народогвардійці і Вороняк виїхали із Львова поїздом. Зійшли на станції Ожидів і попрямували до ближнього села. «Тут у селі є свої люди», — пояснив супутникам Вороняк. Прийшли у якусь хату. Господар зустрів Вороняка, як свого доброго і давнього знайомого. Перебули тут до вечора. Чекали зв'язкового, який, за словами Вороняка, повинен був супроводити їх далі, до іншого села. Не діждалися. Пішли без нього. При підході до сусіднього села Вороняк сказав: «Тут ми переночуємо. Є у мене добрий знайомий, учитель. Вранці організує нам провідника».

І цього разу зустріч, розповідав М. Дармограй, була привітна. Коли лягали спати, господар сказав: «Тільки зброю ось сюди сховайте,— показав потайну скриньку в стіні за шафою.— Так безпечніше. Бувають перевірки... Побачать озброєних,— ага, партизанів переховуєш. Пропадеш... Сам би ще — нічого... Дружина, дочка».

Народогвардійці сховали зброю. У цю ж скриньку Вороняк поклав бритву, у футляр якої були сховані розвідувальні матеріали, призначені для радянського командування.

М. Дармограй та І. Вовк залишилися в одній кімнаті. Вороняк пішов з господарем у другу. Коли підпільники заснули, в хату вдерлися оунівські бандити і позв'язували їх. Разом з ними зв'язали й Вороняка. Вивели з приміщення і, підштовхнувши прикладами, загнали у якийсь підвал. Почалися довгі допити, катування. «Під час допитів нас били,— писав згодом М. Дармограй,— ставили під стінку, включаючи і Вороняка. Він показував, як його побили...»¹

Близько тижня тривали допити і побої. І раптом народогвардійцям заявили: «Ідіть спокійно додому. Сталася помилка — ми такі ж, як і ви».

Ніяких зізнань оунівські бандити не добилися. Та й добиватися їм не було чого. Адже «служба безпеки» ОУН та нацистське гестапо завдяки роботі провокатора знали багато того, що їх цікавило. Головного вже досягли: вилучили розвідувальні матеріали, перервали зв'язок «Народної гвардії» з радянськими партизанами і, як здавалося оунівським запродавцям, зробили все, щоб сховати кінці у воду і не дати підстав для викриття Вороняка як агента-провокатора.

Проте, як часто в таких випадках трапляється, оунівці допустилися необачності. Один з особливо жвавих націоналістів наостанку бовкнув І. Вовкові: «Якщо з Вороняка впаде хоч одна волосинка, то всі члени вашої організації, включаючи членів їх сімей, аж до маленьких дітей, будуть перебиті чи вирізані».

Це попередження дало підставу Військовій раді «Народної гвардії» розпочати серйозну перевірку Вороняка. Над ним нависла небезпека викриття. І гестапо приступає до негайної реалізації всього свого плану.

¹ В. Варягіна, Г. Вакуленко. «Народна гвардія імені Ів. Франка», Львів, 1967, с. 148.

Наприкінці березня і на початку квітня 1944 року були проведені поголовні арешти народогвардійців. Як оповідали очевидці, Вороняк призначав народогвардійцям явки в домовлених місцях і разом з гестапівцями брав участь у засідках і арештах радянських патріотів.

Ось як, наприклад, описав обставини свого арешту Й. Г. Матвішин — голова Військової ради «Народної гвардії»: «...З Вороняком у мене була обумовлена зустріч на Личаківській вулиці (нині вулиця Леніна). Ми мали обговорити справу Городка Ягайлонського, звідки повинні були надійти відомості про рух поїздів з військом у напрямку Тернополя. На зустріч я пішов з народогвардійцем Адамом.

Вийшов приблизно метрів на двісті вперед, а за мною Адам. Коли наблизилися до брами, з якої мав вийти Вороняк, оглянувся навколо. Нікого не було... Зайшов у браму, не підозріваючи, що там влаштована засідка. Тільки-но ступив туди, як з обох боків вискочили агенти, скрутили мені руки, надягли кайдани... Тут же обшукали кишені. Підїхало авто, мене кинули в нього і відвезли в тюрму. Адам, який ішов за мною, побачив і вчасно відступив...»

Так само на вулиці, на місці призначеної зустрічі з Вороняком, було заарештовано й І. П. Вовка.

Весною 1944 року німецько-фашистські загарбники за доносом провокатора Вороняка і з допомогою оунівців із «служби безпеки» арештували близько 50 керівників і бійців «Народної гвардії». Багатьох з них зразу ж було страчено, решту відправлено до концентраційних таборів.

Арештований гестапівцями за доносом провокатора Вороняка Петро Перчинський передав на волю передсмертну свою записку, зачиту в комір закривавленої сорочки. В ній він писав: «Перший етап мого тернистого шляху уже скінчився — на допити більше не викликають... Услужив мені пройдисвіт з Томашівщини... Другий і останній етап настане скоро. Витримаю його відважно, як і перший. З чистою совістю розпрощаюся з білим світом...»

У надзвичайно важких і складних умовах народогвардійці, яким удалося уникнути нацистських катівень, зробили все, щоб запобігти новим провалам і провокаціям. Вони зуміли зберегти боєздатність і активність «Народ-

ної гвардії» і далі вести боротьбу з німецько-фашистськими загарбниками.

Побоюючись відплати, за порадою своїх хазяїв провокатор на деякий час щезнув із Львова, виїхав на Холмщину. Між провокатором і «службою безпеки» ОУН почалася справжня гра. Ватажки СБ ОУН призначали Воронякові одну зустріч за другою і в таких місцях, де можна було б без зайвих свідків усунути його з дороги. Проте й провокатор набув «досвіду» на нацистській службі. Знаючи шакалячі звички своїх хазяїв, Вороняк ухилявся від будь-яких контактів з ними. Йому усюди тепер привиджувалася кривава пастка оунівського СБ.

Побоюючись, що переляканий провокатор може натворити бозна-чого і, головне, розкрити закулісні справи гестапо та «служби безпеки», ватажки ОУН (О. Гасин, заступник головного командира так званої Української повстанської армії — УПА, оунівська кличка Лицар, та Мікушка — безпосередній керівник Вороняка) вирішили зустрітися з ним і спробувати приспати його підозри. Бесіда відбулася. В запалі відвертості оунівські отамани прямо заявили Воронякові, що на знак великої подяки за видачу нацистам керівників та активістів «Народної гвардії» гестапо звільнило від «почесного ув'язнення» двох відомих оунівських ватажків — шефа головного штабу УПА Д. Гриця та відомого націоналістичного функціонера Я. Старуха, який згодом очолив націоналістичне підпілля на території Народної Польщі. Обидва вони у свій час були посаджені у німецький табір за доносом їх суперників — інших «провідників» ОУН.

«Роз'яснення» Гасина та Мікушки, напевно, подіяли на провокатора. Очевидці розповідали, що він після того ще під час німецької окупації з'являвся у Львові. Довго там не затримувався. Знову зникав, поки й зовсім безслідно щез. І в цьому, ймовірно, головну скрипку зіграла оунівська «служба безпеки», яка була зацікавлена в тому, щоб цей зайвий свідок їхніх злочинів замовк навіки.

Зарубіжні центри українських буржуазно-націоналістичних провокаторів і нині відіграють мерзенну роль у широко організованій шпигунсько-диверсійній діяльності імперіалістичних розвідок, активно допомагають

усіляким центрам так званої «психологічної війни», що спрямована на морально-політичний розклад соціалістичних країн. Тому Комуністична партія вчить радянських людей завжди пам'ятати про це, виявляти неослабну політичну пильність, бути завжди на сторожі великих завоювань соціалізму. Зокрема, в Матеріалах XXIV з'їзду КПРС зазначається: «Всесірне підвищення оборонної могутності нашої Батьківщини, виховання радянських людей в дусі високої пильності, постійної готовності захистити великі завоювання соціалізму і далі повинно лишатись одним з найважливіших завдань партії і народу».

1974

НАЦІОНАЛІСТИЧНІ НУЛІ

НЕЧЕСТИВІ ЕКЗЕКУТИВЦІ

Українські буржуазні націоналісти за кордоном все частіше скаржаться, що сини і дочки українських емігрантів, які народилися на чужині і виховані на гірших зразках американської «демократії», відходять од політичних переконань своїх батьків.

Оунівські ватажки на чолі з паном Шариком з так званої «крайової екзекутиви» в Чікаго просто-таки плачуть за минулими часами.

Що ж робити? Де вихід?

Довго ламав собі голову пан Шарик над болючим питанням, але нічого путнього придумати не міг. Тоді свиснув своїм екзекутивцям і почав радитися.

Пан Шарик лив сльози з приводу того, що молодь не лише ігнорує націоналістичні організації, а навіть покидає лоно церкви. Зробивши «аналіз» націоналістичного «суспільно-громадського життя», прийшов до висновку: справи вкрай кепські. Рятуймо нашу молодь, панове!

І засіли раду радити. На ранок, коли «крайова екзекутива» з'їла останній шмат американської ковбаси і випила останню пляшку кока-коли, а творчі муки досягли zenіту, пролунав телефонний дзвінок. Пан Шарик схопив трубку, мов рятувальний круг.

— Слухаю... Добрий вечір... А, вже ранок? Пробачте... Теж нічого не придумали? А, є? Для нас?.. Кажете, для боротьби за неї, неньку, було б великою даниною з нашого боку? Треба ковтнути повітря... Піднести нашій громаді, так би мовити, життєвий тонус і підвищити градуси надій... Буде виконано, пане групенштурмбанфю... тобто, перепрошую, пане провідник. Бувайте здоровенькі... Гуд бай!

— Панове, є вихід! — промовив радо голова екзекутиви, сідаючи в крісло і витираючи спітнілого лоба.— З Нью-Йорка дзвонили! Кажуть: маємо будувати український національний музей, і нехай молодь дивиться й

знає, на які зусилля задля неньки України ми здобулися.

— Ол райт!— дружно гукнули ексекутивці.— Будуємо!

І почали засновувати цей «музей» гітлерівські яничари: «професор» Смаль-Стоцький, «доктор» Симонович і петлюрівець та усусівець пан Лисюк. Отже, за справу взялися ґрунтовно два «вчені» мужі й один «вояка».

Нарешті відкрили «музей», і чікагські націоналісти заплескали в долоні.

Не будемо від себе давати оцінку цьому витвору чікагських самотійників, а пошлемося на твердження очевидців: у відділах музею особливих пам'яток культури нема, хіба що шаблюка пана Лисюка. Зате тут виставлено великий, на повний зріст, макет людини в австрійській уніформі, який мав би символізувати тугу чікагської ексекутиви за австро-угорськими та кайзерівськими часами. А ще більша туга у націоналістів за гітлерівським рейхом. Є в музеї кімната дивізії СС «Галичина», де зібрано фашистські емблеми, свастики, відзнаки СС, плакати і лозунги, що вихваляють гітлерівську армію.

Як бачите, ексекутивцям з Чікаго є чим «похвалитися» і що пропагувати... Але допоміг націоналістичним скоморохам «музей», як мертвому Мельнику кадило: молодь, котра вже «зденаціоналізувалася» і вважає себе чистокровними янкі, байдуже глянула на вивіску, на манекен в австрійській уніформі, повернулася й подалась у бари та ресторани, тобто «відійшла до інших зацікавлень». А ті молоді українці, які не втратили своєї гідності й гордяться успіхами українського народу, плюнули та й сказали:

— Від цих блазнів, крім паскудства, нічого не дочекаєшся.

Як мовлять у народі: лопнула булька — залишився пшик.

ДЕ Ж ТІ ЧАСИ..

Мені довелося розмовляти з одним українським туристом з Канади, цікавився я життям в цій країні, роботою прогресивних організацій, культурних закладів. Турист докладно розповідав про все, але кожної хвилини переводив мову на те, як помолодів Львів, які великі перетворення сталися на західноукраїнській землі,— його

серце було сповнене радості й гордості за свій рідний народ, який досяг таких вагомих успіхів у суспільному і культурному житті.

— Повернуся до Канади,— казав він,— оповім людям про те диво, яке витворив український народ своїми працюючими руками.

— Але ж є й такі, що, повернувшись з України, зводять наклепи на неї, на життя нашого народу,— зауважив я.

— Хіба що націоналісти. Тільки вони намагаються одурманити українських емігрантів, але це їм рідко вдається.

І турист розповів мені, як він випадково потрапив на лекцію для молоді на тему «Економіка Совецької України», що відбувалася в одній із націоналістичних домівок. На кафедру вийшла літня, вже посивіла людина й почала:

— Друзі і панство! Лекція моя поважна і має завдання допомогти вам уявити собі, що ми мали колись і що ми маємо сьогодні на Україні. А що ми, властиво, маємо на Україні? Я би сказав: не маємо нічого. Колись економіка України розвивалася й цвіла, мов ружа, а тепер зів'яла. Більшовики, сказати, цофнули цю економіку назад. Були колись на Україні чумаки, вози дерев'яні, воли круторогі? Були, панове. Чумаки сіль возили, плечем воза підпирали. Сила! Чумаки носили латані сіряки та свити, штани полотняні, теж латані, бо це було традиційно, а все це вимагало приватної ініціативи в розвитку ткацької промисловості, виробництва дьогтю. Були на Україні хатинки у вишневих садочках і під солом'яною стріхою. А щоб збільшити виробництво солом'яного покрівельного матеріалу, вся чоловіча половина українського населення ціпом гепала по пшеничних та житніх снопах. До такої роботи навіть дівтора бралася, бо годі було їх порив стримати... Таким чином, панове, на Україні успішно розвивалося й процвітало виробництво околотів та сніпків. А якщо до цього додати, що українські, свої ж таки національні поміщики з паличками собі походжали, на широкі власні лани поглядали, то чогось кращого, я вам скажу, не треба. Все на своєму місці: і економіка, і бізнес.

Тут панок-лектор так розчулився від змальованої картини, що пустив сльозу. По тому іще одну, відтак висякався.

— А культура яка була! — продовжував він.— Дівчата ходили в кубових спідницях, вишиваних сорочках. Про це авторитетно засвідчував у своїх спогадах сам гетьман Мазепа. А українські хлопці, панове! О боже коханий, вони носили широкі шаровари, пили оковиту з медом, а частіше без меду, і козацьким вусом моргали дівчатам в кубових спідницях. А де, я вас питаю, тепер кубові спідниці, де широкі парубоцькі шаровари? Нема, панове!

А що наробили більшовики? Безжалісно ліквідували все — і сніпки, і вози, і околоты, і кубові спідниці, і шаровари. Переорали чумацькі шляхи, зруйнували українську державність. На тому місці, де колись була Україна, більшовики заснували різні там колгоспи і радгоспи — тобто все монополізували. Навіть там, де був колись Чумацький шлях, коло селища Кривий Ріг (а назва яка, панове! Чистісінько чумацька — від вола походить!) збудували свій басейн, накопали ям і кажуть, що добувають залізну руду.

Тепер ми впевнено, панове, можемо сказати,— закінчував лектор,— що на Україні нічого нема: ні економіки, ні промисловості. Я закінчив, панове...

НА ЗАДВІРКАХ ІСТОРІЇ

Здавалось би, історія повинна була дечому навчити українських націоналістів, які двічі по-лакейськи служили німецьким імперіалістам і яким двічі довелося накивати п'ятами з української землі й тинятися на західноєвропейських та американських загумінках. Однак недарма кажуть: чим казанок накипів, тим буде смердіти.

Західнонімецькі реваншисти шукають собі спільників серед всякого наброду, послугами якого при потребі можна скористатися. Українські націоналісти, зачувши смалене, не дають себе довго вмовляти, бо, як кажуть, стара дружба не ржавіє.

Якщо вірити повідомленню одного солідного зарубіжного агентства, то досі всі націоналістичні блукачі жили собі зовсім автономно, як миші у норах, ні з ким не спілкувалися, а тільки тепер почали встановлювати офіційні зв'язки із західнонімецькими державними урядами. Як повідомляла «преса», відбулася перша офі-

ційна зустріч між українцями на Заході та німцями, де були обговорені можливості порозуміння.

Виявилося, що унрадівець Микола Лівицький і компанія вирішили «по-сусідськи порозумітися» з якимось радником нижньосаксонського уряду в загальнонімецьких питаннях Гансом Бекке, якому аж свербить обнятися з колишніми лакеями Гітлера.

— Дайте нам самостійну Україну,— благав Лівицький.

— Ми ж вам двічі вже давали,— відповідав Бекке.

— Давали, панунцю, давали, але потім зволили тицьнути тее... ну, під ніс...

— У цьому винні не ми, а більшовики.

— О так, так... А третій раз дасте?

— Служити вірно будете — подумаємо.

— Будемо, будемо...

— А ви теж вважаєте нас реваншистами? — для годиться спитав Бекке.

— Не вважаємо, дорогий пане, не вважаємо... Ви лише трошки-трошки праворадикально ухилилися,— улежливо просокотав Лівицький.

— Що ж, домовилися...

Залишимо на совісті повідомлення «поважного» агентства про те, що «українці на Заході вперше зустрілись з німцями»,— українські буржуазні націоналісти з імперіалістами, особливо з німецькими, ніколи зв'язків не поривали, завжди вірно їм прислужували і сьогодні знову згодні піти на службу до кого завгодно, аби лише трохи лизнути закордонної кістки, кинути в кишеню мідяка.

Отже, цілком зрозуміло, що «рідний пенъ» (та ще такий, як український буржуазний націоналізм) не дуже приналежить прогресивних людей, зокрема юнаків і дівчат, які народилися на чужині. Такий пенъ — хай він і десять разів буде «рідним»! — паростків не дає.

— Ми маємо в своїх організаціях не молодь, а самі національні нулі,— хникають націоналістичні писаки.

— Одержуйте, панове, те, що заслужили. Людина, пізнавши правду, ніколи не захоче звернути з шляху істини, йти манівцями запроданства й ганьби, бо ж молоде тягнеться до правди, до світла, як живе до сонця. А старим націоналістичним «пням», що опинилися за океаном, лишається трухлявіти на задвірках історії.

ПІКІНЕРИ З ЧОРНИЛЬНИМИ СПИСАМИ

Учора ввечері заходить до мене додому мій давній хороший приятель Іван Іванович Калина. Це заслужений київський будівельник і пристрасний театрал. Він не пропускає жодної прем'єри в київських театрах і розуміється на тонкощах драматургічного мистецтва не гірше від деяких театральних критиків. Правда, в його мові теж є штамп, але це штамп дуже симпатичний. Він часто вживає фразу «отакі діла, голубе».

— Отакі діла, голубе. Оце зайшов поспитати тебе, чи нема у твоїй бібліотеці якоїсь книжечки про пікінерів.

— А чого це тебе потягло, друже, до воєнної історії?

— Хотілося б почитати. Вчора почув це слово, а що воно означає, чесно кажу, не знаю. Отакі діла, голубе.

— Нема в мене такої книжки, але знаю, що пікінери — це були воїни, озброєні піками, списками. Пригадуєш, в «Енеїді» Івана Котляревського троянці співають: «Як в пікінери набирали, як мандрував козак всю ніч». Пікінери прославили військо Запорозьке своєю безстрашністю і бойовою доблестю. Одне слово, давали прикурить і туркам, і татарам, і іншим зайдам-поневолювачам. І так давали, що пір'я з них летіло.

Іван Іванович похитав головою і досить сердито, як мені почулося, сказав:

— Ну й самозванці! Ну, й герої у маминій кохті! Кліпаю очима й нічого не розумію.

— Це ти про кого? — питаю.

— А їхнє «вільне радіо» тобі доводилось колись слухати? Отакі діла, голубе.

— Доводилось, — відповідаю. Доводилось не раз. Оце зовсім недавно три тижні був у Канаді і Сполучених Штатах Америки, так наслухався вже по саму зав'язку.

— А я вчора вперше почув. І, знаєш, така благодать лягла на серце, що мені здалося, наче хтось узяв і пригорщу холодних пуголовків всипав мені за пазуху. Отакі діла, голубе.

— Я тебе прекрасно розумію. Але при чім тут пікінери, скажи, будь ласка?

— От слухай. Виступав учора по їхньому радіо якийсь Стецько чи Грицько — біс його знає, не розібрав. Але почув би ти, що воно мололо! Мололо, що ми тут, на Україні, голодні і що ми тут обірвані й холодні, безправні й гноблені. А як закінчив! «Ми тут на еміграції,— каже,— є вірними й безстрашними пікінерами української нації і не пошкодуємо ні духу свого, ні тіла свого для визволення України».

— То тобі з незвички все те пуголовками холодними обернулося. А як звикнешся, то вже не стільки гидуєшся, скільки смієшся.

Фантастичні в своєму примітивізмі антирадянські вигадки, ефірні бульки, надуті густопсовою лжею і злобною антирадянщиною, разом з тим носять у собі такий потужний заряд анекдотизму, що можуть розсмішити навіть мертвого. Ідемо у неділю, 21 жовтня, автобусом по Монреалю, милуємося сонячним осіннім днем, цим гарним містом, і раптом подає голос водій нашого автобуса, молодий українець канадського походження.

— Може, хочете послухати «годину вільного українського радіо»? Зараз починається передача.

— Валяй, вмикай,— гукаємо.— Цікаво послухати.

Я не припускаю думки, що молодий українець-канадець увімкнув на повну потужність радіоприймач автобуса з пропагандистською метою, але своєю послугою він створив найкращу обстановку, щоб ми могли показати йому справжню ціну пропагандистським бульбахам «вільного українського радіо».

У салоні автобуса звучить трохи шепелявий голос «вільного сина ефіру». В його голосі бринять нотки суму і навіть трагізму. Так треба, бо «вільний син ефіру» розповідає страшну історію про те, як у столиці України поглумилися над великою поетесою Лесею Українкою. «Пам'ятник Лесі,— каже «вільний син ефіру»,— поставили на глухому пустирі, в найдальшому закутку Києва, а на саме відкриття були допущені лишень партійні й урядові достойники».

Ми розсміялися так гучно і весело, що водій з несподіванки аж пригальмував автобус. Ми попросили зупинити на хвилинку машину і показали йому кольорові фото, зняті під час урочистого відкриття пам'ятника Лесі Українці. Він уважно вдивляється у фотографії

велелюдного мітингу, ще і ще раз дивиться на фото пам'ятника, на прекрасний майдан, де височить у бронзі ніжна і мудра Леся, і теж починає сміятися.

Далі «вільний син ефіру», теж майже крізь сльози, бубонить про переслідування віруючих українців на Україні, про безправність і відсутність будь-якої демократії на Україні, про русифікацію української мови. На підтвердження цього «незаперечного» факту каже:

— В українській мові вже є дуже багато слів, які є чужими й не властивими їй. Так, наприклад: «аеро-клуб», «завод», «супутник», «космос», «космонавт» та ін.

Отакі діла, голубе Іване Івановичу! Значить, виходить так. Літати українцям Поповичу й Береговому в космосі цілком властиво, а слова «космонавт» і «космос» українській мові чужі й не властиві. Справді, треба думати п'ятами, щоб дійти до таких диких парадоксів.

Але, як кажуть, чим далі в ліс, тим більше дров. У Вінніпегу, Едмонтоні й Торонто нам ще більше «поталанило». Тут ми чували й читали такі феноменальні зразки махрової антирадянщини, що, повірте, щось подібне навіть у поганому сні не присниться.

Був у нашій туристській групі Сашко Силкін — шахтарський бригадир з Ворошиловградщини, — так його аж канудило од їхньої пропаганди. З незвички він і плювався, і чортихався, а коли у нас відбувалися дискусії з «біснуватими» (Сашко інакше не називав націоналістів), то він готовий був кулаки в хід пускати.

— Сашко! — було, заспокоюємо його. — Пам'ятай, що кулаки не аргумент. Більше іронії, більше гумору. Бог і так жорстоко покарав їх, вставивши їм, замість очей, криві дзеркала, а ти ще бити їх станеш.

До речі, хвальковиту самоатестацію: «Ми пікінери української нації», — я вперше почув у Вінніпегу на вечірці в одному українському домі, господар якого ласкаво запросив нас до себе на чашку кави. Якось так сталося, що на вечірку прийшло кілька докторів і професорів з націоналістичного середовища. Не знаю, граніт яких наук вони гризли, де захищали високі наукові звання, але серед націоналістів — що не діяч, то неодмінно доктор або професор. Мабуть, для солідності.

У розпалі розмов і суперечок до мене підходить елегантний облісений суб'єкт із золотим пенсне на тонкому

носі, по-офіцерському стукає закаблуками чорних начищених штиблетів, робить артистичний кивок головою і відрекомендовується:

— Доктор Амвросій Дунака, вільний український журналіст і політичний діяч на еміграції.

— Дуже приємно,— відказую,— познайомитися з таким поважним добродієм.

Він ще раз вклонився і спитав:

— А то правда, що ви є головним редактором «Перця»?

— Правда.

— То значить, це ви Федір Маківчук?

— Правда. Можу показати паспорт.

— То знаєте, що я вам хочу сказати, колего Федіре (він так і сказав — Федіре).

— Я весь — увага.

— То майте на увазі, добродію, що нація ніколи не простить вам тих пасквілів і карикатур, які ви вміщуєте у своїм «Перці». Не забувайте, що ми є пікінери нації! Не забувайте, що ми є нині батьки нації.

Я хотів було помацати його за голову і запитати:

— А ви часом не Александр Македонський? Чи ви, може, Наполеон Бонапарт? Таке часом людям ввижається.

Але тільки подумав: якби я був на місці нації і мене спитали, чи згоден я мати такого батька, а чи, може, волюю за краще блукати попідтинню сиротою, то я, не роздумуючи довго, пристав би на другий варіант.

То був типовий біснுவатий. З кожної клітини його несло холеричною ненавистю до всього нашого, до всього радянського. Це був живий прототип отого горезвісного винниченківського типу, який, сидячи в кутузці, вигукував патріотично-національний клич: «Геть кацапів з українських тюрем».

Було б помилкою засвідчувати, що таких лишилося вже мало. Таких ще тут досить густо. Такі, як мені здається, навіть з могил своїх волатимуть, що вони є «пікінерами» нації, що вони є батьками нації, що вони, і тільки вони, є справжніми виразниками «духу і генію українства».

Отакі діла, голубе Іване Івановичу! А тепер запитання: чи всі вони біснуваті? Оце я вдруге зустрічався з українськими націоналістами. Вперше я бачив їх зблизька шістнадцять років тому в Сполучених Шта-

тах. Мушу сказати, що тоді вони були біснுவатіші. Тепер не той коленкор. Час робить своє діло. Потепління політичного клімату на землі, могутній розквіт економіки й культури нашої держави, значне поліпшення добробуту радянського народу помітно й невідворотно розхитують націоналістичний табір. Чимало є вже там таких, що їх можна б уже назвати попами, які не вірять у бога, але ще по інерції тупцюють по старих облудних стежках. Є і такі, що приходять до тями, зрозумівши, що їхні ідейні коні вже дзвенять ребрами і давно з'їздилися. Фатальне гамлетівське «бути чи не бути?» висить над ними чорною хмарою, а тут ще ностальгія— туга по рідній землі — день і ніч точить багатьом серця. Одна викладачка української мови в одній із шкіл Монреаля (родом з Допропілля, Донецької області) щиро, як на сповіді, призналася нам, що туга за Україною вимотує їй душу, що вона не спить по ночах.

— А ви взяли б та хоч у гості приїхали б у рідний край,— кажу їй.

— Думаю, хочу, але боюся, що, як тільки стану на рідну землю,— серце не витримає, розірветься.

А є і такі, які цілком ясно усвідомили, що антирадянщина й антикомунізм — це вже навіть не донкіхотство, навіть не розмахування кулаками після бійки, а чорна зрада свого народу, тяжкий злочин проти свого народу, усвідомили й гучно гримнули дверима, порвавши будь-які зв'язки із своїм табором.

Часом найбільш помітного розмежування сил у за-океанському націоналістичному тирлищі був 1973 рік. І мушу сказати, що велика вина за це лягає на нашу Радянську Україну.

У чім же річ? А річ у тім, що із самої весни 1973 року націоналістичні «пікінери» з чорнильними списками вдарили в усі свої антирадянські дзвони, віщуючи неминучий «страшний голод» на Україні. Вся їхня «вільна» преса, радіо, виступи й попівські проповіді, немов ковбаси, були начинені виссаними з пальця «голодними прогнозами», всілякою фальшивою інформацією з «вірогідних джерел», яка мала переконати українську еміграцію в тому, що ми тут, на Україні, ще до Нового року протягнемо ноги з голоду. Кінець нам прийде, як пить дати, прийде!

І раптом — о пане Ісусе! — восени весь світ облітає страшна для них звістка. Радянська Україна зібрала небувалий за всю свою історію урожай. Радянська Україна засипала в засіки Батьківщини мільярд пудів добірного зерна. Та ще з яким ваговитим гаком! Та ще й урочисто заявила, що той мільярд стане мінімальною нормою продажу хліба державі в наступні роки.

Ця звістка була для них рівнозначна ударові обуха по лисому тім'ї. Ми мали насолоду милуватися їхніми кислими фізіономіями і щиро поздоровляти їх з черговою купіллю у брудній калюжі власної ж таки антирадянської лжі. Так, це був найбільший за останні роки їхній політичний і моральний провал.

А бачили б, який переполох, який рейвах зчинився у націоналістичному тирлищі! О пане Ісусе, такого тут ще не було!

Мальбруки у маминій кохті, чи то пак, «пикінери» з чорнильними списками, які ще зовсім недавно збиралися в похід, щоб, як афішували вони, добратися до «під'яремної» України й принести українцям «нові ідеї», надихати їх духом свободи, — раптом почали крутити зовсім іншу пластинку.

«Українські емігранти, не їдьте на Совітську Україну!» — заволатала, неначе на пупа, націоналістична преса.

«Всіляко утримуйтесь відвідувати своїх родичів на Україні!» — вторують газеткам «вільні сини ефіру».

Відізвався й слуга божий митрополит Мстислав, а помирському просто Скрипник. Той самий Скрипник, який свого часу посадив собі на лоба не одну гулю, ревнотно б'ючи поклони «великому європейцеві» Адольфу Гітлеру.

Він виступив із статтею у бандерівському «Гомоні України», в якій писав: «Раджу вірним нашої церкви стриматися від поїздок в Україну, а священикам рішуче забороняю такі поїздки».

З якого ж дива — питається — вчинилася ця несподівана «шура-бура» на тирлищі? Чому раптом божі слуги заговорили мовою указів?

Відповідь на це питання дала нью-йоркська «Свобода»: «Побувавши на Україні, туристи не хочуть говорити правду про становище там і навіть відходять взагалі від активної участі в політичному житті еміграції», — нарікає націоналістична рептилька. Але «Свободі», як

«вільній і ні від кого не залежній» газетці, не вистачало духу дати повну відповідь і сказати всю правду, чому українським емігрантам «не радиться» і «рішуче забороняється» відвідувати Радянську Україну і Радянський Союз взагалі.

А ларчик відкривається просто. Повернувшись додому, заокеанські туристи починають розповідати правду про нашу країну, про наше життя, про успіхи. Більше того, не один з них ілюструє свої розповіді родичам, сусідам, знайомим власними фотокартками і любительськими кінострічками.

Більше того і страшніше того, у багатьох туристів, навіть у тих, які беззастережно вірили націоналістичній байдужості, після поїздок до нас спала полуда з очей, і вони не тільки відходять од активної участі в політичному житті еміграції, а починають брати за петельки жовто-блакитних «вождів» і їхніх радіо-газетних підголосків.

— Де ж той голод,— питають,— де те переслідування, де ті утиски, де те ярмо? Покажіть, бо ми його на Україні не бачили. Досить вам,— кажуть,— брехати, досить туману напускати!

Отакі в них діла, голубе Івану Івановичу. Отак правда вилазить їм боком.

...В одній українській народній усмішці розповідається досить невесела історія про те, як один чоловік поїз пшоно на базар продавати.

«Повеземо, Івасику,— каже він своєму семирічному синкові,— три мішки пшона, продамо та на гроші розживемося».

Приїхали на ринок. Стали.

«Я буду, Івасику, важити й відпускати пшоно, а ти будеш гроші брати й здачу давати».

«Добре, тату»,— охоче погоджується Івасик.

Торгували собі та й торгували, але коли вичерпувався вже останній мішок, Івасик гукає батькові:

«Тату, швидше кінчайте пшоно продавати, а то нічим вже здачу давати!»

Щось дуже схоже на цю історію сталося на політичному базарі «вільного світу». Панове імперіалісти довго-довго покладали надію на своїх поплічників — українських буржуазних націоналістів, роками вірили, що вони стануть надійними помічниками в розпродажу наших українських земель. Але й пшоно вже продано, і

здачі нічим уже давати. Одне слово, думалося з шиком, а кінчилось пшиком. Правда, біснуваті «Івасики» ще не гукають: «Тату, кінчайте пшоно продавати, бо нічим уже здачу давати». Що ні, то ні. Навпаки, вони ще й досі запевняють свого «тата», що в політичному й фінансовому альянсі з ним вони ще можуть бути ого якими «пінкінерами».

Ну, що ж, усякий Івась має свій лас. Але життя переконливо підтверджує глибоку правдивість і мудрість відомої української приповідки: не допоможе бабі кадило, коли бабу сказило!

Отакі діла, голубе Іване Івановичу!

1973

ЩО Є ЩО

Чи знаєте ви, що таке СКВУ? Ні, вам зовсім ні до чого знати, що означає цей криптонім.

І все ж таки я скажу.

Це — «Світовий конгрес вільних українців».

Так зухвало іменує себе збіговисько контрреволюціонерів — своєчасно вигнаних українським народом відщепенців, імперіалістичних запродавців та фашистських прислужників або декого з ними ж зведених молодиків українського походження, що аж ніяк з самим українським народом не зв'язані.

Для чого ж збирається цей самозваний «конгрес» у канадському місті Торонто?

Адже має бути це вже другий такий «конгрес», перший збирався шість років тому в американському місті Нью-Йорку.

Відомо, що вигнані в свій час українським народом контрреволюціонери — буржуазні націоналісти, — опинившись, як вони кажуть, «на чужині», негайно утворили різні партії, як це взагалі ведеться в буржуазному світі. Схопилося тоді тих партій як пухирів по опіку чимало, дарма, що з однією-таки метою — проти України, раз вона Радянська і соціалістична.

Словом, не були вони, ні будь-яка з тих націоналістичних «партій» з українським народом ні в радості, ані в біді. Ні тоді, як виборював він і виборів собі соціальне й національне визволення, ні тоді, як перетворював своє буття на соціалістичних засадах, ні тоді, як довелось йому боронити кров'ю та потом здобуті досягнення від імперіалістичних загарбників та згубної фашистської навали. Ні, вони були завжди проти народу, в лавах тих, хто його гнобив і нищив, землю плюндрував, а достатки грабував.

Яке ж, скажете ви, мають вони право подавати свій голос, ще й з претензією на «світове звучання»? Адже лише той, хто з своїм народом завжди разом — і в радості, і в біді, — тільки той має право на голос.

«Право» це вони, щоб ви знали, навіть і не самі собі взяли. «Право» це випадливо дав їм той, хто потурає боротьбі проти будь-яких форм демократії, надто проти соціалізму й комунізму, а першочергово — проти Країни Рад. Бо ж націоналістична контрреволюція, як це вона вже не раз засвідчила своїми діями, годиться в тій боротьбі на всякий копил: у війну «гарячу» — на гарматне м'ясо, у війну «холодну» — для ширення антирадянських інсинуацій, різних виявів провокацій та диверсій.

Тож і не дивно, що всі ті націоналістичні групування, нехай хоч які малі, дістають підтримку від сил реакції. Біда лише (для сил реакції) одна: лідери усіх тих групувань весь час гризуться між собою, як павуки в банці, за те, кому більше захлебтати з засипаного реакціонерами для всіх корита. Скликання СКВУ — то й є ще одна спроба добитися консолідації розсварених між собою, але одним миром мазаних націоналістів.

Для ського-такого полагодження міжгрупових чвар у самому націоналістичному середовищі та способів затягти під вплив націоналістичних організацій ширші кола українських поселенців, які щось не товпляться під націоналістичні прапори, — в статуті СКВУ, з відповідної підказки зверхпланувальників записано «зверхдемократичний» паліатив: секретаріат СКВУ (постійно діючий його «виконний» орган) оновлюється що два роки і що два роки змінює місце свого бівуачного постю — чи в Америці, чи в Європі. Два роки перебував він у Канаді, два — в США, два у Великобританії.

А хто ж були по першому «конгресі» його керівники, бодай голови і секретарі?

Не проти ночі всіх їх згадувати поіменно, назвімо лише за професією чи громадським станом — і цього, гадаю, буде доволі, щоб зробити для себе певні висновки.

В першій парі були: високий душпастир з Канади та фінансовий діяч із США, президент крупної, мільйонного обігу коштів м'ясної фірми. В другій — відставний військовий спеціаліст з армії США та голова видавництва, спеціалізованого на виданні антикомуністичної літератури. В третій — чи то педагог, чи то «особа без точно визначеної професії» з Федеративної Республіки Німеччини та «пан редактор» за нинішнім становищем,

у минулому з спеціальним військовим вишколом, один з керівників «Об'єднання бувших вояків-українців» (яких українців та яких вояків, знаємо: з УПА, СС «Галичина», поліційних та каральних загонів тощо) з Великобританії.

А втім, прізвище останнього дворічного «президента» секретаріату таки назвемо — бодай для каламбуру: Антін Мельник. Розумієте: в бозі почилиий Андрій Мельник (тобто родоначальник мельниківців) мріяв утворити отаке об'єднання, навіть став автором його теперішньої назви «Світовий конгрес». А Мельник Антін саме на чолі СКВУ нині й величається. Ні, ні — по батькові він не Андрійович, і, як кажуть у нас в Одесі, «навіть не однофамілець», бо ж і справді, Антін Мельник не мельниківець, а бандерівець.

Та то — для каламбуру, а до діла дозволю собі прикинути таке. Вважайте: перша пара заклала початки — духовний та фінансовий; друга гартувала тіло і душу; а третя потрапила не в такі вже й сприятливі обставини для воєнних дій, гарячих чи холодних, — міжнародне становище в останнє дворіччя, як відомо, зазнало і зазнає далі разючих змін завдяки зовнішній політиці уряду СРСР. Проте під третьою парою вишкіл триває далі, і резерви не демобілізуються.

Що ж поробляв той секретаріат СКВУ в минулому шестиріччі?

Певна річ, він жадав би командувати усіма українськими організаціями, ба й усіма українцями взагалі за межами України. Та йому, на жаль, здійснити це неможливо через оті неподоланні чвари між групуваннями й лідерчуками. А ще тому, що згідно з статутом політичні партії до складу СКВУ формально не посилають своїх делегатів: представники політичних партій діють від імені організації громадського статусу. Тому і секретаріат обрав собі таку тактику: усі свої жадані «накази», «обіжники», «вказівки» розсилає по націоналістичних організаціях тільки як «пропозиції». Вловлюєте знову цю «зверхдемократичну» облуду?

Отож до антирадянської діяльності кожнісінької націоналістичної організації секретаріат СКВУ неодмінно моститься, бо ж інакше його неспроможність та неробство стануть очевидні і тоді — прости-прощай, корито! Проте, якщо фахівці дослідництва пошукають доскіп-

ливо, то й насправді до деяких акцій націоналістів намагають ниточки й від СКВУ.

Найкращим усім зрозумілим прикладом може бути настирна й зухвала — аж до втручання у внутрішні справи інших держав — злодіяльність горезвісних наклепницько-провокаційних радіостанцій на кшталт «Свободи».

А втім, ширення антирадянщини відбувається, як відомо, й різними іншими шляхами: націоналісти не тільки намагаються завозити антирадянську літературу до СРСР або підсовувати її радянським туристам за кордоном — антирадянські листівки («з рамена» СКВУ) підкидаються навіть у зали конгресів США чи Канади, навіть у приміщення ООН.

Влаштовує СКВУ й антирадянські «демонстрації» — з десяти-п'ятнадцяти хуліганів раптом перед будинком Представництва СРСР при ООН або деінде в Нью-Йорку, Вашингтоні, Оттаві, Торонто та інших містах США й Канади, а також по країнах Південної Америки, Австралії та Європи (Великобританії насамперед).

Подібні «демонстрації» — якщо щастить згуртувати цих десять-п'ятнадцять молодчиків — та всілякі «академії» та «імпрези» влаштовуються принагідно до відзначення різних дат чи колишніх акцій націоналістичної вандеї.

Цікава деталь: секретаріат СКВУ, як, проте, й усі інші націоналістичні утворення, в своїй антирадянській діяльності залюбки співпрацює із керівництвом «смертельно» до них антагоністичних групувань. Наприклад, з російськими контрреволюціонерами: отак у антирадянщині єднаються українські самостійники з російськими великодержавниками.

І ще не менш цікава деталь: в антирадянських акціях, тримаючись один одного, діють українські націоналісти з... сіоністами. Отакий, як бачите, шлях від юдофобства й погромів до «юдофільства» й політичного брудершафта.

Та на які тільки альянси не підеш, коли у визначенні мети єднання, отже, й конкретних завдань, що стоять перед СКВУ, позиція недвозначна: консолідація всіх політичних і «неполітичних» українських організацій за кордоном — проти комунізму, будь-яких форм соціалістичної перебудови буття, і, першочергово, посилення антирадянщини й способів боротьби проти СРСР.

Але як же прилюдно визначити мету скликання другого «конгресу», який начебто має взагалі змінити статут цієї націоналістичної креатури? Як визначити цю мету перед загальною українських поселенців, котрі на перший конгрес не відгукнулись, живуть собі й працюють поза злочинною метушнею націоналістичних групувань і саме котрих так мріється націоналістичній верхівці втягти в орбіту націоналістичного шарварку?

Тож «з рамена» організаторів СКВУ і пущено в пресу (насамперед релігійно-церковну або різних професійних профілів) спеціальну «дискусію» — мовляв, про те, яким же бути конгресу та що мають чинити в подальшому його «виконні» органи?

Будемо відверті: поміж тих виступів лунають і голоси, близькі до можливого реалістичного розуміння проблем для українців поза Україною сущих. А саме: «Українська Радянська держава існує незалежно від еміграційної політики», «геть політизацію для широкого загалу українців на чужині», «політикою хай займаються собі партії» тощо. Це — не цитати, бо в цю хвилину не маю напхвату потрібної преси, але в цих твердженнях точний сенс подібних виступів.

Даруймо носіям таких ідей наївне уявлення, що громадська або культурницька діяльність можлива поза їх громадянським, отже, й політичним звучанням. Прагнення заховати голову в пісок, тобто відгородитися від плину загальносвітового життя, уникнути класового розуміння суспільних процесів — ще притаманне захмарним інтелігентам по капіталістичних країнах або й поширене в незаможних колах, що в гонитві за шматком хліба, а за хлібом — взагалі для влаштування власної хати, а там, диви, й за приватним бізнесом, — світу не бачать.

Мусимо також констатувати: ідею «культурництва» СКВУ, метко й спокусливо повиваючи її серпанком піклування про збереження й леліяння національної культури, підхопив і дехто з прогонистих націоналістичних діячів, відомих на ім'я, надто в літературних і мистецьких колах повоєнних емігрантів, тобто з середовища «діпістів», утікачів, колишніх гітлерівських прислужників, колабораціоністів.

Та що там казати: пізнаю, бо знати пальці декого з панів редакторів, що не так давно цілили й по мені особисто. А саме: передруковувавши (без згоди автора,

певна річ!) розділи з моїх літературних спогадів у своїх націоналістичних часописах (до таких провокаційних підступів вони вдаються систематично, відносно багатьох радянських літераторів), вони не раз і не двічі, малими або й чималими купюрами викидали все, щоказано там від мене чи від імені описуваних осіб про націоналізм або діячів націоналістичної вандеї. Особливо, пригадую, «потрудилась» мюнхенська «Сучасність» над образом Ю. І. Яновського. З усіх сил пнучись переінакшити його світогляд, вона геть викреслила його осуд буржуазно-націоналістичних концепцій та вислови гніву й презирства на адресу націоналістичних «діячів», намагаючись спотворити образ дорогого нам класика української радянської літератури.

Отже, піддаючи твори радянських письменників злочинному «купюруванню», ці «оборонці» української культури силкувалися підло переінакшити образи письменників, а тим самим фальсифікувати висвітлення цілого літературного процесу на Україні. Проте подібні методи фальсифікації вони, як відомо, застосовують не лише до радянських літераторів, але й до класичної спадщини — творів геніїв українського народу: Шевченка, Франка, Лесі Українки. Отак ладні вони готувати «культурницьку» перспективу для жаданої їм діяльності СКВУ перед зарубіжними українцями та колами тамтешнього корінного населення, що читає українську літературу в перекладах.

Чи ж добре усвідомлюють це нелукаві діячі в царині української культури, котрі наївно вірять у можливість аполітичного культурництва?

Позиція в тій «дискусії» активних функціонерів націоналістичних організацій недвозначна: за активну «політизацію!» (вони ж бо люди не наївні!), за антикомунізм та антирадянщину СКВУ, як вони кажуть, «має виражати державницькі претензії націоналістів і стати координаційним центром антирадянських акцій».

Мало того — вони закликають і всі різномовні націоналістичні утворення скликати й собі подібні «конгреси» — в перспективі дальшого згуртування всіх для діяння проти СРСР.

Поміж тих дискусіонерів найбільше враження справив на мене такий собі дядько на прізвище Кабайда. Він, так би мовити, дошукується синтезу: не заперечує, певна річ, проти «громадської та культурницької ді-

яльності», але водночас, піклуючись про «долю» українців у світі, наполягає на неодмінній, і то максимальній політизації: СКВУ, лементує він, має залучати найширші маси «вільних» українських поселенців по різних країнах і політично виховувати їх для антикомуністичної, антирадянської насамперед діяльності.

Скажемо правду: Кабайда таки має «до діла» з вільними українцями. Це ж — той самий Кабайда (Жуковский), який в чорне лихоліття тимчасової гітлерівської окупації України був у її столиці Києві... комендантом поліції. Не тільки брав хабарі від фольксдойчів за аусвайси та керував доглядно-філерською службою біля «підозрілих» громадян, але й проводив поквартирні обшуки в арештованих або ліквідованих радянських активістів та організовував облави на молодих хлопців і дівчат для дальшого їх «вільного виїзду», тобто примусового транспортування на рабські роботи в Німеччину. При тих «операціях» з наказів Кабайди знищено тисячі людей, а сам він власноручно розстріляв чи іншим способом закатавав чимало. В Києві та на Київщині — в містечку Кодра, наприклад; на Чернігівщині — в селі Озереди та Словечне — на Житомирщині, в Білорусії.

Страшна деталь: за закатовану людину — згідно з підписаним Кабайдою наказом — поліцаї одержували нагороду: кілограм сала й кілограм борошна. Зразки цих документів (у фотокопіях) свого часу були опубліковані в радянських виданнях.

Тож запитаймо: яку ж «долю» для українців готує нині містер Кабайда — на активній антирадянській арені чи на арені «розвитку» національного й культурного життя емігрантів у різних країнах поселення?

Підготовчий комітет «конгресу» готує, сподіваючись реалізувати, різні «звернення» та «меморандуми», — і до урядів країн поселення українців, і до ООН. Зокрема, для одного з тих «меморандумів», якраз найголовнішого в «обороні України», вони «позичають» тексти з матеріалів комітету, в якому головує ...містер Діфенбейкер.

Це той самий Діфенбейкер — лідер партії консерваторів, колишній прем'єр Канади (за його прем'єрування якраз і готувався перший СКВУ). Перекинувшись з державного поста на громадську діяльність, пан, добродій, містер (хто ж його знає, як тепер іменувати)

Діфенбейкер і далі піклується милими його серцю націоналістами та їхньою справою.

Той самий Діфенбейкер, що під час перебування на Україні в 1969 році на офіційному прийомі, а також у гостинних працівників пташиного радгоспу на Київщині виголошував тости «за мирні стосунки між нашими країнами й в цілому світі», а на прес-конференції сказав журналістам: «Я — ваш друг. В моїх жилах нема української крові, але українці мені близькі». От тільки залишилося нерозшифрованим, що він мав на увазі — чи те, що навколо його маєтку в Канаді туляться поселенці фермери-українці, чи те, що в час свого прем'єрування він заповзято підтримував антирадянські акції українських націоналістів — і словом (на банкетах, прийомах, мітингах), і ділом (зокрема по фінансовій лінії).

А втім, будьмо об'єктивні: до українських націоналістів пан добродій Діфенбейкер взагалі ставиться з чималою дозою іронії. Так, наприклад, коли в музеї Києво-Печерської лаври, де він захоплювався роботами українських різьбярів, хтось із журналістів запитав, чи займаються українці в Канаді різьбою по дереву, на це містер Діфенбейкер, посміхнувшись, відказав: «Вони ріжуть один одного. Це м'якше дерева».

Пригадуєте, містере Діфенбейкер? Це було після того, як ви відвідали древню Софію, в музеї Шевченка зачарувалися малярством поета-демократа, оглянули виставку передового досвіду й завітали до дитячих ясел. Потім ви шанобливо схилилися перед обеліском Невідомому солдатові й розчулено рекли: «Ваша країна потерпіла під час минулої війни більше, ніж будь-яка інша». Саме тому, закушуючи сльозу на обіді, ви в своєму тості зажадали миру на землі.

А тепер, поринувши в сприяння організації другого «конгресу вільних українців», чию волю виконує містер Діфенбейкер? І про яких, власне, українців піклується пан добродій? Про тих, чиї батьки полягли в обороні української землі, дружби радянських народів, якою й виборено волю вільним українцям? Чи про тих, що різали український народ за те, що свою волю він здобув саме в незламній ленінській дружбі з іншими радянськими народами й збудував у своїй державі соціалізм?

Я б ніколи не дозволив собі так довго затриматися

на «українстві» містера Діфенбейкера, коли б ота «діпломатія лівої та правої рук» не виказувала себе в поведінці декотрих інших панів, навіть в час їх перебування на державному посту,— в країнах поселення українців по той і по цей бік Атлантики, проте... в межах Атлантичного пакту.

Тож приймемо містера Діфенбейкера ніяк не персонально, а тільки як узагальнений символ на світовій арені.

Звичайно, само по собі напрошується запитання: а як же ставиться нинішній канадський уряд до скликання на території Канади збіговиська антирадянських контрреволюційних сил? Заперечує чи потурає?

Очевидно, на таке запитання ми дістанемо від дійшлих фахівців міжнародної юриспруденції відповідь такого сенсу: та бійтеся бога! В Канаді вільна приватна ініціатива: хто що хоче, той те й робить. Ніякого втручання в справи іншої держави нема. Навпаки, коли б заперечити, тоді б було втручання в... особисті справи громадян «вільного світу»...

Нехай і так. Уряд, звісно, пильнує невтручання в справи громадян — боронь боже! Хіба — якщо громадянин «вільного світу» потребує допомоги в особистих справах. От, скажімо, така біда: оголосив підготовчий комітет СКВУ добровільний збір коштів на проведення конгресу, а грошей нема й нема — не поспішають українці в місцях свого поселення оплачувати якийсь там «конгрес». Що ж, годиться подати допомогу конгресові, чи пак — націоналістичним організаціям, чи ще раз пак — просто людям. Уряд Канади, де відбуватиметься «конгрес», ладний посприяти сердегам: КУК (Комітет українців Канади, формальне об'єднання націоналістичних організацій) оголосив, що кожному українцеві, котрий внесе не менше десяти доларів у фонд конгресу, гарантовано... навіть знижене оподаткування.

Отаке.

Додамо: в «конгресі» візьмуть участь не тільки українці з Канади чи США. Запрошуються представники українців з усіх у світі місць поселення та їхні моральні проводирі з католицької, греко-католицької та православної церков — візи всім забезпечено. І не тільки їм, але й спостерігачам з усіх націоналістичних еміграційних групувань.

І організатори «конгресу» плекають надію, що його вітатимуть представники провінційних та всеканадського урядів, мер міста Торонто, де відбудуватиметься «конгрес», і навіть сам прем'єр Трюдо, можливо, виступить з промовою бодай на післяконгресовому банкеті. І ще — слухайте, слухайте! — організатори СКВУ-2 готують на завершення «конгресу» антирадянську «національну маніфестацію», на якій виступить пан добродій містер Діфенбейкер.

І все це робиться в той час, коли людство мріє про мирне життя — без війн гарячих і холодних, коли всі прогресивні демократичні сили, та й кожна проста людина в світі, клопочуться відверненням небезпеки війни — світової, атомної і «малих» місцевих, коли Всесвітній форум миролюбних сил проголошує свою рішучість покласти всі сили на здобуття миру й дружби між народами, а Комуністична партія Радянського Союзу й Радянський уряд, підтримувані всіма соціалістичними країнами й вільними народами, та й усіма силами прогресу в країнах капіталу, докладають усіх сил, щоб налагодити мирне співіснування держав з різними соціальними системами та їх співробітництво для спокою й добробуту людей на землі.

Тепер ви вже знаєте, що таке СКВУ.

А втім, чи потрібно втручатися в... потойбічне життя і в шабаш тіней минулого?

Нам, радянським діячам культури, працівникам ідеологічного фронту, фронту мирних дій, в своїй творчій роботі треба і такий непотріб знати, щоб, переступивши через нього, розчистити обрії та розвінчати й затаврувати провокаційний міф про начебто можливе мирне співіснування ідеологій.

КІСТКА НА ЧОРНОМУ РИНКУ

Сьогоднішня дійсність входить в історію як період багатогранної діяльності Комуністичної партії Радянського Союзу щодо успішного втілення в життя Програми Миру, виробленої XXIV з'їздом КПРС. Миролюбна політика Радянського Союзу, підтримана країнами соціалістичної співдружності, принесла нові знаменні успіхи в справі розрядки міжнародної напруженості, в утвердженні ленінських принципів мирного співіснування держав з різним соціальним ладом.

У промові на урочистому засіданні в Алма-Аті, присвяченому 20-річчю освоєння цілинних земель, Генеральний секретар ЦК КПРС тов. Л. І. Брежнєв сказав: «За останні роки вдалося здійснити справді велику, надзвичайно важливу справу — добитись повороту в розвитку міжнародних відносин, повороту від «холодної війни» до розрядки міжнародної напруженості і утвердження принципів мирного співіснування між державами з різним соціальним ладом. Це — безперечний успіх ленінської зовнішньої політики нашої партії, послідовної боротьби за реалізацію Програми Миру, висунутої XXIV з'їздом КПРС. Це — результат наших єдиних дій з братніми країнами соціалістичної співдружності, з комуністичними і робітничими партіями, з усіма прогресивними силами світу. І, звичайно, — це результат певного реалізму, виявленого провідними політичними діячами ряду капіталістичних країн»¹.

«Нинішній період, — говорив далі Л. І. Брежнєв, — відзначається складністю і суперечливістю. Реакція скрізь, де їй це вдається, намагається... гальмувати справу розрядки, ускладнювати розв'язання назрілих проблем»².

Саме для того, щоб контратаки реакції не заскочили нас зненацька, потрібно постійно загострювати політичну

¹ Л. І. Брежнєв. Ленінським курсом. Промови і статті, т. 4. К., Політвидав, 1974, с. 432.

² Там же, с. 432—433.

пильність, нищівно викривати підступи чорних сил антикомунізму, тим більше, що рецидиви «холодної війни» і в умовах міжнародного потепління трапляються не так уже й рідко.

Так, у березні 1973 року в Мілані розгнуждана банда фашистських молодчиків напала на групу робітників і студентів, обстрілявши їх з пістолетів, а біля приміщення «соціального центру Грамші» й рекламного агентства газети «Кор'єре делла сера» вночі пролунали два сильних вибухи. На місці злочину були розповсюджені листівки ультраправої організації «Чорний порядок». У ФРН громили з неонацистської націонал-демократичної партії (НДП) недалеко від Венцельберга зруйнували пам'ятник жертвам нацистського терору, в Шлезвіг-Гольштейні відбувся з'їзд організації «Молоді націонал-демократи», створеної за зразком «Гітлерюгенду». На думку прогресивної західнонімецької преси, важливою причиною нинішньої активізації неонацистів є підтримка їхньої програмної діяльності з боку певних кіл у керівництві опозиційного блоку ХДС/ХСС. Так, газета «Ді тат» повідомила, що у Франкфурті-на-Майні відбулася зустріч між представником близького до ХДС «Товариства вивчення державно-політичної роботи з громадськістю» К. Грау і керівними представниками НДП. «Уже відомі факти блокування ХДС і НДП під час президентських виборів у ФРН 1969 року й на виборах у ландтаг Баден-Вюртемберга в 1972 році,— наголошує газета,— доводять, що співробітництво з неофашистами стало тактикою і практикою керівництва опозиції».

Триває кривавий терор фашистської хунти в Чілі, активізуються профашистські елементи в інших країнах Латинської Америки.

Усі підривні дії чорних сил антикомунізму, неофашизму, колоніалізму, расизму, мілітаризму, реваншизму проти миру, демократії і соціалізму завжди мали й матимуть антирадянське спрямування.

Ревними поклонниками, запобігливими сповідниками злочинних намірів стали ті, хто після закінчення другої світової війни втратив право на батьківщину, а багато хто — й на життя. Йдеться про гітлерівських недобитків та їхніх різнонаціональних колабораціоністських прихвоснів фашистської породи, які хотіли б шляхом нової світової різни, ціною нових мільйонів людських

жертв, а може, й загибелі цілих народів, повернути право на своє життя, на своє панування. Просто маніяки.

Але хіба Адольф Гітлер не був маніяком?

Для сучасних маніяків — трубадурів нової війни — це й приклад, і натхнення.

Для миролюбних сил, для людей доброї волі — це пересторога, це урок, це постійне нагадування: люди, будьте пильні!

«Люди, будьте пильні!» — повторюємо ми, спостерігаючи ось уже тридцять років політичну метушню на емігрантських задвірках, у так званій діаспорі. То нічого, що метушня ця часто виглядає мишачою, а численні заходи розмаїтих емігрантських центрів — лиш сміхотворним фарсом. Не можна забувати, що хвороблива порода імперіалізму — фашизм, націоналізм — живиться із сейфів крупних монополій у різних капіталістичних країнах.

А за симптомами завжди треба бачити саму хворобу, жахливу й смертельно небезпечну, — люту ненависть імперіалістичної реакції до комунізму, її постійну схильність до воєнних авантур. Характерними є слова з книги «Командор «холодної війни» французького прогресивного журналіста Алена Герена про те, що емігрантські антикомуністичні організації — це ланки одного ланцюга, — єдиної продуманої тактики: всі вони хочуть бути засобами підриву суспільного ладу в соціалістичних країнах. Він пише, що їхнє головне завдання — дії, які завдають шкоди їх батьківщині, що їм, звичайно, не вдається підірвати соціалістичний лад і порушити політичне життя, але завжди треба пам'ятати, що вони — ударні загони світового антикомунізму.

Звичайно, це не стосується тих емігрантських мас, які через нелегку долю, а хто й силою випадку, опинилися за межами батьківщини. Тут йдеться про порівняно незначну частину еміграції, яка свідомо порвала зі своїм народом, головню з таких причин: або боячись розплати за свою діяльність на службі в гітлерівців, або виступивши проти будівництва соціалізму в своїх країнах у післявоєнні роки. Йдеться саме про таку еміграцію з країн Східної і Центральної Європи.

Саме антикомунізм і є тим конем, осідлавши якого, різноманітні емігрантські організації, по-перше, хочуть привернути до себе увагу тих імперіалістичних правлячих

кіл, що дотримуються курсу «холодної війни» і, таким чином, підняти свої акції, по-друге, вони вперто виношують, галасливо рекламують свої «програми» переможного повернення на батьківщину, тобто реставрації капіталізму в соціалістичних країнах шляхом різних авантур, не виключаючи й термоядерної війни; демонструють свою політичну активність, живучість.

Бо й справді, чи могли б так галасливо вирувати буржуазні націоналісти, якби на чорному ринку імперіалізму високо не цінилися сумнівні вартості антикомунізму, «холодної війни» — отой гнилий отруйний товар, який ще спроможні продукувати різноманітні емігрантські націоналістичні центри?

Бо де б інакше, як не на цьому дивовижно-злочинному ринку, вони знайшли покупця на свій «товар»?

Цей ганебний ринок — хворобливий витвір найчорнішої імперіалістичної реакції — має свою історію, яка почалася відразу після розгрому контрреволюційних сил в громадянській війні молодого Радянською державою. Ось тільки кілька штрихів з неї.

...У червні 1949 року в Нью-Йорку виникає «Національний американський комітет «Вільна Європа», який згодом дістає назву просто «Комітет «Вільна Європа» (?).

На підставі ґрунтовного аналізу численних неспростованих фактів Ален Герен доводить, що радіостанція «Вільна Європа» «є пропагандистсько-шпигунською організацією, бастіоном Заходу в «холодній війні», а то й, як дехто її полюбляє називати, «нервовим центром «холодної війни» від початку свого існування і по сьогоднішній день».

У 1953 році в Сполучених Штатах Америки відбулась конференція «Комітету «Вільна Європа», що прийняла так звану «Вільямсбурзьку декларацію». Учасники конференції зобов'язалися боротися до останку за повалення комуністичного ладу в країнах Східної Європи, щоб встановити там політичні режими, вигідні реакціонерам. Незважаючи на те, що відтоді минуло понад 20 років і на зміну тактиці «визволення» прийшла тактика «розкладу», цілі «Комітету «Вільна Європа» і смисл його існування не змінилися.

Цілі і смисл існування!.. Саме тут, у розгнужданому антикомунізмі, обидві сторони — і імперіалістична реак-

ція, і строката діаспора,— так би мовити, знайшли себе, порозумілися.

Апологети імперіалістичних монополій, що наживаються на гонці озброєння, передусім військово-промислового комплексу, добре оволоділи магією перетворення брязкоту зброї навіть у «холодній війні» у бряжчання золота. Вони бачать в діаспорі віртуозів роздування воєнної істерії, а знедоленій самою історією діаспорі (що не кажи — все ж таки не вдома, де, кажуть, і стіни допомагають, а на вигнанні), в свою чергу, сам бог послав золотоносну жилу, яка багатьом авантюристам й не снилась.

На еміграції виникла категорія людей, яка характеризується своєрідними засобами існування, способом мислення, психологією. Космополітична за своєю сутністю, покликана прислужувати світовому капіталові, вона, ця категорія, зовні за своїм складом нагадує різнобарвний конгломерат войовничих націоналістів, шовіністів, які спритно спекулюють національними цінностями «своєї» країни, хоча давно вже з нею нічого спільного не мають.

У книзі Алена Герена бачимо яскраві характеристики отої категорії спільності жильців з діаспори. Щоб познайомитися з ними, перейдемо з території, «яку собі облюбувала «Вільна Європа», на «територію» іншої еміграційної організації — НТС («Народно-трудового союзу») — організації російських білоемігрантів. Якщо перші «займаються» європейськими соціалістичними країнами, то другі, ясна річ, «опікують» Радянський Союз. Кожному на чорному ринку своє, кожен має своє територіальне «представництво»...

Ось, наприклад, слова одного з ватагів НТС Олександра Артемова (він же Зайцев): «Зовсім не важливо, на кого працювати, важливо, щоб тобі було добре. Щоб ти був ситий, одягнутий і взутий. Не важливо, що писати і як писати,— важливо, щоб за це добре платили. Не важливо, що говорити,— важливо, що ти з цього маєш... Ніколи не говори правду, а говори те, що хочеться почути в дану хвилину тому, хто тобі платить. Знай, щоби не бути обманутим, обмануй сам... Перш за все ніякої політичної організації в нас нема, є тільки дві договірні сторони: одна — американська, друга — ми, керівники НТС. Вони дають нам гроші, а ми поставляємо їм потрібні кадри, а також інформацію, що їх

цікавить» (із книги колишнього активіста НТС Астемирова, який з цією організацією порвав і повернувся до Радянського Союзу,— «НТС, яким він є», виданої в Москві в 1967 році).

Краще й правдивіше важко сказати про громадян «країни» діаспори, основне заняття яких — ремесло заготівлі й збуту антикомуністичного краму на відкритому на еміграції імперіалістичною реакцією чорному ринку.

«Як американці дозволяють себе обманювати до такої міри?» — запитує Ален Герен і тут же розкриває один із методів «політичної діяльності» емігрантів-антикомуністів: «Потрібні повідомлення починають фабрикуватися і роздуватися, починаючи з рапортів про «зустрічі» з окремими радянськими людьми. Потім кожен такий «добутий» матеріал переробляється на чотири різні варіанти: за стилем (як правило, пишуть різні люди), за кількістю внесеного «фактичного» матеріалу і за обсягом».

І ось «матеріали» підготовлені. Наступає етап продажу. Покупці відомі. Всі чотири варіанти продаються одночасно англійцям, західним німцям, французам і американцям. Варіант, що продається американцям, включає в себе всі «факти», що містяться в трьох інших. Потім французи, англійці й західні німці, переробивши свої варіанти і не вказавши джерела відомостей або змінивши його, в свою чергу передають окремо «свої» варіанти.

Ален Герен подає багато неспростованих фактів про АБН («Антибільшовицький блок народів»), ОУН та інші націоналістичні організації та еміграційні зграї так званих «поневолених народів», які вирішили, так би мовити, забігти вперед раніше за всіх і знайшли союзників, про яких і не думали,— ультраправих у Південно-Східній Азії і на Далекому Сході, чанкайшистів, що заховалися на Тайвані, лісинманівців, які не могли заспокоїтися на тому, що війна в Кореї закінчилась, а також деяких офіцерів і політиканів із Сайгона, які переживали приблизно такі ж почуття розчарування і гіркоти, як і оунівці у своєму мюнхенському бюро. Вони зустрілися і домовились. Той факт, що в деяких західних столицях багато політичних діячів не терпіли вислову «мирне співіснування», надав їм додаткової сміливості. Емігранти-ультра вирішили перейти до створення орга-

візацій, так би мовити, «світового масштабу». Справа була тим більш спокуслива, вважали вони, що фінансові й політичні кола, а також розвідувальні органи на Заході іноді відмовлялися відкрито підтримувати оунівців і усташів, але завжди щедро опікували «всесвітні організації». Так, після АБН та «Антикомуністичної ліги народів Азії» 30 червня 1967 року в Мюнхені появилася на світ ще й «Європейська рада за визволення», а 25 вересня того ж року на Тайвані народилася «Міжнародна антикомуністична ліга».

Симптоматично, що «президентом» АБН став саме Ярослав Стецько, колишній «прем'єр-міністр» кількогодинного бандерівського колаборантського уряду в окупованому гітлерівцями Львові.

Тепер той самий Стецько, обклавшись повноваженням блазенського президента АБН, подорожує по Європі та Азії в супроводі пані президентової Ярослави Стецько, виливаючи жовч на свою давно зраджену батьківщину, божевільно натякаючи на третю світову війну.

Українські націоналісти гаряче вітали ізраїльських агресорів, влаштовували овації новоспеченому «Наполеонові» Моше Даяну, якого вони назвали ще й «сінайським левом». Не дивує нікого й те, що на так званому «світовому конгресі», який нещодавно націоналістичні верховоди влаштували в Торонто, жодним словом не згадано про трагедію Чілі. «Та й чому б їм про це говорити,— пише прогресивний еміграційний діяч М. Костів у листі із США «Убивці свободи», опублікованому в газеті «Вільна Україна» 15 січня 1974 року,— адже робітнича кров на вулицях чілійських міст, ув'язнення тисяч справжніх борців за волю, демократію і незалежність Чілі є реалізацією... ідеалів свободи, справедливості, пошанування прав людини в усіх країнах світу, як їх розуміють і чілійські неофашисти, і націоналістичні аранжери торонтського зборища». Натомість оунівські «поборники свободи» поспішали якнайскоріше проголосити, що «Чілі приходить уже до нормального стану» після «повстання проти тиранського(!) уряду Альєнде».

Як бачимо, у націоналістичних охоронців «демократії» конституційне правління виразників волі більшості народу Чілі вважається «тиранським», а розгул кривавого терору «нормальним станом».

Антикомунізм оунівців ототожнюється з їх антиросійським спрямуванням, доведеним до грані крайнього расизму. ОУН зовні конкурує з НТС, бо ж важко, справді, якось поєднати оунівську ідею «самостійної соборної України» з ентеесівською — «єдиної неділимої Росії», хоча ця зовнішня конкуренція чи суперечність явно блідне перед тим, що їх внутрішньо об'єднує: лютий антирадянськизм, антикомунізм, ненависть до Радянського Союзу і готовність йти на будь-які злочини проти дружби українських і російських трудящих. Ален Герен пише, що коли банди УПА були ліквідовані, їх залишки заховалися в Західній Німеччині, і українські націоналісти розгорнули там діяльність, дуже подібну до «діяльності «солідаристів».

Ця внутрішня єдність двох непримирених таборів — українських націоналістів і російських білоемігрантів — не випадкова, виникла вона не сьогодні й не вчора, а має у своїй антикомуністичній, антирадянській основі давні, так би мовити, історичні підвалини. «У ході громадянської війни,— читаємо в книзі Д. А. Голінкова «Крах вражеского подполья», що надрукована у видавництві політичної літератури (Москва, 1971),— антирадянські сили в Росії потерпіли поразку як на фронтах, так і в тилу. Частина активних контрреволюціонерів була знешкоджена, а більш значна їх частина залишила країну. Однак на цьому боротьба з ворожим підпіллям не закінчилась...»

Д. А. Голінков пише, що в еміграції поряд з деякими лівими есерами, а також самостійними, не зв'язаними з основними політичними партіями, антирадянськими групами знайшли собі пристановище петлюрівський уряд, «Білоруська рада», об'єднання донського, кубанського, терського реакційного козацтва і уклали угоду про спільні дії.

Це тільки один із багатьох прикладів, як контрреволюція різних, навіть ворогуючих між собою відтінків виступала єдиним фронтом проти Радянської влади, проти комунізму. Але приклад цей є виявом загальної закономірності, яка діяла тоді, діє і сьогодні, хоч з тих пір минуло понад 50 років, а Радянський Союз став могутньою державою і в світі утворилася соціалістична співдружність країн. Діаспора, поповнившись новим антинародним припливом із Радянської країни і з країн Східної Європи після другої світової війни, гризучись

між собою під ширмою розмаїтих лозунгів та «ідеалів» за кинуту їм міжнародним капіталом кісточку на чорному ринку, в одному завжди солідарна — в ненависті до Радянського Союзу, до комунізму.

Все залежить від величини кістки — доларових подачок. Такий закон чорного ринку. Більша кістка — більше й галасу. Погляньмо, як функціонував механізм доларових вливань тільки за післявоєнні роки.

З кінця 40-х років потік доларів не припинився ні на один день, а коли й були припливи й відпливи, то це лише практичні викрутаси, що не впливали на загальну суму грошових надходжень. При найближчому розгляді безперервна і систематична підтримка, яку впливові реакційні особи й організації Сполучених Штатів надають цій політиці, здається просто вражаючою...

«Десятого жовтня 1951 року, — пише Ален Герен, — президент Сполучених Штатів Трумен підписав так званий «Закон про взаємне забезпечення безпеки». Цей закон включив «поправку Керстена» до статті 101, яка передбачала асигнування з бюджету США на суму 100 мільйонів доларів щорічно на фінансування «будь-яких відібраних осіб, які проживають у Радянському Союзі, Польщі, Чехословаччині, Угорщині, Румунії, Болгарії, Албанії... або осіб, які втекли з цих країн, осіб, об'єднаних в підрозділи збройних сил, що підтримують організацію Північноатлантичного договору, або для інших цілей».

У Сполучених Штатах в кожній політичній справі широко використовуються приватний капітал і приватна ініціатива. Це повністю стосується й емігрантів із Східної Європи. Були створені «товариства», «асоціації», «комітети», «фонди» під найрізноманітнішими вивісками. Членами їх стали представники промислових і фінансових монополій. Але разом із ними в організації, які опікуються емігрантами, увійшли високопоставлені особи, генерали й реакційні політичні діячі США.

У часи доларових відпливів антикомуністичну еміграцію охоплюють паніка й жах, і нею, як люта лихоманка, трясє антирадянський сказ, бо хитається основа її буття.

Та для антикомуністичної еміграції в діаспорі є ще жахливіші відпливи, аніж доларові. Це відпливи напруження в міжнародній політиці, потепління, що діє вбивчо на клімат «холодної війни». Документи про пе-

реговори між Радянським урядом і урядом США, ратифікація договорів між Радянським Союзом і ФРН, Польщею і ФРН; договорів між НДР і ФРН, розвиток стосунків між СРСР та Францією й іншими країнами Заходу, припинення війни у В'єтнамі, загальнонародний рух за європейську безпеку, за роззброєння, Нарада з питань безпеки і співробітництва в Європі,— всі ці та ряд нових подій в міжнародному житті, що стали можливими внаслідок послідовного і наполегливого здійснення ЦК КПРС і Радянським урядом Програми Миру, накресленої XXIV з'їздом КПРС, переконливо свідчать про це.

Під весняними подувами вітрів миру блідне термоядерне сонце «холодної війни», хилиться до заходу, а над антикомуністичною діаспорою опускаються сутінки.

1975

ПІД ЗНАКОМ ХРЕСТА І ТРИЗУБА

Приречені історією

У незавидному становищі опинились останнім часом закордонні буржуазно-націоналістичні та реакційні церковні угруповання. У зв'язку з позитивними зрушеннями на міжнародній арені, зміцненням могутності та авторитету Країни Рад, переможним поширенням комуністичної ідеології уніато-націоналістичні безбатченки остаточно втрачають ґрунт під ногами, позбавляються підтримки зарубіжних українців. Трудящі-емігранти відвертаються від збанкрутілих політиканів у мантиях і сутанах. Молодь, у своїй переважній більшості, вже не реагує на маньячні заклики оуно-уніатів про «підготовку нових змагань проти большевизму» й «хрестових походів на Схід», які щонеділі лунають з амвонів «церков у екзилі»¹.

Прогресивні кола еміграції все настійливіше вимагають від церковної ієрархії та ватажків буржуазно-націоналістичних організацій врахувати зміни у сучасному світі, припинити, нарешті, антикомуністичну, ворожу українському народові діяльність воїнства «холодної війни».

«Слід підкреслити,— зазначав В. В. Щербицький на XXV з'їзді Компартії України,— що боротьба проти підступників реакційних імперіалістичних кіл дістає зростаючу підтримку прогресивних сил у країнах капіталу, в тому числі організацій громадян українського походження в США, Канаді та інших державах».

Таке наставлення трудящих емігрантів викликає паніку серед войовничих святенників. Добрий десяток єпископів, сотні священників і ченців, чимало іншої церковної челяді, що роками звикла житися за рахунок

¹ Тобто в еміграції, на чужині. Таке визначення дають своїм неканонічним церковним угрупованням, скасованим свого часу самим духовенством і віруючими, сучасні Українська католицька (уніатська) церква — УКЦ та Українська православна (автокефальна) церква в США — УПЦ.

трударя-емігранта, разом із своєю паствою втрачає й чималі прибутки. Меншає кількість так званих жертводавців на «визвольну церковну політику», зменшуються щонедільні побори у церквах, все менше надходить коштів у каси парафіяльних священників і єпископів за виконання різних релігійних відправ.

Таке становище лякає реакціонерів у сутанах. Намагаючись будь-що стримати необоротний процес відходу віруючих від своїх церковних об'єднань, клерикальні політикани намагаються видавати себе за «виразників національної самосвідомості» та «національних традицій», ототожнювати свої, діаметрально протилежні соціальним і національним прагненням трудящих-емігрантів цілі з «інтересами загалу української еміграції», приховати за голосними закликами про «національну єдність» та «спільну долю емігрантської громади» класову антинародну сутність своєї політики.

Як же втримати «свої позиції» серед віруючих українців? Яким чином не допустити дальшого відходу від релігії молодих емігрантів? Де шукати виходу із незавидного становища, в якому опинились уніато-націоналістичні верховоди?

І реакціонери у сутанах відповідають — в буржуазному націоналізмі, в поєднанні антикомуністичних зусиль святенників і націоналістів, у подальшому зміцненні уніато-націоналістичного гібриду під назвою «християнський націоналізм». «Усвідомлення української людини в дусі християнського націоналізму,— пишуть представники цього клерикального різновиду українського буржуазного націоналізму у журналі «Визвольний шлях»,— як засіб досягнення єдиномислія її зі своїм братом і буде спасінням (?!) української нації...»

За допомогою «християнського націоналізму» клерикали з-під знаку хреста й тризуба хотіли б і надалі утримувати свою паству у покорі, відвернути віруючих від участі у прогресивних організаціях, від громадського життя взагалі.

«Наш національний (буржуазно-націоналістичний.— К. Д.) вишкіл є занадто слабкий і занадто плиткий,— бідкаються клерикальні «вихователі».— ... На жаль, зважується сумний факт між нашою еміграцією, бо не брак нам таких «патріотів» (тут слова взяті у лапки самими святенниками-уніатами.— К. Д.), що зовсім не цікав-

ляться долею нашою Церкви». Звертаючись далі до колишніх оунівських бандитів і есесівців, зарубіжні уніати ставлять провокаційне запитання: «Де ж дівся дух УПА, що вони привезли з України? Хіба він так скоро розвіявся в вільнім світі і загинув у погоні за долларом, автомобілями і всякими іншими вигодами? Якщо б воно так не було, то як треба толкувати факт, що численні наші діти, навіть діти новоприбулих патріотів (бандерівців, поліцаїв, есесівців та іншого фашистського наброду.— К. Д.), не знають української мови і не розмовляють нею між собою? Чому деякі наші національні і церковні організації ледве животіють? Як вияснити факт, що наші семінарії і чернечі дома стають пустками!»

Із закликом наслідувати приклад бандерівців і есесманів звернувся «до молодшого покоління» зарубіжних українців і колишній головний капелан дивізії СС «Галичина» Василь Лаба. Престарілий фашистський найманець, який два роки закликав есесівську паству «чесно покласти голову за фюрера Великонімеччини», і в наші дні виступає в єдиних лавах з бандерівськими недобитками.

Слідом за ченцями-редемптористами Лаба жаліється, що «від нас відвернулася доля, яка так ласкаво на нас гляділа». «Останні десятиріччя,— продовжує Лаба,— принесли нам (націоналістам і уніатам з-під гітлерівських штандартів.— К. Д.) гірке розчарування...» Та незважаючи на невідрадне становище націоналістично-есесівських недобитків, гітлерівський капелан й надалі торочить про свою вірність старому нацистському прапорові та «могилам поляглих», висловлює надію, що емігрантська молодь прислухається нарешті до обітів своїх «душпастирів» і залишиться вірною уніато-націоналістичним ідеалам.

Войовничі проповідники націоналістично-релігійного дурману дорікають своїм парафіянам, що вони відходять від церковних громад, замало «жертвують» на численні націоналістичні й релігійні «фонди». Та чи не найбільше лякає святенників й націоналістів масовий відхід молоді від релігійних та оунівських організацій. Наскільки поганими стали справи уніатської верхівки щодо «впливу на молоде покоління», свідчить хоч би той факт, що сановники унії змушені до справи «виховання молоді» залучати таких політичних трупів, як

колишній штурмбанфюрер Побігуший, есесівський капелан Лаба та іже з ними.

Відчувши, що молоде покоління зарубіжних українців уже не хоче ходити у клерикально-націоналістичних шорах, уніатські верховоди почали бити на сполох. Роблячи ставку на войовничий націоналізм, реакціонери у сутанах з відвертістю приречених пишуть, що в цей «грізний» для них час зарубіжні уламки уніатської церкви «потребують великих і самовідданих провідників, щоб не загинути під напором несприятливих і загрозливих обставин».

Чорний союз українських буржуазних націоналістів та уніатів виявляється у спільній участі в різних «світських» об'єднаннях УКЦ, які звичайно мають назви організацій «мирян».

До цього типу організацій належать товариство українських католицьких студентів «Обнова», «Братство українців-католиків Канади», «Світський апостолат жінок Німеччини» та ін. Всі вони мають буржуазно-націоналістичний характер, а в ролі їх «чолових діячів» виступають завзяті націоналісти та клерикали.

Особливу увагу «світським організаціям» мирян приділив II Ватиканський собор. З цією метою він створив спеціальну «Комісію апостолату мирян», котра повинна була представити собору пропозиції щодо нових, тісніших взаємовідносин церковної ієрархії та мирян, ролі віруючих, як «посередників» між католицьким духовництвом і масами.

На соборі підкреслювалось, що віруючі-миряни повинні стати «антенами» єпископів у світі соціальних, політичних і профспілкових конфліктів, щодо яких священнослужителі нібито завжди добре зорієнтовані. Від католиків-активістів з числа мирян, на думку окремих учасників собору, має надходити відповідна «інформація»; вони повинні також допомагати духовництву в «організації» католицьких мас. Собор видав спеціальний декрет «Апостолат мирян», в якому підкреслюється необхідність широкого залучення віруючих до «світських» організацій католицької церкви. Цей декрет є, по суті, всебічно продуманою програмою залучення населення до клерикальних організацій. Документ охоплює різні громадсько-політичні сфери життя, в які, за задумом його авторів, має «просочитися євангельський дух». Декрет адресований широким колам віруючих, бо «усім

християнам ставиться за обов'язок велике завдання — невпинно працювати над тим, щоб божественне послання про спасіння пізнали й прийняли всі люди на всій землі». Виданням декрету Ватікан переслідував мету зміцнення впливу церкви на трудящі маси, намагався будь-що послабити вплив комуністичної ідеології на найширші верстви населення капіталістичних країн.

Для цього Ватікан вимагає від католиків-мирян повної віддачі сил і можливостей. Нова форма клерикалізму зводиться до того, щоб «світськими» справами — соціальними й духовними — безпосередньо займалися б віруючі послідовники апостолату, а сама церковна ієрархія про людське око повинна б залишити за собою лише «чисто» священицьку, духовну діяльність.

Декрет «Апостолат мирян» наставляє, як саме треба застосовувати ті чи інші форми клерикальної пропаганди залежно від віку, статі, сімейного та соціального становища людей. Особлива увага приділяється індивідуальній роботі з віруючими. Поряд з оголошеною у декреті автономією клерикальних організацій мирян, декларацією їхньої «свободи дії» робиться застереження про необхідність безумовного ідейного керівництва «світськими» клерикальними організаціями з боку ієрархії католицької церкви.

З благословення римської курії верхівка УКЦ активно включилась у діяльність апостолату мирян. Войовничий антикомунізм уніатських єпископів, їхні зв'язки з імперіалістичною реакцією та верховодами ОУН, безсумнівно, позначилися також й на характері «світських» організацій уніатів, які відзначаються особливою реакційною спрямованістю серед інших клерикальних об'єднань апостолату мирян. Для прикладу зупинимося на одній з найпоширеніших за кордоном націоналістично-клерикальних організацій, так званому українському християнському русі — УХР.

УХР був створений у травні 1955 року в Лювені (Бельгія) за ініціативою апостольського візитатора Ватікану для українців-католиків у Західній Європі архієпископа І. Бучка з метою об'єднання зусиль буржуазно-націоналістичної еміграції та уніатських реакціонерів. Скликана з цього приводу нарада клерикально-націоналістичних лідерів західноєвропейських країн проголосила створення нової «світської організації укра-

їнців-католиків», яка поруч із завданням «оновлення української спільноти в Христі» взяла на себе зобов'язання «дбати про духовну єдність України з вільним світом» і «брати активну участь у визвольних змаганнях разом з усіма українськими державотворчими силами (читайте — з буржуазно-націоналістичними закордонними організаціями бандерівців, мельниківців та інших зрадників українського народу.— К.Д.).

Таким чином, облудно прикриваючись димовою завісою — балачками про опору на «незмінні засади Христового Євангелія і науки Церкви» (а однією з цих засад є засудження війн, загальновідоме «не убій»), зовні «благопристойні» верховоди УХР вже в першого дня заснування «руху» виступили в ролі відвертої агентури імперіалістичних сил західних держав, у ролі факельників нової війни, своїм головним завданням проголосили не релігійні й церковні справи, а «активну участь» у збройній боротьбі («визвольних змаганнях».— К. Д.) проти українського радянського народу. Що ж, крапки над «і» поставлені чітко й категорично.

Але до основних завдань УХР, записаних у «статуті», потрібні були коментарі та окремі пояснення щодо тактики, форм і методів діяльності «руху» на найближчий час. Їх знаходимо у доповіді «президента» УХР бандерівця В. Яніва. Без жодних сантиментів і посилок на «божественне приречення» руху Янів заявив, що УХР бачить своє завдання у вихованні націоналістично-клерикальних кадрів, «великих мужів, здібних до великих чинів», «великих постатей, які високо стояли б понад небезпеки, мов статуї з граніту». Йдеться, звичайно, про підготовку запеклих антикомуністів, бандерівсько-уніатських бандитів і вбивць, про поповнення для імперіалістичних центрів ідеологічної диверсії, розвідувальних служб, войовничих релігійних орденів тощо.

Та Янів не обмежує роль УХР тільки вихованням кадрів завзятих антирадянщиків. Згадавши про «величезне поширення» впливу комуністичної ідеології, «силу комуністичних партій у поодиноких країнах вільного світу» та поширення серед народів надій на тривале мирне співіснування («коекзистенцію»), Янів войовничо закликає «до дії», до зміцнення й озброєння «християнського Заходу».

«Наші дні,— проголошує уніато-бандерівський ставленик,— вимагають мантиль¹ з хрестами, хрестоносних походів з голосним кличем: «Бог так хоче!» І далі: «Люди, які поширювали б святий вогонь (читайте — уніатсько-націоналістичні провокаційні гасла про підготовку нової війни.— К. Д.), мусять вийти з рядів нашого Руху й УХР мусить стати першим звеном діючої Церкви».

Заслуговує на увагу ще один акцент у доповіді Яніва. Йдеться про влізливі твердження, що УХР виступає від імені «вселенської церкви», в намаганні приладитися до міжнародних католицьких організацій, використати у своїх антинародних вузьконаціоналістичних цілях католицьку пресу та радіо. «Ми,— багатозначно натякає Янів,— можемо багато дечого зробити у дружній співдії з міжнародним християнським, насамперед католицьким — найкраще організованим — середовищем».

Керівний склад УХР повністю відбиває злісний антикомуністичний характер «руху». Біля колиски УХР стояли такі націоналістичні бонзи, як колишній капелан гітлерівського «Нахтігалю», відомий агент американської розвідки І. Гриньох, колишній «провідник» фашистського УЦК В. Кубійович, колишній капелан дивізії СС «Галичина», а нині доктор теології М. Левенець, прибічники Бандери — В. Янів, О.Коваль, П. Мірчук та ін.

Махрові есесівці і поліцаї, агенти абверу і гестапо, шпигуни й націоналісти у сутанах очолюють «крайові об'єднання» УХР у Західній Німеччині, Бельгії, Англії та деяких інших капіталістичних країнах. Наприклад, головою УХР у ФРН в листопаді 1972 року вже вдруге обрано військового злочинця штурмбанфюрера Є. Побігущого, на руках якого кров сотень радянських людей. До складу очолюваного ним «крайового об'єднання» увійшли також колишній агент фашистської розвідки М. Коновалець, колишній петлюрівський офіцер С. Шах та ще кілька патентованих зрадників.

УХР та інші закордонні уніатські та буржуазно-націоналістичні угруповання потребують, звичайно, чималих грошових «дотацій». Окремі з них, як відомо, фінансуються за рахунок центрів ідеологічної диверсії, спеціальних служб імперіалістичних держав, різних

¹ Накидка на плечі, плащ середньовічних хрестоносців.

«благодійних» фондів «тузів» монополістичного капіталу тощо. Широку фінансову допомогу уніатам завжди надавав і надає Ватікан.

За визнанням архієпископа І. Бучка, лише за 20 років (з 1947 по 1967) зарубіжні уламки унії одержали безпосередньо від римської курії близько 1 млн. доларів. Крім того, за посередництвом конгрегації для східних церков Ватікану уніати отримали чималі гроші від різних міжнародних католицьких організацій.

Цікаво, куди ж поділися одержані від апостольської столиці суми, в які «богоугодні справи» вони вкладені?

Звичайно, більша частина одержаних доларів пішла на утримання уніатського священства за кордоном, на матеріальну підтримку «душпастирів» — прислужників нацистських окупантів, які свого часу в обозі різних поліцайлегіонів і дивізії СС «Галичина» опинилися на Заході та за свої «заслуги» перед католицькою вірою вимагали від римської курії все нових і нових подачок. Чимало грошей пішло й на утримання різних «світських» організацій уніатської церкви, на антирадянську пропаганду серед віруючих.

Але великі суми з виділених апостольською столицею грошей з благословення архієпископа Бучка¹ потекли по зовсім іншому руслу та були використані уніатськими реакціонерами для матеріальної підтримки гітлерівських недобитків — українських буржуазних націоналістів і посилення, таким чином, свого впливу серед оунівських «юберменшів». Вихваляючи «заслуги» І. Бучка, радіо Ватікану вибовкнуло, що архієпископ після закінчення війни «повсюди втішав страждених українських емігрантів. Захищаючи їх від примусового повернення на батьківщину, допомагав влаштовуватися за кордоном... зміг знайти кошти (ось де вони, долари з казни Пія XII! — К. Д.) для відкриття учбового закладу для українських солдатів і офіцерів-біженців (йдеться, очевидно, про вояк з дивізії СС «Галичина». — К. Д.), майже всіх забезпечив документами для виїзду в Америку і Австралію».

Що це за «українські» емігранти й «офіцери-біженці», видно хоча б з листа оунівця Федора Рущака у

¹ І. Бучко з 1945 по 1962 рік (тобто до прибуття в Рим Й. Сліпого) вважався Ватіканом офіційним «главою греко-католицької церкви» у так званому «вільному світі» і одночасно виконував обов'язки апостольського візитатора уніатської церкви в Західній Європі.

Ватікан: «Я виходець з України, допомагав німцям як міг. А згодом, як ви самі знаєте, довелося ховатися в лісах... рятуватись у отця Гриня у Гошівському монастирі. Там я зустрічався з місцевим керівником ОУН Беркутом. Ми убивали всіх без жалю. Живцем закопували в землю, кидали у колодязь... Ось цими руками я душив їх... У Західну Німеччину мені допоміг втекти львівський монах Маркела. Потім вашою милістю мене перевели в Італію на навчання в «Русікум».

Таким чином, гроші папської столиці та її духовного опікуна — Пія XII, за посередництва Бучка, були використані для підтримки есесівців і оунівських бандитів, руки яких закривавлені невинною кров'ю радянських людей. Ось які нові богобоязливі учні опинилися після війни в аудиторіях Колегіум Русікум, Грегоріаніума та деяких інших навчальних закладів Ватікану.

Підготовка кадрів уніатського кліру у Ватікані триває і в наші дні. Вона ведеться в дусі махрової антирадянщини й українського буржуазного націоналізму. В Українському католицькому університеті ім. св. Климента-папи та духовних семінаріях пройшли підготовку немало націоналістичних «бойовиків», шпигунів та ідеологічних диверсантів. Наприклад, Папську малу українську семінарію ім. св. Йосафата 1965 року закінчив підданий Бельгії бандерівець Я. Добош, який у 1972 році був засланий на Україну для проведення ворожої діяльності і викритий органами державної безпеки. Добош ствердив, що, навчаючись у цьому закладі, він «виховувався в дусі ненависті до комуністів і комуністичної ідеології».

Питання спадкоємності, залучення молоді до антирадянської діяльності уніатських та буржуазно-націоналістичних угруповань вже давно турбує уніато-націоналістичних ватажків. Вони шукають причин ідейного розкладу «еміграційної громади», намагаються утримати молодь під своїм впливом, об'єднати оунівських отаманів під єдиним штандартом антикомунізму.

При цьому реакціонери у сутанах відверто претендують на роль ідейних натхненників і наставників закордонних націоналістичних організацій. Уніатські теологи вимагають від своїх оунівських вихованців не просто єдності, а насамперед об'єднання зусиль для продовження підривної антикомуністичної діяльності. Бідкаючись, що «церковні й громадські» справи з кожним роком

занепадають, автор редакційної статті «Для єдності», опублікованої в «Християнському голосі», писав, що причиною цього занепаду є «відсутність єдності» серед різномасних націоналістичних ватажків. «Скільки-то в нашій пресі,— пише автор,— шкідливої полеміки, різних перекручувань, зловмисного порушення цілком мало-важних справ, егоїстичного коментування фактів і подій. Одне слово, багато такого, що ще більше роз'єднує спільноту, що наставляє одних проти інших, розбурхує пристрасті й приводить до бентеження та суперечок».

«Сила і цінність — вартість організації не залежить тільки від самої цілі, але й від того, як її члени намагаються досягти цю ціль,— повторює за своїми мюнхенськими колегами канадський «Голос спасителя». Розкриваючи причини слабості церковних та націоналістичних осередків, святенники в першу чергу змушені визнати, що закордонні українці обминають уніатів, не хочуть брати участі в їхній провокаційній роботі. «Багато католицьких організацій,— пишуть вони,— ледве животіє, бо їх члени стали лінивими і недбалими в виконанні затягнених обов'язків».

Другою причиною, яка, за словами отців-редемптористів, «паралізує наше національне (читайте: буржуазно-націоналістичне.— К. Д.) і церковне життя та не дозволяє нам здійснити наші церковні та національні ідеали... є брак єдності в проводі». Називаючи постійні сварки й суперечки між закордонними оунівськими й церковними групами «єгипетською язвою в нашій національній і релігійній житті», уніати закликають побороти цю «вікову болячку незгоди» й раз і назавжди позбутися «релігійної й національної незрілості». Закликаючи оунівських верховодів до об'єднання в ім'я здійснення «вищих ідеалів» уніатського кліру, церковники вимагають від них підпорядкувати своє «партійне добро або амбіцію» інтересам церкви. Стверджуючи, що інтереси УКЦ стоять вище за «партійні незгоди», автори статті пишуть, що «болячка (незгоди.— К. Д.) походить із того, що між нами кожний бажає бути провідником і думає, що він мудріший ніж інші, але мало хто вміє і хоче слухати встановленої влади».

Слідом за «панотцями»-уніатами за єдність буржуазно-націоналістичного табору з усіх сил виступають й такі верховоди реакційного автокефального духовенства, як самозваний митрополит Мстислав — С. Скрип-

ник. Щоб остаточно поставити крапки над «і», Скрипник одразу після вступу на «престол первоієрарха» вирішив показати оунівським ватажкам та автокефальному духовенству, на які «боговгодні діла» в ім'я націоналізму він спроможний. 13 червня 1971 року у резиденції УАПЦ в США у Баунд Бруку (штат Нью-Джерсі) Мстислав у присутності кількох сотень добре підтоптаних фашистських колабораціоністів, поліцаїв та есесівців (останніх очолив один з колишніх ватажків дивізії СС «Галичина» П. Шандрук.— К. Д.) «освятив» на подвір'ї автокефальної церкви св. Андрія хрест-пам'ятник на честь Мазепи, Петлюри, Коновальця, Бандери і Шухевича.

Відкриваючи хрест-пам'ятник, Скрипник закликав присутніх «бути відданими націоналістичним ідеалам». Войовничо кликав до посилення «нових змагань» буржуазно-націоналістичної еміграції (звичайно, проти своєї матері вітчизни.— К. Д.), до «збудження із сну приспаних та знечулених», до об'єднання «старих українських вояків з нашою молоддю, зорганізованою в «Пласті», ОДУМ, СУМ, МУН»¹.

Не обійшлося без Скрипника й чергове націоналістичне збіговисько, що відбулося восени 1973 року в Торонто. Разом з кількома десятками колишніх фашистських колабораціоністів і есесівців у ньому взяло участь вісім єпископів УПЦ, шість єпископів УКЦ і 32 уніатських і автокефальних священники. Учасників зборища, як підкреслювала прогресивна преса Канади, не цікавили пекучі питання життя української трудящої еміграції. Вони ставили перед собою зовсім іншу мету — в ім'я інтересів імперіалістичної реакції отруїти міжнародну атмосферу, звести наклепи на величезні досягнення країн соціалістичної співдружності.

І, як завжди, в перших лавах наклепників опинився «митрополит» Мстислав. Звертаючись до бога, він піддав анафемі ідейних противників націоналізму, закликав до «святого горіння» в ім'я боротьби з прогресом.

Звичайно, не від доброго життя вдаються до подібного роду засобів реакціонери у сутанах. Антирадянськими провокаціями та галасливими збіговиськами своєї поріділої пастви хотіли б вони прикрити свій жах

¹ «Пласт», ОДУМ, СУМ, МУН — закордонні молодіжні буржуазно-націоналістичні організації.

перед необоротним процесом ідейного і організаційного розкладу закордонного націоналістично-церковного середовища, страх перед неминучим і безрадіним для них завтрашнім днем.

Що ж лякає уніатську та автокефальну ієрархію, які проблеми виводять останнім часом з рівноваги сучасних «отців церкви» типу Скрипника, Сліпого та іже з ними? Постараємось, бодай коротко, відповісти на ці питання.

По-перше,— в запеклих антикомуністів викликають пострах величні досягнення Радянського Союзу, щире захоплення більшістю еміграції історичними звершеннями Соціалістичної України у квітучій сім'ї радянських народів-братів і разом з тим її категорична відмова брати участь у будь-яких провокаціях буржуазних націоналістів.

По-друге,— до «несприятливих та загрозливих обставин» уніато-націоналістичні зброєносці «холодної війни» відносять благодотворний процес розрядки напруженості, різкий поворот від конфронтації та конфліктів до взаємовигідного співробітництва між країнами з різним соціальним ладом, який завдяки здійсненню розробленої Комуністичною партією Програми Миру став у наш час важливим фактором міжнародного життя.

І, по-третє,— їх лякає відмова від «церковної опіки» багатьох, слухняних колись віруючих, втрата молодого покоління, відмова юнаків і дівчат від так званих «священничих та чернечих покликань», кризисне становище уніато-націоналістичної преси¹, і, як наслідок усього цього,— таке болюче для «отців-душпастирів» зубожіння церковної каси.

1976

¹ Кількість буржуазно-націоналістичних та реакційних релігійних видань в США, Англії, Франції, ФРН рік від року зменшується. Падають тиражі, підвищуються ціни. Чимало газет та журналів виходять в кількості 200—300 примірників. Деякі видаються англійською мовою. Окремі (до речі, й журнал «Голос спасителя») — двомовні.

У МОГИЛУ, КРОКОМ РУШІ

Памфлет

Ми не можемо забувати про те, що в світі
точиться дуже гостра, запекла боротьба
за молодь. Антикомунізм націлює свій головний
удар саме на молоде покоління — майбутнє планети...

«Известия», 1973, 21 серпня

Сум... Звичайне, хоч і з сильним емоційним забарвленням, українське слово, синонім жалю, туги, печалі. «Ой, як мені сії суми пересумувати» — леbedить давня народна пісня.

Але є ще СУМ — аббревіатура назви однієї організації з дуже сумною репутацією, спрямуванням і завданням. Це так звана «Співка української молоді», що діє на закордонних емігрантських смітниках.

Якщо придивитися до будь-якої справи, почину, дії цього, з дозволу назвати, товариства, якщо прочитати будь-який звіт чи «декларацію» — відразу ж видно його архіреакційність, людиноненависництво, знавіснілу злобу до українського народу, до радянського ладу. І тим сумніше, тим прикріше, що саме ця самозвана «співка» взяла на себе роль вихователя емігрантської молоді у Західній Європі й за океаном. Вовкам у лапи віддають батьки своє найцінніше, цвіт свій, виношений під серцем, — дітей; гієнам довіряють плекати, виховувати, виводити в життя юнь, молоде покоління, молоду (в їх розумінні) Україну за кордоном.

Трагедія, та й годі. Адже рідко котрий злодій хоче, щоб діти пішли його слідами, навчалися його «ремесла». А ось колишні різуні з ОУН чи з УПА, батьки, що мали «бурхливу і криваву» молодість, пнуться, щоб їх чада вирости такими ж, увібрали в себе найнижчі інстинкти, виховувалися вовкулаками.

Ось свідчення колишнього члена СУМу Василя Малисевича, якого в 1957 році було заслано з шпигунськими завданнями на територію Української РСР. Він виклав їх у своєму зверненні до емігрантської молоді —

«Не ставайте на шлях боротьби проти свого народу»: «У 1951 році я вступив до СУМу у Рогдейлі (Англія), — писав Малисевич. — Я також був одним з керівників цього осередку. Всі ці молодіжні здвиги, таборіві свята тощо, які щороку проводить СУМ, не що інше, як напіввійськові націоналістичні демонстрації з неприхованим антирадянським змістом, що мають одну мету — з дитячих років сіяти ворожнечу до радянського ладу на Україні».

А ще згадаємо слова горезвісного Добоша, який під виглядом туриста був засланий до Радянського Союзу для виконання злочинного завдання: «Повернувшись у 1967 році в Бельгію, я знову потрапив у націоналістичне середовище. І це було причиною, що вступив у націоналістичну організацію — «Спільку української молоді». Ця організація складається з молоді, котра проживає на Заході і котра є націоналістично настроєна. Її мета — боротьба проти Радянського Союзу, за створення так званої «самостійної України», тобто України без комуністів і комуністичної влади. Фактично керує цією організацією ЗЧ ОУН («Закордонні частини організації українських націоналістів»).

«Прикладом того, яке важливе значення ЗЧ ОУН надає діяльності «Спільки української молоді», — продовжує свідчити Добош, — є той факт, що один з керівників «проводу» ЗЧ ОУН Омелян Коваль — непримиренний ворог Радянського Союзу — очолює всесвітню «Спільку української молоді», тобто її центральну управу. Омелян Коваль є одним з активних членів «проводу» «Закордонних частин організації українських націоналістів». Він також є «провідником» цієї організації по Бельгії. Коваль піклується в основному про виховання молоді в антирадянському, націоналістичному дусі, прищеплює їй думки про створення буржуазної України і в цьому напрямку організує всю роботу СУМу. Він же також є фактично редактором журналу, який у кожному номері веде антирадянську пропаганду. Саме Коваль організує різні акції на Заході проти Радянського Союзу».

Так, що не кажіть, характеристика повна й ніяких пояснень не потребує. СУМ — смердючий передсінок до бандерівської клоаки — ЗЧ ОУН. Саме в СУМі обдурена, часто заманена зрадниками, агентами-пройдисвітами молодь, ще поки усталюються її погляди, проходить

людиноненависницький курс затятого антикомунізму, антирадянщини, засвоюючи проповіді ворожого ставлення до рідного народу, до рідної землі.

Курс цієї «науки» добре прометикований такими досвідченими професорами зради, дресирувальниками-майстрами провокації й шантажу, запеклими ворогами всього, що радянське й прогресивне, як Бандера, Стецько, Ленкавський, Коваль та інші колишні й нинішні горе-важкари фашистської ОУН. Вся, так би мовити, «педагогічна» програма цієї «добровільної» молодіжної організації базується на горезвісному декалозі (щось на кшталт статуту) ОУН, складеному ще в 20—30-х роках.

...Взірцем для організації СУМу послужила передвоєнна напіввійськова молодіжна організація «Пласт». Які вже поблажливі були польсько-буржуазні власті до різних вибриків українських націоналістів — адже вся діяльність «Пласту» була спрямована насамперед на виховання «хоробрих» вояків для війни проти Радянського Союзу — і то не змогли терпіти цієї «січової» армії у своїй державі. «Пласт» було розпущено, оголошено поза законом. І ось ця організація відродилася на емігрантських задвірках після Великої Вітчизняної війни, коли оунівці, недобитки фашистської дивізії СС «Галичина», німецько-українські поліцаї, гітлерівські колаборанти та всілякі інші покидьки змушені були втекти за кордон, рятуючи свою продажну шкуру. Росли синки та дочки цієї зграї зрадників-перевертнів — і для їх муштри, для виховання в людиноненависницькому й антирадянському дусі ревними «батьками» було відновлено «Пласт», а згодом сплоджено йому молодшого братика — СУМ.

Молодше дитя майже завжди дорожче, любіше «батькам» — адже то плід уже зрілого віку, часто — останній плід. Провід ЗЧ ОУН так заопікувався своїм «Сумчиком», що, коли той уже навіть виріс із штанят та почав хіпівську бороду запускати, не розлучається з кровним нащадком. СУМ звів своє кубельце під крилом ОУН у тому ж приміщенні в Мюнхені на Цепелінштрассе, де й «тато» — ЗЧ ОУН і добрий «вуйко» — АБН. Першим, сказати б, «ідейним» вихователем, дбайливим керівником СУМу був професор Залужний, який, перейшовши коридор і навіть не знявши окулярів, заходив до канцелярії ОУН вже як професор Ленкавський, який після

безславної загибелі Бандери став ватажком ЗЧ ОУН і тільки згодом, після «замаху стану» Стецька, змушений був залишити це тепле містечко й піти на «емеритуру», усамітнитися зі своєю коханкою фрау Гертрудою Майнтер.

А тим часом «Сумчик»-синочок ріс і розростався, перекинув одну ногу до Австрії, другу — в Бельгію (тут якраз дресирувався згаданий Добош), рукою сягнув до Англії, а потім натужився та й стрибнув через океан відразу на три континенти: в Північну й Південну Америку та в Австралію. Відтоді СУМ дметься, як жаба в болоті, назвавши себе «всесвітнім», світовою спілкою української молоді. Навіть обрав свого президента — якогось там пана отамана Калинника, організував «крайові комітети» всюди, де під його явно войовничим синьо-жовтим прапором зібралася купка дітей-яничарів. Був складений статут і послані прохання до урядів західних держав про фінансування дитячих осель, молодіжних таборів для відпочинку (розумій: «воєнізованих кемпінгів»).

Серед багатоликої емігрантської жеброти pojavився ще один конкурент, який настирливо почав вимагати: «Давайте, давайте на нашу квітучу молодь. Давайте долари, марки, франки, будь-яку валюту — все приймуть наші діти, цвіт нації. Давайте, давайте. Біс дат, кво ціто дат — подвійно дає, хто відразу дає. Давайте, асигнуйте, заявляйте свою суму. Молодь — наше майбутнє!»

І певну кругленьку суму було підступно, напівграбіжницьки вийнято з убогих кишень емігрантів. Певну суму офірували й окремі західноєвропейські та американські «дядьки», і вже сумівський президент Калинник придбав і авто, і будиночок.

Минув ще рочок-два — і «Сумчик» за освоєнням бузурвського ремесла залишив позаду свого старшого братика — «Пласт». Це належно оцінили батьки з ЗЧ ОУН. Бандера, Ленкавський та їх поплічники перевели свої «багатообдаровані» чада із «Пласту» до СУМу. А за ними потягли і «вожді» нижчого рангу. СУМ і його опікуни затріумфували; «Пласт» впав пластом на грішну землю.

Але не сподобалась батькам із ЗЧ ОУН щораз більша «самостійність» Калинника, і Степан Перший та Степан Другий вирішили закликати президента СУМу

до порядку, тобто забрати в нього вижебрані гроші й покласти до власної кишені.

Тим часом Калинник уже відчув свою силу й ціну грошам.

— Ви, друже провіднику,— визвірився він на Бандеру,— керуйте собі на здоров'я старшим поколінням, але юних мені не чіпайте. Молоддю керуватиму я.

Ось і заварилася каша в Мюнхені на Цепелінштра-се, 67. Дійшло, кажуть, і до дипломатичних демаршів, і до звичайних бійок. Зрозуміло, переміг Степан. Бо хто такий Калинник? Він навіть з фашистами за панібрата не був. Словом, хвіст. На найближчому з'їзді СУМу Калинника було прогнано, як це мовиться на Заході, «через акламацію». Новим президентом обрано вірного бандерівського поплічника Ковалю. А про Ковалю ми вже чули із уст Добоша на прес-конференції в Києві.

Перед нами програма одного з пленумів центральної управи СУМу. І хоча відбувся цей пленум десять років тому, але він кидає яскраве світло на всю «виховну» роботу» цієї націоналістичної молодіжної організації. Ось які доповіді та реферати були виголошені на ньому:

«Релігійне виховання СУМ», автор — генеральний капелан СУМу отець канцлер Левенець (додамо: колишній польовий духівник горезвісної дивізії СС «Галичина»). Як і годилось при такій okazji, ця доповідь читалася першою. А потім виступив голова центральної виховної ради СУМу — з доповіддю, що мала претензійну назву «Проблеми людини, її постави і покликання як принципи виховних намагань зі становища українського націоналізму». Були вислухані реферати й голови центральної управи СУМу магістра Ковалю, доктора Стебельського (що не кажіть, а націоналісти на емігрантських задвірках полюбляють бучні титули!). Тут же було виголошено ще дві доповіді — «Програма вишколу виховників» та «Правильне таборування».

Отже, йдеться про звичайні військові табори. Ось що, зокрема, розповідає про ці табори Степан Джугало, який довгі роки перебував у рядах ОУН за кордоном і мав можливість особисто перевірити ці табори: «Найбільш репрезентативними і найкраще обладнаними були в 60-х роках літні молодіжні табори в Шонгау (Австрія) та на околиці Штутгарта. Тут строгий військовий поря-

док. Наймолодші оунівці набували навиків табірної життя, засвоювали програму-мінімум юного сумівця і здавали екзамени. Вища група призначалась для ідеологічного обробітку молодих умів та виховання почуттів ненависті до Радянської України, всього Радянського Союзу, ідей соціалізму та інтернаціоналізму». «Історію України,— свідчить Степан Джугало,— інструктори-викладачі викладали в такому сфальшованому вигляді, щоб якнайшвидше задурманити молодь націоналістичним чадом, фактичною ворожістю до комуністичних ідеалів життя, до Радянської влади».

Так поступово СУМ став референтурою крайового зв'язку ЗЧ ОУН. Саме ця референтура засилала на Радянську Україну шпигунів і диверсантів, які безславно провалилися.

Вовчєня під впливом виховання своєї матінки-вовчиці в молодіжних таборах почало відточувати ікла. Дресування, звичайно, мало певну мету.

Тих, хто «серцем і душею» подолав перші ази націоналістичної науки, кому «викладачі» видадуть атестат «щирого українця-самостійника», чекає вищий ступінь навчання у своєрідному оунівському «Кембріджі» — шпигунській диверсійній школі для майбутніх найманих убивць і провокаторів. Там «викладають» тільки один предмет, одну дисципліну — шпигунське ремесло.

«Усе і всі старіють на нашому найкращому із світів, тільки не СУМ»,— глибокодумно філософствує Омелян Коваль. І починає з року в рік пересувати віковий ценз членства СУМу. «Колись, за часів того ідіота Калиника,— міркує далі бравий Омелян,— по-свинськи ставилися до справжньої молоді: членом спілки могли бути юнаки й дівчата віком до двадцяти одного року життя. А я взяв та й наплював на такі порядки. Спершу підніс поперечку віку до двадцяти п'яти, згодом до тридцятки, а нині — як хто хоче. Коли ти й дідуган, але чуєшся бадьоро, молодо і хочеш стрільнути собі разочків десять, будь ласка, прошу пана, ворота СУМу відчинені. Наш девіз — без старості бути молодим усе життя. Ми здійснюємо неосяжну досі мрію Фауста...»

«Фаустівські» сумівці — це підстаркуваті парубки-телепні, які мають сумнівну біографію, солідний досвід служби в різних професійних розвідках, встигли побувати на возі й під возом. Вони і є основним стрижнем СУМу — творять його стиль, зміст, тон і форму. З цього

середовища рекрутуються провідники та інструктори наборів. І, до речі, гвалтівники юних сумівок.

«Командуючий армією» ЗЧ ОУН в Австрії Осип Тюшка,— згадує далі Степан Джугало,— якось у хвилину щирості звірився мені, що більше своєї доні до сумівського табору не пошле, хоч би його і з вождя зняли! Я зрозумів з півслова, в чому справа. Адже не раз бачив, які оргії справляли в цих таборах високопоставлені чини з сумівського проводу. Зокрема, колишній провідник ЗЧ ОУН у Федеративній Республіці Німеччини — затятий гульвіса й діволюб Леник. Багато дівчат згодом гірко оплакували своє перебування у сумівських «відпочинкових таборах».

А ось свідчення іншого колишнього однодумця Омеляна Коваля — Федора Бідняка, який тільки нещодавно залишив країну «свободи» — Захід — і повернувся до рідного краю:

«Вихователями в таборах часто були такі бандерівські боси, як Вітошинський, Кашуба, Попович та інші. Що то була за «виховна робота», кілька разів розповідали мені Кашуба і Вітошинський. Після кожного такого збору вони хвалилися, скільки їм вдалося за час перебування в таборі «обманом, залякуванням, підкупом спокусити молодих сумівок. Після цього вони докладали чимало зусиль, щоб видати за кого-небудь цих дівчат заміж».

Яке шляхетство! Що за джентльменський шик!

Прибравши до своїх рук «Сумчика», фюрери з ЗЧ ОУН дали малолітньому дитяті суворого опікуна — тітку з вусами — референтуру крайового зв'язку, яка в еміграційній багнюці приховується під маскою-аббревіатурою К-З. Керує цим вертепом «стрийко» Степан Костюк — шпигун над шпигунами, диверсант над диверсантами, член центрального проводу ЗЧ ОУН, довголітній і відмінний учень упівської кривавої академії служби безпеки Лебеда-садиста (правда, яке чудове сполучення слів!), а потім студент італійського і західнонімецького розвідувального коледжу. Ні, Костюк не гвалтує молоденьких сумівок, він постійно, акуратно, з премедитацією (це слово дуже полюбляли «есбісти» — «я його різав з премедитацією», тобто з повною свідомістю) калічив, нищив душі і вроджені людські добрі почуття загнущеної в таборах молоді. З довірливих, сердечних юнаків робив «лісових чортів», шпигунів і провокаторів. Не ствер-

джуємо, що саме Костюк є автором-винахідником тридцяти двох способів вбивства людини без застосування будь-якої вогнепальної чи холодної зброї. Але безсумнівним є факт, що саме він ввів цю «дитячу гру» як обов'язкову в усіх літніх «відпочинкових» таборах СУМу поряд з такими «мирними забавами», як ходіння по азимуту, збір розвідувальної інформації, двосторонній радіозв'язок, наука шифрування, тайнопису тощо. Бо девізом Костюка, костюків і костюченят було завжди давнє латинське прислів'я: «В здоровому тілі здорова душа». А які ж можуть бути «здорові» тіла й душі в молодих націоналістів без відмінного знання шпигунського ремесла, вміння одним пальцем вбити людину?

«Тепер такий час настав, цього не минути...» — бадьоро наспівують ті сумівці і сумівки, які вже скорилися супостатам із ЗЧ ОУН — продали їм свої душі й тіла, розіп'яли щирість і безпосередність своїх почуттів, убили свою волю, зреклися честі, знівечили змолоду будь-яке порядне, статечне майбутнє, все своє життя. Бо хто раз потрапив у тенета натренованих розбишак з ОУН, той уже вічно змушений буде жити й вити вовкулакою: звір і нелюд випускає із своїх кігтів тільки мерве тіло.

Ця безсоромна, цинічна, просто нелюдська торгівля живим товаром триває вже понад чверть віку. Існують табори СУМу, які працюють цілий рік, і найздібніші «абітурієнти» відразу з рук у руки передаються (чи, вірніше, продаються) штабам різних імперіалістичних розвідок. За старим націоналістичним девізом — хто більше дасть.

«Зрозуміло, — визнає у своїх спогадах Федір Бідняк, — торговці живим товаром з кожної проданої, так би мовити, одиниці мають чималий прибуток. Саме тому серед бандерівських отаманів існує запекла конкуренція: хто матиме більший вплив на молодь, кому пощастить більше завербувати охочих здобути шпигунське ремесло». Найбільше «акцій», якщо говорити мовою західних фінансистів, збирає на цьому «пристойному» бізнесі сам керівник так званої світової управи і довголітній співробітник БНД (державної служби інформації, яка є центром розвідувальних мереж у ФРН) — все той же Омелько Коваль. Що ж, так воно й має бути: найвідданішій собаці добрий господар кидає найбільший шматок.

А за великі гроші й харчі хороші, любо працювати! Що з того, що штовхають вони людей в нещастя, а часто несуть смерть...

Згадаймо окремі факти.

1950-і роки. Українські буржуазні націоналісти поповзли, як лишай, по капіталістичних країнах, ще дмуться, вередують. Вони все ще сподіваються на близький конфлікт західних держав з Радянським Союзом («Цієї весни вже напевне», «кажу вам цілком секретно: за день-два почнеться з Берліна, знаю точно, тільки ша!..»). І абсолютно серйозно готуються в «похід» на... Україну. Плетуть, замилюють очі своїм господарям з іноземних розвідок «достовірними» інформаціями про величезні успіхи націоналістичного підпілля на Радянській Україні, про 50-тисячну армію УПА, яка «отаборилася в Карпатах» і тільки чекає сигналу, щоб підняти загальне повстання. Вже не лише в «інституціях» СУМу, але й у багатьох західноєвропейських розвідницьких школах муштрують молодих, куплених за псячий гріш емігрантів-яничарів, вчать їх «науки» шпигунства й диверсій.

Одна за одною ланки, до яких входять по три лазутчики, відряджаються до Австрії. Їх благословляють на дорогу й на удачу сам Бандера, Стецько, керівники СУМу. Декотрим з цих приречених вдається перейти чехословацький і польський кордони, а окремим «щасливцям» — ступити й на радянську землю. Сьогодні вже можна при слові «щасливці» зняти лапки, над ними справді змилосердилась доля. Вони йшли на рідну землю батьків своїх і дідів з ворожими намірами, пістолетами й гранатами за пазухою. Вони були впевнені, що підніматимуть «самостійну», що народ чекає їх з відкритими обіймами. І вже першого ж дня, зіткнувшись з радянськими людьми, зрозуміли, як жорстоко помилялися, як ганебно обдурили їх керівники ОУН і СУМу.

Побачивши, що навіть натяку на підпілля на Україні немає, що по злочинній УПА й сліду не лишилося, усвідомивши, нарешті, що весь український народ, згуртований навколо рідної Комуністичної партії, здійснює поставлені нею величні завдання — оновити західноукраїнські землі, піднести до нечуваних висот промисловість, колективне сільське господарство, здійснити розквіт культури й науки, — ці горе-диверсанти повер-

нули голоблі назад. Або самі зголосилися до органів Радянської влади, або були туди відведені карпатськими пастушками, першим зустрічним «земляком».

Згадаю прізвища тільки двох сумівців, яким усміхнулося щастя,— Юліана Магура з Дрогобиччини й Василя Малисевича, що родом із Стрийщини. Перший був закинутий на Україну 1953 року, другий — чотирма роками пізніше. Надаємо їм слово:

«...Мене просто продали в повному розумінні цього слова англійській розвідці...

...Особисто від Бандери я одержав завдання зв'язатися на Україні з нібито діючим там оунівським підпіллям...

...А завдання, які я отримав від Рочестера («вихователь» однієї англійської розвідницької школи.— Т. М.) зводились до того, що я повинен був збирати інформацію про розташування військових частин, аеродромів, мостів, про фабрики й заводи, про все, що створено руками українського народу, щоб у разі війни перетворити їх на руїни і попіл. Крім цього, я мав підібрати місця для прийому нових шпигунів».

Це Магур. Пробувши всього кілька днів на рідній землі, він прозрів. Мерзенна полуда націоналізму спала з його очей: «Я побачив таку Україну, про яку довгі віки мріяв український народ». Він не став збирати розвідувальні дані, а з усім своїм шпигунським реманентом подався до органів влади. Нині працює викладачем.

Малисевич. Ми вже згадували про нього, отже, обмежимося ще тільки одним абзацом із його «Звернення»:

«Загал нашої української еміграції (як і колись) дійсно переконаний у тому, що СУМ і СУБ (союз українців Британії — одна з найактивніших ланок ЗЧ ОУН.— Т. М.) — це якісь аполітичні організації, що займаються переважно культурно-освітньою чи молодіжно-спортивною роботою. Нічого подібного. Ці союзи є під беззастережним впливом і під контролем теренового «проводу» ОУН в Англії, який, у свою чергу, підпорядковується проводові ЗЧ ОУН, що його довгий час очолював Степан Бандера».

Малисевич, ступивши ворогом на рідну землю, швидко був доставлений земляками до органів влади. І це також його життєвий виграш — щастя. Ще кількох ін-

ших сумівців-оунівців (їх імена відомі ширшому заголові із звернень, прес-конференцій тощо) не притягали до судової відповідальності, хоч і ступили вони на нашу землю з ножем у руці, як шпигуни. Радянська влада вчинила дуже гуманно: засліпленим людям було прощено зраду й антинародну діяльність, нелегальний перехід кордону. Всі вони працюють нині за фахом, живуть на Україні, є рівноправними членами радянського суспільства.

Але скільки найманців-шпигунів, проданих СУМом і оунівцями закордонним розвідкам, не дійшло або впало на священних кордонах нашої Батьківщини? Глибоко в землі тліють їх кістки. Хай порахують численні й непотрібні жертви ті, хто посилав цих молодих на загибель, а саме — керівники СУМу і ОУН. Бо це їх жертви, вони на їх совісті.

Ті ж п'ятдесяті роки. У червні 1950-го спалахнула війна в Кореї. У липні того ж року Рада Безпеки приймає незаконне рішення: рекомендує державам — членам ООН надавати військову допомогу агресорові. 15—16 вересня 50-тисячна американо-англійська армія висаджується в районі Інчхона. Закричали-запищали націоналісти всіх мастей: «Почалося, слава богу! Нарешті!» І ОУН, і СУМ оголошують бойовий стан. Шлють одну за одною телеграми, меморандуми, прохання — в ООН, до урядів США й Південної Кореї з пропозицією створити «український» легіон для боротьби з «комуністами». «Україна — член ООН, отже, ми повинні поспішати на допомогу, — гукають збожеволілі від радості націоналістичні маніяки. — До того ж ми вже маємо досвід боротьби, вже створювали такі легіони».

Що правда, то правда. Оунівці мають у цій справі чималий досвід, уміють «воювати» з мирним населенням, організовувати легіони вбивць. Згадаймо, для прикладу, горезвісні німецько-фашистські батальйони особливого призначення «Роланд» і «Нахтігаль», які кров'ю залили українські землі 1941 року. Або криваву зграю різунів-братовбивць — так звану УПА.

Головним глашатаєм, «фундатором» нового легіону виявився голова теренового відділення СУМу в Англії Ярослав Деремєнда. Ще одна «світла» сторінка з історії «незалежної аполітичної молодіжно-спортивної органі-

зації». Що ж, коли юність розуміє спорт як розбій і гвалт, то нічого й дивуватися...

Проте з диких претензій націоналістів представляти в ООН «Україну» сердечно насміялися навіть їх працевдавці з найбільш реакційних кіл Заходу, хоч і проти плану створення «легіону» не заперечували. Однак незабаром (27 червня 1953 року) биті агресори були змушені укласти перемир'я, і «українські військові частини» так і не народились на світ.

«Почекайте кращої пори,— втішали недійшлих воїнів їх боси,— певне, ще знадобитеся нам».

Знадобилися. І не один разочок.

1956 рік. Угорські реакційні угруповання зчиняють антинародний заколот на своїй батьківщині, і українські націоналісти відразу ж починають галасувати: «Допоможемо угорським братам визволитися з-під комуністичного режиму!» І 150 найбільш досвідчених різунів-оунівців та сумівці на чолі з відомим душогубом — шефом «служби безпеки» ЗЧ ОУН Іваном Кашубою і його заступником Степаном Мудриком (пізніше — ще й головою виховної ради СУМу), озброєні до зубів кількома західноєвропейськими розвідками, перейшли австрійсько-угорський кордон і почали свою звичну справу. Завданням «легіону» було брати безпосередню участь у боях, нещадно знищувати комуністів, мордувати всіх прихильників соціалістичного життя, поширювати серед населення ворожу агітацію, сіяти паніку, потім, після придушення всіх лівих сил в Угорщині, перейти кордон Радянської України й «розпалити» багаття нової інквізиції в Карпатах.

І вони різали, палили, мордували, знищували. До українських Карпат не дійшли, короткі ноги, більш того, багато «легіонерів» не повернулося на свої бази, навіки зариті на угорській землі.

1960—1965-і роки. Теплішають міжнародні відносини, ідея мирного співіснування країн з різними суспільними системами, висунута Радянським урядом, здобуває щораз більше прихильників. Відбуваються перші масові туристські подорожі заокеанських українських емігрантів на Радянську Україну, відвідують своїх земляків на чужині радянські туристи, делегації, налагоджується

культурний зв'язок, і вже вся Америка — Північна й Південна — захоплено аплодує танцюристам Державного заслуженого ансамблю танцю УРСР під керівництвом П. Вірського.

Молоді американці та канадці українського походження (в тому числі й окремі члени СУМу), що ніколи не бачили рідної землі батьків своїх, при зустрічі з Україною зазнавали шоку, вони й не мріяли, не сподівалися побачити таку чарівну красу природи, людей — привітних, працьовитих, розумних, величезні досягнення у всіх галузях економічного й культурного життя.

Ось кілька рядків із вражень від подорожі на Україну канадської українки А. Фігус, що були надруковані в торонтському «Вільному слові»:

«Україну варто бачити, переживати й запам'ятати тим, які не хочуть асимілюватися в чужому морі. Бо ніколи ніякі, хоч би найкращі засоби національного виховання не заступлять «дотику» землі, що на ній жили тисячами років наші предки та які залишили на ній все, що вони вложили в культуру».

Ще схвилюванішими словами згадує свою зустріч з рідним краєм батьків одна молода сумівка з Нью-Йорка:

«Я стояла біля пам'ятника Тарасові Шевченкові, я дивилася на Дніпро, і цей вид зворушив мене до глибини. Мороз пішов мені по тілі, очі зайшли слізьми. Мені видалось, що піднеслась в повітрі, що я в раю. І тоді я майже не крикнула від душі: «Україно моя рідна!»

Таке щире захоплення красою і здобутками Радянської України не могло подобатися ні керівникам СУМу, ні босам з ОУН. Вони ж — провокатори і зрадники — бачать інший образ України — розвихрений війною, спустошений атомними вибухами. І вже навесні 1964 року центральна управа СУМу накладає «вето» на туристські поїздки своїх членів до Радянського Союзу, вдається до випробуваних засобів «впливу» на молодь — до репресій, провокацій, залякувань і шантажу. В комунікаті пленуму ЦУ СУМу сказано про це з «хвилюючою відвертістю»:

«Пленум зайняв становище до ворожих спроб втягнути українську молодь студентську у сферу контактів і советофільської (ну, й знайдуть слово вчені «магістри»

Коваль та Костюк!) пропаганди, засуджуючи окремі випадки, що мали недавно місце».

Засуджуючи... О, вони б засудили (якби тільки могли...) усіх, хто визнає Радянську Україну, любить рідний край, не поспішає летіти до їх націоналістичного «гніздечка», не бажає бути замкнутим у їх гетто, в їх твердому, з бичачої шкіри, футлярі.

Згодом, через рік чи два, і ОУН, і СУМ (до речі, ці організації щораз більше зливаються в одну, їхні програми й завдання часто збігаються) змінять свою тактику щодо подорожей емігрантської молоді на Україну. Вони в окремих випадках навіть сприятимуть таким відвідинам. Але тоді на землю батьків своїх поїдуть уже не звичайні туристи, а туристи-шпигуни, туристи-диверсанти, які матимуть наказ виконати спеціальні завдання. Що ж до зав'язування чесних культурних контактів, зокрема виступів видатних радянських митців, то націоналісти залишилися на давніх позиціях.

«Бойкотуємо всіх! — горлають вони де тільки можна. — Не хочемо ні бандуристок, ні танцюристок з України, ні Руденківни, ні Гнатюка, ні Криси. Всі вони — комуністичні агітатори і агенти».

«Протестуємо, бойкотуємо, б'ємо, стріля...»

Ох, коби ж то свині роги...

1966 рік. Оунівці і сумівці під час гастролей згадуваного вже нами ансамблю танцю УРСР спалили автофургон з костюмами артистів. Раділи націоналісти: «Таки зірвали виступи». Проте найближчий концерт ансамблю відбувся у призначений вечір. Нові костюми й реквізит були терміново доставлені з Києва літаком.

1967 рік. У Канаді націоналістичні посіпаки, виховані поплічником Ковалю «доктором» М. Гутою, пильно стежать за групою українських радянських артистів, що прибула в Монреаль на ЕКСПО-67 і дала чудовий концерт у День Української РСР. Завданням молодчиків «доктора» було знищити автобус, що возив по Канаді радянських артистів. Але цього разу в них нічого не вийшло. За такий промах провід СУМу, напевне, не погладив по голівці ні «доктора», ні його паруботу. І недолуги-диверсанти пообіцяли реабілітувати себе. Під час святкування 50-річчя Великого Жовтня вони обступили будинок посольства СРСР в Оттаві й орга-

нізували свій «концерт». Диким вигукам, божевільному ревінню не було кінця.

1968 рік. Цього разу «пальму першості» в хуліганських, бандитських вакханаліях запрагнули здобути сумівці вже відомого нам Ярослава Деремєнди, заступника голови ЦУ й голови крайової управи СУМу у Великобританії. Просто з свого гадючого гнізда — молодіжного табору — вони, ніби плем'я дикунів, з барабанами й свиставками подалися до Лондона й «продемонстрували» своє високе виховання, культуру перед будинком дипломатичного представництва СРСР. Кажуть, що статечні англійці зроду такої погані не бачили й не чули. Що ж, «талантів» серед сумівців не бракує!

Ще того ж року, позаздривши українським націоналістам з Канади та Англії, вирішили активно проявити себе сумівці США, яких опікають і «виховують» аж три маститі кити — члени центральної управи СУМу: один «доктор» (як же інакше?) — М. Кушнір і два «магістри» — Е. Гановський та М. Фурна. Скориставшись з того факту, що нью-йоркський український спортивний клуб виявив бажання зустрітися з київською футбольною командою «Динамо», яка перебувала в США на запрошення каліфорнійських колег, націоналісти пішли в наступ проти... своїх же (до УСК належить багато членів СУМу).

І почалося «втирання носа» сумівцям. «Як вони сміли, та хто їм дозволив?! — розкричались панки й підпанки і в СУМі, і в УККА (так званому Українському конгресовому комітеті Америки), яким верховодить ставленик бандерівців професор — «справжній», з американським дипломом! — Лев Добрянський, і в «партійних» газетах та спеціальних відозвах. Дісталось і київським футболістам з «Динамо». Почався «спортивний поєдинок» з... Хмельницьким, Пузачем, Бишовцем, Турянчиком, Мунтяном...

О, ці хлопці бувають лютими, затятими, злими (хоч водночас і є вони справжніми джентльменами), але в грі, на футбольному полі. Київська команда не прогнала в США жодного матчу, вона підняла й високо пронесла по всьому новому континенту прапор слави українського радянського спорту. Американські глядачі були захоплені чудовою технічною, коректною грою наших футболістів, у найбільших газетах Філадельфії і Нью-

Йорка з'явилися схвальні рецензії. «Динамо» відкрило для США красу футбольної гри, викликало широкий інтерес до цього виду спорту (європейський футбол у США не користується особливою популярністю.— Т. М.)»,— визнавала американська преса. Тільки «українська» газета «Америка» дотримувалася іншої думки: приїзд гравців команди «з України до США є одним із звен у диверсійній роботі Москви серед нас тут».

Ось до яких абсурдних висновків може довести сліпа й безглузда ненависть до радянського ладу, до успіхів Радянської України, навіть у галузі спорту.

«І хто тоді справді «лютий»?» — питаємо тихцем, бо стає соромно говорити голосно про цілковитий занепад простої людської порядності, маразм націоналістів.

Божевілля, та й годі!

Ось і дійшли ми до років 1970—1973-го, які характерні новим поживавленням розвідницько-шпигунської діяльності СУМу. Звичайно, не тим шляхом, не тим методом, що колись. Сьогодні із свічкою у білий день не знайти керівникам еміграційної націоналістичної молоді таких дурнів, щоб погодилися, озброєні пістолетами, гранатами й отрутою, перейти нелегально радянський кордон. Перевелися! Нинішні лазутчики приїжджають до нашої країни «законно», з квитком і візою в кишені, як добропорядні туристи. Та ще з доларами, дорогими подарунками, добре підвішеним до брехні й наклепів язиком. Часом дехто, вже не без ризику, приховує десь серед білизни націоналістичну літературу, церковний реквізит, порнографічні фото. «Молитовник», без якого «турист» не може прожити й дня одного, книгу — «Історію України» Дмитра Дорошенка, якої не встиг вивчити сумівець у коледжі, отже, захопив з собою, щоб у вільні хвилини... хіба ви не були студентом, не пам'ятаєте, як то є...

Були, все пам'ятаємо. І ніщо людське не байдуже нам. Але й уміємо відрізнити справжніх, чесних туристів, що прагнуть побачити країну своїх батьків, від тих, хто їде на Україну із спецзавданням, з каменем за пазухою, кого послали зав'язати таємні контакти з тим чи іншим відщепенцем, за юдині тридцять доларів чи за якусь ганчірку отримати потрібну інформацію, а то й рукопис графоманських наклепницьких віршів.

Тільки факти — прізвища, завдання і результати «роботи».

Сестри-туристки Зоряна й Віра Гриценко, обидві вихованки СУМу, «перешварцували»¹, як казали колись у Галичині, через кордон пакет брудної антирадянської макулатури й намагалися розповсюджувати її серед знайомих, а то й перших стрічних. Мали нахабність провокувати навіть одного з найстаріших, найзаслуженіших художників у Тернополі. Цього стерпіти вже було не можна, «туристки» — пропагандистки націоналізму — були виставлені за межі нашої країни.

Така ж доля спіткала наклепників, які приїхали на Україну в мікроавтобусі «Фольксваген» з метою «читати лекції» — кому попаде — про «обмежене, нужденне життя» радянських народів і справжній «рай та свободу» на Заході. Керував цим «університетом на колесах» касир центральної управи СУМу в Канаді викладач так званого інституту («академії») імені Петра Могили в м. Саскатун пан Альберт Качковський, в ролі «професорів» і «лекторів» виступали: його «половина» Ольга — редактор націоналістичного журнальчика «Тема» (відомо яка!) та друзі по картярському столику («Ми те й робили лише, що в карти грали», — виправдовувалися наклепники, спіймані на гарячому); лікар Дмитро Ціпівник та службовець магістрату Стефан Франко (хоч би прізвище змінив перевертень, не паплюжив імені великого Каменяра!), обидва, як і ведеться серед добропорядних, також зі своїми жонами. Так, вони грали в карти, але не в ту гру, що дозволена, грали ризиковано, тож і догралися!

Усього шість днів пробули на Україні «пластуни» (виявляється, не хоче «Пласт» пасти задніх) Борис Губинський, Джордж (яке звучне українське ім'я!) Луцьків і Елізабет Северенко. Сьомого дня цю «чесну університетську» компанійку попросили залишити межі нашої країни.

«Вони зганьбили всю нашу групу, — сказав, висловлюючи думку всіх туристів, 72-річний (трое «пластунів-лекторів» мали вкупі 59!) Антон Мостовий, представник старої трудової еміграції. — Ми всі осуджуємо їх поведінку».

А «поведінка» відома: провокувати радянських людей, паплюжити соціалізм, вишукувати скрізь «діри в мості».

¹ Перевезли контрабандою.

А потім награв член СУМу Богдан Левицький, підданий королеви Великобританії, тихцем, під Новий рік прослизнув Добош, а згодом зробив своє розвідницьке «турне» по Києву і Львову Горбач.

Добош і Горбач (борони нас, матінко, від таких туристів-молодчиків) провокували, заманювали в шпигунські сіті окремих нестійких або ж «ображених» на Радянську владу людей (дехто з них вважав себе індивідуальністю!), вимагали від них потрібної ворожим розвідкам інформації.

Спрямувавши свої зусилля головним чином на організацію розвідницької мережі, СУМ та його «опікуни» не забували й про інші галузі діяльності. Після зворушливого «братання» з учорашніми ворогами — сіоністами — оунівці та сумівці почали все голосніше й частіше бешкетувати й хуліганити перед будинками посольств та інших представництв нашої країни, зривати виступи українських митців, зчиняли рейвах (спасибі новим «друзям», великим майстрам цієї справи, — навчили) з будь-якої причини, а то й без такої.

Особливо показали вони свій «талант» і вміння в бельгійському місті Льєжі, де навесні 1971 року відбувалася декада радянської культури в Бельгії. Коли настав «День України», бешкетники із СУМу вирішили влаштувати своєрідний «концерт» на честь свого шефа, голови ЦУ «магістра» Омеляна Ковалю (цей «отаман» проживає в Бельгії і є там за сумісництвом крайовим провідником ЗЧ ОУН). Чого тільки не вигукували «ковалеві» яничари в цей світлий день великого тріумфу української радянської пісні й танцю, в цей ганебний день свого повного морального падіння. Артисти львівського самодіяльного ансамблю «Дружба», які своїм чарівним мистецтвом полонили серця бельгійських слухачів, ще й нині з огидою згадують злісні, мерзенні витівки націоналістів з команди Ковалю.

— Мені хотілося плакати, коли почула, що ці бандити називають себе також... українцями, — сказала солістка ансамблю Наталка Червінська.

Трохи сумно, пане СУМе! Яким правом ви зловживаєте словами — «український», «українці»? Адже нічого від України, життя нашого народу, його дум, прагнень у вас не залишилося! Погляньте об'єктивно на себе, хто ви справді?

Ось результати анкети, яку опрацював 1968 року один із професорів-націоналістів у Едмонтонському університеті. Із опитаних студентів українського походження 53 проценти назвали себе канадцями, 40 — канадськими українцями, 3 — українськими канадцями і тільки 4 (чотири!) проценти — українцями. Понад 20 процентів студентів виявилися атеїстами, і це в той час, коли греко-католицька церква, очолювана пихатим кардиналом-дідуганом Сліпим, намагається будь-що втримати молодь у своїх чіпких руках, нав'язувати їй свою волю й закони. Через рік інший дослідник проблеми еміграційної молоді відверто заявив, що значна її частина захоплюється марксизмом, а окремі юнаки та дівчата вступають до різних лівацьких та анархістських організацій, що зараз множаться в США й Канаді. Справа в тому, що молоді стало душно й тісно жити в націоналістичному загумінку — гетто, в мурах заіржавілої відокремленості, у фанатичних футлярах СУМу, ЗЧ ОУН, «Пласту». Юнаки й дівчата в них душаться, мліють від отруйного чаду часів «холодної війни», рвуться на волю, повітря, куди-небудь — аби в інший світ. З кожним роком, місяцем, тижнем зменшується кількість членів СУМу та інших націоналістичних організацій і товариств молоді, як падає раз у раз вартість націоналістичних ідей, як падає все нижче й нижче їх величність усього капіталістичного ладу — долар.

Сумно на душі в усіх реакціонерів, консерваторів, на-задників.

Сумно СУМові.

За останні роки відбулися події, які спричинилися до пом'якшення міжнародного становища, закінчення «холодної війни», що її вели реакційні кола на Заході проти Радянського Союзу й країн соціалістичної співдружності. Завдяки миролюбній політиці соціалістичного табору, Комуністичної партії Радянського Союзу на чолі з Генеральним секретарем ЦК КПРС товаришем Л. І. Брежнєвим вперше від 1946 року — року войовничої промови Черчілля у Фултоні — над країнами Європи та інших континентів повіяло потеплінням. Цю теплінь радо вітають усюди.

Вітає її з великим захопленням молодь усіх п'яти континентів нашої планети — Землі. Про це переконливо свідчать два грандіозні форуми юнацтва, що відбулися влітку 1973 року — X Всесвітній фестиваль молоді

в столиці НДР Берліні та спортивна Універсіада-73 в столиці нашої Батьківщини — Москві. Вони з новою силою продемонстрували жагуче прагнення юні світу до прогресу, миру. У «Зверненні до молоді світу» представники 140 країн одностайно заявили про свою рішучість відіграти важливу роль у боротьбі за ліквідацію вогнищ війни й напруженості, не допустити будь-яких спроб реакційних, агресивних сил оживити дух «холодної війни».

Звичайно, серед тих, хто підписав «Звернення», ми не знайдемо героїв нашої розповіді. СУМ залишився на давніх, консервативних позиціях «холодної війни». Та хіба його становище має хоч будь-яке значення? Як дірка в бублику.

Іде нещадна ідеологічна боротьба всіх прогресивних сил проти реакційного табору, проти будь-яких витівок націоналістичного охвістя. Ця боротьба дедалі гострішає, але її результат уже незаперечний — на цвинтаріщах догнивають усі людиноненависницькі ідеї, туди дорога і всім тим горе-організаціям, які в основу своїх дій поклали зраду народові, ненависть до народу, наклепи проти народу. Осміяний, самотній СУМ, карта якого раз і назавжди бита, крокує до своєї моральної прірви, у свою фізичну могилу.

ВІД ТАЙБЕЯ ДО ПЕКІНА

Кожному, хто стикається з фразеологією українських буржуазних націоналістів, впаде у вічі велика їхня любов до слова «орієнтація». Чому ж воно так полюбилося їм? Згідно з авторитетною енциклопедичною довідкою, це слово означає: уміння вибирати напрям, розбиратись в обстановці,— що аж ніяк і ніколи не було притаманне українському націоналізмові. І ми не будемо наводити свідчень націоналістів, які самі ж про себе з цього приводу говорять, виходячи з суті приказки, що мудрий Іван по шкоді або ж якби той розум учора, що сьогодні... А от щодо напрямку в поглядах, діяльності,— то справді тут стає зрозумілим, що означає «орієнтація» для націоналістів, але не в чистому, так би мовити, вигляді, а з конкретним прикметником, ну, наприклад: австрійська, польська, німецька, американська і т. д. і т. п., тобто з зазначенням тої зовнішньої сили, перед якою вони вислужувались на дорогах ганьби і зради.

Правда, ще часто фігурує термін «орієнтація на власні сили», але це вже щось з галузі демагогії, бо ж кому-кому, а націоналістам добре відомо, якими успадкованими й набутими хворобами вони начинені. Тут тобі — ідейне білокрів'я, історична сліпота, повний набір усіх маній (від клептоманії до манії величності), виразка совісті, розлад координації рухів (ліва не знає, що робить права), старечий інфантилізм і ослаблення життєвої пульсації... А втім — хай самі в себе вишуковують болячки, бо кінцевий діагноз давно відомий: педагогичний стан.

Але в роздумах над витлумаченням цього слова «орієнтація» ми поки що пропустили його буквальне значення, тобто «напрямок на Схід». А тим часом нам здається, що саме тут і закопаний отой славнозвісний пес, який, коли б був живим, узяв би правильний слід, бо, по суті, усе, що пишеться і говориться нині оунівцями-«орієнталістами», фокусується у китайському аспекті як такому, що, на їх думку, врешті підтвердить пункт

перший енциклопедичного визначення, а саме «уміння вибрати напрям, розібратись в обстановці». Бо ж усі напрями, які обиралися раніше, завели на еміграційні манівці. І хоч кожна «орієнтація» обиралася з задньою думкою, як обдурити своє чергове «світило», усе ж з його крахом завжди банкрутували й занадто запопадливі сателіти.

Інколи в націоналістичних виданнях проскакує думка, в якій порівнюються «пекінська» й «берлінська» орієнтація. Недвозначно про це пише один з лебедівських «теоретиків» А. Камінський, стверджуючи, що «за далекою аналогією, для декого Китай може стати навіть передвоєнною Німеччиною», але в «евентуальному висліді ставка на Китай може виявитися такою ж ілюзорною, як ставка на Гітлера».

До речі, навіть самі націоналісти звернули увагу на той факт, що Гітлер їм ніколи нічого не обіцяв.

Так, у розмові з Розенбергом, який свого часу носився з ідеєю утворення куцоавтономної сателітарної націоналістичної держави-протекторату, Гітлер різко відкинув цей план і назвав його «годівлею українського націоналізму». Мовляв, «застерігаю пана перед концепцією загравання з українським націоналізмом. Мене цікавить Україна тільки як резервуар, який нам так само необхідний, як і тим народам, що вже посідають колонії. Національні амбіції можуть тут тільки заважати. Прошу тримати руки здалеку від цих справ...»

Взагалі ж Гітлер патологічно ненавидів усіх слов'ян, у тому числі й українців, бо вважав їх не народом, а «позбавленою власної сили народністю», хоча тій самій «народності» не міг пробачити отої сили, яку добре відчували під час першої світової війни кайзерівські полчища і яка, сплавлена в єдиній могутності радянських народів, громила фашизм.

Чи було відоме оунівцям взагалі антиукраїнське наставлення гітлерівців? Без будь-якого сумніву. Адже досить було лише розгорнути талмуд нацизму «Майн кампф», щоб розвіялися усілякі ілюзії щодо «української карти» Третього рейху: Україна була потрібна фашистам лише як «лебенсраум» — життєвий простір.

Знали про це прекрасно й оунівські верховоди, але, засліплені злобою і ненавистю проти всього радянського, продавалися з усім своїм гнилим нутром нацистам так само, як іншим ворогам народу. Продавалися, захо-

вавши в своїй темній душі єдину гадку, як би краще обманути в слушний час свого хлібодавця. І обдурювали, коли це вдавалося. І зраджували, коли це було вигідно. Бо ж «союз» був не з любові взаємної, а з ненависті до світу світла, і з боку хлібодавця він був сповнений презирства до васала, а з боку васала — заздрості і злоби до пана. Так було. І цього не можуть заперечити й ті посивілі від років і лакейства політикини, які нині взялися за мемуари. Нічого не поробиш — потрібні нові хлібодавці.

Шукання собі покровителів серед чужинців було і є основною історичною традицією оунівців. Їхні зв'язки з німецькою, польською, японською, італійською, американською та всілякими іншими розвідками за період існування ОУН загальновідомі, як загальновідоме й те, що оунівці міняли ту ж саму «орієнтацію» на чужі сили згідно з відомою формулою КВД («куди вітер дме...»).

Перепродаж політичних «симпатій» і зв'язків став своєрідною формою існування націоналізму. Правда, були і є деякі більш сталі напрямки, от хоча б традиційне германофільство деякої частини старих політиканів, у генах яких запрограмоване хрунівство часів блаженної пам'яті цісарсько-королівської Австро-Угорщини. Сьогодні, як би воно дивно не звучало, можна говорити про націоналістичне китаєфільство.

Кожний націоналізм, великий чи малий, має одну властивість, яку можна визначити психіатричним терміном «манія величності». Український націоналізм тут не виняток. І, як усі націоналізми, окрім месіанського устремління в глобальному масштабі, має ще й апетити до близьких і далеких територій.

«Імперіальні апетити завжди були в українських буржуазних націоналістів. Їхня маніакальна заgreбущість сягала аж... до Тихого океану. На тій підставі, що на Далекому Сході проживає значна кількість українських поселенців, до складу націоналістичної імперії, на думку її «творців», мала б увійти так звана азіатська колонія — «Зелений клин». Цей факт в якійсь мірі визначив «східну орієнтацію» українського націоналізму.

Пальма першості в історії запроданства оунівців, без будь-якого сумніву, належить гітлерівським хазяям. Традиційне германофільство націоналістичного болота знайшло свій найогидніший вияв у лакейській службі

німецькому фашизмові напередодні та під час другої світової війни.

В чіплянні до «осі Берлін — Рим» була і японська гайка, до якої хотіли пришрубитись націоналісти і про яку сьогодні, у зв'язку з маоїстським фліртом, люблять вони говорити й писати як про своєрідний пролог до китайської орієнтації. Назвемо хоча б широко рекламовані серед еміграції спогади старого шпигуна Івана Світа, які нещодавно вийшли з друку.

Десь в альбомах ще зберігаються пожовклі фотографії, на яких за гордовитими самурайськими полковниками проглядаються кримінальні обличчя оунівських емісарів в Маньчжурії, замасковані вусиками а-ля Адольф...

Факт проживання деякої кількості українських поселенців на Далекому Сході, а пізніше і в Маньчжурії, видавався оунівцям за «реалістичну основу українських державницьких інтересів» у цьому районі. Ці «державницькі інтереси» зводились до агентурної роботи на користь японської розвідки, диверсійної діяльності на далекосхідних кордонах СРСР, наклепницького галасування на сторінках газет і в ефірі, недолугих спроб організувати в Харбіні щось на зразок «далекосхідної Січі», яка разом з доблесними самураями вирушила б у похід на «большевиків»...

Цікаво нагадати ще й такий факт, що тим нечисленним націоналістам, які проживали в Шанхаї у 1941 році, німецька радіостанція надавала можливість вести своє мовлення. Це було в той час, коли Україну плюндрували фашистські нелюди. А от з «небесного сходу» українські націоналісти складали «представникам Німеччини найщирішу подяку за звільнення України», а газетка «Вісник української національної кольонії», що виходила там же, писала: «Надсилаємо телеграму рейхскомісарові України Кохові з подякою за корисну працю по відродженню життя України та запевнення про лояльність до влади на Україні, очікуючи на першу можливість повернутися».

Ось про що вони марили, зрадники й запродавці,— де б, в якому кутку землі не були: повернутися на окуповану рейхом українську землю, приїхати на возі з фашистською віссю, щоб допомагати гітлерівським візникам колесувати непокору українського народу!

Яким патологічним цинізмом треба бути наділеним,

щоб дякувати садистові-катюзі Еріхові Коху «за корисну працю по відродженню життя України»!

Що ж, у розумінні пігмея-запроданця «корисна праця» — це вбивства, знущання, плюндрування, кров і пожежі!

«Корисна праця» у розумінні пігмея-запроданця, який на всіх перехрестях кричить про своє українство, — це знищення українського народу, його соціалістичної державності, економіки й культури, повергнення у первісне рабство під п'ятою арійських «надлюдей»!

«Учені мужі» з націоналістичного табору чомусь не звертаються до недавньої історії, коли їхні однодумці дали світові разючі приклади національного приниження, які не вкладаються в рамки ніяких комплексів...

Тріснула «вісь Берлін — Рим», розпався блок Німеччина — Італія — Японія.

Покотився потрощений віз фашизму в прірву небуття, а разом з ним і старі «німецька», «італійська», «японська» орієнтації українського буржуазного націоналізму!

Довелось оунівцям накивати п'ятами і з Харбіна, і з Шанхая. Довелось знову переорієнтовуватись...

Перемога народної революції відкрила перед китайським народом світлі шляхи незалежності, прогресу, соціалізму.

Перегляньмо оунівське видання того часу й побачимо, якими «епітетами» обсипалися китайські комуністи. Народно-визвольну армію інакше не називали як «комуністично-китайськими наїзниками». Термінологія лайок і наклепів, яка прикладалася до Радянського Союзу, була перенесена й на Китай.

Тоді ж, ще в 50-х роках, зав'язалася дружба оунівських верховодів з Чан Кай-ші. Тайбей став своєрідною Меккою для всіх тих, у кого була ненависть до свого народу, антикомунізм і антирадянщина замінили рештки розуму і совісті.

Бандерівці та й інші націоналісти в ті, тепер уже досить давні, дні ще зализували в європейських і американських підворіттях синці, з якими втікали в обозі гітлерівського вермахту.

Йшла саме чергова «переорієнтація» на нові реакційні сили, серед яких були такі ж, як і оунівці, політичні банкрути. На цей час припадає й особлива активізація так званого «Антибільшовицького блоку народів»

(АБН), очолюваного бандерівським провідником Ярославом Стецьком, який уже в 1965 році робить вояж на Тайвань для переговорів з Чан Кай-ші — одним із лідерів «братньої антикомуністичної ліги народів Азії». І як воно годиться у таких випадках, обидві сторони підписали тоді «договір про співпрацю». Намагаючись якось підвищити акції Стецька серед еміграції, бандерівський журнальчик «Авангард» запевнив читачів, що оунівським «ідеям, здається, вперше вдалося проникнути в країни таємничого Сходу».

«Таємничий Схід» виявився не таким уже й таємничим навіть для тупоголових бандерівців. На Тайвані вони зустріли добре зрозумілу їм патологічну лють «колишніх людей» до народу, який викинув їх з континенту, антикомуністичну маячню і відсутність у всьому будь-яких елементарних принципів доброчесності. Все було в них спільним з новими друзями: і аморальність, і нереальність планів, і злоба, і навіть пани з ЦРУ, яким нині служили і биті бандерівці, і биті чанкайшисти. В одному лиш була різниця — бандерівці були викинуті з української землі, на якій десь ще догнивали їхні останні «схрони», — чанкайшисти після просторів все ж мали острів і маріонеткову державку на ньому, а раз там є уряд — то біля цього уряду АБН «акредитував свою місію», яка мала б стати центром антикомуністичної пропаганди на Далекому Сході. Тоді ж бандерівський журнал «Визвольний шлях» писав, що «постійне перебування місії АБН на Формозі... робить її важливим опорним пунктом». Що це за «опорний пункт», пояснювати непотрібно: «опорні пункти» шукали собі оунівсько-абеєнівські політикани і в інших реакційних режимах Південно-Східної Азії — зокрема в сеульському і сайгонському, котрий недавно капітулював. Єдиним хором АБН і «Антикомуністичної ліги народів Азії» лунають войовничі спічі на різних зборищах.

Усе робилось у відповідності з їхньою домовленістю «про співпрацю у боротьбі проти комунізму» і, зокрема, із хвалькуватими обіцянками абеєнівської компанії — з метою «розгрому інтернаціонального комуністичного блоку допомагати вільному Китаєві (читай: чанкайшистам.— Р. Б.) у його завданні відзискання китайського суходолу та знищення китайського комуністичного режиму». Бачите, як високо стрибнули знахабнілі від чанкайшистського «визнання» бандерівці. Відразу

вже і в похід зібралися «визволяти» Китайську Народну Республіку!

Бандерівців зустрічають маріонетки на «високому рівні», що особливо лоскоче хворобливе самолюбство «вождів» на вигнанні, яких офіційно ніхто із західних панів не визнавав, хіба приймав на конспіративних квартирах секретних служб. А тут ручкаються, беруть інтерв'ю, фотографуються і садовлять із собою поруч... І дають, бувало, але це не для преси. Хоч заздрісні конкуренти полюбляють заглядати в чужу кишеню, а потім розголошувати це *urbi et orbi*¹. Так, журнал «Український самостійник» у жовтні 1965 року писав, що Стецько «дістав 30 000 дол. на АБН від Чанг Хай-шека». І, мовляв, «цей політичний банкрут зукраїнізувався». Тут же повідомлялося про те, що, як розхвалився «вождь», в Австралії на його честь «пані Чанг Хай-шекова влаштувала обід». Кажуть, що навіть меню з цього обіду пан Ярослав прихопив на доказ «дружби й братерства», щоб оправити його як історичний документ у рамочку й повісити поруч з Бандериним благословенням на одноденне прем'єрство 30 червня 1941 року.

Але гроші й обіди треба відробляти. А Чан Кай-ші краще ніж лайкою на «червоний Китай» ніхто догодити не міг...

У листопаді 1964 року в Тайбеї відбулося чергове збіговисько «антикомуністичної ліги народів Азії», і там на прощальному банкеті Стецько удостоївся промовляти в присутності Чан Кай-ші.

З притаманним йому нахабством пан Ярослав повчав господарів, як треба боротися з КНР, позиції якої міцнішають з «випродукуванням власної атомної зброї», американці ж бачать у Тайвані лише військову базу, а не «острів свободи», з якого «випромінюють ідеї волі» і якому якщо б дати належний розгін — то «червоному Китаю — кінець!».

«Так довго, доки Формоза не буде мати вільної руки для започаткування висадки та визвольної боротьби на китайському материку,— давав «лінію» Стецько,— Південний В'єтнам і Південна Корея також не будуть спроможні започаткувати офензиву (наступ.— Р. Б.) в сторону півночі, а намагання усунути червонокитайську небезпеку остануться безуспішні».

¹ Місту і світу (лат.). Тут: усьому світові.

Це вже був час, коли Мао скинув свою машкару й показав справжнє обличчя ренегата і зрадника ідей соціалізму. Тоді ж у своїй пресі бандерівці повідомили про закупівлю маоїстами значної кількості їхньої антирадянської макулатури. Всі ж інші націоналістичні угруповання тоді ж вже один перед одним зчинили лемент про «пекінську орієнтацію».

«Досить ставити на банкрутів!» — у 1963 році категорично заявляла одна націоналістична газетка. «Таким банкрутом,— писала вона,— була вже гітлерівська Німеччина... Другим яскравим прикладом того, що ми зв'язуємо нашу визвольну політику з банкрутами, є залицання деяких українських еміграційних політичних середовищ до Чан Кай-ші. Краще буде для української справи, коли ми шукатимемо союзу з Мао Цзе-дуном, отже — з червоним Китаєм. Червоний Китай, це, по-перше, потуга, а по-друге, він готується до війни з Москвою».

Війна!.. Криваве марення вовкулаків.

Смерть, покладена в підвалини буття ідеології, на практиці перетворила цю ідеологію з політичного мудрування на мораль убивць, стала німічним виправданням звичайнісінького бандитизму.

Антигуманність будь-якої реакційної ідеології насамперед визначається на пробному камені ставлення до людського життя, до війни і насильства як засобів суперменівського утвердження вседозволеності в досягненні мети.

Війна!.. Сльози й прокляття матерів, квиління немовлят! Але ж і в її апологетів були матері й діти. Багато хто з них ревно б'є поклони перед образом богоматері з малятком!

Цинізм виродків! Йому немає меж. Можна на поясній пряжці виписати «Бог з нами» і, насвистуючи «Лілі Марлен», підпалювати храми, можна почепити на шию хрестик з розп'яттям Христовим і розпинати його служителів, можна на прапорі вишити мадонну, а земних мадонн гвалтувати у вівтарях, а дітей їхніх кидати у вогонь. Можна... Але чого лише не робилося протягом історії лицемірства!

Скрижалі з десятима заповідями стали звичайнісінькою ширмою для злодіянь, у яких режисером міг бути тільки диявол. Святі слова про любов до ближнього ставали прокльоном тому ж ближньому...

Війна!.. Несправедлива, в ім'я несправедливості. Та, проти якої наш народ завжди підіймав священну зброю Правди, Справедливості, Дружби. І завжди перемагав.

Першим декретом Радянської влади був ленінський Декрет про мир. Хіба це не знаменно, що перша в світі влада трудящих, повергнувши в праведній війні світ насильства, проголосила основою свого державного стану миролюбну політику у розв'язанні всіх питань міжнародних взаємин? Але нам чужий травоїдний пацифізм. І Вітчизна наша, благословляючи кожен мирний світанок оливковою віттю, міцно стискає в другій руці праведний меч перестороги і покари для тих, кого історія ще не навчила поважати її уроки.

Слухайте, недобитки! Невже вам ще мало... Не будемо говорити про якісь сентименти — вам вони чужі. І що там сотні і тисячі життів, ріки сліз і крові, пекло пожеж, бездонна прірва людського горя!

Ви вторили біснுவатому Адольфу, а тепер підвиваєте Мао, для якого людське життя — все одно, що життя мухи, котрому мариться в атомному котлі бішбармак з половини людства.

Ваша надія надій, виродки роду людського, аби руки свої вовкулачі погріти біля цього котла!

Войовничі «аспірації» оунівської банди давно відомі. Вони завжди жили надіями на війну, яка могла б принести їм панування над українським народом. Згадаймо хоча б похитливе чекання на другу світову війну, її прославляння в слові і служіння їй на ділі.

А часи «холодної війни» з шаманським викликанням і заклинанням приходу «гарячої». Скільки було сказано, скільки запроороковано всіляких лих на голову українського радянського народу, на Радянський Союз.

Дехто й до божевільні потрапляв з атомним психозом просто зі зборищ-демонстрацій на вигнанні, бо ж спробуй бути нормальним, коли від натуги грижа робиться — скандуєш, скандуєш: «Атомові бомби на Кремль!», а вони, ці триклятущі бомби, не падають...

Під час одного із своїх вояжів по емігрантських осередках Стецько так виклав «визвольну концепцію»: мовляв, «атомова війна не така страшна», вистачить кілька бомб скинути на Україну і вигине вже комуністична Україна, а «нові кадри» прийдуть з Торонто, Сіднея, Лондона, Мадріда і т. д.

От чого хочеться скретинілому Стецькові: спалити Україну в атомному вогнищі, а на її мертві поля прислати колонізаторів-осадників із закордонних смітників. Бери, пане добродію, земельки української, скільки хочеш! Це ж те, про що ти мариш і наяву й уві сні.

Ну, й подавись, нелюде, своєю хижацькою захланністю, бо української землі не бачити тобі ніколи, на ній навіть місця для твого трупа не знайдеться.

Оунівці із своїх запроданських позицій марять про користь атомної війни для себе.

Марять про атомну війну з своїх людиноненависницьких, гегемоністських великодержавних позицій і маоїсти.

«Великий керманич» Мао так малював світові «рай-дужні» перспективи на випадок ядерної війни: «Якщо половина людства буде знищена, то ще залишиться половина, зате імперіалізм буде повністю знищений». Трохи пізніше він розвиває цю маніакальну «теорію»: «Якщо під час війни загине половина людства — це не має значення. Не страшно, якщо залишиться і третина населення. Через скільки-то років населення знову збільшиться».

Зникають з маоїстських лозунгів і статей ієрогліфи слова «мир», а його звучання в устах пекінських можливо-владців стає облудливим прикриттям авантюристичної, антинародної теорії і практики маоїзму.

Нині в КНР «п'ять принципів мирного співіснування» — лише фіговий листок для прикриття убогої суті фанатика, набитого цитатами з Мао й готового не задумуючись кинутися у будь-яку воєнну аферу.

Багато політичних оглядачів і коментаторів неодноразово відзначали, що маоїсти шукають не ідеологічних союзників, а зручних, на їх погляд, партнерів. Звідси і їх нерозбірливість, гідна повії. Старе, як світ, визначення політичної аморальності, яке, до речі, завжди було і є кредо націоналізму: ворог нашого ворога є нашим приятелем, — стало ключем до всіх починань маоїстів.

Комунізм — це слово, від якого нема нічого страшнішого для правовірного бандерівця! Навіть коли це слово у лапках, тобто коли воно профанується антимарксистами як ширма для прикриття облудного обличчя ревізіонізму і ренегатства. Коли до нього чіпляється

п'явка-приставка «націонал», бандерівський екстреміст і тоді не може з ним примиритися.

Історія знає чимало випадків, коли вороги, а особливо перевертні-відступники, намагаючись паплюжити, дискредитувати, знецінити найпередовіші ідеї свого часу, залишали їх назву, щоб прикривати нею свою мерзенну суть. Так, ми знаємо, як простягали і простягають вороги свої брудні руки до найсвітлішої, найчистішої, найвеличнішої ідеї всіх віків і народів — до комунізму. Але нічим не заплямити його гордого звучання. Комунізм не підвладний ніяким дрібнополітичним спекуляціям, анархічним викрутасам, кон'юнктурним переодяганням.

Комунізм — це Правда. А її нікому й нічим не вбити, не очорнити, не затьмарити!

Нова тактика антикомунізму робить ставку на витончені ідеологічні диверсії, на політичні провокації різних форм, які мають на меті підірвати соціалізм зсередини. Один із прихильників тактики «наведення мостів» Г. Скіллінг писав, що політика Заходу щодо соціалістичних країн «повинна бути гнучкою і стриманою, уникати гучної пропаганди і погроз інтервенції та заохочувати мирну еволюцію і національний комунізм усередині комуністичного блоку». Ставка відома. І що таке «тиха контрреволюція», добре знаємо.

Скільки їх, апологетів «еволюції» та «ерозії» соціалістичного ладу, майстрів лжемоделей соціалістичного суспільства «національного», «ліберального», «демократичного» типу, соціалізму з «людським обличчям», які по суті є машкарою для прикриття їх контрреволюційно-буржуазного єства!

Хто лише, палаючи ненавистю і люттю до комунізму, не базікав про нього! Яких лише оборонців він не мав! Від західнонімецьких реваншистів до уолл-стрітівських мільярдерів. І кожен з них хотів би бачити його «поліпшеним» на свій кшталт. Звісно, що й українські буржуазні націоналісти не залишалися осторонь. Що вони, гірші від інших «борців за поліпшення ідеї»? А оскільки на чорній біржі ідеологічних диверсій є добрий попит на антимарксистські концепції «націонал-комунізму», то чому б і не видати себе за найбільших його знавців і шанувальників. Саме в такого «фарбованого лиса» почали рядитися лебедівці і мельниківці. І коли йти далі, то, як твердять вони, маюти взяли на озброєння «національний комунізм» саме в українських націонал-

ухильників. Дотична для націоналістично-маоїстського альянсу!

Правда, є ще одна спільність: ідеологічні засади маоїстів запрограмовані в цитатнику, а оунівців — у «декалозі» — десяти заповідях українського націоналіста. І ті, і другі на своїх зборищах полюбляють хорове читання цих «молитовників».

Нині бандерівці скромно замовчують ті прокльони, якими вони обкладали КНР після встановлення там народної влади.

«Визвольний шлях» у 1959 році на своїх сторінках закликав Захід вжити «негайних і рішучих заходів» для ліквідації соціалістичних завоювань китайських трудящих. Він дорікав імперіалістам за те, що ті не використали всіх можливостей, щоб перешкодити переході влади в Китаї до рук комуністів. Тоді, писав журнальчик, найдоцільнішими були земельні реформи, бо виключно військовий тиск не міг дати політичного ефекту.

Але ні вашінгтонський бос, ні його маріонетка Чан Кай-ші таких реформ не хотіли. А комуністи передали поміщицьку землю селянам. І реакція програла. Тому, щоб знову повернути Китай до експлуататорського устрою, націоналісти радили: «Тепер доцільно тиснути на комуністичний Китай пропагандивно, дипломатично, економічно і військово. Гадаємо, що досить скоро настане слухний час для військової дії військ Чанг Хай-шека, звичайно, при повній підтримці з боку вільного світу...» При цьому оунівські верховоди закликали своїх однодумців «вести перед у пропагандивній акції проти Мао Тсе-тунга...» І навіть тоді, коли оцей самий «Мао Тсе-тунг» і його кліка виявили своє справжнє контрреволюційне нутро й відверто стали на шлях ревізіонізму, антирадянщини, великодержавного ханського шовінізму, бандерівці, орієнтуючись на ультраправі імперіалістичні кола, нападали на тих, хто виявляв «симпатії» до «червоного Китаю», оголошуючи «китайський комунізм» антиподом радянського. На думку бандерівців, прихильне ставлення до КНР навіть тоді, коли його диктують тактичні міркування, мало б шкодити «антикомуністичному фронтові», розхитувати його «ідейні» підвалини, бо ж, не дай боже, ще хтось подумає, що «комунізм може бути добрим». А це ж «відступництво», «капітулянтство», «пристосуванство»!

Непорушно впертими в своєму фашистському заціпенінні залишались бандерівці. При цьому вони керувалися настановами Степана Бандери, що «національно-самостійницький рух не може ніколи примиритись з націонал-комунізмом ані піти його шляхом», хоч «толерантно ставиться до таких націонал-комуністичних явищ, які розгортають свої дії у такому середовищі і на такому терені», де «націоналізм не сягає чи не знаходить ґрунту...». Тобто: там, де ніхто не клює на бандерівську вудочку, можна вжити і націонал-комуністичного черв'ячка. Коли ж він почне дригатись не в бандерівський бік, з ним «неминуча рішуча розправа»! Більш відверто «вождь» не міг сказати. Краще перевірений метод «ідейного переконання» — зашморг на шию — і дискусію закінчено!

З чанкайшистами легше. Свої люди. Не те, що червоного, а навіть рожевого відтінку не мають. Те ж саме з недобитою шантрапою з АБН: біографії такі, що лиш на виставку фашистських злочинців давай — типи, за котрими, як кажуть у народі, давно шибениця плаче...

Усі суперники уже кричали про «переорієнтацію» на Пекін і поспішно «переорієнтовувались». Але Стецько все ще тримався. В нього була «висока підтримка» в особі Лева Добрянського із США і його «Українського конгресового комітету Америки» (УККА). Містеру Добрянському теж дуже припали до смаку «дипломатичні місії» з відвіданням маріонеткових режимів Південно-Східної Азії. Та й УККА на своїх «конгресах» приймав чанкайшистів. Як-не-як, а на думку Добрянського, — це щось для престижу значило... І саме УККА на чолі з Добрянським виявився найбільшим серед усіх націоналістичних організацій захисником тайванської організації. Це було не випадково, бо ж саме він завжди плентався у хвості найбільш твердолобих ультраправих кіл американського політичного світу і був їхнім заповзятим підспівувачем проти нормалізації у відносинах США і КНР.

Добрянський і К° особливо старалися у 1971 році, виступаючи проти відновлення законних прав КНР в ООН.

У середовищах Закордонних частин організації українських націоналістів (ЗЧ ОУН) і АБН назріває незадоволення тупою упертістю Стецька, з якою він відстоював свою «тайванську любов». Прихильники пекінського

курсу на чолі з колишнім міністром маріонеткового словацького прогітлерівського уряду Ф. Дюрчанським виходять з абеенівського балагану і утворюють свій власний — так звану «студійну спільноту Європа — Азія», — якою, як повідомляла 30 березня 1973 року бейрутська газета «Ад-Дунья», налагодили тісний контакт маоїсти.

Із ЗЧ ОУН виганяється як єретик бандерівський публіцист М. Сосновський, активний «діяч» горезвісного СКВУ — так званого «Світового конгресу вільних українців». Бачте, насмілився «вождя» критикувати за нерозуміння факту, що в особі маоїстів «приходить до голосу» новий антирадянський фактор... Сам «вождь» починає відчувати, що може випасти з гри. Він ще клянеться у вірності чанкайшистам, «теоретизує» це в своїх писаннях. А одночасно виступає на різних зборищах, і видно, що не завжди в тверезому стані, бо під час вояжу до США в 1971 році, після якоїсь конфіденційної наради в Клівленді на гучному бенкеті в приміщенні «Норманд гайскул» проговорився, що китайці посилають своїх представників для організації підривної роботи на Україну та творення там п'ятих колон. Пояснив, що «ці заходи Китаю значно полегшують наші (тобто бандерівців.— Р. Б.) фінансові труднощі».

Повідомлення про Стецькове «одкровення» потрапило на сторінки англomовної газети «Плейн Ділер». Пізніше це бралася «дипломатично» спростувати його «шановна» дружина. Але факт залишився фактом!

Ось мрія мрій! Стати «п'ятою колоною» на Україні! На цей раз китайською. Вже зовсім недавно бандерівський «Шлях перемоги» з цього приводу розбазікався, як би то на випадок нової війни створити на території СРСР щось на зразок новітньої прокитайської УПА (так звана «Українська повстанська армія» — збройні оунівські банди, ліквідовані після війни.— Р. Б.).

На здоровий глузд ця «п'ята колона» нагадує оте саме п'яте колесо, яке бандерівські недобитки хотіли б причепити до тріскучого візка маоїстської антирадянщини. Куди заїдуть — невідомо. Бо нікому й ніколи не вдавалося повернути назад колесо історії. Та не раз у своєму могутньому русі добряче давало воно по зубах тим, хто чіплявся за його шпиці.

А що до такої собі нео-УПА, то більшого ідіотизму не вигадаеться. Український народ показав своє ставлен-

ня до «п'ятих колон»: тільки окремим недобиткам вдалось наживати п'ятами!

Довго приглядались один до одного бандерівці та маоїсти, довго принохувались... Запах обох видає з головою — то антирадянський сморід. Хоч маоїстка верхівка облудно величає себе комуністичною та ще при всякій нагоді і без нагоди класиків марксизму цитує, полюбляє ще й про ленінську національну політику пошуміти — все ж з усього видно, що, як з наївною безпосередністю твердив «Шлях перемоги», вона «діє під фірмою комунізму» як «головний ворог Радянського Союзу»! От із цього треба виходити. Можна ще й по-вчити фразеологію; ті ж із свого боку десь уболівають, що нема достойного партнера, ну, хоч би паршивенької якоїсь українсько-маоїстської партійки, яку доводиться підміняти міфічно-таємничим «українським національним фронтом» і т. д. Можна й викрутитись із свого зтяжнього тайбейського флірту, мовляв, це була лише увертюра до серйозного пекінського почуття. Не вірите? Доведеться звернутися до «офіціозу» («Шлях перемоги», кінець 1974 року): «...чинники червоного Китаю... мали дуже чуйне вухо до того змісту нашої акції, коли з Тайбею Сайгону, чи Сеулю розходилися на етері наші радіомовлення на Сибір і до советських місій на китайському континенті. Отже, з вагою українського (читай бандерівського.— Р. Б.) чинника ознайомився Пекін у немалій мірі через Тайбей. І у тому заслуга Тайбею, що він підняв його як суверенний чинник...»

Коли вчитатись у ці слова, виходить, що Тайбей був плацдармом для завоювання Пекіна! Через серце Чан Кай-ші до серця Мао Цзе-дуна! Обидва ж вони проти Москви. А це головне. І хай бандерівське поспільство тільки дивується державній мудрості та передбачливості своєї еліти. Дивіться, як ми все прозірливо бачили, коли націлювались на китайську орієнтацію в, так би мовити, глобально-історичному масштабі!

Чан Кай-ші відійшов у царство тіней. З політичного трупа став просто трупом. Але ще за його життя почалося загравання маоїстів зі своїми «непримиренними і найлютішими ворогами» — чанкайшистами. Так звана пінг-понгова дипломатія прийшла до діла: мовляв, і змагатись нам треба в спорті, і, будь ласка, приїжджайте до нас у гості, до рідні своєї, а чи так, звичайними

туристами. А що ми до вас з добрими намірами, то маєте собі, приймайте на Тайвані своїх катів-карателів, яких, вибачайте, колись ми посадили до тюрми як воєнних злочинців, а тепер амністували.

Видно, багато дечого спільного з'явилося за останній час у колишніх запеклих ворогів, коли Пекін почав прокладати місточки до Тайбея.

Кажуть, що пані Слава (маємо на увазі Стецькову, вона ж Муха) свого Славка ще років двадцять тому почала китайськими стравами годувати, пройшовши відповідний куховарський вишкіл у чайнатаунівських рестораціях Нью-Йорка. До качки по-сечуанськи і самогонки-ханжі Стецько швидко звик, а от коли на сніданок жінка затхлі яйця подає, пручається... Але чого не проковтнеш заради ідеї!..

Українські буржуазні націоналісти всіляко замовчують той факт, що маоїсти, виступаючи за ревізію кордонів, установлених після другої світової війни, виступають і проти возз'єднаної України, проти її непорушних кордонів, в яких живе в єдиній радянській сім'ї український народ. Як пояснити, панове націоналісти — «борці за свободу», те, що не так давно біля деяких китайських посольств у «вільному світі» вивішувались карти з пекінськими корективами, на яких територія Західної України була викреслена з УРСР.

Пани націоналісти скромно про це мовчать.

Бо ж чи вперше їм торгувати українською територією, правда, з чужих територій. Факт є фактом, і історії не вибілиш.

Що ж, нагадаємо: Директорія без території 24 квітня 1920 року зреклася Західної України на користь панської Польщі, аби лиш вона воювала проти Країни Рад. Далі: в 1939 році Гітлер віддає ним же інспіровану так звану Карпатську Україну своїм угорським одностудцям — що ж, оунівці й це проковтнули, навіть намагалися всіляко виправдати цей вчинок, як раніше їхні петлюрівські попередники зречення західноукраїнських земель.

30 червня 1941 року Ярослав Стецько з благословення митрополита Шептицького, але без благословення Гітлера проголошує «самостійну Україну». Що було пізніше — загальновідомо. Довелось давати дулі під полою своїм берлінським «союзникам», які аж ніяк не хотіли бачити в бандерах і стецьках навіть мікро-

квіслінгів, вважаючи їх лише слугами для брудної роботи.

Від маоїстів можна ще дочекатись, що, враховуючи свою дружбу з західнонімецькими реваншистами, вони на якійсь із карт «прилучать» західноукраїнські землі до ФРН. Тим більше, що з географією у них не все гаразд. Колись же маячив Борман, що «стара австрійська Галіція стане територією рейху», таким собі «дистриктом Галіцієн», який хотіли б увічнити гітлерівські заїди і про який націоналісти сміли говорити лише як про «вужчу батьківщину», не згадуючи, що вона є часткою України.

Аматорам ділити українські землі, розмаїтим недолугим «землемірам» і перемальовувачам кордонів України наш народ відповідає: зась!

Є возз'єднана Українська Радянська соціалістична держава в сім'ї вольній, новій сестер-республік Радянського Союзу.

Нікому і ніколи не перекраяти того, що завойовано народом у битвах і труді, що є наслідком Великої Жовтневої соціалістичної революції.

У тому велике торжество історичної справедливості.

І скільки б новоявлені пекінські мандарини не намагалися своєю смердючою тушшю, розведеною жовцю антирадянщини, перемальовувати карту світу,— це можна віднести лише до манії бавитись глобусом!

Треба втратити останні залишки національного почуття, яким так хизуються ті, хто має безсоромність називати себе «українськими патріотами», щоб не бачити в особі пекінських великодержавних авантюристів чергового ворога возз'єднаної України, який ладен в ім'я провокаційних політичних спекуляцій виступити проти права українського народу жити на своїй землі, в своїй Українській Радянській Соціалістичній Республіці!

Кажуть, що Стецька мало не розбив параліч, коли він дізнався, що в Пекіні нещодавно побував з «державною місією» емісар з середовища польської реакційної еміграції і йому там було влаштовано помпезну зустріч.

Кинувся на свою Славцю з кулаками: от ба, стара... (далі йшов ряд слів, які колись, коли пан Славцю ходив до гімназії, називали «сороміцькими», або ж «нецензурними»),— слухався тебе, що прецінь є ще час до

Пекіну повертати, а проклятуша шляхта вже встигла нас обскакати. Дивись, наговорить китайцям чорт знає чого...

Пані Славця сказали пану Славцеві, щоб він не казався, а, як личить «державному» і її власному мужеві, порадився, де треба, а там уже потурбуються, як поміняти наклейки тайванських готелів на пекінські.

Ми погрішили б супроти правди, якби категорично стверджували, що маоїсти не матимуть жодної користі з бандерівців. Візьмемо хоча б таку важливу ділянку будівництва, як риття маоїстами глибоких тунелів на випадок війни. Сам лідер західнонімецьких християнських демократів Франц Йозеф Штраус, враховуючи важливість криївки-нори в деякі відомі історичні моменти, під час свого перебування в КНР завзято облазив протиятомні лабіринти під китайською столицею, а недавня перша сесія Всекитайських зборів народних представників КНР четвертого скликання в своєму інформаційному комюніке одним із важливих пунктів визначила риття підземель.

Спитаємо, а при чому тут бандерівці?

Як при чому?! В кого як у кого, а в них чималий досвід риття підземних криївок, які були основним проявом їхньої «державності». Схрон (або ж, за влучним висловом Остапа Вишні, самотійна дірка) став символом кротячої втечі від сонця, від реального життя, від людей у світ незрячості, став символом зміїної нори, з якої виповзали її мешканці для вбивства і руїнництва, символом могильної приреченості «ідеї і чину» бандерівщини!

Але будьмо об'єктивні: що вміли копати схрони Степанові хлопці, то вміли! У схронобудівництві конденсувалась уся стратегічно-тактична думка УПА. І, враховуючи в даному випадку спільність інтересів щодо риття нір, думаємо, що ті, кому вдалося через запасні виходи вискочити зі схронів за межі України, зможуть поділитися своїм досвідом.

Один із націоналістичних «ідеологів» Зенон Пеленський писав:

«Виникає konieczність, щоб українська (націоналістична.— Р. Б.) політична й громадська думка дуже пильно й речево вивчала усю складну проблематику московсько-китайського конфлікту. Зокрема, треба прикладати найпильнішу увагу, щоб ця справа не стала тереном

діяльності всякого роду українських політичних і фінансових, як їх називають у Галичині, «махльойкарів», пройдисвітів і спекулянтів». Отож знаємо себе!

Але чого бідкається пан Пеленський про якусь політичну й громадську думку? Де вона?.. Невже в головах недорікуватих моральних банкрутів, у яких, окрім лакейства, нічого нема за душею, а чи, може, її носіями є перепродувані з розвідки в розвідку, з поліції в поліцію професійні донощики, що за шмат гнилої ковбаси, а не те що за 30 девальвованих срібняків, ладні продати рідну мамцю разом з татком. А чи, може, рацію стану оберігають недовчені демагоги, які освоїли лише одне — брехню і наклепи, що готові спаплюжити й оплювати все святе, прикриваючись найсвятішими людськими духовними цінностями. А може, ними мають бути бандерівські вбивці-різуни, начинені донцовською політичною розпустою?!

Коли нема кращих, то, певне, вони стають носіями отої «політичної і громадської думки». Таке є і може бути тільки на смітнику історії, який став останнім притулком отих самих «махльойкарів», пройдисвітів і спекулянтів, які сьогодні один перед одним «переорієнтовуються» на пекінську маоїстську кліку, шукаючи в ній свого чергового хазяїна-хлібодавця.

ЯКЕ БРЕЛО — ТАКЕ Й СТІЛО

— Перепрошую, можна вас на хвилю!..— пролунало за спиною Грицька Захалявного саме в ту мить, коли він виходив з під'їзду одного дуже цікавого будиночка на вулиці Карлсплатц у Мюнхені.

Можливо, саме тому, що будинок, з якого виходив цей наляканий бідачка, був справді «дуже цікавим» — редакцією оунівського журнальчика «Сучасність» — Грицько злякано увібрав голову в плечі і з незвичною для свого віку спритністю чкурнув уперед.

Відсапуючись за рогом і щасливо посміхаючись, Захалявний згодом набрався сміливості і визирнув на Карлсплатц. Те, що він побачив, вразило його і сповнило душу героїзмом, який швиденько сягнув вершин самозакоханості. Огрядний панок, що гукнув його, із стайерською швидкістю мчав у протилежному напрямку і вже за мить визирав з-за рогу паралельної вулиці.

Їхні погляди зустрілись, і вони почали свердлити один одного очима. Нарешті член ОУН Грицько Захалявний, відомий серед своїх поплічників під кличкою Зух, таки першим набрався сміливості і ступив крок назустріч невідомості...

Герої зішлись на тому самому місці, з якого щойно розбіглися. Намагаючись перебороти зрадливе дрижання руки, Грицько підняв з землі недокурок, який хвилину тому випустив з переляку, і нервово затягнувся. Повз них промчало авто, пронизливо заскреготавши гальмами на повороті. Обидва здригнулись.

— Перепрошую, що потурбував,— важко відсапуючись, промимрив панок винуватим голосом.

«А ти б багато не набігав»,— подумав Грицько, примруживши око від уїдливого диму, що, на його думку, надало йому незалежного вигляду.

— Мое прізвище Хайльцнер,— трепетно продовжував панок,— Моше Хайльцнер. Ми разом виходили звідси,— пан Хайльцнер зашарівся і соромливо кивнув на примі-

щення редакції.— Обличчя пана мені видалось чимось знайомим... Ви, напевно, літератор?

Запитання потребувало відповіді. І відповіді конкретної, такої, яка б не потягла за собою цілу низку небажаних уточнень. Захалаявний почав подумки перебирати всі здобуті ним за довгі роки спеціальності... Терорист — не підходить. Провокатор — також. Головоріз з батальйону «Нахтігаль» або яничар з потрощеної дивізії СС «Галичина» — хто знає, які стосунки були в цього Моше з покійним Адольфом. Про службу в каральних загонах Бандери також не варто згадувати. А стосовно радіостанції «Вільна Європа», то хазяї самі звеліли не паякати багато. Залишається робота кельнером за рекомендацією ФБР в одному із мюнхенських ресторанчиків або «дописувач» цієї злиденної «Свободи».

Найкраще зло — найменше зло, вирішив нарешті Грицько і пробубонів у відповідь.

— Так, літератор. А пан Хайльцнер?

Запитання попри всі сподівання аніскілечки не знітило огрядного панка. Він, не задумуючись, відповів:

— Співробітник радіостанції «Свобода», прошу пана. Там нещодавно відкрили наш відділ.

— Сіоніст! — полегшено зітхнув Грицько, і слід віддати належне його проникливості, бо Хайльцнер не забарився додати:

— Єврейський націоналіст! — простягнувши при цьому руку, яку Грицько заходився трясти в блаженному екстазі. Прикро, але поблизу не було репортерів. Мабуть, з цієї причини символічно-історичне рукотрясіння незабаром довелося припинити.

— То пан, значиться, працює в «Свободі», — по-змовницьки підморгнув Захалаявний. — То він мені «колега»! — Грицько великим пальцем тицьнув Моше під ребра, і той щасливо розреготався.

— І все ж таки де я міг бачити пана Захалаявного?

— Ну, якщо ви у «Свободі», то я, чесно кажучи, інколи забігаю до «Вільної Європи». Може, десь там, у тих краях, здибувалися?

— Ні, не пригадую... Але знаєте, щось у мене таке враження, ніби це було значно раніше: так років із тридцять тому.

Обличчя Грицька видовжилось.

— З тридцять? Це після війни!

— Так, здається, саме тоді.

Грицько чухнув у потилиці.

— Тоді хіба що в таборі для переміщених осіб, там, я ще пригадую, було чимало вашого брата сіоніста, що агітували євреїв податись до «вільного світу». Здається, ви на цьому непогано заробили, га, друзяко?

— Що ви! В той час я саме був у Швейцарії, улашнував деякі банківські операції.

— Чи не з вермахтівськими мільйончиками?

При цьому нетактовному запитанні Захалаявного Моше Хайльцнер соромливо опустив очі. Грицько збагнув, що перебрав зайвого і одразу ж поспішив якось виправитись:

— Ні, в Швейцарії я ніколи не бував, а ось у Львові... Пам'ятаю, як вдерлися туди разом з гітлерівцями, ох і гвалту наробили! Прекрасні розстріли мало не кожної години, все за фашистським зразком, навіть уряд свій обрали. Щоправда, гітлерівці його швиденько розігнали, а ось єврейське гетто залишили. Велике було гетто! Там ще ваші сіоністи добряче попрацювали: агенти гестапо — адвокат Гейлігер, Руперт...

— Що ви! — перебив Грицька пан Хайльцнер, — я в той час працював у Кракові. Виходила там наша єврейська націоналістична газетка «Хвилі» польською мовою. Ще, пам'ятаю, на першій сторінці зображена була така велика зірка Давида, знак іудаїзму, а під нею ми вміщували репортажі про фашистські «переможні наступи на більшовицькі позиції». Та й своїх єдиновірців не забували. Як зараз пригадую, спеціально для тих, хто в гетто, повідомляли: радійте, «для вас буде відновлено рабинат релігійної єврейської гміни», замолюйте гріхи свої перед тим, як прийняти смерть від гітлерівської кулі, перед тим, як бути живцем закопаним у землю або загнаним у газову камеру. Замолюйте гріхи ваші, замолюйте!

Моше Хайльцнера явно опанував релігійний екстаз. Очі його засвітилися тихим неоновим блиском, як у літнього собаки. Грицько Захалаявний раптом і собі відчув нездоланне бажання хоч одним словом доповнити цю зворушливу сповідь.

— А пригадуєте,— мовив він,— як пастир нашої уніатської церкви митрополит Шептицький простягнув руку допомоги вашому рабинові Кахане в скрутну годину і надав йому притулок у своїй резиденції! Це коли з благословення першого і мовчазної згоди останнього у львівському гетто винищувались сотні євреїв.

— Що ви, Грицуню, як можна забути таку послугу! Адже згодом Кахане не раз прославив ім'я господне. У 1952 році він став головним рабином ізраїльських військово-повітряних сил, і саме з його благословення в 1967 році ізраїльські льотчики скидали напалмові бомби на арабські міста і села.

При останніх словах обидва виструнчилися, наче на військовому параді. Моше Хайльцнер раптом відчув якийсь незрозумілий свербіж у колінах, і ноги його самі по собі почали витупцьовувати на місці. У вухах гриміли звуки ізраїльського воєнного маршу. Щось дивне коїлось і з бідолашним Грицуном. Очі його заволокло жовто-блакитною пеленою, він також почав вимаршовувати, й на диво (це ж тобі треба!) одразу ж потрапив у ногу з Хайльцнером.

— Так на чому ми з вами зупинилися, колего? — спитав споважнілий Моше.

— Та все ж на тому... Ніяк не можемо второпати, де ми з вами бачились.

— А взагалі, любий друже, яке це має значення! Бачу, що на різних, так би мовити, фронтах розгорталась наша з тобою діяльність, але нині ми разом. І все завдяки цьому журнальчику,— Хайльцнер знову кивнув у бік «Сучасності».— І ще, гадаю, не раз зустрінемося, бо вирішили собі його редактори, щоб наші статейки поруч виходили. Найвеличніша ж наша подяка, а разом з нею і душі наші,— хазяїнові, що срібняки сипле. Хвала йому!

— Слава!!!— загорланив Грицько, та так голосно, що бідний Моше аж гикнув з переляку.

— Тільки не тут, не тут, друже.

— Не тут, так не тут,— одразу ж погодився Захалявний.— Нам що. Де скажуть, там і горлатимемо. Нам за це гроші платять. А тут, справді, нема чого горло надурно дерти.

І, міцно обійнявшись, вони попрямували по Карлс-платц. Ішли, сповнені величезної пихи через свою «ви-значну місію». Ішли, міцно стуливши писки.

Бо ж не знали новоявлені друзяки, що зустрілись вони під час оунівського набігу на єврейські сім'ї і що то хвацький Грицько гнався колись за переляканим Моше з обрізом, але не влучив.

Ось звідки бере початок ця ніжна приязнь! Що ж, нехай обнімаються міцніше,— може, в майбутньому задавлять один одного... Подібна «дружба», як свідчить історія, не виключає і смертельних наслідків.

ФІГУРА У КОЖУСІ

За останні кілька років на нашій голубій, за свідченням космонавтів, планеті відчутно потеплішало. І це передусім завдяки невтомним зусиллям радянського народу, який, послідовно виконуючи накреслену партією Програму Миру, дружно взявся прополювати старі мінні поля, що залишилися ще з часів «холодної війни». Прогресивне людство всього світу, на ділі переконавшись у щирості наших намірів, відповіло нам доброю взаємністю.

Щоправда, те потепління припало до смаку далеко не всім з протилежного нам капіталістичного табору. Багатьох з отих заматерілих зброєносців весна зненацька застала в дебелих кожухах, розрахованих на досить затяжну зимівлю в окопах «холодної війни». Дехто з них, відчуваючи одіозність свого вбрання, змушений був переодягтись у респектабельні візитки і під тиском, хай інколи й крізь зуби, з численними поправками, а все ж включитися в мирний діалог.

Поїздки численних туристських громад, активізація торгівлі, широкий обмін науковою і технічною інформацією сприяють взаємопізнанню, що завжди було передумовою взаєморозуміння, а отже, й мирного співіснування.

Завдяки цьому поменшало металу й у голосі різних «голосів». Деякі радіостанції з «того світу» хоч і поволі, із скрипом, а все ж намагаються надати своїм передачам про СРСР вигляду об'єктивності, пристосовуючись до нових умов.

Тим більший подив у нас (зате особливу радість у «централі Комітету українців Канади» — антирадянського, націоналістичного осередку) викликало повідомлення, яке недавно надійшло з-за океану. Маємо на оці інформацію про призначення на посаду керівника української секції міжнародної служби Сі-Бі-Сі Романа Рахманного.

Особа ця не потребує особливих рекомендацій. Затятий, викінчений лютоненависник усього радянського, Рахманний ніколи не приховував своїх поглядів, сформованих ще в юні літа в зграях ОУН і апробованих та доведених до абсолюту в різних націоналістичних виданнях од Мюнхена до Канади, де він співробітничав як «вільний журналіст». (Хоч сам Рахманний при першій же нагоді з таким собі милим цинізмом не забуває наголосити, що він служить, і оті, таки й справді непогані, гроші даються йому нелегкою, ревною працею на своїх хазяїв).

Та нині маємо саме той випадок, коли нагадати деякі віхи в життєписі цього служки на терені буржуазної ідеології аж ніяк не зашкодить, і передовсім читачам (тепер уже слухачам), що мешкають у Канаді — в країні, з якою у нас давні традиційні зв'язки, означені спільною боротьбою проти фашизму.

Отже, Роман Рахманний (він же — Олійник), 1917 року народження, зі Львова, де, як зазначено в «есеї» про нього в одному закордонному виданні, минули його «юність, середньошкільні та нижчі університетські роки». Далі вже сам Рахманний міг би продовжити свій чорний послужний реєстр запеклого націоналіста: під час війни — засновник і співробітник реакційних реп-тильок, у 1945 році — активіст референтури пропаганди «проводу» так званих «закордонних частин» оунівців, пізніше організовує в Канаді горезвісну «лігу визволення України», редагує бандерівську газетку, та й на сьогодні — член низки антирадянських інституцій, автор наклепницьких писань. Та годі вже, бо й так на чоловікові ніде проби ставити. Сюди аж просяться слова великого Гете: «Деякі люди досягають високого становища в житті як сажотруси, що проповзли крізь темні, задушливі й брудні димарі, з ніг до голови вкрившись кіптявою і сажею, які ховаються за зовнішнім блиском цього високого становища».

Одне слово, третій професіонал-націоналіст, що дивиться на Радянський Союз примруженим оком стрільця в проріз тризубця.

З цим він не ховається, бо то лише набиває йому ціну в очах своїх хазяїв. Лише про один період свого плутаного життя Рахманний не любить говорити, або вже коли й говорить, то скоромовкою, з численними багатокрапками. Приблизно, як в уже згадуваному «есеї»,

твердиться, що Рахманний завше, бачте, прагнув «наладити живий контакт із східноукраїнськими людьми». На його великий, жаль, такої нагоди довго не траплялося. Аж нарешті «щаслива нагода», случилася. Цитую: «Під час війни він зміцнив свій зв'язок з українцями центральних і східних областей України. Пройшов усю Україну, побував на Лівобережжі й півдні, зокрема на Херсонщині, над Озівським (Азовським.— Б. О.) морем та й на південь від Південного Бугу...»

Бачте, як усе невинно, легко й швидко: «зміцнив», «пройшов», «побував». Прогулявся собі «землячок» по «неньці Україні» чи «Україні-неньці».

О ні, не так воно все просто! І через тридцять з лишком літ після страшного пекла він не любить розповідати, як воно там гулялося, йому, оунівському горлорізу, поміж тілами скараних на горло, попелищами спалених фашистами міст і сіл, поміж ярів, ущерть забитих трупами так люблених ним українців!

Щось він не договорює, Рахманний, щось притаює, чогось боїться. Чи не тому так запопадливо осмикує свого старожитного кожуха, що боїться, як би з-під нього зрадливо не виткнувся комірець уніформи, де поряд з тризубом свинцево поблискує крило хижого орлана?

І от цей затятий антирадянець, який зовсім ще недавно з піною на губах закликав бойкотувати виступи українських радянських співаків у Канаді, раптом вигулькнув біля одного з рупорів канадської радіокорпорації, яка претендує на роль об'єктивного джерела інформації. Проте ніяк не можна спекатися думки, що однині в «Голосі Канади» виразно відчуватиметься недоброзичливий акцент давнього, запеклого недруга нашої країни.

НА ПРОЩУ ДО ПІНОЧЕТА

Памфлет

СЕНІОРИ НУЛІ

Від власного кореспондента бюлетеня «Прочани до Чілі»: «Повідомляємо цілком серйозно, що висока Українська Репрезентація в Аргентині запланувала відбутися поважну й вельми історичну прощу до Чілі в широкоукраїнській, розуміється, і щиро-демократичній справі. Висока Репрезентація в Аргентині робить це не без відома українських націоналістичних організацій Європи та З'єднаних Стейтів Америки (ЗСА) й сподівається, що з благословіння української католицької та православної церков залучить до нашого богоугодного діла їх ексцензию генерала Піночета як першого й найсвітлішого ненависника комунізму в своєму краю. Наші патріотичні організації рішуче закривають очі на якийсь нібито терор і сваволю військової хунти в Чілі. Ні, боже борони, ми не заперечуємо, що ніякого терору там не існує. Навпаки — ми відверті прихильники терору й тому вважаємо, що паростки соціалізму, посіяні народним урядом Альєнде, можна й треба викорчувувати тільки автоматами, заливати їх потоками крові. Якась тисяча чи навіть десятки тисяч смертей нічого не означають. Якщо б нам колись пощастило в'їхати до Києва на сивому коні, то, будьте певні, зробили б так само або й з ширшим розмахом. Ми свято пам'ятаємо слова чоловіх мужів українського націоналізму, що «наша влада повинна бути страшною».

Українська Репрезентація в Аргентині надає прощі до Сантьяго виняткового значення, прирівнює її до подорожі в святі місця. А що це так — підтверджує створення спеціального бюлетеня «Прочани до Чілі», в якому будемо з усіма подробицями інформувати світову громадську опінію про реалізацію задуманого, сповіщати про кожен крок і порух мислі послів до сеніора

Піночета. Робитимемо це з гідним похвали пієтетом і розумінням високої ролі літописця; саме Провидіння покликала нас до цього чину й вручило перо. Бо відомо, що посли Репрезентації мали своїх попередників. Пригадаймо блаженної пам'яті отамана Симона Петлюру і його подорожі до Варшави. Після них їздили, але вже до Берліна, блаженної пам'яті провідники Степан Бандера та Андрій Мельник. Подорожував по Формозах (ще цей острів називають Тайванем), Південних Кореях та В'єтнамах поки що не покійний Ярослав Стецько. Всі вони шукали серед впливових чужинських чинників міцного кола, на який міг би надійно спертися тин нашої визвольної справи. Ми дотримуємось тієї ж ор'єнтації, тобто ор'єнтації на чужі багнети, з допомогою яких зможемо здобути соборність; то нічого ще не значить, що свого часу нам не допомогли багнети австрійські та німецькі. Треба пробувати ще і ще раз: модерні автомати чілійської воєнної хунти можуть нам знадобитися. Шкода, але на свій нарід, суший на Україні Совецькій, покластися не можемо, бо він до решти збільшовичився. Але то ніц, нам аби лише допасти до влади...

Як бачите, «Прочани до Чілі» не притаюють ані своїх почуттів, ані намірів. Ми дотримуємося думки, що націоналізм не можна якось там «демократизувати» чи бодай «лібералізувати». Це виглядало б як нова латка на старому мішку. Поїздка до сеніора Піночета є яскраво вираженою демонстрацією наших істинних устремлень і симпатій.

З великою відповідальністю Репрезентація в Аргентині поставилася до вибору кандидатів, які поїдуть до Чілі. Затверджено трьох сеніорів, котрих умовно назовемо Нулями. Можете повірити мені на слово, що це найдостойніші з достойних у діаспорі. Перший сеніор Нуль (нижче вони виступатимуть під номерами) має 58 років. Це колишній єфрейтор дивізії СС «Галичина», який воював проти більшовиків під Бродами. Після закінчення війни перебував у таборах військовополонених на терені Італії, звідки разом із багатьма недобитками дивізійників із поміччю блаженної пам'яті архієпископа Івана Бучка (царство йому небесне...) перебрався на постійне мешкання до Аргентини. Незважаючи на роки, він ще бадьоро виспівує стрілецькі пісні, не забув, як заряджати автомат. Улюблена співанка «При

каноні стояв і фурт-фурт ладував» не сходить Нулеві № 1 з уст. Ці подробиці, гадаю, як і прийнято у вільній пресі, доповнюють портрет нашого героя.

Нуль № 2 теж чоловік заслужений і гідний усякого довір'я. Свого часу, а точніше — на початку німецько-совецької війни служив у батальйоні «Нахтігаль» під командуванням Оберлендера. Треба сподіватися, що в червоному Львові його пам'ятають дотепер. Саме він разом з іншими «соловейками» витлумив для слави нашої соборності деяких там професорів, лікарів і митців. Перебував також у лавах УПА, командує сотнею, яка знищила не одне село на Волині. Росту він високого. Руки довгі. Вік — 55 років. Як і всі порядні люди, має своє хобі: колекціонує батоги, зашморги, мотузки. На наше запитання відповів, що хобі нагадує йому бойову, сповнену подвигів молодість.

Нуль № 3 теж уособлює у собі кращі риси справжнього борця за самостійність. Крім того, у його особі маємо поборника єднання українського націоналізму з сіонізмом. Це, прошу вас, не два чоботи пара, як сказали б більшовики, а таки насправду щирі партнери. Не гадайте, що налагодження цих стосунків є хвилевим захопленням Нуля № 3. За його плечима великий досвід роботи на цій ділянці, багата практика. У 1942—43 роках він вірцево виконував обов'язки стрільця «української поліції» у Станіславі (тепер Івано-Франківськ), де певний час йому довелося нести службу щодо охорони єврейського гетто, з якого пішло до Авраама 190 тисяч людей. Уже тоді він здобув серед мешканців гетто гучну популярність. Працюючи біля скоростріла, він кожні десять куль із тисячі пускав у «молоко». Таким чином підривав міць Великонімеччини й на певний час урятовував двом-трьом прихильникам Мойсеєвої віри життя. Він так любив отих бідних євреїв, що, стріляючи їх, плакав, як дитина. В інтерв'ю нашому бюлетеню Нуль № 3 сказав:

— У тому, що сьогодні спостерігаємо зближення двох націоналізмів — українського та єврейського, — є немала й моя заслуга. Наші гудзи дружби скроплені єврейською кров'ю. Крім того, там, у далекому Станіславі, на єврейському кладовищі Окописька, стріляючи з наказу моїх босів із кулемета, я загартовувався морально. Я забував, що таке жалість, милосердя, що має непересічне значення для розбудови в собі борця за со-

борність. Я безмірно вдячний євреям за те, що вони допомогли в моєму вихованні.

Що можна додати до цих проникливих слів? Мабуть, тільки один маленький деталь (ми спеціально наголошуємо на слові «деталь» у чоловічому роді на противагу київським мовознавцям, які пишуть це слово в жіночому роді): усі три Нулі мають повні щелепи вставних зубів. Власні зуби їм повибивали під час великого ісходу (а не великої втечі з рідної землі, як це пишуть більшовики) року божого 1944-го. Та це, смію запевнити читачів бюлетеня, не є ганджем і аж ніяк не заважає боронити визвольну справу, бо ж відомо, що майже всі націоналісти ходять із повибиваними зубами. В Августо Піночета, ходять чутки, теж хитаються зуби. Це ще раз свідчить про спорідненість наших душ».

Від кореспондента бюлетеня «Прочани до Чілі»: «Пресові агентства повідомляють, що засідала Головна управа Центральної Репрезентації в Аргентині. Слухалось одне питання: враховуючи ситуацію в Чілі й можливість дістати двадцять п'ять буків від першого-ліпшого представника хунти ще до того, поки будуть вияснені повноваження Нулів, їм необхідно додатково виділити певну суму на придбання запасної білизни».

ВІЗИ Й ЧЕРВОНІЙ НІС

Від власного кореспондента бюлетеня «Прочани до Чілі»: «Ми не випадково вибрали інтригуючий заголовок про червоний ніс, бо цим хочемо звернути увагу діаспори в Латинській Америці, ЗСА та в Європі, що Центральна Репрезентація в Аргентині стала на тернисту дорогу за соборність. Бо не штука ухвалити: ідемо за підтримкою до Піночета. Штука: як дістати візу в благословенний чілійський край. Святий Петро при брамі до раю, чи точніше — урядник конзуляту виявився стовідсотковим піночетцем, і дехто з наших сеніорів Нулів небезпідставно висловив здогад, що він урядник, пройшов вишкіл у гестапо.

Само собою зрозуміло, що урядник насамперед звелів зробити відбитки пальців. Потім вимагав доказів, що сеніори є справжні українські нулі (перепрошую, тут трапилася помилка. Має бути: справжні українські патріоти) й палкі прихильники режиму Піночета. На

щастя, Репрезентація забезпечила своїх посланців характеристиками, в яких перелічені їхні подвиги в дивізії СС «Галичина», у батальйоні «Нахтігаль» та в команді поліції у Станіславі. Це мало, як не дивно, разючі наслідки. Урядник конзуляту привітно посміхнувся, поклепав по плечах наших Нулів долонею і сказав: «О Санта Марія! Гора з горою не сходиться, а споріднені душі зустрінуться на дорозі. Ми з вами, сеніори, близькі родичі. Ви колись комуністів розстрілювали, те саме ми робимо з комуністами і соціялістами. Най жие президент Августо!»

Треба було бачити, шановна громадо, з яким ентузіазмом Нулі викинули вперед руки й звично, по-давніюму вигукнули: «Хайль!»

І двері до піночетського раю широко відчинилися».

Від власного кореспондента бюлетеня «Прочани до Чілі»: «Спішимо звідомити громаду, що на чілійському кордоні випала невеличка затримка. Оскільки військова хунта дбає, щоб іноземці не завезли в країну червоної зарази, то, зрозуміло, валізи наших Нулів були спонтанно перевірені.

Відбулося історичне інтерв'ю між Нулями й офіцером хунти:

ОФІЦЕР. Чи не везете, дідько би вас узяв, чогось червоного? Хустку, наприклад, шарф або ж сорочку? Червоний колір у нас заборонений.

НУЛІ (*кланяючись запопадливо*). І файно зробилисте, що заборонили. Ми теж, як ваші бики, страшенно ненавидимо червоне. Ми прихильники синьо-жовтого. (І на доказ сказаного Нулі закотили холоші штанив).

ОФІЦЕР. Ол райт, сеніори. З такою синьо-жовтою смужечкою ви могли б проїхати наш кордон без паспортів. Втім, одну хвилиночку,— схаменувся він і крізь побільшуюче скло почав вивчати ніс Нуля № 1. Носяра й справді у того знаменитий: м'ясистий, довгий, кінець аж звисає на верхню губу. Вдарити по такому носі — одна приємність, ніс хрусне під кулаком, як головка капусти. Однак ні розмірами носа, ні його патріотичністю військову хунту не здивуєш. Пильна увага офіцера була звернута на колір носа.

«Санта Марія! — вигукнув офіцер й замало не оголосив військову тривогу.— А ніс у вас червоний!»

«Невже? — зблід наш патріот.— А я думав, що й він синьо-жовтий»,

«На жаль, ні.— Офіцер перейшов на офіційний тон.— А це, знаєте, не бажано, щоб у Чілі в'їжджали, а тим більше на аудієнцію до їх ексценції президента, іноземці з червоними носами. У такому носі можна що хочеш перевезти: радіостанцію або ж ракету».

Ситуація ускладнювалась.

«Цілком маєте рацію,— на диво спокійно погодився Нуль № 1 і непомітно підсунув офіцерові пачку доларів.— Червоні носи для Чілі вельми небезпечні. Але мій ніс має відтінок синього кольору. Тобто він просто синій. А це вже інша справа».

«П'єте червоне вино?» — суворо допитувався офіцер, навпомацки рахуючи в кишені долари.

«Боже спаси! — вдарився кулаком у груди Нуль № 1.— Для збереження національної субстанції я рішуче й безповоротно відмовився від вина, а тим більше — червоного. Замість нього ми пристосувалися навіть серед чужинецького оточення гнати й пити наш рідний напій — самогон. Він, правда, зрадливо діє на ніс, зате дух у нього щиропатріотичний. Дихнеш на ворога, й він відразу відкидає копита. Отак».

Ось які труднощі спіткали наших Нулів на чілійському кордоні. Правда, вони яко державні мужі побороти їх щасливо».

БОЖЕВІЛЬНІ В САНТЯГО

Від власного кореспондента бюлетеня «Прочани до Чілі»: «Три дні, чекаючи аудієнції в Августіно Піночета, блукали Нулі по благословенній столиці Чілі. Не буду описувати архітектури й краси цього міста, бо це не стосується нашої теми, зате хочу наголосити, що на вулицях панує лад і порядок: мешканці в довжелезних чергах біля харчових крамниць вели себе взірцево. Дехто подумки шептав молитви за здоров'я Піночета. (А коли хтось вам скаже, що вони пошепки його проклинали, то не вірте). Чілійський народ з гордістю (а не з ненавистю, як це може здатися на перший погляд) споглядає на вояків хунти, які, мов справжні лицарі, патрулюють вулицями. Нас, щоправда, вразила мовчазність завжди веселих і жвавих чілійців. Та це можна пояснити не тим, що, мовляв, хунта затулила всім уста, а обдумуванням історичного

менту. В тиші й з не дуже переобтяженим шлунком легко думається про високі ідеали хунти.

Відомо, що чужинці скрізь залишаються чужинцями, хоч як би не намагалися вивчити звичаї і порядки країни, в яку приїхали. Наші Нулі, наприклад, і гадки не мали, що, походжаючи чілійською столицею, не маєш права піднімати вгору голову. Нуль № 1 якоїсь хвилини випадково задер свого патріотичного носа до неба, і його тут же огріли автоматом по голові. Вояк хунти, хоч, може, не вельми ввічливо, зате доступно пояснив, що в Чілі заборонено витріщатись на сонце. Мовляв, дивися, чоловіче, у землю й думай про свої гріхи супроти режиму. На ніяку надію не сподівайся і очі на бога не вилуплюй. Бо коли на щось сподіваєшся, то це означає, що ти ворог режиму.

— За порушення чілійського закону прошу ня вибачити,— промовив з гідністю наш Нуль, замотеличено мотаючи головою.— Кольба автомата, нічого гріха таїти, трохи мене оглушила. Та це добре. З цього приводу навіть хочу скласти заяву: «У Чілі все мені дуже й дуже подобається. Навіть удар кольбою (прикладом.— Р. Ф.) по голові. Це — порядок. Відчувається, що перебуваєш у демократичній державі, де порядок на першому плані. Нам, націоналістам у діяспорі, про це не завадило б пам'ятати. Нас треба бити частіше й сильніше. Тоді станемо розумніші й діяльніші. На доказ щирості моїх слів прошу вас, сеніор вояк, влупити мене ще раз по потилиці. Тільки-но розмахніться сильніше».

Повинен повідомити, що високопатріотична заява Нуля № 1 магічним чином подіяла на представника хунти. Він отетерів, лупаючи очиськами, потім шмигнув до найближчої телефонної будки. За кілька хвилин примчала карета швидкої допомоги. З криком «Ловіть ідіотів!» з карети вискочили лікар і двоє здоровенних драбуг.

— Це він — божевільний! — вояк хунти тицьнув автоматом у Нуля № 1.

— Так точно,— козирнув лікареві Нуль № 1.— Ми, прецінь, українські націоналісти...

— Шкода,— лікар розвів руками.— В нашій лікарні, на жаль, застарілі форми хвороби не лікують.

Сів до авто й поїхав.

Нулі кам'яніли деякий час на тротуарі, роздумуючи: похвалив їх лікар, а чи зганьбив.

— В Чілі нас не можуть зганьбити,— врешті здогадалися.— Це була похвала.

На цьому пригода скінчилася».

АУДІЄНЦІЯ У ІХ ЕКСЕЛЕНЦІЇ

Від власного кореспондента бюлетеня «Прочани до Чілі»: Сьогоднішній день буде вкарбований золотими літерами на скрижалях історії діаспори: сеніорів Нулів повідомили, що о третій годині за місцевим часом їх прийме й ласкаво вислухає генерал Августіно Піночет. Бракує слів, щоб описати хвилювання, гордість і радість наших репрезентантів, коли вони входили до резиденції Великого Августа.

Деяке замішання настало в останню хвилину, коли репрезентанти стояли під дверима кабінету. Справа в тому, що охорона наказала, мотивуючи безпекою президента, роздягти Нулів до голого тіла. Однак це тривало недовго. Нулі повною мірою усвідомили, що в рубцях одержі можна приховати якийсь ворожий засіб супроти президента: ну, наприклад, тифозну вошу, малярійну блоху чи ще якусь холеру. А крім того, zostавшись лише в пов'язках на стегнах, вони відчували солодку свободу, що сприяло кращому обміну речовин і пульсуванню крові.

Іх екселенція генерал Піночет зустрів Нулів привітною усмішкою. Кивнув на м'які фотелі й спитав:

— Хто ви такі, з якої країни і чого хочете? (Далі розмову подаю за стенографічним звітом).

— Ми суть, нібито, українці, екселенц. Та мусимо відразу пояснити, що є українці радянські, ті, що скомунізувалися (при цих словах Піночет перехрестився), а ми з діаспори. Ми й вони стоїмо на різних боках барикад. Хоч вони, радянські українці, нам нібито родичі по крові, але на правду — вони найбільші наші вороги.

— Це добре, сеніори, що ви вороги. Це навіть дуже добре.— Іх екселенція схвально кивав головою.— Страх як люблю ворогів комунізму. То чого від мене жадаєте?

— Самостійної України. Без комуністів і так далі.

— Гм... таки самостійної? — засумнівався Піночет.

— Ну, якщо не повної... Коли ви своїм державним неперевершеним розумом вважаєте, що ми, націоналісти, що не доросли до державно-відрубного правління,

то дайте нам Україну під високим протекторатом чілійської хунти. З вас, екселенц, вийшов би незгірший король України. А що, це ідея! Хай живе король Августін Перший! Гур-ра!

Піночет підняв руку.

— Почекайте, мої любі піддані. Я заінтригований вашою пропозицією. Але... що з цього приводу скаже ваш, той, що на Україні, народ?

— Народ, а тим більше скомунізований,— худоба. Навіщо його питати? Ви теж, прецінь, не питали свого народу, коли заходилися скидати уряд президента Альєнде. А він же був народний. І мудро вчинили-сте.

— Маєте цілковиту рацію, сеніори голяки. Лише поясніть мені, як ви уявляєте цілком самостійну Україну під моєю високою рукою?

— Не турбуйтеся, Ваша Королівська Величність. Ми в себе вдома ні на рисочку не відступили б від тих порядків, які ви завели в Чілі.

— Ми теж набудували б тюрем, концтаборів, є у нас для цього на Чорному морі острови. Крім того, врахуйте, що в нас теж є немалий практичний досвід.

— Бачу, що у вас, хлопці, є кебета.

— Го, ще й яка. Всі розуми поїли. Готові вам служити душею і тілом.

— Гм... І ще одне питання: чи ви обмізкували, як нам спільно почати?

— Детального пляну поки що не розробили, бо чекали вашої принципової згоди. Оскільки від сьогодні ви вважаєтесь нашим високим опікуном, то плян накреслимо міх-мах. Плян — дурниця. Головне — прапор, на якому написано: «З богом і Піночетом!»

— Треба сподіватися, що вас на Україні чекають?

— О, чекають удень і вночі, як другого пришестя месії. Чекання, зрозуміла річ, не треба розуміти лише як розпростерті обійми. Та хіба, Ваша Королівська Величність, чілійський народ зустрів ваше пришестя обіймами й цілунками? Ви викотили на вулиці танки й самі явилися народові, сказавши йому: «Любіть мене, бо розстріляю». Чи не так? Так само зробимо й на Україні. Ну, може, для постраху й порядку доведеться розстріляти якийсь там мільйон-другий, але що значить навіть п'ять мільйонів для здійснення ідеї соборництва?

— Пропозиція, сеніори, скажу чесно,— підвівся із за столу Піночет,— припала мені до вподоби. Я буду зважувати. Опісля дам знати Репрезентації про своє рішення.

— О Ваша Королівська Величність, ми до гробової дошки служитимемо вам й будемо у віках прославляти ваше ім'я. Ауфвідерзейн! — І сеніори Нулі, чітко карбуючи босими ногами крок, вийшли з кабінету.

Панувала урочистість. Радувалися янголи в небі».

РЕЗЮМЕ

Від власного кореспондента бюлетеня «Прочани до Чілі»: «По-перше, хочу нагадати шановній спільноті в діаспорі, що позаяк місія сеніорів Нулів до Піночета закінчилася, з огляду на брак коштів наш бюлетень з цього числа припиняє своє існування. Ми впевнені, що дуже скоро він стане бібліографічною рідкістю, тому просимо не розносити його по кльозетах. По-друге, місія до Сантьяго схвилювала нашу діаспору аж до замуленого й брудного дна. Знаходяться, однак, люди (і то кількість їх велика), які, забувши про свій патріотизм, а ще більше про своє минуле, нехтують старим девізом єзуїтів, що добрі всі засоби, які ведуть до мети. Деякі з них почали обурюватися і засуджувати Українську Репрезентацію в Аргентині за організацію прощі до Чілі. Вони набралися нахабства висловлюватись у приватних розмовах і навіть у вільній пресі, що, бачите, генерал Піночет — це кат і вішальник свого народу, виплодок, якого важко знайти.

Бюлетень уповноважений заявити, що деякі члени нашої спільноти або потрапили на гачок комуністичної пропаганди, або їх мозки поросли мохом і вони втратили політичну орієнтацію. Якщо вони не вірять у справжні демократичні порядки, які панують у Чілі, то хай поїдуть до цієї країни й на власній шкурі переконаються, як там уміють виправляти баранам роги.

По-третє. Намагання принизити історичну доцільність місії до Піночета продиктоване, як ми підозріваємо, між партійними чварами. В диму й хаосі міжгрупових побоїщ дехто з наших не побачив, що на українському визвольному небосхилі зійшла зірка, ім'я якої — Піночет. Молімося до нього, биймо поклони, відправляймо в

церквах служби божі за його здоров'я. Одно слово:
«Хайль Піночет!»

Публікацію підготував Роман Федорів.

П р и м і т к а. Усе, що тут написано, суцця правда. Нічого нового не внесли у свою ганебну практику українські буржуазні націоналісти, вирядивши «місію» до Піночета. Сказано-бо: «Шакал біжить до шакала. Обох їх вабить кров». Націоналісти ще раз підтвердили, що вони були й залишаються лютими ворогами українського народу, гончими собаками різних гітлерів і піночетів. Це про них чесні українці за океаном кажуть: «Звикла собака за панським возом бігати».

Нью-Йорк — Львів.

Р. Ф.

1976

ШАЛ ЮВІЛЕЙНОЇ СВЕРБЛЯЧКИ

У корчмі, де постійно збираються «дивізійники» і «комбатанти» горезвісної дивізії СС «Галичина», ще панувала млява, як для цієї «політично-вояцької» установи, атмосфера. Було не холодно й не душно... Ще не дійшло до рейваху, який через годину-дві суперечок про те, хто з присутніх був і є «найхосенніший неньці...» і кому її, «сплюндровану», визволяти, завжди переходить до «шляхетного» мордобою під патріотичним гаслом «невгамовного змагу за національну (читай: націоналістичну.— І. К.) справу». Присутні поводитися сумирно й урочисто, бо в них уся буденщина — суцільна вам урочистість...

Стефко з Покуття, просидівши самотньо вже зо три години, недвозначно совав ногами, благально поглядав на бічні двері. Швидко щось пожовував і вливав у себе останній кухоль пива.

Славко з Яворівщини теж сидів самотньо — за покритим жовто-блакитним пластиком столом. Час від часу він пильно обводив «салю» телячими баньками і в котрий раз уже заспівував: «Бачив я, бачив раненого друга»... Але щоразу, не доперши до наступного рядка, замовкав і знову ронив свою буйну вояцьку голову в миску.

Пан Богдан з-під Бережан поводився, як і належить колишньому інтелігентові, гідно, статечно і навіть шляхетно. Він цупко тримав лівою рукою бармена за кінець вишиваної краватки, а дебелим п'ястуком правої енергійно розмахував перед носом співрозмовника — в'яснивав і уточняв стосунки.

— Пане Йвасю, попереджаю... Коли б не наші давні і добрі стосунки, не моє пластунське виховання, якби я не був у «Нахтігалі», а ви не драпали з-під Бродів, то дав би вам такого стусана, що блиснули-бисьте через цю ляду своїми лякерками, як теля ратицями через перелаз. Чим старієте, тим більше поводите себе не як гоноровий вояк, а як скнаристий шинкар. Але досить. Ми, прецінь,

свої. Ще не таке переживали, і най та застається межі нами. Буду мати гроші, то розплачусь. А тепер наляйте мені ще бойдик горілки — і я пішов до товариства.

«Товариство» з добряче вже підтоптаних чоловічків сиділо за великим столом у кутку залу, щось посьорбувало. «Докінчивши» обговорення «пекучого та болючого problemu» про дальший «змаг за самотійну неньку», воно зосередило свою «вояцьку сторожкість» на краватці пана Йосифа.

— Щасливчик ви, пане Йосифе, — прорік один із «солідних» членів товариства. — А мені залишилося лише оце. — Показав на синій басаман через усю мармизу.

«Щасливчик» перевернув краватку. На зворотньому боці було чудернацько зігнуте дротяне кільце, що вставлялось у проткнуту крізь краватку вушко-петлю гудзика.

— Це так міцно, твердо і надійно, як і вся постава нашої самотійницької ідеї і нашого визвольного чину, — прокоментував «комбатант».

— А ви могли б, пане верховнику, — звернувся до нього молодик, — розповісти, як вам дісталась ця реліквія? Це, мабуть, дуже цікаво і повчально...

— О! Навіть дуже, дуже цікаво. Особливо для вас... Тих, кому доведеться визволяти нашу уярмлену неньку...

«Товариство» вже чуло розповідь багато разів, тому одні попрямували до бічних дверей, з-за яких уже вийшов пан Стефко і знову взявся до пива, інші благально вставились на пана Йвася за шинквасом. Молодик і верховник залишились на місці.

— Тож слухайте, молода наша генерація і надія, — почав гудзиконосець. — Було це в половині липня, числа не пам'ятаю, 1944 року. Стояли ми того дня чи то в Гончарівці, чи то в Почапах коло Бродів. Цілий день совіцька артилерія так гатила і місила, що не мож було з окопу висунутись. Надвечір трохи стихло. «Ну, — думаю, — можна й покимарити». Перебігли ми якимось ярком до вцілілої стодоли. Полягали на сіні спати. Я візьми, та й роздягнись: увесь в землі... Не знаю скільки спали, аж:

«Алярм! Ахтунг! Тривога!» Чуємо: все гуде, реве, гримить, стогне. Визирнув хтось з наших і як зарепетує: «Танки!»

Бачимо, що непереливки. Біжимо... І так добігли аж до... Та що там говорити? Бігли всі — і комбатанти, і гемайні, і генерали... Дехто добіг до Берліна, а я ще далі...

Аж тут до залу увірвався добряче вже підтоптаний дядько в брезентовому фартусі, з довгою мітлою під пахвою і з газетою в руці.

— Панове комбатанти, людоньки! Алярм!..

Присутні повільно і статечно, як воли на собачий гавкіт, повернулись у його бік.

— Ви тільки подивіться, що вони роблять!

— Хто? Де? Що? — перепитали з гурту.

— Чого панікуєш, наче большевицькі танки вже тут...

— А так, так — танки... Ще гірше, ніж танки! Ось дивіться! — тицьнув їм газету.

— Що?! «Радянська Україна»? — заверещав один, мов від окропу, і розгорнув газету.

— Ти, зверхнику, газету читай, а не лишень заголовки, — вимагали інші.

— А тут, панове, і самих заголовків досить, щоб узятися за голову.

Сховав газету за пазуху, щоб часом «більшовицька пропаганда» не вплинула негативно на «вічно революційну спільноту», і виголосив:

— Справа, панове, важливіша, ніж нам би ся здавала. На землях, себто в Совіцькій Україні, відсвяткували 30-річчя визволення, як тут написано, республіки від німецько-фашистських окупантів. Всі Совіти відсвяткували свою перемогу над Гітлером і над... Але про це потім. Згадаймо, де, хто і з ким кожен з нас тоді був і що ми є. Числю, що ми не маємо права спокійно позирати на це, бо ми — організація, ми — сила... І мусимо вдатися до якнайбільшого спротиву. Перше, що нам треба, — це виробити програму чину. Прошу за стіл, і хто що має — хай каже. Справа дуже важна і нагла.

Дебатували, як і належить «державним» мужам.

— А ми їм — гетьманський ювілей! — вискочив, мов Пилип з конопель, схожий на червивого масляка дідок.

— Чого? — перебив його той, що з басамамом через пику. — Того Павлушу Скоропадського? Фігляра з київського цирку? Є достойніші.

— Ювілей нашого уряду у Львові! — втрутився вуйко з мітлою.

— Забагато честі! — кинув збасаманений. — Три дні сякої-такої влади, а слава навіки?! Не вийде! Треба було урядувати, а не строїти п'яні фіглі-міглі...

— А ми їх 25-річчям СУМу у Клівленді!

— Шмаркаті ще! Куди лізете?!

— А ми їх 25-річчям смерті генерала Чупринки!

— Тягти в герої такого невдаху?!

— А може, — почав один поважно й серйозно, — поставимо на спротив 50-річчя смерті батька українського націоналізму Миколи Міхновського?

— І цього замало. Скажуть, що святкуємо самогубця, який повісився на власних шельках (підтяжках. — І. К.), та ще й у самісінькому Києві. Треба знайти щось важніше, щоб перетягло терези громадської opinii на наш бік. Треба таке, до чого тяглася б уся еміграційна спільнота, всі екзильні керманичі і навіть уряди держав вільного світу. А в Совецькiм Союзi щоб аж... Та що там говорити? Думати треба, і то добре думати...

Притихли, принишкли, вишукували, придумували. Збасаманений вояк глибокомрійно задер підборіддя, уп'явся в гудзика на краватці. Раптом його басаман почервонів, очі вирячились.

— Придумав! — заверещав, наче в печінці кольнуло. — Придумав!

Всі розвісили вуха.

— Ювілей дивізії!.. Перше, що ми маємо зробити, — вів далі вуйко з басаманом, — це скласти величезну подяку німецькому майорові Гейке за активну участь у спільній з нами боротьбі в лавах дивізії і за ту високу оцінку, яку він дав їй у своїх мемуарах. Окрім іншого, він пише, що дивізійники, себто й ми з вами, виправдали себе «в найважчих обставинах жорстокої боротьби», — тобто виправдали свою присягу, яку склали Адольфові Гітлеру. Що ж до майора Гейке, то честь йому і слава. Сказане ним — усе чиста правда. Але правда тільки для нас. Для багатьох інших наша присяга Гітлерові мусить бути невідома. Не ті часи... А щодо нас, то... — оратор оглянувся і випалив: — Зіг хайль!

— Зіг хайль! — гримнуло в шинку.

— А тепер дозволю собі спитати у вас, комбатантів, чому за нас, про нашу дивізію пишуть автори чужинецькі? Питаю словами нашого вояка Костя Гірняка. «Можливо, вимоги модного ревізіонізму є такі, що попит на таку творчість не на денному порядку? А може, вже так

«виписались», що на основніші праці поза принагідними газетними статтями нас уже більше не вистачає? А може, монотонний корабель ситих — і пересичених — консументів нас помаленьку пригойдує, і ми по-ситому дрімаємо собі поволеньки та із комбатантів перетворюємося на безтурботних, із «ревізіонистичним» думанням міщан»? Прошу добре застановитися над цим!

Оратор загнув ще одного пальця, ще раз озирнувся і вів далі притишеним голосом:

— Ще раз повернуся до сказаного, щоб усі добре затирили. Ви добре знаєте, як народи ставляться до Гітлера і до фашизму. Якщо всі знатимуть усе, як було, то з нашого ювілею вийде пшик, і то великий. Тому кріпко стіймо на тому, що, як пише один з дослідників історії нашої дивізії (цитую), «ми далекі від того, щоб виправдувати німецький нацизм у політичній площині»...

Тут ми залишимо тих «дивізійників» у їх улюбленій корчмі і, маючи на увазі шойно наведену цитату, згадаємо те, що свого часу говорили вони самі і їхні господарі.

Тож прошу уваги:

«Для нас, українських націоналістів, відповідь ясна: ідеологічно ми цілком на стороні націоналістичних держав» (Євген Онацький).

«Український націоналізм у своїй основі є таким самим, як усі інші націоналізми світу» (С. Николишин).

«Український націоналізм не рахується з ніякими загальнолюдськими засадами солідарності, справедливості, милосердя, гуманності... кожний шлях, що веде до найвищої мети, є нашим шляхом, без уваги на те, чи в інших буде це називатися героїзмом, чи підлістю» (журнальчик «Розбудова нації»).

«Якщо на Україні буде фашистський рух настільки сильний, щоб запровадити там фашизм, то й ми на еміграції погодимося з тим фашизмом» (рептилька «Український голос», 1937).

«Цілий теперішній культурний світ признає в міжнародному житті лишень так звану «філософію завоювання», або «право сильного», або так зване «право природи». Після цієї філософії чи права поступ людства вимагає використання, а то евентуального знищення слабшого роду чи народу. Кожний нарід мусить або «їсти печеню», або бути «печенею». Посередньої дороги немає» (Н. Романюк).

«З іменем українського націоналізму звикли вже лучити означений зміст: є це спеціально-політичний рух... В одній країні він проявився як фашизм, в другій як гітлеризм, а в нас просто: як націоналізм» (газетка «Наш клич», 1933).

«Український націоналізм оперує терміном «націоналізм» у тому розумінні, як націоналізм німецький і італійський термінами «націонал-соціалізм» або «фашизм»... Націоналізм, фашизм, націонал-соціалізм і т. д. це різні національні вислови одного духа» (Ярослав Оршан).

«Український націоналізм мусить бути приготовлений на всі засоби боротьби з комунізмом, не виключаючи масової фізичної екстермінації (знищення), хоч би й жертвою мільйонів людських фізичних екзистенцій (існувань)» (часопис «Мета»).

Досить?

А тепер — про горезвісну дивізію.

Не в одному націоналістичному шинку «комбатанти» і їже з ними нині цитують, аж захлинаються, того ж недобитка Гірняка.

«Іншою є справа,— чешуть вони, витріщивши на світ позичені в сірка сліпаки,— що покликанням дивізії до життя створився парадокс у нашій політиці й дійсності: ми пішли до співпраці з тим, хто нас дошкульно бичував, з ким ми вступили в дошкульну боротьбу підпільною мережею по цілій Волині і проти кого ця боротьба велася там без жодних компромісів».

Ось як! Вели проти окупанта «дошкульну боротьбу» та ще й «без жодних компромісів» і не де-не-де, а «по цілій Волині».

Та звернімося до фактів, документів.

Свідчення Ервіна Штольце: «Відділ абвер активно використовував українських націоналістів у ході всієї війни з Радянським Союзом. З українських націоналістів формувалися загони для боротьби з партизанами, комісією вербувалась агентура з українських націоналістів для закидання за лінію фронту з метою диверсій, терору, шпигунства та ін.».

З наказу ровенського начальника оунівського відділу безпеки: «Не розпилювати свої бойові сили, вести активну боротьбу проти однієї Москви. У відношенні до Німеччини... ніяких непотрібних безглузвих дій».

А ось як ставились до фашистів «грубші» оунівські чини. Наводимо уривок з листа бандитського отамана «Бульби» — Боровця до «пана доктора Пютца» — шефа СД Волині і Поділля від 6 грудня 1942 року: «Наше нелегальне становище не означає, що ми знаходимось у стані чинної боротьби з Німеччиною. Ми вважаємо Німеччину не ворогом України...»

А в іншому надто таємному документі цей, з дозволу сказати, отаман повністю розставив крапки над «і».

«1. Акцію веде українська партизанка під моїм («Бульби». — *І. К.*) командуванням на підставі тихого порозуміння з німецькою владою.

2. Німецька влада офіційно поборює одну й другу партизанку, а неофіційно підтримує українську партизанку і тайно постачає її воєнним матеріалом.

3. Випадкова база акції — Пінська округа. На якійсь зал. станції українська партизанка маркує (розігрує. — *І. К.*) захоплення призначених для неї ешелонів воєнного матеріалу і звідти розвиває свою акцію у всі напрямки.

4. В порозумінні із німецькою владою українська партизанка опановує деякі міські центри для організації там своїх шпиталів, постачання і т. п.»

Ось так було на Волині, так було і в інших місцях.

Чи потрібні ще коментарі? Мабуть, ні. Все, як кажуть, ясно.

Ну, а як відносно «парадоксу» з дивізією?

У вже цитованого недобитка К. Гірняка читаємо: «Слід мати на увазі й те, що, не питаючись дозволу в українських тодішніх громадських інстанцій, німці густо вербували в Галичині нашу молодь до чисто німецьких відділів або т. зв. охоронних батальйонів».

Лист «пану генерал-фельдмаршалу Кейтелю»:

«Український нарід знаходиться в такому положенні, що ...міг би показатися в боротьбі проти Москви повновартісним союзником Німеччини та її спільників. Сформування українського війська піднесло би український нарід до такого ж степеня союзника, як повище з'ясовано... Здається, що вже крайня пора включити Україну в протибольшевицький фронт... Треба сформувати боєздатне українське військо. На жаль, на протязі двох останніх років минуло багато можливостей. Щоб їх надолужити, сподіваємося, що питання формування української збройної сили у тому виді, який ми тут ви-

ложили, а який на нашу думку є одиноко правильним, у Вас, пане генеральний польовий маршале, знайде належне розуміння і інтерес... Українські відповідальні круги, а головне — військові, є готові у розв'язанні цього питання, якому ми для переможного висліді боротьби з Москвою присвячуємо найбільше значення, готові взяти участь та віддати себе в тій цілі до розпорядження Начальної команди збройних сил.

Берлін, дня 6 лютого 1943 року.

Андрій Мельник — вождь українських націоналістів».

То чия була ініціатива? Хто кого і куди гнав?

З «вождями» все ясно, вислухаємо й справжніх вербувальників і наставників.

Наберемося терпіння і вислухаємо, в котрий вже раз, проповідь греко-католицького священника Василя Лаби, яку він виголосив у Львові на богослужінні, присвяченому створенню дивізії СС «Галичина».

«Після того, як продзвонили великодні дзвони, як прогомоніли воскресні пісні, ми знову вертаємось до тієї церковної пісні, яка каже: «Цей день егоже сотвори, господь, возрадуемся і возвеселимся в онь». Чому маємо радіти в цей тяжкий воєнний час? Бо за згодою фюрера Великонімеччини ми дістаємо змогу створити стрілецьку дивізію. Ми дістаємо змогу взяти в тій важливій боротьбі безпосередню участь зі зброєю в руці. Це єдиний засіб здобути волю. Хто хоче мати волю, мусить за неї битися. До цього кличе нас бог, як колись кликав хрестоносців боротися за визволення святої землі, тих хрестоносців, які йшли на ту боротьбу з гаслом: «Бог так хоче!» І сьогодні бог так хоче. А коли бог так хоче, то це божя справа, і за тією божою справою ми підемо».

Хай, скажете, Лаба — головний над капеланами. А хто його туди посилав? Що робили інші уніатські мутії людських душ — від найстаршого до найменшого? У фашистсько-націоналістичній рептильці «Львівські вісті» від 9 липня 1943 року читаємо: «8 липня прийняв митрополит екселенція Андрей граф Шептицький на довгій аудієнції військову управу, що з'явилася в повному складі під проводом полковника Бізанца, щоб представитися князеві церкви».

Речником військової управи був її голова полковник Бізанц, який у своїй промові дякував митрополитові за доброзичливе ставлення його та підлеглого йому ду-

ховенства до справи формування СС стрілецької дивізії «Галичина».

Митрополит відповів на промову, дякуючи сердечно за візит; після він інформувався у довшій розмові про хід праць, зв'язаних з формуванням дивізії».

То де той «парадокс», панове націоналісти? Але вернемося до «комбатантської» корчми.

— І ще раз,— окинувши поглядом посоловілих «дивізійників», вів далі басаmanoносець,— повернемося до в'яснення однієї точки, яку я вже споминав і яку треба уточнити. А саме: шанований нами пан Гейке твердить, що ми, себто дивізійники, виправдали себе «в найважчих обставинах жорстокої боротьби». Се правда і се приємно. Коли се так, то виповнили ми і присягу... А от про присягу нині не повинні знати ті, хто ще про неї не знає або забув. Коли що до чого, то ми і вся дивізія «боролись за волю України». А коли, з ким, як — то не має значення. Як пише один з наших дивізійних істориків (цитую): «За три десятки років багато що вивітрилось, багато що стерлось»...

Ні, панове націоналісти! У нас не вивітрилось і не стерлось! То й вам нагадаємо.

Наприкінці листопада 1943 року під час присяги «дивізійників» на вірність Гітлерові фашистський губернатор «дистрикту Галіцієн» Отто Вехтер, виступаючи перед ними, говорив: «Коли Ви сьогодні склали присягу на Адольфа Гітлера, так якраз Ви, добровольці з Галичини, зобов'язані двічі і тричі фюрерові: ...як фюрерові та великому комендантові німецької сили... як фюрерові Райху... як фюрерові Нової Європи...»

У викладі цього блюзнірського маскараду далі читаємо: «Сотенні голосять добровольців, які станули до за-присяження: під жваві звуки почесного маршу проходить СС — провідник Бартель перед фронтом вояків. Це гарний образ військової дисципліни, як мужва, яка стоїть з очима «направо глянь», споглядає за своїм комендантом; в цих очах видно добру волю (підкреслення наше.— І. К.) та дещо й гордості.

Капеля грає пісню вірності, трикратне «Зіг хайль» для фюрера Адольфа Гітлера поглиблює ще присягу тисячів! Знову виявляє капеля галицьких добровольців, яка створилась щойно кілька днів тому, своє велике вміння, граючи «Дойчлянд»... та «Горст Вессель лід», що й закінчує ту достойну святочну годину».

Ну що, панове? Де ж ваша «вільна Україна»? Заприсягали націоналістичні ландскнехти фюрерові, і для міцності — аж тричі. «Капеля» грала «Дойчлянд юбер аллес», а ви стояли під прапорами, що принесли з собою фашисти, під тими, які ви заздалегідь приготували за наказом митрополита Андрія, — з «гакенкрайцем».

— То що будемо робити? — кинув Славко з Яворівщини. — Святкувати чи дебатовати?

— Святкувати! — ревнув категорично збасаманений.

— Що?

— Ювілей.

— По кім?

— По собі!

І заходились. Добре заходились. Ювілей, то ювілей... Коли в усій історії українського буржуазного націоналізму немає жодної перемоги, то доводиться святкувати розбиття, загибелі, скони, крахи, самоповішання і тому подібні «ювілеї».

Святкували цей «ювілей» гучно, пишно, на «найрізноманітніших імпрезах», з «перекусками» і без них, з «мистцями» і блазнями — як своїми, так і чужинцями.

Гудзика примоцували до націоналістичної «фани» і носили «від хати до хати», ходили з ним «свій до свого — по своє», клянчили в чужого для себе. Щоб придати «ювілеєві» «вояцького духу», на «пластунів і пластунок» понатягували есесівські «хельми» і заставили їх виробляти різні «вояцько-рахункові вправи» з дерев'яними «гверами».

Та що б то був за «ювілейний змаг дивізійників», коли б не було святих отців-уніатів, з якими вони «йшли до бою темненької ночі», коли б не влаштовувалися церковні відправи на «посмертну згадку»? Йшли такі «благодарственні богослужби» у «святих обителях» УКЦ та УАПЦ, йшли вони в Мюнхені, Англії, Канаді, «З'єдинених Стейтах» і навіть у далекій Австралії.

Залучалася для цих «ювілейних акцій» найрізноманітніша націоналістична «спільнота» — від гетьманців до бандерівців...

Для чого і для кого все це написане?

Щоб знали люди — у нас і за кордоном. Але — люди, бо щодо націоналістів, то ми не створюємо собі ілюзій.

Ось так націоналістичні недобитки, охоплені шалом ювілейної сверблячки, ганебне видають за доблесне. В хвилини відвертості самі зізнаються в цьому: «Ми маємо нахил до перебільшування того, що нам подобається, і до принижування того, що нам не подобається, з того саме виникає самохвальба і створювання «героїчних епопей»... («Український самостійник», жовтень 1974 р.) Або: «Ми-бо в нашому, вже довгому, нещасливому положенні... більше звикли самі до себе дивитися й самі собі давати оцінку. Тому, коли нам приходить слухати від чужинців оцінку про нас, то тільки прихильна викликає у нас, породжуючи в нашому глибокому нутрі, приємний солодкуватий резонанс, всяку іншу ми відкидаємо з відразою, наче якийсь непотреб і незаслужений наклеп на нас, і над нею ніколи довше не задержуємось» («Самостійна Україна», 1974, № 9—10).

У ставленні до правди націоналісти вже давно віднесли себе до тих, про кого народ говорить: «Плюй... (їй) у вічі — вона каже: «Дощ іде».

З М І С Т

Михайло Канюка	<i>Завжди на передовій</i>	3
Олесь Гончар	<i>Зметені вітром історії</i>	7
Марко Терлиця	<i>З ворогами проти народу</i>	9
Остап Вишня	<i>Як з головного отамана сама «могила» залишилась</i>	18
Михайло Канюка	<i>Дві зустрічі</i>	20
Микола Ільницький	<i>У парі з контрреволюцією</i>	28
Антон Хижняк	<i>Іржавий цвях</i>	36
Ярослав Галан	<i>Те, чого не забувають</i>	46
Володимир Замлинський	<i>Хрест, тризуб і свастика</i>	50
Остап Вишня	<i>Дуже самостійний гімн</i>	61
Ростислав Братунь	<i>Земля обвинувачує</i>	64
Юрій Мельничук	<i>Супостати</i>	71
Петро Ігнільський	<i>Україна проклинає</i>	76
Роман Федорів	<i>Реквієм</i>	80
Володимир Красногор	<i>Романкові маки</i>	87
Дмитро Цмокаленко	<i>Недобиті женяться...</i>	95
Володимир Беляєв	<i>Останнє сальто «Сірого»</i>	102
Віталій Чередниченко	<i>Вороняк з чорної зграї</i>	119
Федір Маланчук	<i>Націоналістичні нулі</i>	130
Федір Маківчук	<i>Пікінери з чорнильними спи- сами</i>	135
Юрій Смолич	<i>Що є що</i>	143
Богдан Василевич	<i>Кістка на чорному ринку</i>	153
Клим Дмитрук	<i>Під знаком хреста і тризуба</i>	163
Тарас Мигаль	<i>У могилу, кроком руші</i>	175

Ростислав Братунь	<i>Від Тайбея до Пекіна</i>	195
Ярослав Мельничук	<i>Яке брело — таке й стріло</i>	214
Борис Олійник	<i>Фігура у кожусі</i>	219
Роман Федорів	<i>На прощу до Піночета</i>	222
Іван Кочан	<i>Шал ювілейної сверблячки</i>	233

СМЕТЕННЫЕ ВЕТРОМ ИСТОРИИ

Сборник

Составитель

Михаил Сергеевич Канюка

Издательство «Дніпро»

(На украинском языке)

Редактор **Л. Г. Білик**

Художник **Д. Д. Грибов**

Художній редактор **І. М. Гаврилюк**

Технічні редактори

О. Г. Тализіна, Б. С. Куйбіда

Коректор **Л. Г. Лященко**

Інформ. бланк № 745.

Здано на виробництво 18.04. 78.

Підписано до друку 01.08.78.

БФ 34 331.

Формат $84 \times 108^{1/32}$.

Папір друкарський № 3.

Гарнітура літературна. Друк високий.

Умовн. друк. арк. 13,02.

Обліково-видавн. арк. 12,679.

Тираж 65 000. Замовл. № 8—1111. Ціна 90 коп.

Видавництво «Дніпро»,

252601, Київ-МСП, Володимирська, 42.

Головне підприємство республіканського
виробничого об'єднання «Поліграфкнига»

Держкомвидаву УРСР,
252057, Київ, Довженка, 3.

**ВИДАВНИЦТВО ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»**

Готуються до друку:

**Видання до 40-річчя возз'єднання
українських земель**

**В сім'ї єдиній.
Збірник**

**ОЛЕКСАНДР ГАВРИЛЮК.
Пісня з Берези**

**ПЕТРО КОЗЛАНЮК.
Два життєписи.
Памфлети. Фейлетони**

**ЮРІЙ МЕЙГЕШ.
Верховинці.
Кам'яний ідол.
Романи**

**СТЕПАН ЧОРНОБРИВЕЦЬ.
Визволена земля.
Роман-трилогія**

